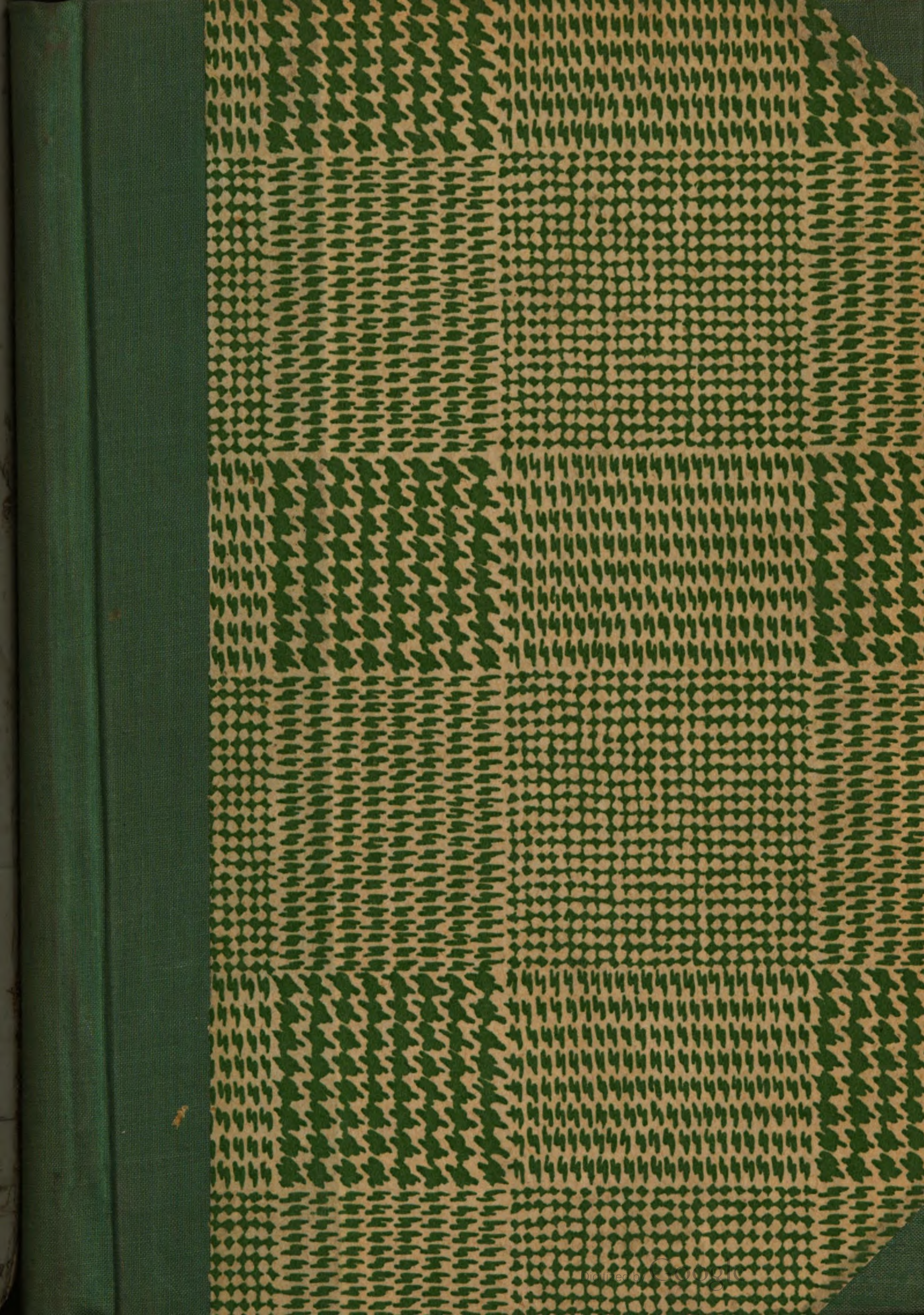

IZABRANE

ANDERSENOVE PRIČE.

IZDALA

„MATICA HRVATSKA“

1876.

Ciena 80 novč.

U ZAGREBU 1877.

TISAK DIONIČKE TISKARE.

IZABRANE

NDERSENOVE PRIČE.

IZDALA

„MATICA HRVATSKA“

1876.

Dr. J. J. Hanel

Ciena 80 novč.

U ZAGREBU 1877.

TISAK DIONIČKE TISKARE.

SLAVISCHE BIBLIOTHEK IN PRAG
SLOVANSKÁ KNIHOVNA V PRAZE

Palčica.

Bila u ono davno doba žena i jako si želila malo, malo diete; ali nije znala, gdje da ga uzme. Podje dakle k staroj coprenici i rekne joj: „Nemogu ti izkazati, koliko si želim malo diete; nebi li me naučila, gdje ga mogu dobiti?“

„O, ništa nije lašnje!“ odgovori coprenica. „Evo uzmi ovo ječmenovo zrno: ovakvo neraste u polju niti se ne baca pred kokoši, da se njim hrane; položi ga u teglu za cvieće, pa ćeš viditi čuda.“

„Hvala ti!“ rekne žena i dade coprenici dvanaest feniga; jer toliko se je plaćalo za zrno. A onda poleti kući i zasadi ječmenovo zrno; i namah izraste krasan, veliki cviet, nalik tulipanu; ali mu je perje tvrdo sraščeno, kano da je još uvjek pupoljak.

„Krasna li cvieta!“ rekne žena, i stane ga cjelivati po rumenu i žutu perju; no dok je ona tako cjelivala, pukne i otvori se cviet. Bio je to i sbilja tulipan, sad se je dobro vidilo; al nutri u samoj sredini cvieta, na samu zelenu kljunčiću sjedi malašna djevojčica, neizkazano mila i nježna, jedva pol palca visoka i zato ju nazvaše Palčica.

Od majušne, pozlaćene ljuske orahove napraviše Palčici zibku; modri listići od ljubice bili su joj vanjkuši, a ružični list pokrovac. Noći je tuj spavala; no danju igrala bi se na stolu, gdje je žena položila tanjur i obložila ga naokolo viencem cvietova, kojimi je koren u vodi stojao; na vodi u tanjuru plivao je velik list od tulipana; na tom listu sjedila je Palčica i s jednoga kraja na drugi plivala, a za vesla imala je dvie biele konjske dlake. Bože, kakva je to bila ljepota i dragota!

Ona je i pjevati znala, pjevati tako nježno i milo, kako još nitko nije nikada čuo.

Jednoč, kako je ona noću spavala u krasnoj svojoj posteljki, doplazi stara kornjača kroz prozor, komu su bili iztepli jednu staklenicu. Kornjača je bila vrlo ružna, krupna i mokra; ona zaskoči gore na stol, gdje je Palčica ležala i pod ružičnim listom spavala.

„Ala bi to bila krasna ženica momu sinu!“ rekne kornjača i uzme orahovu ljusku, gdje je Palčica spavala, te odskače s njom na prozor, dolje u bašću.

Tuda je proticao velik, širok potok; no briegi su mu blatni i zamuljeni; ovdje je pribivala kornjača sa svojim sinom. Uh! i on je bio grd, ružan, sasvim nalik materi. „Kovak, kvak, bekekekek!“ To mu je sve, što je progovoriti znao, kada je spazio nježnu, majušnu pucicu u orahovoj ljuski.

„Neviči tako, jer ćeš ju probuditi!“ rekne stara kornjača. „Još bi nam mogla uteći, kako je lagacka, ko labudje perce; mi ćemo ju položiti na jedan od širokih listova vodarke u potoku; za nju, tako malu i laganu, to je pravi otočić! Odatle neumače, a dotle ćemo spremiti dolje u mulju gospodsku sobu za vaše stanovanje.“

Tamo na potoku rastu mnoge vodarke sa širokim zelenim lišćem; ono kanda nad vodom pliva; list što je ponadalje ležao, bio je i ponajveći, k njemu dopliva stara kornjača i nanj' položi orahovu ljusku s Palčicom.

Mala, majušna Palčica prene se sutradan zorom, i kad vidi, gdje je, stane gorko plakati; svuda oko široka, zelena lista obkoljuje voda, pa ona nemože van na suho.

Stara kornjača sjedi dolje u mulju i čisti svoju sobu rogozom, neka bude liepo u nutri za mladu snahu; a onda izpliva s rugotom sinom k listu, na kojem je sjedila Palčica. Htjeli su uzeti liepu joj posteljicu i snieti

ju u vjereničku sobu, prije nego ona dolje sadje. Stara kornjača nakloni se duboko u vodi pred njom i rekne: „Evo gledaj moga sina; on će biti tvoj muž; vi ćete prekrasno pribivati dolje u mulju!“

„Kvak, kvak, brekekekekek!“ to je bio sav razgovor sinov.

Onda uzeše majušnu posteljku i odplivaše; Palčica sjedi sama na zelenu listu i plače, neće joj se kod ružne kornjače ostati i sina joj za muža uzeti. Male ribice, plivajuć pod vodom, vidile su kornjaču i čule, što govori; zato izpruže glave, htjedoše vidjeti i malašnu djevojku. Čim ju opaziše, smiluju se njezinoj dragoći, da bi morala ostati uz grdobu kornjaču. Ne, to nikad za nikad nesmije biti! One se dolje pod vodom saberu oko korena, na kojem se je list s Palčicom držao, te ga zubima ogrizu; list se gane i s Palčicom odplovi daleko, gdje ih nije mogla kornjača dokučiti.

Palčica je kraj mnogih gradova plovila, a male ptičice sjedile su u grmovih, vidile su ju i pjevale: „Bože, nježne li i majušne djevojčice!“ List pliva sve to dalje, i tako je Palčica odplivala izvan zemlje.

Mili, mali, bieli leptirić prši jednako oko nje i najzad sjedne na list k njoj; omilila mu Palčica, a njoj je to drago; sada ju nedostiže više kornjača, a tako je krasno, kuda prolazi; sunce se žari na vodi, i voda se sjaji, kanda je najčišće srebro. Ona uzme svoj pojas, pa jedan kraj omota oko leptira; dugi sveže za list; sada list zapliva još brže i ona s njim.

Kad al u to naleti hrušt, opazi ju i odmah ju opaše svojimi pandjami, te se s njom uzvine na drvo. Zeleni list plovi niz vodu, a s njim i leptir, jer je bio za list privezan, niti se je mogao odkinuti.

Kako li se sirota Palčica prestrašila, kad je hrušt s njom na drvo letio. No radi šta se poglavito žalostila, bio je liepi bieli leptir, koga je za list privezala; ako li se kakogod neoslobodi, morati će kukavac umrti od

*

gladi. No briga za to hrušta. Na najveći zelen list stabla sjedne on s njom, dade joj sladkoću cvieta posrkati i rekne joj, da je liepa, al da hruštu nije par. Malo kašnje dodju i drugi hrušti u pohode; oni razmatrahu Palčicu i reknu: „Pa neima više nego samo dvie noge, koja kukavština!“ „Ni rožčića neima!“ rekne opet drugi. „Kakva je vitka u pasu; pfui, baš kao čovjek! Idi nagrdo!“ reknu svi hrušti a ipak je Palčica bila mili stvor. To je spoznavao i hrušt, koji ju je ugrabio. No kad svi vele, da je ružna povjeruje na posljedku i on, te ju nehtjede imati; neka ide, kuda ju volja. Sa stabla sprvaju s njom dolje i polože ju na tratinčicu; tuj se sita naplače, što je tako ružna, da je ni hrušti nehtjedoše, a ipak većega milinja nemož pomisliti, nego je ona, draga i nježna, kao najljepše pero od ružice.

Cielo ljeto življaše sirotica Palčica sama samcata u velikoj, pustoj šumi. Od trave splete si posteljicu i zavisi ju pod djetelinu, tako se je skrila od kiše; sladčinu cvieća ciedila je za hranu, a pila je rosu, što je svako jutro pala na lišće. Tako prodjoše ljeto i jesen, a nadodje zima, duga, studena zima. Sve ptice, koje su joj do sada toli liepo pjevale, nekamo odletiše; s drvlja i cvieća popadalo lišće; djetelina, pod kojom se bila skrila, sasvim se skvrčala, i samo je ostao uveo koren; ona ozebe strašno, neboga Palčica nježna bez zimske odjeće. Poče i snieg padati, a svaka krpica sniega, kad na nju pane, toliko je, kao da na nas tkogod lopatom nasipa; jer mi smo veliki, a ona samo palac visoka. Ona se ogrne u suh list; no list se razpukne na dvie pole; ona je sva drhtala od studeni.

Tik pred šumom u kojoj se ona nalazila, prostire se oranica njiva; al žita davno nestalo; samo gola, suha strn strši iz smrznute zemlje. Tuda se prošuljati bilo je za nju, kao da mi kroz šumu prolazimo; a ona sva dršće od studeni! Na jednoč dospije na vrata poljskoga miša. On je pod strni imao izgrebenu malu rupicu. Tu

je stanovao miš toplo i ugodno; naspremio je punu sobu zimine, krasnu kuhinju i spremnicu. Sirota Palčica utisne se na vrata, kao prosjakinja, te zamoli ječmeno zrnce, jer već dva dana nije ništa okusila.

„Jadna životinjico!“ uzdahne poljski miš, dobar starčac; „unidji u moju toplu sobu, pa ćeš samnom objedovati.“

Pa kako mu je Palčica omilila, rekne miš: „Jeli ti ugodno, možeš cielu zimu u mene zimovati, samo mi moraš sobu čistiti i rediti i pripovjediti pripovjesti, jer ih ja vrlo ljubim.“ Palčica je sve činila, što je stari, dobri miš zahtievao i zato je živila da nemož bolje.

„U skoro dobit ćemo gosta!“ rekne poljski miš; „moj susjed polažava me svaki tjedan jednoč; on je još bolji gazda nego ja; ima prostrane dvore i oblači krasno, crno krzno na baršunu! Da njega dobiješ za muža, blago si ga tebi, imala bi svega do volje. Ali on nevidi. Ti mu moraš pripoviedati što najmilije umiješ pripovjesti.“

Briga Palčicu za sve to; ona si netare glave za susjeda; ta ovaj susjed bio je krt!

Dodje krt u goste, došetao u svom krznu na baršunu. On je tako bogat i tako učen, pripovieda poljski miš; u njega je stan dvadeset put veći nego u miša; učen je kao kakav mudrac, samo što netrpi sunca ni cvieća; o njih je nepovoljno govorio, jer ih nikada nije vidio.

Palčica morade pjevati, i ona je sbilja pjevala: „Leti, hrušte!“ „Ide pop u polje!“ Tako se krt u nju zaljubi, na njezino liepo grlo; samo rekao nije ništa; on je bio oprezan čovjek. —

Ne davno bio si je izpod zemlje prokopao triem od svoje do njihove kuće; Palčica i poljski miš dobiju dozvolu, da se mogu tuda po volji šetati. U jedno ih on zamoli, neka se neboje mrtve ptice, što je tuj u triemu ležala. Bila je to podpuna ptica s perjem i klju-

nom; valjda je istom od skora poginula i našla grob u triemu, što ga je krt izkopao.

Krt uzme u gubicu trulo drvo, jer se ovakvo drvo u mraku sjaje, te podje prvi, svietleć mišu, Palčici dugim, mračnim triemom. Kada su dospjeli, gdje je mrtva ptica ležala, upre krt mrlicom o zemlju i proruje zemlju; tako je nastala velika rupa, na koju udari s vana svietlost u unutar. Na podu leži mrtva lastavica; liepa kriela svila je tvrdo uza se i pod njih zamotala nožice i glavu; uboga ptičica sigurno je od studeni poginula. To se dalo na žao Palčici; ona je sve ptičice ljubila, ta toliko su joj ljetos pjevale i cvrkutale; no krt ju odrine grbavom nogom i rekne: „Neće više fućkati! Težko li onomu, tko se kao ptičica rodi! Hvala budi bogu, da ni jedno mojih mladih neće to biti; takova ptica nema drugo ništa, do li svoga kvivit, a zimi mora od glada poginuti!“

„Da, vi razuman čovjek pravo ovako govorite,“ progovori poljski miš. „Koja korist ptici od svih joj kvivita, kada se promoli zima? Mora jadna zebsti i gladovati. Čudna li u tom odličja i gospodstva!“

Palčica nereče ni rieči; no kada se ono dvoje odkrenuše od ptice, ona se nagne, razmota lastavica krila i poljubi joj oči.

„Možda je uprav ona ovoga ljeta oko mene pjevala, pa koliko me je radvala liepa, draga ptičica!“ mišljaše u sebi Palčica.

Krt opet zagrne onu jamu, krov koju je prodiralo svjetlo, i odprati Palčicu i poljskoga miša doma. No Palčici neda se po noći spavati; ona se digne s postelje, splete od siena velik, liep sag, odnese ga tamo, razmota ga nad mrtvom pticom, pa naspe oko nje prah od cvieća, što je našla u miševoj sobi: a bio je prah mekan kano pamuk; ptici je bilo sasvim toplo u njem ležati.

„Sbogom, liepa, draga ptičice!“ rekne ona. „Sbo-

gom i budi ti hvala za krasno pjevanje u ljetu, kad su se sva stabla zelenila i sunce na nas toplotom sjalo!“ A onda položi glavu ptici na srdce. Gledaj čuda, ptica nije bila mrtva; ona se samo ukočila i odrvenila; a sad se je otoplila i povratila životu.

Jeseni sve lastavice prvaju u tople zemlje; dogodi li se da koja zakasni, ona ozebe i sruši se kano mrtva i ostane ležeć, dok ju hladni snieg nezatrpa.

Palčica sva se potrese od straha; jer je ptica bila prama njoj odviše velika. No do mala dodje opet k sebi, još ju bolje zamota u onaj sag i onaj cvietni prah, kao pamuk mekan.

Noć za tim opet se došulja k njoj i ptica je živila, ali je bila još satrvena; samo na časak mogla je otvoriti očice i baciti pogled na Palčicu, koja je tuj pred njom stojala s trulim drvom u ruci, jedinom lampom, što ju je imala.

„Hvala ti, drago, malašno djetešce!“ rekne joj bolna lastavica. „Kako mi je liepo toplo! Do mala vratit će se moja snaga, pa ću moći pod toplim sjajem sunca obletavati!“

„O!“ rekne Palčica; „vani je studeno; vani pada snieg i smrzava se! Ostani ti u toploj postelji, ja ću te već timariti!“

Onda donese lastavici vode u jednom cvietu, lastavica nemože se dosta napiti, tako je bila žedna, a onda pripovjedi, kako je jednim krilom o trn zadrla, pa nije mogla brzo letiti, kano druge lastavice, koje su odprvale daleko, u tople zemlje. Tako je na posljedku spala na zemlju, a više se na drugo nesjeća, niti znade, kako je ovamo dospjela.

Preko ciele zime ostane ona tuj pod zemljom, a Palčica se oko nje brinula od svega srca i duše; ni krt ni miš nisu o tom ništa znali; ta oni nisu mogli sirote lastavice žive vidjeti.

Istom što je proljeće zavirilo i sunce zemlju oto-

plilo, rekne lastavica Palčici sbogom; ova otvori onu jamu, koju je krt bio zimus prokrtio. Sunce je tako krasno sjalo na njih, i lastavica zapita Palčicu, nebi li pošla s njom; ona može sjesti njoj na ledja; one će obadvie daleko u zelenu šumu poletiti. No Palčica je znala, koliko bi to raztužilo staroga miša, da ga ona ovako ostavi.

„Ne, ja nemogu," odgovori Palčica.

„Sbogom, sbogom! Ti dobra, mila djevojčice!" rekne lastavica i izleti na sjajnost sunca. Palčica gledaše za njom, te ju obliju suze, jer je ona sirotu lastavicu od srdca rad imala.

„Kvivit! Kvivit!" zacvrkuta ptica i odleti u zelenu šumu. Palčica ostane tužna i žalostna. Njoj nedadoše, da se izadje sunčati na sjajnom suncu. Žito, posijano nad dvorom poljskoga miša, uzraslo visoko u zrak, ciela gusta šuma za ubogu djevojčicu, samo palac visoku.

„Sad si zaručnica, Palčice!" rekne joj poljski miš. „Susjed te je uprosio. Koja sreća za ubogo diete! Sada se možeš pobrinuti za ruho, vuneno i laneno; jer svega moraš imati polazeć za bogata krta!"

Palčica opaše preslicu, a miš nabavi četiri stana, da joj može otkati ruho. To se radi dan i noć. Svaku večer dolazio bi krt i govorio jednako o tom, kako će sunce, kad ljeto prodje, slabije sjati, niti će kano sada zemlju u tvrdi kamen speći. Jest, neka samo ljeto mine, onda će se on s Palčicom vjenčati. Sve to nije ni malo radovalo Palčice; ona nije mogla trpiti dosadljiva krta. Svako jutro, kad je sunce izlazilo, i svaku večer, kad je zalazilo, ukrala bi se ona na vrata, pa kad je povjetarce raznihalo žitno klasje i ona spazila modra nebesa, mislila je onda na to, kako je ovdje vani svjetlo i liepo, i želila je od sve duše, da joj bog dade opet vidjeti lastavicu. No ova se nevrati više ni kada; sigurno je daleko, daleko u zelenu šumu odletila.

Dodje jesen; Palčica je sgotovila svatbeno ruho. „Za četiri tjedna očekuj svatove!“ rekne joj miš. Palčica udari u plač i rekne, da neće uzeti dosadljiva krta.

„Idi samo, mili lale!“ odgovori miš; „nebudi luda, ako nećeš, da te stanem ugrizati! Kud ćeš ljepšega čovjeka, nego ti se nudi! Ni sama kraljica svih miševa neima ljepšega krzna. U njega su pune kuhinje i pivnice. Ali bog, da te hoće!“

Evo već je i svatovom doba. Krt je već došao, da odvede Palčicu; ona ima u njega pribivati, duboko pod zemljom, da nikada nevidi sunca ni mjeseca. Uboga djevojčica hoće da pukne od žalosti; ima se razstaviti sa suncem, na koje kod miša mogaše bar s vratâ gledati.

„S bogom, žarko sunce!“ rekne ona, pruži visoko ruke i zadje malko u polje pred miševom kućom; jer su žito već poželi, i samo se još vidi suha strn. „Sbogom, sbogom!“ proplače ona i obuzme rukama malašan, crljen cvietak, što je tuj još cvao. „Pozdravi mi malu lastavicu, ako ti kada na oči dodje!“

„Kvivit, kvivit!“ jekne iz nenada nad njezinom glavom; ona podigne oči; bila je to mala lastavica, tuda prolazeći. Spazivši Palčicu, obraduje se vrlo; ova joj izkazuje, kako joj je mrzko uzeti ružna krta, pa će morati duboko pod zemljom stanovati, da nikada sunca nevidi. I nije mogla, da ju nezaliju ljute suze.

„Sada nadolazi ljuta zima,“ rekne lastavica; „ja ću odavle daleko letiti u strane, tople zemlje; nebi li išla sa mnom? Ti možeš sjesti na moja ledja; pa ćemo od ružnoga krta i mračna mu stana odletiti daleko, preko gorâ i dolova, u tople zemlje, gdjeno sunce ljepše sjaje nego ovdje, gdje ljeto viekom traje i prekrasno cvieće cvate. Leti sa mnom, mila, draga Palčice, koja si mi spasila život, kada sam zamrzla ležala u mračnom triemu!“

„Dà, ja ću s tobom u daleki sviet,“ rekne Pal-

čica, pa se uzapne lastavici na ledja, noge upre o njezina razširena krila i priveže svoj pojas za najjače joj pero; sad poleti lastavica visoko pod oblake, nad šumom i jezerom, visok nad visoke gore, koje su vjekovitim sniegom zatrpane. I ozebe Palčica u studenu zraku; al onda se uvuče lastavici pod toplo perje, ostavivši samo izpruženu glavicu, da se sita nagleda u čudu svih onih ljepota dolje pod sobom.

Na posljedku dospiju u tople zemlje. Tamo se sunce sjaje puno sjajnije nego ovdje; nebo je dvostruko visoko, a svuda po plotovih rodi najljepše zeleno i modro grożdje; po šumi vise limuni i naranče; putevi i ulicami trču prekrasna dječica i nagone se s velikimi leptiri. No lastavica leti dalje, nigdje nestajući, i što dalje leti, to je sve to ljepše. Podno prekrasna zelena stabalja uz plavetno jezero drže se prebieli dvor od mramora, sagradjen u davna, nepamćena vremena! Uz visoke stupove uzpliću se vinove loze; gore su sazidana mnoga lastavičja gnjezda; u jednom od njih stan je lastavici. koja je prtila Palčicu.

„Ovo je moj dom!“ rekne lastavica. „Ali se nepristoji, da i ti u njem stanuješ; u mene nije tako spremljeno, da bi ti mogla biti zadovoljna; izaberi si sama kojigod najkrasniji cviet, što no dolje cvate; tada ću te unj' položiti, pa će ti biti dobro, kako si samo poželiti možeš.“

„Koja krasota!“ rekne Palčica i plesne rukama.

Tu se je pružao velik, biel stup od mramora, koji se je bio oborio i na tri komada razpuknuo; tuj po sredini raste najkrasnije veliko, bielo cvieće. Lastavica sleti s Palčicom dolje i položi ju na široki jedan list. Ali koje ju čudo obuzme! Tuj u samoj sredini cvieta sjedi malen čovjek, tako biel i prozračan, kano da je od stakla; najlagodniju krunu od zlata nosi na glavi, najlagodnija krilca o ramenih; on nije ništa viši i veći od Palčice. To je bio angjeo cvieća. U svakom

cvietku stanuje po jedan ovakov čovjek ili žena; no ovaj je bio kralj nad svim ostalima.

„Bože, ala je liep!“ prišapne Palčica lastavici. Mali kraljević preplašio se vrlo od lastavice; ta ona je bila prama njemu pravi gorostas-ptica. No spazivši Palčicu, još se jače obraduje; tako krasne djevojke još nije bio vidio. Zato skine zlatnu krunu s glave i položi ju na njezinu; upita ju za ime, pa bi li htjela biti njegova žena; onda će biti kraljica svemu kolikomu cvieću. Jest, to je bio sasvim drugi čovjek nego kornjačin sin i krt u baršunovu krznu. Liepomu kraljeviću odgovori ona, da bi htjela. Sa svakoga cvieta dodje po jedan gospodin i gospodja, liepi, lagodni, da je prava milina; svaka Palčici nosi po jedan darak, a od svih najljepši dar jesu dva biela krilca, koja pritvrdiše Palčici za ramena, te je i ona mogla od cvieta do cvieta letiti. Radosti neima tuj kraja ni konca, a gore u gnjezdu sjedi mala lastavica, pa će pjevati svatbenu pjesmu; pa ju je sbilja i pjevala, što je najljepše znala; u srdcu joj ipak zapala neka tuga; jer je ona bila Palčici tako dobra, pa se nebi ni kada s njom htjela rastati.

„Od sada se nećeš zvati Palčica!“ rekne joj angjeo cvieća. „To je grdo ime, a ti si zanj' preliepa. Mi ćemo te nazvati Maja.“

„Sbogom, sbogom!“ rekne mala lastavica sa razcviljenim srdcem, i zaleti se opet iz toplih zemalja daleko, vrlo daleko, ća u Dansku. Tamo je savila gnjezdašce nad prozorom, gdje pribiva čovjek, koji umije priče pričati. Njemu je zapjevala: „Kvivit, kvivit!“ Odatle i doznasmo cielu pripoviedku.

Divji labudići.

Daleko od nas, ondje, kamo laste sele, kad u našoj domovini počima studena zima, življaše njeki kralj sa jedanaest sinova i jednom kćeri, po imenu Jelisavom. Braća kraljevići polažahu učionu svaki sa zviezdom na prsiju a sabljom o boku; pisahu na zlatnih pločah ne kakvim god kamenom, nego baš alemom, a učahu se nauke na izust izvrstno, kako su se već prvih dana i čitat naučili. Gledaš li ih ili slušaš, pravi kraljevići. Sestra jim Jelisava sjedjaše na nizkom podnožniku pred velikim ogledalom, imajuć na krilu slikovnicu, vriednu polovice kraljevstva.

O, sretne li djece, kad bi sreća viekom trajala!

Ali se otac njihov, udovac — kralj i gospodar velike države, oženi po drugi put, a sada, žalostna im majka! sa zlom kraljicom a gorom maćuhom. Osjetiše to djeca već prvoga dana. U kraljevskih dvoranah sjajna gostba i velika čast, ali u nijednoj dvorani nevidje se nijedno pastorče; djeci se reklo, da budu u svojoj sobi na kraju kraljevskoga grada i da se nepokazuju gostom, nego da se igraju bez vike i halabuke. I bi tako! Kasno po podne, kad su već živo osjećala glad i žedju, dodje jim u sobu nova mati, ali ne donese ni cipova ni bielih kolača, već svakomu tvrdu prosenjaču, nek se dave ako jesti hoće.

Ni nedjelja dana neminu ali ti malu Jelisavu dadoše na selo u seosku kuću na hranu i obskrbu, a malo zatim za koji mjesec dana kraljica tako podhusti otca i proti kraljevićem, da nije za njih po gotovo ni malo mario.

Jednoga dne u jutro reče zla kraljica pastorkom

svojim: „Idite do biesa u sviet pa se hranite od svojih trudova i svoje muke; odprhnite već jedared i letite kano velike ptice bez glasa.“ Zlo li reče, žalosti moja! gore reče nego li je mogla učiniti. Al ponešto ipak izpuni se kleta želja njena. Kraljevići, njih jedanaest na broju, postanu vam krasni bjelogrli labudići, i jakim labudovim glasom, kakvim se labud samo veoma riedko javlja, za što se je i mislilo, da je niem, — dignu se oni na čista kao snieg krila i sa prozora kraljevskoga grada odprhnu i polete iznad perivoja, šumice i šume daleko — daleko.

U prozorje tekar doletiše nad selo i nad onu kuću, u kojoj im je seka Jelisava na hrani živila. Biedna Jelisava spava i sniva. Labudići posjednu na krov njezine seoske kolibe, počnu previjati tanke duge vratove i štropotati krilima po krovu, ali niti ih tko čuje niti vidi. I poći jim je dalje, daleko — daleko. Dignu se visoko nebu pod oblake i lete u neznani sviet iznad ritova i bara, iznad šuma i gora, lete i slete na obronak planine na moru.

Dan zabieli i biedna mala Jelisava ustane; u seljakovoj kolibi na golom podu od nabijene zemlje skakuće bosa pa se igra zelenim lišćem — druge vam igračke biednica neima. List probode i kroz probodinu gleda u vis, gleda u sunce i — pričinja joj se kano da gleda u čiste, bistre oči svoje braće, jedanaest kraljevića. A koliko puti joj dopru sunčani traci kroz okance na kolibi do rumena lica, sjeti se jadna sladkih onih poljubaca, što jih dobi od svoje mile braće, jedanaest kraljevića.

I prolazi dan za danom, tiho, gotovo bez ikakve miene i promjene, tà kakove može biti na selu i u seljačkoj kolibi? Vjetar li piri uz ružični grm pred kućom u vrtiću, ružicam on šapće: „Može li tko biti ljepši od vas?“ A ružice potresuju miomirisnimi glavami, gurmatimi čaškami i odgovaraju prostosrdno: „Jelisava.“

Kad li baka nedjeljom kući na prag sjedne i premećuć prstmi čislo u po glasa ustima pobožno moli otčenaš i pozdrav angjeoski, zuji tud povjetarce: „Ima li koga pobožnijega na svietu od ove?“ a nanizani mu brojanički otčenaši iz bakinih ruku odgovaraju: „Jelisava.“ Pa i jest prava živa istina, što kažu ružice i brojanički otčenaši.

Bilo urečeno: kad Jelisavi bude petnaest godina, da će se vratiti u kraljevski dom. Minu doba i ona dodje; liepa kao zora udje s pratiocem u kraljičinu sobu. Kad ju opazi kraljica maćuha, grčevi ju od jada spopadoše; on čas bi ju bila najvoljela premetnuti u divju labudicu, kao što joj je braću u labudiće, al se ne usudi, jer je znala, da si kralj želi vidjeti kćer i da mu ju imade pokazati.

Sutra dan u jutro ode kraljica u svoju kupaonicu, sagradjenu od biela mramora a urešenu mekimi vanjkuši i skupocjenimi pokrivači; ovamo si donese tri krastače žabe, poljubi svaku i zatim reče jednoj: „Ti ćes sjesti Jelisavi na glavu, kad se bude kupala ovdje; neka bude luda kao što si ti.“ — Drugoj reče: „Ti joj sjedni na čelo, neka bude grda i gadna lica kao što si ti, da ju otac neupozna i da zamrzi na nju“ — „A ti,“ reče trećoj, „opočini na njedrih njezinih, neka joj u glavi sinu zle misli, a od njih u srdcu boli.“ Zatim spusti sve tri krastače u čistu vodu u kupalu pa gle! voda vam od njih u tili čas pozeleni. Zovne zatim Jelisavu, svuče ju i reče da udje u kupalo. I jedva se Jelisava u vodu zagnjuri, al' ti krastače žabe doplove k njoj i sjednu joj jedna na glavu, druga na čelo a treća na njedra. I toga sirotica kano da ne osjeti. Kad se u kupalu osovi, al' ti vodom zaplove tri crvene makovice. Da krastače nisu bile otrovne i da jih vještica (coprnica) nije izljubila, bile bi se one premetnule u crvene ružice, a ovako su ipak postale nekakvo cvieće zato; jer su časak probavile na glavi i srdcu ljepote

liepe Jelisave. Tà ona je i odviše pobožna i jošte nevina bila a da bi ju mogla prevladati moć čarobije!

Kad to vidi ljutita kraljica puče joj med očima i domisli se paklenu ličilu; orahovicom namaže Jelisavi sav obraz i pokatrani joj lišca, pa jih onda nekom smrdućinom namasti, te pravi nakit djevojački, krasnu joj kosu razčešlja i pomrsi. Pa tko bi ju ovakovu prepoznao?

Kad ovakovu Jelisavu opazi otac čelo mu se s tuge namrštilo i on u jadu klikne: „To nije moja kći.“ U cielom ju kraljevskom dvoru nehtjede nitko upoznati do li domaći pas na lancu i laste pokućinke, ali to su jadne životinje, koje neznaju govoriti i nemaju prava istinu kazati.

Sad proplače jadno diete i plače da joj oči zakrvave i misli, te misli na svoju braću, a njih svih jedanaest neima, niti znade za njih. Šta će biedna sad da počne? Grozne suze lievajuć ostavi kraljevski grad i ode niz vodu po obali daleko — daleko i preko ritova i bara i preko dolova i gora zabludi u gustu tamnu šumu. Što će sada i kamo da krene? Nujna i žalostna ne misli ni na što drugo nego na braću si dragu; tà srdce joj govori, da su valjda i ona tako iz kraljevskoga doma prognana u daleki sviet, kud ih oči vode a noge nose. Ide napried, braću si naumi potražiti i naći.

U gustoj ju šumi zateče crna noć, sad više ne pogadja ni traga ni staze; dalje ne može, zato legne na mekanu travu, pomoli se dragomu bogu večernjom molitvom, pa onda nasloni glavu na jedno stablo. Noć je tiha, zrak ugodan i blag, po travi i máhu sviete se plamenom zelenim stotine kresnica; možete misliti, koliko jih je onda tu bilo, ako vam kažem, da je nehotice rukom potresla jednu grančicu na bližnjem grmiću, a s lišća se osu tih svitaca na zemlju kano prosutak zviezde noćju sa zviezdišta.

Ciele noći snivaše o braći; igrahu se kano djeca, pisahu na zlatnoj ploči alem-kamenom i zavirkivahu u njezinu prekrasnu slikovnicu, vriednu polovicu kraljevstva. Ali sada ne pisahu na pločah kao nekad poteze i ništice, nego hrabra djela svoja i sve, što su doživili i vidili; a slikovnica njezina postade knjigom živom: ptice pjevaju a ljudi izlaze iz knjige i govore i razgovaraju se š njom i s braćom. A kad koj od braće list prevrnu, svi govornici poskaču natrag na svoje mjesto u knjizi, da nebude nereda.

Probudi se u jutro, kad je već sunce žarko zagrijalo; ona ga dakako nemogaše vidjeti od granata stabalja i njegovih listnatih hvoja; ali mu osjeti moć svjetla i toplote, a i vidje, da mu iznad svržja titraju traci kano da se je nad njom milo i tugaljivo razvila zlatom izšikana zavjesa. A taj jutarnji miris od rosne zeleni i to cvrkutanje i pjevanje od ptica — mili Bože, krasna li dana! A ptice reć bi pitomice dolaze k Jelisavi i samo da joj ne posjedaju na ramena! Sluša, čuje žuboriti vrela i romoniti potočiće njihove, gdje po prudju brzaju u jedno jezerce na čistom piesku; oko jezera pozaraslo šiblje u ogumcih, ali na jednom mjestu jelen si ili srna napravili prolaz i tuda Jelisava otide na vodu. U jezeru voda čista i bistra kano čisto ogledalo tako, da misliš, hvoje i grmići živo su na dnu jezera naslislikani, kad ih nepotresuje ni najmanji vjetrić, tà svaki se listić ogleda u vodi i onaj na suncu i onaj od sunca sakriveni u sjenci.

Opaziv u toj vodi Jelisava svoje lice, vrisne od straha i boli; tako se uvidi crnom i grdom; ali se tuga njezina obrati u veliko veselje, kad si umočenima rukama otre garavo čelo i lice; od te vode čudotvorne izpra se katran i druga rugota sa liepa joj lica i čela, te se pojavi odmah onaj sjaj, što ga je sunce moglo žarom svojim predati bistroći mirna jezerca. Veoma zadovoljna s te promjene odmah se svuče i podje da se u

jezeru prokupa. Oh! da ste ju vidili, tà neima na svietu više nijedne nigdje ljepše kraljevske kćeri od ove sirotice.

Kad se dobro prokupa, a onda liepo počešlja, uputi se potočićem k vrelu i ovdje se na izvoru šakom dohvati hladne vodice i napi je se do mile volje, a zatim podje dublje u šumu sve dalje i dalje, niti misleći niti znajući, kamo i kako se je daleko odputila; njezin um i pamet bavljahu se samo mišlju na braću i na dragoga boga, koji je valjda nisu za uviek ostavili. Bog daje, da u šumi raste divljega voća, ako tko zaluta i ogladni, neka se nahrani; tà gladnu čovjeku sladke su i divljake! I ona se namjeri na divlju voćku, na jabuku, koja je uprav obrodila rodom, da joj se ogranci savijaju. Ovdje sjedne i najede se trpika; tò znate, divlje su jabuke trpke! Kad se nasiti i Bogu zahvali, podupre plodne grane da se nepolamaju, pa se odputi dalje gustom šumom bez cilja i bez staze. Idući stigne na gustik takov, da se jedva mogla micati; a tù zavlada takova tišina, da nije na svietu ništa drugo čula do koracanja svoga i šuštanja polusuha lišća, po kojem je hodila. Niti da bi jednu jeditu ptičicu vidila ili čula, niti je mogla zdravim svojim okom prodrieti barem do jednoga sunčanoga traka kroz obrašteno granje; a visoko se stabalje tako uzporedo i na tiesno nanizalo, kano da su prosci od dvorištnoga stobora na selu. Biedna Jelisava, u ovakovoj se jošte ne nadje samoći!

U ovom gustiku zahvati ju noć — mrka noć u šumi; ni da bi samo jedan svitac zasvietio na lišću i mahovini; tužna legne, da odpočine i spava. Usne blago i pričini joj se, da se nad njom granje razklonilo i vidik do neba otvorilo, a iz neba da ju blagim pogledom motri dragi Bog, a mali angjeli iznad njegove glave i ramena da joj se milo posmješkuju.

Probudiv se u jutro ne znadjaše pravo, da li je to snivala ili je sbiljam gledala.

Ustane se i pomoli Bogu jutarnjom molitvom podje da bilo kamo iz šume izadje. Iduć sretne staricu sa košarom jagoda na glavi; baka joj nekoliko dade. Zahvaliv joj se liepo na daru upita ju ljubezno, nije li može biti vidila kroz ovu šumu projašiti jedanaest kraljevića.

„Nisam,“ reče baka; „ali sam baš jučer vidila jedanaest labudića s krunom na glavi plivati niz šumski potok!“ I podju zajedno do jednoga obronka; ovomu na podnožju vijuga se žuboreći potočić; nad njim razkrililo se s obiju strana granje sa širokim lišćem, reć bi listak s ove strane cjeliva se s lišćem drugoga briega, a gdje je potok oširok i gdje se ne mogu ljubiti, ondje su stablo od korena iz zemlje izčupali, te se je nagnulo, da dosegnu preko vode i da se ljube. Jelisava zahvali se opet neznanoj baki na ljubavi i ode sama dolje niz vodu daleko — daleko, gdje se u rieku narasli potočić slieva u — more.

Veličanstveno to more gleda i čudi se djevojka, ali ne vidi na njem ni jednoga čamca ni jednoga jadra. Što će sada i kamo će? Gleda na pobrežju ljušture i sitno kamenjiće, pa se čudi, kako ga je voda liepo izbrusila; sve što je ovamo izplinulo, staklo, željezo, kamenje, sve je to postalo nalik vodi, a voda nije ni tako tvrda, kao što je njezina inače nježna i mekana ručica. „Ovo se je sve,“ reče „neumorno dalje i dalje kotrljalo, i svemu se samo tim neravnosti izgladile; hvala Bogu na tom nauku, i ja ću tako neumorna biti. Ah, kako se krasno ovo more valja a kako su mu bistri i vidivi talasajući se valovi! Vi ćete me, valovi krasni! jednoč, to mi duša kaže, donieti k dragoj braći mojoj!“

Na žalu na travi opazi ona jedanaest bielih labudjih pera; sabra jih i svije u kiticu; na svakom se cakli po kap vode, da li rosice, da li suzice, tko bi to znao? Sama je na žalu, nigdje živa čovjeka, al' se ne osjeća samom nit joj je dug čas; tà more je podvrženo

vjekovitoj mjeni; ono za nekoliko časova prikaže više miena nego li kopna jezera kroz godinu dana. Pognaše li se po nebu tmaste oblačine, po gotovo slušaš, gdje ti more govori: „Vidi me, da se znam i namrštiti", a dune li tad vjetar, svi talasi zabiele, kano da mu se vesele. Natuštavaju li se pako iznad mora oblaci crveni i nema vjetra, more vam je crveno kano cvjetak ružice rumene, a malo zatim postaje zeleno, pa onda bielo. Nu i ako je sada more bilo mirno i na moru tiho, na žalu se je ipak osjećalo polagacko gibanje; voda se nadimala kano grudi u spavajućega djeteta.

Kad se sunce sklonulo na zapad, opazi Jelisava, gdje nad morem leti jato divjih labudića s krunom na glavi; ima jih jedanaest; lete k žalu jedan za drugim; čini se, to je bieli po danu mliečni put. Jelisava čučne pod jedan grm i sakri se, da ne bude opažena. Labudi slete na žal, sjednu blizu nje i počmu klopati velikima kreljutima!

Sunce palo u vodu — zapalo je oku čovječjemu, a u taj je čas spalo sa labudića perje i jedanaest braće, jedanaest krasnih kraljevića stoje pred Jelisavom na žalu. Ona iz svega grla klikne od radosti; premda su se za mnogo preobrazili, ona jih ipak prepozna, i srdce joj reče, da su to prava njezina braća. Skoči izpod grma i pohiti u ljubezni bratski zagrljaj i nazove svakoga brata po imenu. I kraljevići se obveseliše kano djeca u radosti; svaki sretan prepozna u djevojci svoju nekoč malenu, sada povisoku sestru; ah, kako jim se vidi narasla i kako krasna! Do mile se volje nasmijaše i naplakaše, dok su si izpripoviedali, što od njih učini zla maćuha.

„Mi ti," reče najstariji brat, „letimo kao divji labudi, dok sa neba sunce svieti, a čim nastane sumrak i sunce se posve sakrije, postajemo opet ljudi; zato i moramo svaki dan biti na oprezu, da prije sumraka nadjemo na kopnu suho noćište; jer da nas na moru

uhvati noć, mi bi ti svi kao ljudi popadali u pučinu morsku. Ovdje nije naš stalan stan, nego daleko ondje preko mora, a liepo je ondje kao i ovdje. I nebi ništa kazali, što je onamo daleko letjeti i plivati, ali nemaš na moru nigdje ni za želju otoka, da sjednemo i prenoćimo na suhom, samo je jedan jediti greben baš na sriedini mora, na koj kad sjednemo, sjedimo gotovo jedan na drugom, dok odpočinemo. Uzburka li se more, dižu mu se i do nas talasi, ali i za taj greben hvalimo Bogu. Na njem kadikad prenoćimo kao ljudi, a da njega ne bude, nebi nas nikad bilo u dragu domovinu našu, iz koje smo izagnani; jer do ovdje je letjeti neprekidno puna dva najdulja dana u ljetu. Dozvoljeno nam je samo jedan put u godini doći u domovinu i jedanaest dana ostat u njoj i letjeti iznad velike šume, odakle možemo vidjeti onaj grad, gdje smo se na sviet rodili i gdje nam žive otac — te zvonik one crkve, gdje nam je sahranjena pokojna majka. Kad ovamo dodjemo, čini nam se, da smo u rodu sa svakim grmom i drvetom; vidimo, kako konji pasu na livadah i veselo hržu kako su i za nas; čujemo na frulu i dvojke svirati pjesme, koje smo kao djeca pjesmicami pratili; slušamo ptičice miloglasnim pjevati glasom i gledamo plodne njive pšeničnim i žitnim klasom; vidimo, kako se dolovi i gorice skladno mienjaju i slušamo gdje nam poznati glasovi odzvanjaju; ovamo nas, seko, vuče srdce i težnja, pa gle, kako smo ovdje sretni, i tebe, draga, nadjosmo ovdje! Nu kratke li nam radosti! samo dva dana smijemo se sada zadržati u zavičaju milom, a onda opet otići daleko preko mora, u prekrasnu doduše pokrajinu, ali nikad milu kao ovu našu domovinu. Hoćeš onamo s nami? A kako, kad nemamo ni čunja ni splavi?

„A kako da ja vas izbavim mila braćo?“ upita sestra. I tako u razgovoru minu bez mala i noć, pogotovo se i nije spavalo, osim što su prema osvjetu

malo zadriemali; nu za čas se Jelisava probudi od kreljutna udaranja braće labudova, koji su se preobrazili, čim se je na nebu pomolilo sunce. Digoše se labudići odmah u vis i nad njom letahu u okrugu, pa napokon odlete ravnim pravcem daleko — daleko, samo jedan ostade, a to je bio najmladji brat; bjelogrli labudić savi vrat i nagnu si glavu u zagrljaju drage si sestre, koja ga je po krilima rukom gladila. U tom milovanju i dan prodje i opet sumrak dodje a š njim se i ostala braća vrate, pa i opet postanu ljudi, čim je sunce palo u more.

„Sutra nam se je, seko, vratiti preko mora, da se više ovdje nesastanemo opet punu godinu dana. A što ćemo s tobom? Ideš s nami?“ reče jedan.

„Ja ću te ponieti na krilu preko šuma i gora,“ nastavi drugi. „Ja preko mora,“ nastavi treći. „Svi“ ćemo te nositi na krilih preko mora, reknu i ostali.

„Dà, dà, idem s vami, uzmite me sobom.“ reče Jelisava.

Što zamisliše, to i odlučiše. Jelisava će š njimi i za to se dadu brzo na posao. Ciele noći pravili od sitine mrežu, u kojoj će Jelisavu ponieti. U zoru dopletoše mrežu i u nju sad sjedne Jelisava. Kad ograne sunce i braća se pretvore u jedanaest labudića, primu svaki kljunom na svojem kraju mrežu, dignu se u vis sa sestrom u mreži i lete nebu pod oblake daleko — daleko. Jer joj pako sunčane zrake udarahu uprav u obraz i razžarivahu lišca, digne se iznad nje jedan labud i razkrili svoja biela krila, da mu sestri budu suncobranom. Jelisava spavaše umorna u tvrdom snu, kad su ju labudići digli u mreži, a kad su već po daleko bili nad morem, probudi se i počne snebivati od čuda, neznajuća pravo, da li sniva il istinu gleda, kadno gledne u ponor — duboko izpod sebe u pučinu morsku. Nuza se nadje viticu zrelih jagoda i snopić sladka korićnjaka; to joj sabra i u mrežu donese najmladji bratac. Ljubeznim posmjehom zahvali se njemu na tom daru; jer

joj duša reče, da je baš od njega; prepozna ga medju labudići, tà on je, što leti iznad nje; da ju od sunčane žege zakrili svojim krilima.

Ponesoše ju tako visoko pod oblake, da joj se gubilo iz vida sve, što je bilo na moru, a možebiti najveći brod na svietu pričini joj se malim bielim galebom na vodi. Izza njih vidi se dug a tmast oblak kano crna gora: na njem opazi Jelisava sjenu svoju i jedanaest labudova — tà i ona i labudići gorostasni su orijaši. Tolike i toli veličanstvene slike ne vidje još nikad Jelisava. Ali kad sunce poviše odskoči i oblak podalje zaostade, izčeznù joj iz vidika i ona orijaška slika od sjene.

Cieo dan držahu se u oblacih, leteći poput ne dostižne strielice u zraku, ali jim je let bio ipak mnogo polaganiji nego li drugda; jer sad im ga smeta sladjahno breme — mezimica sestra. Netom se poviše po nebu oblaci i pojavi nepogoda, a počelo se i sumračiti; sa strahom i trepetom gledaše Jelisava u zapadajuće sunce i stotine puta bacaše oštre poglede na more, nebi li već jedared opazila toli vruće željeni, na moru osamljeni, greben. Vidi joj se, da se i labudi sve silovitije upinju u letu, samo da hitrije napried dodju. Ah, ona je biednica kriva, što ne mogu običnom svojom hitrinom letjeti! Sad samo neka sunce zapadne, oni će se jadnici pretvoriti u ljude i svi do jednoga popadati u dubljinu morsku i dakako š njom skupa utopiti. Sirota, iz dna srdca počne se pobožno moliti dragomu Bogu za pomoć; moli i moli, ali ne može još da ugleda greben na pučini. Tmasti se oblak sve većma bliži; vijor naviešta buru; grom tutnji, bliesak za bljeskom sieva, strašna se grmljavina valja, a hrleći k njim oblak prieti, da će sad nà kano težko olovo sav na jedan pût pasti u more.

Sad je sunce na zahodu, upravo da se utopi na kraju mora. Jelisava zaštrepi od straha, krv joj se u

srdcu uledeni, a u taj se čas labudi s njom tako hitro spuste dolje na more, kano da padaju, da se utope. Nu opet polete i lete ravno. Sunce već do polak zaroni u vodu; sad istom spazi ona pod sobom kao mušicu nešta iznad mora — to mora da je osamljeni greben! Labudi spješe i spuštaju se brzo u letu; ona okom hvata i ne pušta više s vida ono, što misli, da je greben; sad je sve veće, sad istom je kao obični tuljan, komu se iz vode samo vidi glava. Sunce naglo uronjuje, još je od njega samo svietleća se zviezdica, sad osjeti Jelisava, da je pala na — suho. Sunce se utopilo, ugasla se i posljednja iskra: labuda u tili čas nestalo — pretvorili se u braću i jedan reć bi na drugom stoje oko nje u okrugu i drže se, da ne padnu u more; tà medju njimi ni miš više nebi našo mjesta. More uzbunjeno udara valovi o greben; voda štrca iznad njih i prieti, da jih zalije; crno nebo svaki hip obasjava bliesak, a sipa munjevite striele. Strašna to noć! Ali braća kraljevići drže se grčevito medju sobom i svi podržuju mezimicu sestru pa pjevaju svete pjesme, da je milota čuti; skladno i zvučno pjevana popjevka molitva je ovih pobožnih duša milostivu Bogu.

Prije no se udanilo, smiri se bura i nebo razvedri, da je bilo bistro kano ribje oko. Sunce izadje — jasno, sjajno. Labudi se s Jelisavom u mreži dignu s ostrvića visoko nad vodu. More još uviek skače visoko, a bieli su mu od pjene valovi, misliš, to su na milijune bieli pasući se labudi na zelenoj cjelini, ili bolje na vodi, te plivaju.

Sunce oskoči, reć bi na podne. Sad Jelisava opazi u daljini modro gorje, koje kano da u zraku pliva; pećine mu se ili pleši cakle poput leda na suncu; malo zatim opazi na sried gore grad, a čim ide bliže, tim ga bolje razaznava i vidi, da je neizmjerno velik i da ima gorostasne stupovnike, jedan iznad drugoga, a pod gradom vidi šume od paoma i u njih cvieća velika kao

da je svaki žrvanj kamen. Ne mogaše se uzdržati a da ne upita braću, nije li to cilj njihova putovanja. Labudi potresu glavami, da nije; bijaše to zračna obsjena (Fata Morgana), veličanstveni, sjajni grad od oblaka, u koj nije slobodno unići ni stopom čovjeku. Jelisava ne mogaše očiju maknuti s prekrasne gore i grada, kakova još nikad nije vidila, nu kao da se grad od karata sruši, tako se naglo odrone bregovi i zarušaju šume i grad; nu od svega za čas isti nastanu crkve, njih do dvadeset, sve s jednako visokimi zvonici i prozori. Jelisavi se pričini, da čuje orgulje iz crkve, nu to nije sviranje orgulja, već milozvučni šum mora. I dodje već sasvim blizu crkvam, ali ti se u taj čas pretvore u brodovlje, koje izpod nje morem plovi; gleda ga i gleda dolje na moru, gleda oštro i sad tekar vidi, da je to morska magla, koja se iz vode izpariva. Tako imaš promjenu jednu za drugom na moru i dosta ráda i oku i umu i tako najposlie opazi Jelisava i onu zemlju, kamo ju labudi nose. Opazi ovdje veličanstveno modro gorje, obrašteno cedrovom šumom, a nakićeno bielimi dvorovi i velikimi gradovi. Još sunce dugo nije zapalo, al je već Jelisava sjedila na kopnu, na jednom briegu izpred velike špilje, obraštene povijuškim zelenim lišćem, kano da je ruka umjetnica razapela zelene zavjese.

„No da vidimo, što li ćeš ovdje prvi put sanjat," reče joj najmladji brat dovedši ju pred njezinu spavaonicu.

„Dao Bog, snivala dobro i u snu našla način, kako da vas spasim," odgovori ona. I zabavljaše se tom mišlju toli živahno i vruće, da su joj duša i srdce reko bi neprekidno zabavljeni molitvom za božju pomoć.

Usne. U snu joj se čini, da leti visoko nebu pod oblake i to ravno k oblačnu gradu k Fati Morgani; ovdje joj dolazi u susret prekrasna vila, liepa ljepota, ali se Jelisavi čini da je baka, i to, baš ona starica,

koja joj je u šumi dala jagoda i pripoviedala o labudih s krunom na glavi.

„Mogu se, mogu tvoja braća izbaviti prokletstva," reče baka, „nu ima li u tebe snage i odvažnosti te uztrajnosti? Istina bog voda nije ni toli tvrda, kako su tvoje nježne ručice, pa ipak izbrusuje kamenje, ali neosjeća ni onih boli koje bi ti osjećala na prstih; more nema srdca pa niti ne strepi od straha i brige, koju imaš ti. Vidiš li ovu koprivu u mojoj ruci? Takovih kopriva ima ti ovdje množina oko špilje, a samo ove i na groblju rastuće dobre su za ono, što ću ti kazati. Hoćeš li braći pomoći, a ti naberi onih kopriva; dakako da ćeš se opeći i da će ti ruke biti pune mjehurića i prištova, ali bez toga ne može biti. Otreš li te koprive vlastitima bosima nogama, postat će od njih predja, a iz ove ti onda natki i napravi jedanaest rubača dugih rukava; te rubače baci preko jedanaest labudova, pa eto ne stalo čarobije. Nu pamti, od onoga časa, kad započneš taj posao, do časa, dok ga svršiš, nesmiješ nikad ni slovce progovoriti. Prva riečca, koja bi ti izlanula ili bi ju progovorila — svu bi ti braću poubila; ne zaboravi dakle da sada život braće tvoje visi o tvojem jeziku.

I dirne odmah koprivu rukom; uh, ali ju zapeče, kano da je živu vatru primila! I na to se Jelisava probudi. Liep svanu bistar dan; tik do sebe gdje je spavala opazi Jelisava onakovu koprivu, kakvu je vidila u snu. Vesela skoči na noge lagane i baci se na koljena, da klečeći zahvali Bogu na uputi i daru, pa onda izadje iz špilje, da započne posao.

Bielim, nježnim ručicama počne Jelisavava brati i trgati koprivu, vruću poput ognja, da su joj se obe ruke posule prišti i mjehuri od žestine. Od ubrane koprive počne vezti zeleno platno.

Sunce opet zadje a braća dodju kući; ljuto li se prestraše, kad si nadju sestru niemu, da ne može ni

riečce prosloviti; u svakom se od njih pojavi odmah živa vjera, da je to novo zlo djelo čarobije zle jim maćuhe. Opazivši joj ranjene ruke, dosjete se odmah, da to za njih radi i sirota da premnogo trpi; najmladji brat proplače kao diete, al' za čudo, gdje mu suza kanu na ranjavu joj ruku, ondje ju prestade peći i boljeti a za čas nestade i mjehurića i prišta.

Svu noć preču vezuć i pletuć rubače za braću; goraše bo od želje, da jih što prije spasi. I drugi dan, kad su labudići iz doma odletili, sjedjaše ona sama samcata u špilji kod posla, ali joj se pričini, da časovi neizrecivo hitro prolaze; jer joj nikad još nije dan tako brzo minuo kao ovaj. Jednu rubaču svrši i započe drugu.

Sad poču iz brda lovački rog; obuze ju strah; sluša, čuje sve jače, zvuk roga dolazi već iz bližega; čuje i lavež pasa; uplašena kao nikad, pobježe dublje u špilju, posakupi hitro po tlu razbacane koprive u snop i sjede nanj.

Što bi okom trenuo, dotrči špilji na ulaz najprije jedan, a za njim i drugi lajući pas; ovdje digoše lajavci lavež, da ga je u duplju bilo grozota čuti; odtrče natrag ali se za čas opet povrate. Nu za nekoliko časova eto ti špilji na ulazu množtvo lovaca, a najljepši medju njima bio sam kralj kraljevine ove. On udje i stane pred Jelisavu; zapanji se, još nikad ne vidje krasnije djevojke.

„Kako i odakle ti ovamo liepa djevice?“ upita ju kralj. Jelisava potrese glavom; tà ne smije mu odgovoriti, jer se tu sada radi o željnom izbavljenju drage braće. A da kralj ne opazi, koliko biedna trpi, sakri si naglo pod pregaču obe ruke i silno jih zakloni.

„Hodi samnom“ reče „liepo diete, ovdje ostat ne smiješ. Ako si dobra koliko si krasna, obući ću te u svilu i kadifu i na glavu ti staviti zlatnu krunu, da mi riesiš kraljevske dvorove?“

Ne dade joj oduška; prime i digne ju na svoga konja. Uzalud ona u plaču i sdvojnosti lomila i na molitvu sklapala ruke, kralj ju više ne usliša veleći: „Tà ne ću ti zla, tako mi Bog pomozi! Hoću da budeš sretna, hoću dušo! i ti ćeš mi, znam, biti za to zahvalna.“ I podbode konja te držeći Jelisavu pred sobom odjezdi hitro gorom i lovci u kasu za njim.

Kad se sunce nagnu na zapad, dojaše oni pred priestolni veliki grad kraljevine s mnogo visokih palača, crkava i tornjeva s kubami. Kralj ju kroz široke ulice gradske povede odmah u kraljevski dvor, pred kojim ju u perivoju, kad su jašili, pozdravi veličanstven vodoštrk u mramornom stupovlju, a u dvoru krasota i divota, kojoj slične neima. Ali sve to ne dojmi se oka ni srdca njezina; ona tužna plače i stenje kano pod mukami. Prizvane gospoje počnu ju odievati, u kosu joj biser upletati i na ranjene joj ruke stave napokon prekrasne rukavice; sve to mirna kao janješce dade na sebi djelati, ali neprogovori ni biele ni crne.

Sad u kraljevskom sjaju da vam ju je vidjet bilo! Tolike ljepote još u kraljevskom dvoru, odkad postoji, sviet vidio nije. Od čuda i pravoga počitanja sve joj se u dvoru počne klanjati do crne zemlje. I sam kralj neodoli želji srdca svoga; on uzprkos svjetovanju dvorskih svojih viećnika i vladika izjavi, da ju hoće ženiti i zaruči se s' njom. Vladika i viećnici šaptahu medju sobom: „Zlo udari na kraljevinu našu; šumska divljakinja ljepotom svojom zaniela kralja, zablještila mu zdrav vid a zaglušila dobro srdce — mora da je vještica.“

Kralj u istinu postade gluh i niem za sve, što je bivalo oko njega, neće da čuje ičijih savjeta; zapovjedi da glasba svira, da se stolovi pune svakim obiljem i da u dvorane dodju i u njih plešu sve po izbor djevojke iz ciele kraljevine. Sobe i dvorane u kraljevskom dvoru preobražene su u veličanstvene mirisne vrtiće, ali

Jelisavina oka ni srdca ne dojmi se sva ta krasota i milota, ona nit slovce proslovi niti se osmjehom nasmjehnu; gdje stane ili kud hodi, svatko na njoj vidi kip neopisive tuge. Sad otvori kralj jednu sobu, odredjenu li za liepu kraljicu; urešena zelenimi a skupocjenimi sagovi posvė je nalik špilji, gdje ju sretni kralj zateče; na dnu se vidi snop prediva iz kopriva, a po strani gotova rubača iz špilje. Sve to šaljiv neki lovac sobom ponese a kralj zapovjedi, da se ovamo za uspomenu stavi.

„Ovdje mi, dušo, snivaj i misli na špilju, gdje sam te našo," reče kralj. „Ovo ti je i posao, kojim si se ondje bavila; scienim, srdce, to će te u obilju svega dobra u kraljevskom ovom dvoru radovati."

Jelisavi prvi put sada osvanu na ustiju ljubežljiv posmjeh i rumen na licih, kad opazi u sobi ono, za čim ju je srdce vuklo. Pomisli, da će ipak izbaviti braću pa se sagnu, prime kraljevu ruku i poljubi ju, kralj na to Jelisavu milo zagrli i poljubi, te dade svima zvonovi po priestolnom gradu proglasiti, da je njegov vjenčani dan odredjen. Krasna šumska niemakinja sbilja će postati kraljicom.

Vladike i viećnici napnu sad sve sile, da kralja dozovu k pameti i odgovore od toga ozbiljnoga koraka, ali bješe uzalud; kralj ostade kod svoje odluke, da će se na odredjeni dan vjenčati svečano sa šumskom niemakinjom. Sam nadbiskup morade joj na glavu metnuti krunu, a zlovoljan, kako je radi kraljeve nepopustljivosti bio, pritisnu ju tako nemilostno na čelo liepoj kraljici, da je siroticu jako zaboljelo. A kanda su joj i srdce sputali u obruče, tako joj je bilo težko na srdcu; držaše je se gorka tuga za dragom braćom.

Na tielu ne osjećaše inače nikakove boli. Usta još niema ne mogahu ni slovca progovoriti, a da progovore zna biedna kraljica, da bi braću izgubila; nu krasnim očima izdavaše ona vruću ljubav i baš zahvalnost

dobru si i krasnu kralju za sve čine, kojimi se je trsio ugoditi joj i razveseliti ju; svaki dan osjećaše u srdcu svojem više odanosti, naklonosti i ljubavi za kralja i muža svoga; oh, da mu smije odkriti tugu svoju i kazati što joj je na srdcu! Ali ne za Boga, treba da ostane niema, dok svrši započeti posao. Kad je samo mogla, ukrade se od kralja i odšulja u sobu, uredjenu poput njezine špilje, pa nastavi ovdje vesti i plesti rubaču od koprivinih povesama, pa tako jih svrši sedam. Ali s ovom joj ne stade koprivne predje.

Znaše, da i na groblju ima za ovaj posao dobrih kopriva, ali kako će do njih? a osobito, kad jih sama svojom rukom mora da nabere?

„O, što je bol na ruči i na prstih prama boli, koja me muči u srdcu!“ pomisli u sebi. „Valja se odvažiti. Bog me neće zapustiti.“ S najvećim strahom kanda je naumila počiniti zločin odšulja se jedne vedre noći u vrt te obide drvoredom, što vodi samotnimi ulicami, baš na — groblje. Na groblju opazi kod jednoga spomenika, gdje mu na kamenu u okrugu sjede dusi. Gadne te coprnice svukoše se do gola, kano da idu u kupalo a onda počnu dugimi nokti grebsti humce novih grobova, pa kad su koj grob i lies u njem otvorile, sjele su, da jedu mrtvaca. Jelisavi bijaše proći mimo ovih vještica, koje su grozne oči svoje u nju upiljile, da su ju od straha sve trnci obilazili; nu pobožnom molitvom u srdcu prodje mimo vještica, sabirući koprive, pa kad ik nabra, vrati se natrag u kraljevski dvor.

Nitko živ nebi znao, gdje je bila sada Jelisava; ali vidje te izdade ju jedan muž, koj je slučajno još na prozoru gledao, kad je sav sviet u miru spavao. Bijaše to glavom nadbiskup. Ne mogav spavati, nasloni se na prozor i opazi netom kraljicu, te podje za njom, da zavreba kamo će i šta će. On ju motri i snebiva se; ta nije li imao pravo, misleći od prvoga početka, da s kraljicom nije čist posao. Tko će njega od sada uputit

moći, da Jelisava nije coprnica, i da nije začarala kralja i sav narod?

Nadbiskup u izpovjedi odmah kaza kralju, što je na svoje oči vidio i pozva se na svetost svoje zakletve, da govori istinu. Slušajući težku ovu osvadu, kipovi u crkvi počnu kimati glavom kano da će reći: : „Ne tako, Jelisava je nevina.“ Ali nadbiskup tumači to sasvim drugčije, on baš misli protivno, šta svjedoče proti njoj. Kralj se na to raztuži i počne roniti suze niz lice; ode kući nesretan i pun dvojbe u srdcu; briga i tuga nedadu mu spati ni mirovati, hoda kao mahnit po sobi ili se obraća izmučen po postelji. Svake noći vrebaše na Jelisavu i osvjedoči se, da ona odilazi u svoju sobu i ondje da se zatvara.

To je kralja vrlo ogorčilo i žalostilo, da je bio svaki dan namrgodjena lica. Jelisava to opazi ali se ne dosjeti, za što je takov; bijaše joj na srdcu težko gledati ga tako, ali što je mogla i sama tužna i žalostna za braćom svojom? koliko je vrućih suza palo iz krasnih joj očiju po kraljevskom grimizu i svili!

Medjutim živući tako u žalosti, malo da ne svrši ona sve svoje rubače: još samo jednu treba načiniti, a onda Bogu zahvaliti, ali za ovu joj uzmanjka predje od kopriva. Još jedan put, još ovaj posliednji put poći joj je na groblje i jedan rukovet kopriva za rubaču ubrati; strah ju obuzima, kad pomisli na put svoj po groblju i na strašne one duhe, ali tu joj nema pomoći, ako je voljna spasiti si braću; ona dakle odluči poći na groblje, tvrdo se nadajući, da ju Bog ni ovaj put neće ostaviti.

Jelisava ide, nu ovaj put ne sama; sliede ju kralj i nadbiskup, koji su vrebajuć na nju, opazili sa prozora, da si otvara dvorištna vrata. Korak za korakom idjahu za njom i baš groblju na ulaz; odavle opaze kod nekoga spomenika u okrugu vještice kao što jih je već prije i danas opet vidila Jelisava. Kralj protrnu; ona.

koje glavica još danas ležaše na prsiju njegovih, ona je dakle član ovoga kruga coprnica.

„Ima umrieti“ reče naglo. „Predat ću ju puku, da ju osudi na lomaču.“

Bože, kolika promjena s nesretnom Jelisavom! Iz urešenih kraljevskih dvorana odvedoše ju u tamnu, vlažnu tamnicu, u koju je samo vjetar kroz rešetku puhat mogo; mjesto svile i kadife donesoše joj ovamo onaj snop kopriva, što su ga našli u njezinoj radionici: hoće li glavu položiti, neka ju položi na koprivu, hoćeli se pokriti, neka se mjesto popluna pokrije rubačami od kopriva, koje je sama plela i vezla.

A ovim su joj baš ugodili, čim su ju bili naumili raztužiti i prije smrti mučiti; ona uzdajuć se u Boga i misleć na nj sjede k svomu poslu i radi pa sluša iz ulice svakakve grde psovke na vieštice i na sebe, da ju je svaki put kod srdca zazeblo. A sirota nema nikoga na svietu da ju tješi.

Ali pod večer toga ne sretnoga dana doprhne pred gvozdenu rešetku njezine zemunice jedan labudić; bijaše to najmladji joj brat; on si nadje sestru. Jelisava projeca od radosti prem je znala, da će joj sutra valjda posliednja noć biti. Nu što je njoj sada do života stalo; rubače baš dogotavlja, a braća za nju saznadoše, pa će doći bez sumnje i ona će jih izbaviti!

Nadbiskup dodje u zatvor, da probavi s Jelisavom posliednje časove, kako je kralj želio. Čim se na ulazu pojavi, potrese ona glavom i dade pogledom razumjeti, da ga neželi ovdje imati, pa i rukama ga uprosi, da odide. Zà ove noći mora da svrši svoj posao inače je sve uzalud propalo, njezina odlučna volja, tolike boli, suze i noći bez sna. Nadbiskup se dakako zlovoljan i psujuć ju do zla Boga odnese iz zemunice; Jelisavi bijaše težko na srdcu slušat rieči nadbiskupove, ali znajuć, da nije kriva ni dužna, pomisli, neka se puni božja volja a ja ću raditi da svršim. Izpod stiena u zemu-

nici bilo više šupljinica, iz ovih strče mišići po zatvoru i počnu joj prinašati raztepenu predju i koprivu; na prozoru uz rešetku sjede slavujak i počne milo pjevati da sirotu budnom uzdrži i da joj tugu blaži.

Još nema prozorja, ali već nije daleko, najdalje za jedan sat izaći će sunce. U vrieme dakle prije zore banu braća kraljevići kraljevskomu dvoru na vrata i počnu zahtievati, da jih odmah vode kralju. „Šta ste ludi?“ odgovori jim vratar. „Po noći se kralju ne smije; kralj jošte spava i pod živu glavu nesmije se buditi.“ Nu kraljevići neće da čekaju, već prose, mole, zaklinju i priete, dok napokon dodje straže i strče se gotovo svi dvorani, pače i sam kralj dodje na prozor i zapita: što je? Ali u taj hip granu sunce i jedanaestero braće kraljevića nestade, od njih samo bieli labudići prhnu u vis na očigled svih stražara, dvorana i samoga kralja.

U jutro rano već silna se svjetina sakuplja pred gradskimi vrati; svatko hoće da vidi vješticu kraljicu na lomači. Sirota, sjedi na dvokolicah, koje vuče staro mršavo kljuse; obukoše ju u široku kabanicu od platna, iz koga se kod nas prave vreće i koberi; prekrasne kose spuštene niz ramena, lica blieda kano snieg, ustnica bez sumnje molitvu šapćućih i prstiju pletućih zelenu predju vozaše se napried — u smrt na lomači. Ta još nije svršila jedanaestu rubaču!

„Gledajte coprnicu, nešto mumlja; mjesto molitvenika drži u ruci svoju čarobiju; pa kako sjedi, kano da se lomača nje i ne tiče, dolje š njom, na komade š njom!“ Takovi se glasovi čuju iz rulje pučanstva.

I mnogi razdraženici iz rulje potiskuju se sve bliže k njoj, da joj otmu i razderu rubače; ali kad je već bila u najvećoj pogibelji, doleti štropotom jedanaest bielih divjih labudića i sjednu svi oko nesretnice na dvokolicah tako, da su ju sasvim okružili. Razdraženo pučanstvo sada se ljuto prestraši i posrne silovito natrag od dvokolica.

„Bog ju brani — ovo su poslanici s neba — nevina je — nesmije umrieti,“ takovi se čuju glasovi sada iz puka. Ali nema odvažnika, koj bi smio poći do nje, da ju sa dvokolica izbavi.

Nu zato pristupi k njoj sada krvnik i položi na nju groznu svoju ruku, da joj s kola pomogne na lomaču. Ali sada baci Jelisava jedanaest rubača' preko jedanaest labudića i nut čuda! u tili se čas labudići preobraze u jedanaest prekrasnih momčića; već po licu i stasu vidi se, da je svaki rodjeni kraljević. Jedino najmladjemu bratu ostade jedno labudje krilo mjesto ruke; jer na njegovoj rubači nije još rukav bio dotkan, nije sirota Jelisava vremenom dosegla.

„Hà, sad smiem govoriti, kazat ću sve!“ klikne mučenica iza svega glasa. „Ja sam nevina!“

A puk, koj je na svoje oči vidio, šta se je sbivalo i dogodilo, poklekne sada zaplašen pred njom kao pred živom sveticom; nu ona se uzrujane duše onesviesti i pade u bratski zagrljaj. Velike su dakako bile muke, boli i strah, što joj je do ovoga časa samrti gnječilo sve tielo i dušu, srdce i pamet.

„Dà, nevina je Jelisava, sestra naša!“ poviče glasno najstariji brat, pa onda počne pripoviedati sve, što se je sbilo. A dok je on govorio, podiže se miomiris, kano da je u blizinu donešeno milijun najkrasnijega cvieća, jer u taj se čas svaka glamna sa lomače osobito utakne u zemlju, pusti korenje po zemlji a po zraku mladice grane sa lišćem i cviećem, da ga je bilo prava milota gledati i mirisati. Dà, od one lomače nastade vam prekrasan vrt s najljepšimi ružicami i drugim cviećem. Ljudi su samo gledali i nisu se mogli od čuda snaći. Na sriedi vrta podiže se busen i na njem grm od biele ružice, biele kao snieg a cakleće se kao srebro na suncu — svi su mislili, da je zviezda s neba pala na taj grm. Ovamo pohrli presretni kralj, odreže

ružicu — zatakne ju Jelisavi na prsa. A u taj čas vam se osviesti Jelisava i poćuti u srdcu sreću i blaženost.

Sa svih zvonika čuju se zvonovi, zazvoniše sami od sebe; sa svih strana svieta doletaju jata ptica svakojakih, a pjevice pjevaju da je cvrkut njihov slušati slast i milota. Provod nebrojenoga pučanstva krenu sad u najljepšem redu u grad i još nevidjena povorka veselih ljudi u kraljevski dvor na svatbu; zaista toliko svatova neimadjaše još nikad nijedan kralj.

Mala morska djevica.

Daleko tamo na moru voda je toli modra, kano najljepše sagafilje, a toli bistra, kano najčistije staklo. Ali je jako duboka, dublja nego li ikoje sidro dosiže; mnogo bi se tornjeva imalo jedan na drugi nastaviti, da bi sa dna morskoga dosegli nad vodu. Ovdje vam dolje stanuje morski narod.

Ali opet nevalja misliti, da je to puki bieli piesak; nije, nego tu raste najčudnovatije drveće i bilje, koje je toli gibke stabljike i listića, da se namah miče, čim se voda malko samo ljuljne, baš kano da je živo. Sve ribe, i male i velike, provlače se izmedju ovoga granja, kakogod ovdje gore ptice kroz drveće. Na najdubljem mjestu stoji dvor morskoga kralja; zidovi su od koralja, a dugi šiljati prozori od najbistrijega jantara; krov je od samih školjka, koje se otvaraju i zatvaraju prema tomu, kako kad voda teče. Krasno jih je vidjeti, jer u svakoj ima sjajna biserja; a svako zrno biserovo vriedilo bi mnogo u kraljičinoj kruni.

Morski kralj ondje dolje bješe već od mnogo godina udovac, njegova je starica majka gospodarila u njega. Bila vam to mudra žena, al' se je mnogo ponosila svojim plemstvom, pa je s toga i nosila dvanajst oštriga na repu, a ostali plemići smjeli su nositi samo po šest.

— Bila je inače čestito čeljade, osobito jer je mnogo pazila na svoju unučad, na male morske kraljevne. Bijaše to šestero krasne djece, al najmladja bijaše najljepša medju svimi: lice joj bilo toli čisto i nježno kano ružin list, očice toli modre kao najdublje more; ali ni ona nije imala nogû; tielo se je njihovo dočimalo repom.

Cieli su se dan mogle igrati dolje u dvoru, u velikih dvoranah, gdje je iz zidova raslo živo cvieće. Otvorile bi velike jantarove prozore, a tada bi plivale ribe k njim, kano što doliću lastavice k nam, kad otvorimo prozor; al ribe bi plivale upravo do kraljevnâ, iz njihovih bi ruku jele i pustile, da jih glade.

Vani pred dvorom bijaše velik vrt sa rumenim i tamno-modrim drvećem; plodovi se sjahu poput zlata a cvieće poput žarkoga ognja, te je svejednako micalo svoje stabljike i listiće. Tlo samo bijaše najsitniji piesak, ali modro, kao što je sumporov plamen. Nada svim treptilo je čudnovato modro svjetlilo, i prije bi pomislio, da stojiš visoko u zraku, a da je i nad tobom i pod tobom samo nebo, nego li da si na dnu mora. Kad nije bilo vjetra, mogao si vidjeti sunce; ono se je ukazivalo kano grimizni cviet, iz kojega iztiče svaka svjetlost.

Svaka je kraljevna imala svoje mjestance u vrtu, gdje je mogla kopati i saditi po svojoj volji. Jedna je svoj slog upodobila kitu, drugoj se je ljepše vidjelo, da njezin slog nalikuje morskoj ženici: al' najmladja bješe svoj posve zaokružila poput sunca, a imala je cvieća rumena baš kano sunce. Bilo vam to čudno diete, tiho i zamišljeno, pa kad su se ostale sestrice gizdale čudnimi stvarmi, koje su našle u potonulih brodovih, ona bi osim rumenih ružica kano sunce, najvoljela krasan mramorni kip. Bijaše to prekrasan dječak, izklesan od biela, čista kamena, koji no bješe na dno potonuo. Ona zasadi pri kipu rumenkastu jadiku, a ta uzraste divno i spusti svoje grane nad kipom, dolje prama modromu piesku, gdje se je sjena ljubičasto ukazivala i trepetala

poput granâ; bilo je vidjeti, kan'da se vršika igra s korenom, i kan'da hoće da se poljube jedno s drugim.

Nebijaše joj većega veselja, nego da čuje štogod o ljudih ondje gore; stara je baka morala pripoviedati sve, što je znala o ladjah i gradovih, o ljudih i životinjah; ponajpače činilo joj se osobito krasno, što gore na zemlji cvieće miriši, jer na dnu mora nije mirišalo, i što su šume zelene, i što ribe, koje se ondje na drveću vide, toli glasno i krasno pjevati mogu, da jih je milina čuti. A to su bile ptičice, koje je baka nazivala ribami, jer je drugačije nebi mogle razumjeti, buduć da još nikad ptice vidjele nisu.

„Kad vam bude petnajst godina," rekla bi baka, „onda ću vam dopustiti, da iz mora izronite, da sjedite pri mjesečini na klisuri, i da vidite velike ladje, kako mimo vas jadre. Tad ćete vidjeti šume i gradove!" Sliedeće godine budne jednoj sestri petnajst godina, ali druge bijahu sve jedna od druge za godinu dana mladje; najmladjoj je dakle valjalo punih pet godina čekati, prije nego li će iz mora izići i vidjeti, kako li je to kod nas. Al' jedna obeća drugoj, da će pripoviedati šta je vidjela i šta joj se prvoga dana najljepše učinilo, jer jim je baka mnogo pripoviedala; bijaše dakle dosta toga, o čem su točno htjele znati.

Nijedna nije toliko čeznula, koliko najmladja, baš ona, koja je imala najdulje čekati i koja je bila tako tiha i zamišljena. Mnoge bi noći stajala pri otvorenu prozoru i gledala kroz tamno-modru vodu, kako ribe praćkaju svojimi peraji i repovi. Mjesec i zviezde mogaše vidjeti; dakako da su joj se bliede ukazivale, al kroz vodu pričinjahu se i veće nego li pred našim očima. A kada bi nešta poput crna oblaka sunulo pod zviezdami znala je ona, da je to ili kit, koji nad njom pliva, ili takodjer ladja s mnogo ljudi, koji doista nisu ni pomislili, da pod njimi stoji ljubezna morska djevica i da biele svoje ruke pruža prema ladji.

Sad je bilo najstarijoj kraljevni petnajst godina, i ona je smjela izaći na površinu morsku.

Kad se je vratila, imala je sto i sto stvari pripoviedati, ali najljepše je, reče, u mjesečini ležati na piesku u mirnu moru, i iz bliza promatrati obalu sa velikim gradom, gdje se svieće kriese kano stotinu zviezdâ, pa onda slušati i glasbu i viku i štropot kolâ i ljudi, vidjeti toliko tornjeva i čuti kako zvona zvone. Baš s toga što nije mogla onamo prispjeti, žudila je najviše za tim.

O! kako li je sve to najmladja sestra slušala, pa kad je kasnije pod večer stajala pri otvorenu prozoru i provirkivala kroz tamno-modru vodu, pomišljala je na veliki grad sa svom vikom i bukom, i tada je mislila da čak čuje, kako zvona zvone.

Druge godine dopusti baka drugoj sestri, da izidje iz vode, i da pliva kamo ju volja. Ona izroni baš kad je sunce zalazilo, a taj prizor, reče ona, da je najljepši. Cielo nebo bilo je kano zlato, reče ona, a oblaci — ej nije se mogla dosta nahvaliti njihove krasote. Rumeni i ljubičasti bjehu projadrili nad njom, nu mnogo brže nego li oni, proleti poput duge biele koprene jato divljih labudova preko vode onamo, gdje bijaše sunce. Ono je plivalo prema njim, al najednom zapade sunce, rumen ugasnu na površju mora i na oblacih.

Treće godine izadje treća sestra na sviet. Bijaše ona najsmjelija od svih, za to zapliva uz široku rieku, koja je uticala u more. Vidjela je prekrasne zelene vinograde, gradovi i dvorci zasjaše iz divnih gajeva i čula je, kako sve ptice pjevaju, a sunce je tako grijalo, da je često puta morala zaroniti pod vodu, te si lice ohladiti. U malom zalievu namjeri se na malu ljudsku djecu. Bijahu posve gola i pljuskahu po vodi; i ona se htjede š njimi poigrati; al djeca se prestraše te pobjegnu, a pred nju izadje mala crna životinja, to bijaše pas, — ona nebješe nikad vidjela psa — te stane na nju toli

grozno lajati, da se je poplašila i zaplivala na široko more. Al nikako nemogaše zaboraviti krasnih šuma, zelenih brežuljaka i ljubezne dječice, koja su u vodi plivala, premda nisu imala ribljega repa.

Četvrta sestra nebijaše tako smjela; ona ostade vani posred divljega mora i pripoviedaše, kako je baš ondje najljepše. Tu se vidi na okolo na mnogo milja daleko, a nebo stoji nad morem poput staklena zvona. Brodove bješe vidjela, al samo vrlo iž daleka, bijaše jih vidjeti kano galebove, a čudnovati se dupini kopitahu i veliki kitovi štrcahu vodom iz svojih nozdrva, tako, da se je činilo kano stotinu vodometa na okolo.

Sada dodje red i na petu sestru; njezin rodjen dan dodje baš u zimu, i za to ona vidje, što druge prvi put nisu vidjele. More bijaše zelenkasto, okolo na okolo plivahu veliki bregovi leda; svaki se je činio kano da je zrno biserovo, reče, a bijahu ipak veći, nego tornjevi, koje grade ljudi. Bilo jih svakojake spodobe, a sjali su se kao drago kamenje. Ona bješe sjela na najveći ledeni brieg, a svi brodari plašljivo vani križahu onuda, gdje je ona sjedila i vjetru pustila, da se igra njenom kosom; nu pod večer se nebo naoblači i stade sievati i grmiti, a crno more uzdizaše visoko ledene sante i osvietljivaše jih rumenom munjom. Po svih brodovih smotaše jadra; to je bilo straha i trepeta! Ali ona sjedjaše na svom plovnom briegu i vidje, kako modre striele u nakrst udaraju u blistajuće more.

Prvi put, kadgod je koja sestrica iznad vode izronila, svaka bi se divila novosti i krasoti, koju je vidjela; ali sada, pošto su kano odrasle djevojke smjele izlaziti, kad je koja htjela, nisu više toliko marile za gornji sviet. Poželješe se opet vratiti, a za mjesec dana rekoše, da je ondje dolje kod njih najljepše: tu su one baš liepo kod kuće.

Mnogo puta s večera uhvate se sestre izpod ruke, te izrone u redu nad vodu; grlo jim bijaše divno, kras-

nije nego li u ikojega čovjeka: a kad bi se tada bura dizala tako, te su slutiti mogle, da će ladje tonuti, plovile bi pred ladjami i tako bi ljubko pjevale, koli je krasno na dnu moru, i molile brodare, neka se neboje sići k njim. Al oni nemogahu razumjeti njihovih rieči i mnijahu, da je to bura; a i onako nebi mogli vidjeti te krasote dolje, jer kad ladja potone, potope se ljudi, te mrtvi prispiju k dvoru morskoga kralja.

Kad bi sestrice tako s večera grleći se visoko nad vodu izplivale, najmladja bi sestrica stojala posve sama i gledala za njimi; i bijaše joj kano da će sad nà zaplakati; al u morske djevice neima suzâ, pa za to i trpi mnogo više. „Ah, da mi je već petnajst godina!" zavapi ona. „Znam da bih ja omiljela gornjemu svietu i ljudem, što na njem živu i stanuju."

Napokon i njoj bude petnajst godina.

„Eto gle, sada si odrasla," reče baka, stara kraljevska udovica. „Hajde dakle, daj da te nakitim poput drugih tvojih sestara!" I stavi joj na glavu vienac od biela liljana, a svako perce od cvietka bijaše polovina biserova zrna; i starica dade, da joj se osam oštriga uhvati čvrsto za rep, da bi se tako razaznao visoki njezin rod.

„Al to jako boli!" reče mala morska djevica.

„E, — tko hoće da se pogizda, valja mu i trpjeti!" odvrati starica. O, rada bi ona bila snimiti sav taj ures i skinuti s glave težki onaj vienac; njojzi je bolje dolikovalo rumeno cvieće iz njenoga vrta; al joj već nebijaše druge nego poslušati. „S bogom!" reče, te izroni tako lasno i jasno, kano kakav mjehurić.

Sunce bješe baš zašlo, kadno ona uzdiže svoju glavicu iznad vode, al svi oblaci blistahu još ko zlaćane ruže: a posred rumenkasta zraka sievaše večernjica tako čisto i bistro; zrak bijaše blag i sviež, a more posvema mirno. Tu se je ljuljala velika ladja sa tri jarbola, jedno jedito jadro bijaše razapeto, jer nigdje ni odkud vjetra; a okolo jadra i na palubi sjedjahu

mornari. Tu se je pjevalo i sviralo, a čim se smrknu, zapališe do stotinu šarenih svjetiljaka, i bijaše jih vidjeti, kanda se zrakom viju zastave sviju naroda. Mala morska djevica zapliva upravo k prozoru sobice, i svaki put, kad bi ju voda uzdignula, mogla je na jasne prozore zaviriti i vidjeti, gdje toliko kićenih ljudi stoji. Al najljepši bijaše ipak mladi kraljević, velikih, crnih očiju; nije mu doista više bilo od šestnajst godina; baš je bio njegov rodjen dan; s toga je i bila tolika slava. Mornari plešu na ladji, a kako mladi kraljević izidje, podigne se do stotinu raketa u zrak: to se je zakriesilo kao bieli dan, tako, da se je mala djevica veoma prestrašila te pod vodu zaronila; ali doskora opet izroni, i tada je baš bilo, kano da zviezde s nebesa padaju k njoj. Još nikad nije vidjela takove umjetnosti s ognjem! Velika sunca vrteći se sipala oganj, prekrasne ognjene ribe letile po modrom zraku, a sve se odsievalo u bistrom, tihom moru! Na ladji samoj bilo tako svjetlo, da si mogao vidjeti i najmanje jadro, a kako nebi vidio svakoga čovjeka. O kako li krasan bijaše kraljević: i on stisnu svakomu momku ruku, te se nasmieši, a glasba zamnievaše u divnoj noći.

Nasta kasna noć, al mala morska djevica nemogaše svojih očiju svrnuti s ladje i krasnoga kraljevića. Šarene se svjetiljke ugasnuše, a ni rakete se više neuzdizahu, ni topovi više negruvahu, al duboko u moru zujalo je i brujalo; medju tim je ona sjedila na vodi, te se ljuljala amo i tamo, tako da je mogla zavirkivati u sobicu. A ladja poče sve više jadriti, jedno se jadro razape za drugim; sada se valovi jače burkahu, veliki se oblaci navukoše a u daljini poče sievati. O, bit će grozne nepogode! S toga smotaše mornari sva jadra. Velika se ladja zibaše leteći na divljem moru; voda se uzdiže poput velikih crnih brdina, koje se htjedoše nad jarbol uzpeti; ali ladja zaroni kano labud izmedju visoka valovja, i opet se pope na vrh mora.

Maloj se morskoj djevici učini, da je to vrlo vesela plovitba, al mornari nisu tako mislili; ladja je praskala i hrskala; debela se rebra savijahu od težkih udaraca; more navre na ladju, jarbol puče posred sriede svejedno kano da je od trske, ladja se izvrnu na stranu, a voda stane prodirati u ladju. Sad vidje morska djevica, da tu neima šale, i valjalo joj se je čuvati gredâ i dasaka od ladje, što je plovilo morem. Neko vrieme bijaše tako tamno kano u rogu, da nije ništa mogla vidjeti, nu kad bi opet sievnulo, razsvietli se tako, da je mogla sve razpoznati na ladji; osobito potraži mladoga kraljevića, i vidje ga, kako je potonuo u duboko more, kad se je ladja razbila.

Namah se poraduje, jer je kraljević išao sada k njoj. Ali tada se sjeti, da ljudi nemogu živjeti u vodi, i da on nemože do li mrtav prispjeti dolje do dvorca njenoga otca. Ne, to nesmije biti, da on umre, s toga zapliva ona izmedju gredâ i dasaka, koje su plovile po moru, i gotovo zaboravi, da bi ju mogle smrviti. Zaroni duboko pod vodu i opet izroni visoko nad valove, te napokon prispije do kraljevića, koji već nemogaše dulje plivati po uzburkanom moru. Ruke mu i noge klonuše, krasne se oči zaklopiše, i bio bi poginuo, da nebude k njemu došla mala morska djevica. Ona mu podigne glavu nad vodu, te se tada š njime pusti, da jih valovi nose, kamo jim drago.

U jutro mine grozna nepogoda; od ladje ni glasa ni traga; sunce izadje iza vode tako rujno i sjajno, i bijaše kano da je lice kraljevića s toga oživjelo; al' oči bijahu jošte zaklopljene. Morska ga djevica poljubi u visoko krasno čelo, i pogladi ga po mokroj kosi; učini joj se, kano da je sličan mramornomu kipu u njezinu vrtu; i opet ga poljubi i poželi, da bi već oživio.

Sada ugleda pred sobom kopno: visoke modre brdine, a na njihovih vrhuncih blistaše bieli snieg, kô da su labudovi, što ondje leže. Na obali bijaše krasnih

zelenih šuma, a sprieda crkva ili samostan — to nije pravo znala, — al svakako bijaše nekakva zgrada. Tu su u vrtu rasli limunovi i naranče, a pred vrati dizahu se visoke paome. More se ovdje zaokružilo u zaliev; sve bijaše tiho, ali vrlo duboko; ona zapliva s krasnim kraljevićem baš prema onoj klisuri, gdje bijaše nanešen bieli sitni piesak; položi ga na piesak, a pobrine se osobito za to, da mu glava bude na suncu.

Sada zazvone zvona u velikoj, bieloj zgradi, a mnogo mladih djevojaka prodje vrtom. Mala morska djevica zapliva dalje u more za nekoje visoko kamenje, što je stršilo nad vodom, metne si na kose i na prsa morske pjene, da joj nebi nitko vidio lica, i onda stane motriti, tko li će doći k ubogomu kraljeviću.

Nebje dugo, kad al eto djevojčice mlade, i kano da se prestraši, ali samo za čas; onda ona dozove više ljudi, i morska djevica vidje, kako je kraljević opet oživio, i kako se smieši na sve, što bijahu oko njega. Ali na nju se nenasmieši, tà on nije ni znao, da ga je ona spasila; a to joj se dade na žao, pa kad ga uvedoše u veliku zgradu, zaroni ona žalostna pod vodu i vrati se dvoru otca svoga.

Uviek bje ona tiha i zamišljena, ali sad bude još i više. Pitale ju sestre, šta li je vidjela prvi put gore na svietu, al ona nereče nikomu ni rieči.

Mnogoga večera i jutra uzašla bi onamo, gdje bješe ostavila kraljevića. Vidjela bi, kako plodovi na vrtu dozrievaju a ljudi jih trgaju, kako se snieg po visokih gorah topi, al kraljevića nevidje nikad, pa se vrati uviek žalostnija kući. Još joj jedina radost bijaše, kad je sjedila u svom vrtu, i kad je svoje ručice ovila oko liepog kipa mramornoga, koji je bio sličan kraljeviću; ali svoga cvieća nije nadgledala; ono poraste kano u pustinji preko hodnikâ, i savije svoje duge vitice i grančice oko visokog drveća, tako, da je ondje bilo posve tamno.

Napokon nemogaše srcu odoljeti, nego reče sve jednoj svojoj sestrici, a ova opet reče namah i drugim i nikomu više nego jošte nekojim morskim djevicam, one pak nerekoše nikomu do li bližnjim prijateljicam. Jedna je od njih znala, tko je taj kraljević; i ona bješe vidjela slavu na ladji, te jošte kazà, odakle je i gdje mu je kraljestvo.

„Hajde, sestrice!" rekoše ostale kraljevne, i zagrlivši se, izidjoše u dugačku redu iz mora ondje, gdje su znale da je dvor toga kraljevića.

Taj dvor bijaše sazidan od žućkasta sjajna kamena, sa velikimi stubami od mramora, a jedna je sizala upravo u more. Prekrasni pozlaćeni svodovi dizahu se nad krovom, a izmedju stupova oko ciele zgrade bijaše mramornih kipova, i bijaše jih vidjeti, kano da su živi. Kroz bistro staklo na visokih prozorih vidio bi divne dvorane, gdje su visjeli skupocjeni svileni sagovi i ćilimi, a svi zidovi bili narešeni velikimi slikami i bijaše prava milota pogledati u njih. Posred najveće dvorane pljuskao veliki vodomet; trakovi mu sizahu visoko prema staklenu svodu na krovu, kroz koje je sunce sjalo na vodu i na krasno bilje, što je raslo u veliku koritu.

Sad je znala, gdje on stanuje, i ondje je bivala mnogu večer i mnogu noć na vodi. Doplivala bi mnogo bliže kraju, nego li je ikoja druga smjela, dapače bi uzašla do kraj uzkoga tiesna, pod divni mramorni triem, koj je bacao preko vode dugu sjenu. Ovdje bi sjedila i motrila mladoga kraljevića, koji je mislio, da je on sâm tu u svjetloj mjesečini.

Vidje ga mnogoga večera, kako sa glasbom jadri u svom krasnom čamcu, na kom se zastave vijahu; provirkivala bi kroz zelenu trsku, pa kad bi vjetar dunuo u dugu joj srebropjenu koprenu, svatko tko bi ju vidio, mišljaše, da je labud, štono širi svoja krila.

Čula je mnoge noći, kad su ribari bili s bakljami na moru, gdje mnogo dobra pripoviedaju o kraljeviću, i

baš joj bijaše drago, što mu je život spasila, kad je polumrtav tonuo u valovih; onda se sjeti, kako je čvrsto mirovala njegova glava na njenih grudih, i kako ga je srdačno poljubila, a on o svem ništa nije znao, pače ni sanjati nije mogao o njoj. Sve više i više poče ljubiti ljude, i sve je više i više željela, da bi mogla medju njimi stanovati; njihov sviet učini joj se većim od njezina. Ta oni su mogli na ladjah preko mora letiti, mogli se penjati na visoke brdine nebu pod oblake; a zemlje, što no su jih imali, prostirahu se sa šumami i poljanami dalje, nego li je oko njezino sizalo. Tu bijaše mnogo koješta, što je željela znati; al sestre joj neumješe na sve odgovoriti, s toga ona zapita staricu baku; a ona poznavaše vrlo dobro gornji sviet, što no ga pravo i zgodno nazvà zemljami nad morem.

„Ako se ljudi neutope,“ zapita mala morska djevica, „mogu li onda vječito živjeti? Neumiru li i oni, kano mi ovdje u moru?“

„Dakako,“ reče starica; „i oni umiru, dapače njihov je život još kraći od našega. Nama može biti i trista godina, al zato kad nas ovdje nestane, pretvorimo se samo u pjenu nad vodom, pa neimamo ni groba ovdje medju našimi prijatelji i rodjaci. Neimamo neumrle duše; nikada više neuskrsnemo; jednaki smo zelenoj trstici: kako ju jednom prorežeš, nikad se više zeleniti neće. Ljudi pako imaju dušu, koja vječito žive, koja je još živa, pošto se je tielo obratilo u prah; ona se digne kroz čisti zrak do onih sjajnih zviezda! Kakogod mi izronemo iz vode i gledamo zemlje ljudske, tako i njihove duše uzlaze do nepoznatih divnih mjesta, kojih mi nikada vidjeti nećemo.“

„A zašto i mi nedobismo neumrle duše?“ žalostna zapita mala morska djevica. „Dala bih sve svoje stotine godina, što jih imam proživjeti za to, da bih samo jedan dan mogla biti čovjekom i da bih se tada nadati mogla, da će i mene zapasti dio nebeskoga svieta.“

„Nemoj ni misliti o tom!“ reče starica. „Mi se osjećamo mnogo sretniji i bolji od ljudi na gornjem svietu!“

„Umriet ću dakle i kano pjena bluditi po moru, neću čuti glasbe valova, neću vidjeti ni krasna cvieća ni žarkoga sunca? Zar nemogu ništa učiniti, da stečem neumrlu dušu?“

„Nemožeš!“ odvrati starica. „Samo kada bi te koji čovjek tako ljubio, da bi mu više bila od otca i majke; kad bi cielom dušom i svim srcem uza te prionuo i dao, da svećenik njegovu desnicu položi u tvoju obećavši ti prije vjernost za sve vjekove; tada bi njegova duša prešla u tvoje tielo i ti bi postala dionicom sreće čovječje. On bi ti udahnuo dušu, a ipak bi svoju zadržao. Al to nemože nikada biti! Što je ovdje u moru upravo krasno, tvoj riblji rep, to jim se na zemlji ružno čini; oni bolje nerazumiju; da bi ondje liepa bila, trebalo bi da imaš dvie nespretne štake, što no jih oni nazivlju noge!“

Tada uzdahne mala morska djevica i turobno pogleda na svoj riblji rep.

„Daj da se veselimo,“ reče starica; „skakat ćemo i plesati u ovo trista godina, što nam je jošte živjeti; a to je doista dugo; kasnije se možemo tim bolje namirovati. Večeras će biti dvorski ples!“

To vam je bila slava, kakve nije nikada na zemlji. Stiene i krov velike plesne dvorane sve od debela prozirna stakla. Mnogo stotina ogromnih školjka, crvenih i zelenih, sa svake strane u redovih, a u njih modri oganj, koji je osvietljivao cielu dvoranu i prosievao kroza stiene tako, da je vani more sve razsvietljeno bilo; mogle se vidjeti sve bezbrojne ribe, male i velike, kako plivaju prema staklenoj stieni; na jednih se ljuske kriesile kao grimiz, a na drugih kano srebro i zlato. — Posred dvorane tekla široka rieka; na njoj plesahu morski ljudi i ženice uz milene pjesme svoje. To li krasna grla

neimaju ljudi na zemlji! Mala morska djevica pjevaše najljepše od sviju, a cieli dvor joj pljeskao rukama i repovi; i jedan časak osjećaše veselje u srcu svome, jer je znala, da je u nje najljepše grlo od svega, što žive na kopnu i u moru. Ali tada se opet sjeti gornjega svieta; nikako nemogaše zaboraviti na kraljevića i na svoju tugu, što neima neumrle duše. Zato se izšulja iz otčeva dvora, i dok su svi unutri pjevali i plesali, sjedjaše ona tužna u svom vrtiću. Najednom začuje šumski rog, kako kroz vodu ječi i pomisli: sad on doista plovi ondje gore, on, o kom sva mi duša visi i u čiju ruku svu bih sreću svoga žića položila. Sve bih poduzela, da si steknem njega i neumrlu dušu! Dok moje sestre plešu u otčevu dvoru, otići ću k morskoj vještici, koje sam se uviek toli plašila; al ona će mi možda svjetovati i pomoći.

I ode mala morska djevica iz svoga vrtića do onih bučnih virova, iza kojih stanuje vještica. Nikad prije nebje prošla ovim putem; tu neraste ni cvieće ni morska trava, samo goli sivi piesak siže do onih virova, gdje voda prska poput šumnih kolesa mlinskih i sve sa sobom u dubljinu poteže, štogod zahvati. Posred ovih groznih virova valjalo joj proći, da dodje do vještičina stana, a tu na daleko i na široko nebijaše drugoga puta osim preko topla, uzburkana gliba; to je vještica zvala svojim blatom od treseti. Iza toga stojaše njezina kuća posred neobične šume; sve drvlje i grmlje bili su polipi, napolak životinje, napolak biline; bijaše jih vidjeti kano stoglave zmije, koje rastu iz zemlje, sve grane bijahu dugačka, sluzava ramena, s prsti poput gibkih gujavica; članak za člankom miče se od korena do vrh vršike. Sve što god bi uhvatili u moru, obujmili bi čvrsto, i nebi više nikad izpustili. Morska djevica stade izpred njih posve zapanjena; srce joj kucalo od straha, i malo da se nevrati; al tada pomisli na kraljevića i na dušu čovječju, pak se iznova osokoli. Dugu oršeću si kosu

sveže čvrsto oko glave, da je nebi mogli zgrabiti za nju; obie ruke svede u naskriž na grudih, i tada proleti, kako riba kroz vodu proletiti može, izmedju ružnih polipa, koji su za njom pružali svoje gibke ruke i prste. Vidje, kako svaki od njih sa sto malih ručica drži ono, što bješe uhvatio, kano gvozdenimi sponami. Ljudi, koji su poginuli na moru i duboko potonuli, provirkivahu kano biele okostnice iz rukû polipovih. Vesla kovčege držahu, a i okostnice kopnenih životinja i malu morsku ženu, koju bjehu ulovili i zadavili: to joj bijaše gotovo najgroznije.

Tako dodje do velika močvarna gliba u šumi, gdje su gamzile velike, mastne zmije izvalivši svoje gnjusne, žućkaste trbuhe. Posred mjesta toga bijaše kuća, sazidana od bielih kosti potopljenih ljudi: tu je sjedila morska vještica, i baš je iz svojih ustiju hranila krastaču žabu, upravo onako, kako ljudi hrane kanarinca šećerom iz ustiju. Gnjusne, mastne zmije zvaše svojimi pilići, i dopuštaše jim, da se valjaju po njezinih velikih grudih.

„Znam ja već, po što si došla!“ reče morska vještica. „Ludo je doduše, al neka ti bude po volji, jer ćeš se sama strovaliti u nesreću, krasna moja kraljevno! Ti si rada riešiti se svoga ribljega repa i mjesto njega dobiti dvie štake, kako imaju ljudi za hodanje, nebi li se mladi kraljević u te zaljubio, a ti stekla njega i neumrlu dušu!“ Uza to se vještica nasmije glasno i odurno, tako da je krastača sa zmijami na tla pala, gdje se stadoše valjati. „U dobri čas dodje,“ veli joj vještica; „sutra, kad sunce izidje, nebih ti mogla pomoći, dok nebi opet minulo godinu dana. Svarit ću ti napitak, s kojim ćeš prije no sunce izadje, odplivati na kopno, ondje na obalu sjesti te ga popiti: onda će nestati tvoga repa, i skvrčit će se u ono, što ljudi zovu nježnimi nožicami. Nu to boli, svejedno kano da te probada britki mač. Svi koji te vide, reći će, da si ti

najkrasnija djevica, što su ju ikad vidjeli. Tebi će ostati tvoj lebdeći hod: nijedna se plesačica nemože to li lako kretati kano ti; al svaki korak bit će ti, kano da stupaš na oštre nože, i kano da će ti krv iz nogû briznuti. Hoćeš li sve to da trpiš, onda ću ti pomoći!“

„Hoću!“ reče mala morska djevica drhtavim glasom, i sjeti se kraljevića i neumrle duše.

„Ali promisli,“ veli joj vještica; „kad jednom stekneš ljudski oblik, nikad više nemožeš postati morskom djevicom! Nemožeš se nikada kroz vodu vratiti k svojim sestram i otčevu dvoru, pa ako se kraljević u te nezaljubi tako, da bi radi tebe zaboravio i otca i majku i uza te prionuo dušom i tielom, a svećenik vam ruke sastavio, da budete muž i žena: onda nećeš nikad steći neumrle duše! Prvoga jutra, pošto se s drugom vjenča, puknut će ti srce, a ti ćeš se raztvoriti u pjenu na vodi. Hoćeš li tako?“

„Hoću,“ reče morska djevica i pobliedi kano smrt.

„Al mi moraš i platiti!“ reče vještica; „a nije malo, što ja tražim. U tebe je najljepše grlo ovdje na dnu mora; time si valjda mislila, da ćeš ga začarati, ali to grlo moraš meni dati. Najbolje što imaš, hoću da mi daš za moj skupocjeni napitak! Tà moram u napitak priložiti i svoje krvi, da bude jak kano dvosjekli mač!“

„Ali kad mi grlo uzmeš,“ reče mala morska djevica, „šta će meni ostati?“

„Tvoj krasni oblik,“ reče vještica, „tvoj lagani hod i tvoje žarke oči; time možeš već začarati srce ljudsko. No, zar neimaš više srca? Izpruži svoj jezičac, ja ću ga odrezati umjesto plaće, a Ti ćeš dobiti onaj napitak.“

„Neka bude!“ reče mala morska djevica, a vještica pristavi svoj kotao, da vari čarobiti napitak. „Čistoća je krasna stvar!“ reče vještica i pročisti kotao zmijami, svezavši jih u dugačko klupko; tada se sama

ubode u grudi i spusti u kotao svoje crne krvi. Para se svijaše u najčudnije podobe, da je grozota i strahota bila. Svaki bi čas vieštica bacila nove stvari u kotao, i kad je baš najžešće vrelo, bijaše kano da krokodil plače. Napokon bi napitak gotov; bijaše jasan poput najčišće vode.

„Evo ti ga već!" reče vieštica i odreže morskoj djevici jezik; ona zaniemi, nit je mogla pjevati, nit govoriti. „Ako bi te polipi pograbili, kad se budeš mojom šumom vraćala," reče vieštica, „a ti baci na njih samo kap ovoga napitka: od toga će jim se rasprskati ruke i prsti na tisuću komada!" Nu toga morska djevica nije trebala činiti; polipi se prestrašeni ugnuše pred njom, čim ugledaše sjajni napitak, što joj sievaše u ruci ko da je jasna zviezda. Tako prodje brzo kroz šumu, kroz treset i burni vir.

Mogaše vidjeti dvor svoga otca; baklje bjehu ugasnule u velikoj plesnoj dvorani; svi mirno spavahu; al ona se neusudi prići k njim, pošto je sada bila niema i namjeravala za uviek jih ostaviti. Bijaše joj kano da će joj srce od žalosti puknuti. Ušulja se u vrt, uzme po jednu ružicu sa svake gredice svojih sestara, baci tisuću cjelovâ ručicami prema dvoru, a onda uzidje uz modrikasto more.

Sunce još negranulo, kad no ona ugleda kraljevićev dvor i uzadje na mramorne stube. Mjesec je divno sievao. Mala morska djevica popije gorući, oštri napitak i bijaše kano da joj tielo probada dvorez mač; onesviesti se i sruši kano mrtva. Kad je sunce nad more izišlo, probudi se i osjeti žestoku bol; al baš pred njom stoji krasni mladi kraljević; on upro svoje crne oči u nju tako, da je ona svoje oborila i opazila, da neima više ribljega repa, nego dvie nježne, male, biele noge, kakve samo djevojčica može imati. Nu bijaše posve gola, za to se zamota velikom dugačkom kosom svojom. Kraljević ju zapita, tko li je, kako li je ovamo

4

dospjela; a ona ga pogleda blago, al i toli tužno svojim plavim očima, — ta nemogaše govoriti. Onda ju on uze za ruku i povede ju u dvor. Svaki korak, kako joj vještica unapred reče, bijaše kano da staje na šiljate igle i oštre nože, al to je rado podnosila; o kraljevićevoj ruci stupaše toli lako napred, kano mjehurić od sapuna, a on, i svi čudili se njezinu ljubku, lebdećemu hodu.

Tu joj obuku krasno odielo od svile i krzna; u dvoru bijaše ona najljepša od sviju, al bijaše niema, nit je mogla pjevati niti govoriti. Krasne robinjice u svili i zlatu dodju i pjevaju pred kraljevićem i njegovimi kraljevskimi roditelji; jedna pjeva ljepše od druge, a kraljević pljeska rukama i smieši se na njih. Tada se raztuži mala morska djevica, znala je, da je ona kud i kamo ljepše pjevala, i pomisli: „O, kad bi on samo znao, da sam ja svoje grlo za uviek. izgubila, tek da mogu uzanj biti!“

Sada počeše robinjice izvoditi nježne lebdeće plesove uz prekrasnu glasbu, al najednom podiže mala morska djevica svoje krasne biele ruke, izpravi se na prstih i zavitla plešući preko dvorane, kako još nijedna nije plesala; pri svakom kretu ukazivala se sve više njena krasota, a oči joj govorile srcu dublje, nego li pjevanje robinjicâ. Svi se divili, a najviše kraljević, koji ju zvaše svojom malom nahodnicom; ona je pak plesala više i više, premda joj svaki put, kad bi se taknula poda, bijaše kano da staje na oštre nože. Kraljević reče, neka uviek ostane kod njega, i dopusti joj, da spava pred njegovimi vratî na baršunovu jastuku.

Dade joj skrojiti mužko odielo, da bi ga mogla pratiti na konju. Tako bi jašili kroz mirisne šume, gdje su jim se zelene grane ramenâ doticale a male ptičice iza svježa lišća pjevale. Ona bi se verala s kraljevićem na visoke brdine, i premda su joj nožice krvarile tako da su to i ostali vidjeli, smijaše se ona i idjaše za njim,

dok nisu pod sobom vidjeli, kako oblaci jadre poput jata pticâ, koje sele u tudje zemlje.

Kod kuće u kraljevićevu dvoru, kad su noćju svi spavali, izišla bi ona na široke mramorne stube; a gorućim bi joj nogam godilo kad je stojala u hladnoj morskoj vodi, i tada se sjećaše onih, koji su dolje u dubljini.

Jedne noći dodju njezine sestrice zagrljene; pjevaju toli žalobno i plivaju nad vodom; ona jim migne, a one ju spoznadu i pripovjede, kako jih je sve jako razžalostila. Od tad ju pohadjahu svake noći, a jednom spazi daleko vani svoju ostarjelu baku, koja već mnogo godinâ nije izlazila na površje morsko, i morskoga kralja s krunom na glavi; oni pružahu ruke za njom, al nesmjedoše kopnu tako blizo, kano sestrice.

Od dana do dana sve ju više obljubi kraljević; ljubio ju, kako mi ljubimo dobro, milo diete; ali mu nebijaše ni na kraj pameti, da ju učini svojom kraljicom; a ipak je trebalo, da postane njegovom ženom, inače nebi dobila neumrle duše, i morala bi se ua njegov vjenčani dan rastvoriti u pjenu morsku.

„Neljubiš li me više nego sve ostale?“ činilo se da pitaju oči male morske djevice, kad bi ju on zagrlio i u krasno čelo poljubio.

„Dà, ti si mi najmilija,“ veli kraljević, „jer je u tebe od sviju najbolje srce. Ti si mi najvjernija, a slična si mladoj djevojci, koju sam jednom vidio, ali je doista nikad naći neću. Bijah na ladji, koja se je potopila; valovi me izbaciše na kopno pri nekom svetom hramu, gdje je nekoliko djevojčica službu obavljalo; najmladja ondje nadje me na obali i spasi mi život; vidjeh ju samo dvaput; ona bi bila jedina, koju bih mogao ljubiti na tom svietu; al ti si joj slična i gotovo potiskuješ njezinu sliku iz moje duše; ona pripada svetomu hramu, pa mi za to dobra sreća tebe posla; nikad se nećemo razstati!“ — „Ah, on nezna, da sam mu ja život spasila!“ pomisli mala morska djevica; „ja ga

prenesoh preko mora k šumici, gdje je hram; ja sam sjedila za pjenom i gledala, neće li tkogod doći. Vidjeh onu liepu djevojku, koju on više ljubi nego mene!“ I morska djevica uzdahne duboko: plakati nemogaše. „Ona djevojka pripada svetomu hramu,“ reče on; „neće nikad u sviet izaći, oni se neće više sastati, a ja sam kod njega, vidim ga svaki dan; ja ću ga njegovati, ljubiti, za nj i život žrtvovati!“ Ali sad će se kraljević ženiti i uzeti liepu kćercu susjednoga kralja, tako pripoviedahu ljudi, za to on i oprema krasnu ladju. Kraljević putuje, da razvidi zemlje susjednoga kralja, govorilo se doista; al on putuje, da vidi njegovu kćer. Pratit će ga velika pratnja. Mala morska djevica klimala glavom i smijala se; ta ona je znala za kraljevićeve misli mnogo bolje nego svi drugi. „Valja mi putovat!“ bieše joj rekao; „treba da vidim krasnu kraljevnu; roditelji moji hoće, al me oni prisiliti neće, da ju kući dovedem kano zaručnicu. Nemogu je ljubiti! Nije ona slična onoj krasnoj djevici u hramu, kojoj si ti slika i prilika; pa kad bi si jednom imao birati zaručnicu, bila bi prije ti, niema nahodnice moja rječitih očiju!“ I poljubi ju u rujna ustanca, poigra se njenom dugom kosom i položi svoju glavu na njezino srce, tako, da je ono sanjalo o ljudskoj sreći i neumrloj duši.

„Ti se valjda nebojiš mora, je li niemo diete moje?“ zapita ju on, kad su bili na prekrasnoj ladji, na kojoj su imali poći u zemlje susjednoga kralja; a onda joj stane pripoviedati o buri i tišini, o čudnih ribah u dubljini i ob onom, što su ronci ondje vidjeli; ona se smiešila, kad je pripoviedao: ta bolje je ona od ikoga znala, šta se to zbiva na dnu mora.

U mjesečnoj noći, kad su svi spavali osim kormilara, koji je stajao kod krmila, znala je sjediti na krovu broda i zuriti dolje kroz bistru vodu; učini joj se da vidi dvor svoga otca; visoko gore stoji starica baka sa srebrnom krunom na glavi i upire oči kroz

silovite struje prema kljunu od ladje. Za tim izidju njezine sestre nad vodu i žalostno gledahu i pružahu svoje biele ručice; ona jim migne, nasmije se i htjede jim pripovjedit, kako je njoj dobro i kako je sretna; al mornar se približi a sestrice zarone, te je on mislio, da je samo morska pjena ono bielo, što je vidio.

Sliedeće jutro ujadri ladja u luku prekrasna grada susjednoga kralja. Sva zvona zazvone, a sa visokih tornjeva zatrube glasne trublje, vojnici pako stoje u redu sa piršećimi zastavami i svjetlimi bajoneti. Svaki dan je bilo slave. Plesovi i društva bijahu na izmjene; ali kraljevne još nebijaše, jer nju odgajaju, vele, daleko odavde u nekom svetom hramu; ondje da se ona uči svim kraljevskim kriepostim. Napokon i ona dodje. Mala e morska djevica žudila vidjeti njezinu krasotu, i bijaše joj priznati da je krasna: ljubeznije djevojke još nikad nije vidjela. Lice joj bijaše nježno i jasno, a iza dugih, tamnih trepavica smiešile se dvie crnkaste vierne oči.

„Ti li si!“ reče kraljević, „ti, koja si me spasila, kad sam poput lješine ležao na obali!“ I on zagrli svoju porumenjelu zaručnicu. „O, ja sam ti sretan i presretan!“ reče on maloj morskoj djevici. „Najbolje, čemu sam se smio ikada nadati, sad mi se je izpunilo. Ti ćeš se radovati mojoj sreći, jer ti od sviju najvećma moju sreću slutiš!“ A mala ga morska djevica poljubi u ruku, i već joj se činilo, kano da osjeća, kako joj srce puca. Ta na njegov vjenčan dan umrla bi ona i pretvorila se u morsku pjenu. Sva zvona zvone; glasnici jašu po ulicah i navieštaju zaruke. Na svih žrtvenicih gori mirisno ulje u prekrasnih srebrnih svjetiljkah. Svećenici kade tamjanom, a zaručnik i zaručnica pruže si ruke i primu blagoslov od biskupa. Mala morska djevica bijaše odjevena sva u svilu i u zlato, te držaše prevjesu zaručnice, al uho njezino nečuu svečane glasbe,

oko nevidje svetoga obreda: ona pomisli na svoju smrt i na sve, što je na ovom svietu izgubila.

Još iste večeri ukrca se zaručnica i zaručnik u ladju: topovi gruvaju, sve se zastave viju, a posred ladje stoji skupocjen čador od zlata i grimiza sa najkrasnijimi jastuci: tu su imali mladenci spavati po hladnoj, tihoj noći.

Jadra se nadmu od vjetra, a ladja se otisne lako i bez velika gibanja preko bistra mora.

Kad se je smračilo, zapališe šarene svjetiljke, a mornari udariše plesat vesele plesove na palubi. Mala se morska djevica sjeti, kako je prvi put izronila iz mora, te istu slavu i veselje vidjela: pa i ona poče burno plesati; lebdila je kao lastavica, kad ju gone, i svi joj se u veselju divili; još nikad nije tako krasno plesala. Rezalo ju oštrimi noževi u nježne noge, al ona to neosjeti; još ju jače rezalo oko srca. Znala je, da je to posljednja večer, kad njega gleda, njega, radi koga je ostavila svoj rod i dom, dala svoje krasno grlo i svaki dan podnosila neizmjerne muke, a on toga ni slutio nije. Bijaše to zadnja noć, što je isti zrak š njime disala, duboko more i zviezdovito nebo gledala; nju je čekala vječna noć bez misli i sna, jer neimaše duše niti je mogaše steći. A na ladji sve zdravo i veselo do preko ponoći; ona se je smijala i plesala, misleći svejednako na smrt. Kraljević poljubi svoju krasnu zaručnicu, a ona se poigra njegovom crnom kosom, onda odu izpod ruke na počinak u prekrasni čador.

Sve zamuknu na ladji; samo krmilar stojaše kod krmila; mala morska djevica položi svoje biele ruke na palubu broda i pogleda prama iztoku za jutarnjim rumenilom; znala je, da će ju prva sunčana zraka ubiti. Najednom vidi, kako njezine sestre izlaze iz valova; bijahu bliede kao i ona; duga jim kosa nije više pršila o vjetru; bješe bo odrezana.

„Dale smo ju vještici, da bismo ti kako pomogle,

da neumreš ove noći! Ona nam je dala nož, evo ti ga! Gle, kako je oštar! Prije nego sunce izidje, ubost ćeš kraljevića u srce, pa kad mu crvena krv na tvoje noge kàne: onda će se opet srasti u riblji rep; ti ćeš opet postati morska djevica, moći ćeš k nama sići i proživjeti svojih trista godina, prije nego li se pretvoriš u mrtvu, slanu pjenu na moru. Žuri se! Ili će on ili ti umrieti prije nego ograne sunce! Starica se baka vrlo žalosti, što je njezina sieda kosa kao i naša pala pod škarami vještice. Ubij kraljevića i vrati se! Žuri se! Vidiš li onu crvenu prugu na nebu? Za nekoliko časaka sunce će granuti, a onda ti valja umrieti!“ I uzdahnuše čudno, duboko, i potonuše u valove.

Mala morska djevica odvrne grimizni sag sa čadora i vidi krasnu zaručnicu, kako je glavu naslonila na prsa kraljevića; ona se sagne, poljubi ga u čelo, pogleda prama nebu, gdje je zora sve više i više rudila; stade promatrati oštri nož i zagleda se opet u kraljevića, koji je u snu nazivao po imenu svoju zaručnicu. Samo mu ona bila na pameti, a nož zadrhta u ruci morske djevice. — Ali tada ga baci daleko u valove, oni se zažariše, gdje je nož pao, i bijaše vidjeti, kano da kapi krvi niču iz vode. Još jednom tužnim okom pogleda na kraljevića, a onda se strovali s ladje u more, i osjeti, kako joj se tielo raztvara u morsku pjenu.

Sada sunce grane ponad mora; zrake mu padahu toli milo i toplo na studenu morsku pjenu, a mala morska djevica ništa nije osjećala od smrti. Ugleda jasno sunce, a više nje lebdilo do stotinu prozirnih, divnih stvorova; mogla je kroz njih vidjeti biela jadra ladje i rumene oblake nebeske; govor 'jim bijaše glasba, ali tako vilinska, da je nije moglo uho čovječje razabrati, kao što jih oko zemno nemogaše vidjeti; bez krila lebdjahu sami kano magla po zraku. Mala morska djevica vidje, da ima kano oni tielo, koje se je sve više dizalo iz mora.

„Kamo to idem?“ zapita ona, a glas joj tako zazvuči, kano glas onih drugih stvorova, tako vilinski, da ga nikakva zemna glasba nemože oponašati.

„Zračnim vilam!“ odvratiše druge. „Morska djevica neima neumrle duše i nemože je nikad steći, ako ju koji čovjek neobljubi; o tudjoj vlasti visi njezin vječni obstanak. Zračne vile neimaju takodjer neumrle duše, ali si ju same mogu pribaviti dobrimi djeli. Mi letimo u vruće zemlje, gdje sparni, kužni zrak umara ljude, ondje jih hladimo. Mi širimo miris cvieća po zraku, i šaljemo okrepe i lieka. Pa kad smo trista godina nastojale, da učinimo dobra, koliko možemo: onda dobijemo neumrlu dušu i dionice smo čovječje sreće. Ti si, uboga morska djevice težila za tom srećom kano i mi svom dušom; ti si trpila i patila, ti si se uzdigla do zračnoga duhovskoga svieta, a sad si sama možeš za trista godina pribaviti neumrlu dušu.“

A mala morska djevica uzdigne svoje razblažene oči prama božjemu suncu, i prvi put osjeti suze u svojim očima. Na ladji bijaše opet sve živo i veselo; ona spazi kraljevića i njegovu krasnu zaručnicu, kako ju traže; snuždeni gledahu u bisernu pjenu, kano da bi znali, da se je ona strovalila u valove. Nevidjena poljubi ona zaručnicu u čelo, potitra zrakom okolo kraljevića, pa uzleti s ostalimi zračnimi vilami u rumenkaste oblake, koji jedre kroz najtanji zrak.

„Za trista godina ovako ćemo uzlaziti u božje carstvo!“

„A možemo i prije onamo doći!“ šaptala jedna vila. „Nevidjene lebdimo u kuće ljudske, gdje ima djece, i za svaki dan, kad nadjemo dobro diete, koje veseli svoje roditelje, te zaslužuje njihovu ljubav, prikraćuje bog vrieme naše kušnje. Diete nezna, kada letimo kroz sobu, pa ako mu se od veselja moramo smiešiti, onda nam se odračuna od tri sta godinâ jedna go-

dina; ako li vidimo nečedno i zlo diete, moramo prolievati suze žalostnice, a svaka suza prilaže po jedan dan vremenu naše patnje!“

Nečedni dječak.

Tako bio starac pjesnik, baš dobričina stari pjesnik. Jednoga večera, kako on kod kuće sjedi, podigne se vani grozna, težka nepogoda; kiša lieva ko iz kabla, a stari pjesnik spokojno sjedi u zapećku; vatra gori, jabuke se cvrlje.

„Neće ostati ni žičica suha na ubogih ljudih, što su vani u toj nepogodi!“ reče on, bijaše bo dobar pjesnik.

„Oj, otvori mi! Zebe me, a i prokisao sam!“ proplače vani malo diete. Jaukaše te lupaše o vrata, a kiša pada i pada, a vjetar prozorî zvekeće.

„Ubogo diete!“ pomisli starac pjesnik i podje, da mu otvori. Kad tamo, to mali dječak; bijaše sav gol, a voda mu curila niz duge plave kovrčice. Drhtao je od zime; da ga nepusti u sobu, jamačno bi poginuo u ljutoj nepogodi.

„Maleno diete!“ reče starac i uze ga za ručicu. „Ajde k meni, ja ću te već ogrijati! Dobit ćeš vina i jabuku, jer ti si mi prekrasan dječak.“

A to i bijaše. Oči mu se kriesile ko dvie zviezde jasne, i premda mu je voda curila sa uvojaka, rudali se oni ipak tako krasno. Bijaše ga vidjet kano angjelka, al je bio blied, a drhtao cielim tielom. U ruci mu bio prekrasan lûk, al ga kiša posve oštetila; sve se boje na liepih strielicah od vlage prelievale jedna u drugu.

Starac pjesnik sjedne u zapećak, i posadi maloga dječaka sebi na krilo, izažme vodu iz kovrčaste kose,

ogrije njegove ruke u svojih i svari mu sladka vinova napitka; onda se on oporavi, lice mu se zarumeni, i on skoči na pod, i poče plesati okolo starca pjesnika.

„Ti si mi veseo dječak!“ reče starac. „Kako ti je ime?“

„Meni je Amor ime!“ odvrati on. „Zar me nepoznaješ? Eno moga lûka! Vjeruj mi, njime strieljam! Gle, sad se je opet razvedrilo i mjesečina sjâ.“

„Ali lûk ti je pokvaren!“ reče stari pjesnik.

„To bi zlo bilo!“ reče mali dječak, uze ga i stade ga razgledati. „O već je posve suh, i nije mu ništa naudilo; tetiva je napeta, a ja ću ga pokušati!“ Onda napne, utakne strielu, namjeri i odapne dobromu starcu baš u srce. „Sad valjda vidiš, da mi lûk nije pokvaren bio?“ reče on, nasmijà se i pobježe. Nečedni dječak, što je išao strieljati na starca pjesnika, koji ga je pustio u toplu sobu, tako mu dobar bio, te mu dao najboljega vina i najljepšu jabuku!

Dobri pjesnik ležao na podu i plakao; baš ga je pogodio u srce. „Sram ga bilo!“ poviče on, „kakav mi je taj Amor nečedan dječak! To ću ja svoj dobroj djeci pripoviedat, neka ga se čuvaju i nikad se š njim neigraju, jer će i njih ozlediti.

Sva dobra djeca, djevojke i dječaci, kojim je to pripovjedio, pazila su se zloga Amora; al on jih ipak prevari, jer je jako lukav! Kada djaci idu iz škole, on trči uz njih sa strane, nosi knjigu pod pazuhom, a ima crni kaputić. Oni ga nemogu nikako prepoznati. Onda ga uzmu izpod ruke i misle, da je i on djak, a on jim odapne strielu u prsa. Kada djevojčice idu od propovjednika, i kad su primile blagoslov, onda je i on medju njimi. Dà, on je uviek u zasjedi! On sjedi na velikoj svjetiljci u kazalištu i plamti, a ljudi misle, da je to svjetiljka; al kasnije uvide kako se prevariše. On trči po vrtovih i šetalištih! Dà, on je i tvomu otcu i tvojoj materi jednom baš u srce odapeo strielu! Pitaj jih samo,

pa ćeš čuti, šta će ti reći. Ah, to je zao dječak, taj Amor; š njime neimaj nikakva posla. On ti stoji iza svakoga. Pomisli samo, on je dapače i na tvoju baku odapeo strielu, al tomu je već davno. Rana je doduše zarasla, ali ona toga nikad zaboravit neće. Sram ga bilo, ala je zao taj Amor! A sad ga poznaješ pa znaš, kako je to nečedan dječak.

Majka.

Majka sjedjaše do svoga čedanca; bijaše žalostna, bojeći se bolna, da joj ne umre porod od srdca. Bliedo dječešce bilo sklopilo očice. Samo kadkad dahnulo diete, dahnulo težko, kan da uzdiše; a majka sve tužnijim okom gledala zlato svoje.

U to pokuca netko na vratih, i unidje sirota starica, ogrnuta velikim gunjem, jer vam gunj dobro grije, a ogreva je trebalo: ta bijaše ciča zima. Na polju svuda led i snieg, vjetar brijao nemilo, kan da ti lice iglicami bode.

Kako je starica od zime drkturila, a djetešce časak driemalo, podje majka, da nešta vina stavi u lončiću na peć, ne bi li ugrijala staricu. Starica sjedjaše zibljući diete, a do nje na stolcu mati, gledjuć bolestno diete, štono je težko disalo. Majka uhvati ga za ručicu.

— Reci mi za boga, starice, je l' de, i tebi se čini, da će mi ostati živo? upita žena. — Dobri bogo neće mi otet mojega zlata?

Starica — bijaše to Smrt glavom — kimnu čudnovato, da nisi pravo znao, je l' dobro, je l' zlo. Jadna majka poniknu očima, a niz lica potekoše joj debele suze. — Glava joj klonu. Kako i nebi? Tri dana, tri noći nebje stisnula oka; i usnu, ali samo za časak. U tren prenu se od sna i zadrkta od ljute zime.

— Šta je to? zapita, obazrev se po sobi. Al ni starici ni djetetu traga. Starica bje odniela diete. I eno u kutu drndala, zvrndala starinska ura; težki olovni utez spusti se do zemlje — lup! I ura stade.

Al jadna majka provaliv iz kuće, dozivala milo si diete.

Vani sred sniega sjedjaše gospa u crno zavita; ta će majci reći:

— U kući bila ti smrt; vidjeh ju, gdje juri noseći diete tvoje; brza je, brža od vjetra, a što je otela nevraća nikad.

— Bogom te kumim, reci, kuda je pošla? reče majka, kaži mi put, naći ću ju.

— Znam ja za put, reče crnoruha gospa; ali prije no ti reknem, kuda bi, valja da mi odpjevaš sve pjesmice, što si ih nekad pjevala svomu djetetu. Mile su mi pjesme; ja sam Noć, vidjela sam suze tvoje, kadno si pjevala pjesme.

— Sve ću ih pjevat, sve do cigle! reče majka, al neustavljaj me za boga, da dostignem Smrt, da si nadjem zlato.

Al noć sjedjaše tiha i niema. Majka lomila ruke, majka pjevala, pjevajući plakala. I bilo pjesama, mnogo pjesama, al više je bilo suza. Tad će joj Noć:

— Kreni na desno u mrku smrekovu šumu; onamo je krenula i Smrt sa tvojim djetetom.

Daleko, daleko sred šume križali se putevi. Jadna majka nije znala ni kuda, ni kamo. Kraj puta stajaše trn, bez lista i cvieta; ta kako i nebi? Ljuta pritisnula zima, a gusto se inje hvatalo trna.

— Nisi li vidio, kako je prošla ovuda Smrt sa mojim čedom?

— Jesam, odvrnu trn, al neću ti kazat kuda, ako me neogriješ svojima grudima. Evo me bije led, ubija zima.

I pritisnu majka trn svojima prsima, pritisnu ga živo. A oštro se trnje zabode ljuto u majčine grudi i gustimi kapljami kanula iz njih rumena krv. A trn se olistao zelenim listom, trn cvatnuo cvietom, cvao cvietom sred hladne zimske noći. Toliko je žara u živom srdcu jadne majke! I trn joj reče, kojim joj putem udariti treba.

Dodje majka do velika jezera, al tu ni traga ni ladji ni čamcu. Nebje se dosta okrutio led na jezeru, da ju prenesu noge, nebijaše jezero ni dosta plitko, da bi ga pregaziti mogla, a opet valjade joj preći, da si nadje diete. Tad legnu na zemlju, da izkapi jezero; nu kako bi ga smrtan čovjek izpiti smio? Al jadna mati mišljaše, da bi moglo biti čudo od boga.

— Nećemo tako! reče jezero. Ded da vidimo nebi li se pogodili. Da znaš, radost mi je kupiti biser, a od postanka svoga nevidjeh bisera ljepšega od jasnih i krasnih ti očiju: plači, plači, dok ti neizkanu u mene oči, pa ću te poniet na drugi kraj velikomu cvietnjaku gdje Smrt prebiva, ter goji cvieće i drveće; svaki je cvietak, svako je stablo po jedan čovječji život.

— Ta ima li blaga, što ga bolna dala nebih, da se dovinem porodu svojega srdca? reče majka kroz suze. I plakaše majka, plakaše, a krasne joj oči padoše jezeru na dno, gdjeno se prometnuše dragim biserom. Uznjiha jezero majku, i prenese ju njihom na drugi kraj, gdjeno je stajala kuća, čudna kuća na trista milja. Nije se znalo, da li je to brieg, a na njem puno špilja i dubrava, da li je to grdna daščara. Ali jadna majka nemogaše je vidjeti, ta od plača izkanule joj oči.

— Gdje da nadjem Smrt, štono mi ugrabi čedo? upita majka.

— Još je neima amo! odvrati neka baba sjedoglavka, štono je onuda obilazila pazeći cvjetnjak Smrti. „Al mi reci, odakle si se amo stvorila i tko te je pomogao?

— Dobri mi bog pomogao! reče. Milosrdnik je bog od vieka, a i ti budi majci milostiva. Reci pravo gdje li bi našla diete svoje?

— Nepoznajem ga, reče baka, a ti ga onako nemožeš vidjeti! — Mnogo je cvieća, mnogo stabalja povenulo noćas; doć će smrt, presadit će ih. Valjda znaš, da svaki čovjek ima svoj cviet, svoje stablo života, a cviet i stablo mu je, baš kakav i on. Sve je to na oko ko i drugo bilje, al im kuca srdce. I dječija srdca kucaju. Idi, vidi, nebi li po srdcu poznala diete svoje. Al što ćeš mi dati, ako ti reknem, šta još raditi valja?

— Što da ti dam, kad ništa neimam? reče tužna mati. Nu ići ću za tebe do na kraj svieta.

— Neimam šta ondje tražiti, odvrati baka, već ti meni daj svoju vran-kosu; i sama valjda znaš, da je liepa: i zaista mili mi se. Ti uzmi moju siedu; i ta valja nešta.

— I ništa više netražiš? reče mati. Evo ti je od srdca, uzmi! I dade mati krasnu si kosu, a baka njoj bielu bjelcatu.

Za tim podjoše obje u veliki cvjetnjak Smrti, gdjeno divno rastijaše uzporedo cvieće i drveće. Tu stajahu kitni jaćinti pod staklenim zvonom i božuri, veliki ko drvo. Tu raslo i vodno bilje, što bujno i svježe što slabo i mlohavo; zmije vodnice puzle po bilju, a raci vodenjaci stiskali mu tanko vlatje. Tu stajahu i uznosite palme, hrastovi i platani, tu peršin i cvatući tamjan. Svako stablo, svaki cviet imao svoje ime, svako stablo, svaki cviet bijaše po jedan čovječji život, a ljudi još svedjer življahu, taj u Kini, onaj navrh ledenoga mora, i tako sve širom svieta. Velika stabla stajahu u malenih loncih, tiesnih loncih, i reć bi lončići pući će od silnog korienja; bilo je tu i drobnih, slabašnih cvietića u zemlji crnici, ogradjenih mahom, dobro paženih, bolje čuvanih. Ali tužna mati nadnese se nad svaki

cvietić, i ču, kako u svakom kuca čovječje srdce. Izmedju tisuća i tisuća prepozna srdašce svojega čeda.

— Evo ga! viknu pruživ ruke prema malenu šafranovu cvietu, što je slabašan bio naherio glavicu.

— Nedodirni se cvieta! reče baka — već ti stani amo, pa dodje li Smrt — a namah će doći — nedaj da izčupa cvietak, pa joj se zagrozi, da ćeš počupat ostalo cvieće: preplašit će se! Smrt mora da jamči gospodu bogu za svaku biljku, pa ga nesmije izvadit prije reda, dok nebude volja božja.

U to zahuji studen dvoranom, i sliepa mati oćuti, da je došla Smrt.

— Kako si našla put? zapita Smrt, i kako si bila brža od mene?

— Niesam li mati? odvrati žena.

I posegnu Smrt dugačkom rukom za cvjetićem; ali mati sklapala ruke oko biljke, sklapala ih nježno i živo, da se nedodirne listka. Smrt joj huknu na ruke, i jadna osjeti, da je to dah hladniji, studeniji od hladne zime. Biednoj malahnule ruke.

— Gle, ništa mi nemožeš! reče Smrt.

— Al može bog! odvrati žena.

— Ja i neradim nego po volji božjoj! reče Smrt, Božja sam vrtlarica. Vadim sve božje cvieće i stabalje pa ga presadjujem u veliki rajski perivoj, u neznanu krajinu. Al nesmiem, da ti kažem, kako ondje uspieva, i kako je u onom kraju!

— Vrati mi diete! moljaše majka kroz plač. U mig uhvati dva liepa cvieta, pa doviknu smrti:

Sve ću cvieće potrgat! Očajavam!

— Nedodirni ga se! reče Smrt. Nesretna si, veliš, a hoćeš li, da i druga majka nesretna bude.

— Druga majka? upita jadna žena i pusti oba cvieta.

Evo ti očiju! reče Smrt, izvadila sam ih iz jezera; sjajne su. Niesam znala, da su tvoje. Uzmi ih! Jasnije

su, no prije; uzmi pa zaviri u onaj duboki zdenac. Reći ću ti ime obaju cvjetova, što si izčupat hćela. I zaviri žena u zdenac; milota bijaše gledati prvu sliku; bijaše tuj život, blagoslov svieta od Boga, svud sreća i radost. A drugi život? Bieda, novolja! Tuga, nesreća.

— I jedno i drugo božja je volja, reče Smrt.

— A koji od oba je cviet nevolje, koji li sreće? upita ova.

— Toga ti kazati neću, odvrati Smrt; al to neka ti je znano: Jedan je cviet tvoga djeteta. Vidjela si sudbinu, budućnost svojega čeda.

Tad kriknu majka od užasa.

— A koji je cviet moga djeteta? Oj kazuj mi, kazuj! Spasi mi nevino diete! Izbavi ga jada i nevolje! Nosi ga radje, nosi! Ponesi ga u carstvo božje! Nemari za moje suze, za moje molbe, za sve, što sam jadna učinila.

— Nerazumiem te! reče Smrt. Hoćeš li, da ti povratim diete, ili da ga ponesem u onaj neznani kraj?

Tada majka lomila ruke, pala na koljena i vapila od srdca:

— Neslušaj me, bože mili, neslušaj, što sam preko volje tvoje tražila. Tvoja volja uvieke najbolja. Neslušaj me, bože moj!

I klonu jadnici glava na prsi.

A Smrt poniela diete u onaj neznani kraj.

Raj.

Bio nekoč kraljević, a u njega čudna knjiga, pripoviedala ona o svem i svačem, samo o raju ni slovca. Ova mu se pako misao ponajviše vrzla glavom.

Dok je još dječarcem bio, pričala mu njegova baka, da je svaki cviet u raju najsladji kolač, a svaka rosna kaplja ponajbolje vino. Pa kad okusiš i jedno i drugo, postati ćeš sveznajućim.

Nu skoro ponaraste kraljević do kršna mladića, pa je pojmio slasti raja sasvim drugčije. Oh! mišljaše on, čemu se Eva taknula zabranjena voća! Zašto ga je okusio Adam! Da sam ja na njihovu mjestu bio, uradio bi pametnije, da nikad nebi grieh okužio svieta. I tako mu se srce uviek otimalo za rajem.

Jedan dan podje u šumu. Samotna mu šetnja veoma prijala.

Dodje večer. Nagrnuše mrki oblaci, a gusta tama prikri cielu okolicu. Kiša nagne lievati kao iz kabla, a moj kraljević tumarao po mokroj travi preko opasnih klisurina. Klimajuć ovako dalje, bijaše mu već da sdvoji, kad mu dopre do ušiju otajstveni neki žubor. Opazi tik pred sobom svjetlu špilju. Sred nje plamsao veliki oganj, a pokraj ognja vrtio se na ražnju prekrasan jelen. Stara baka vrzući se oko njega poticaše vatru suhimi ogranci.

— Dodji bliže! zovnu ga ona, sjedi do mene, da ti se osuši mokro odielo.

— Strašan vjetar tude puše, ozove se kraljević i pusti se umoren na zemlju.

— Bit će još gore, kad mi se vrate sinovi, odvrati

mu baba. Ti si u špilji vjetrovoj, a četiri vjetra svieta sinovi su moji. Razumieš li me?

— A gdje su ti sinovi? upita kraljević.

— Težko je odgovoriti na ludo pitanje, opet će ona. Igraju se na svoju ruku, nabacujući se oblaci tamo na vilinskih dvorih — i pokaza prstom gore.

— Zar tako! reče kraljević. U ostalom ti si vrlo stroga i ozbiljna, nisi umiljata kao one djevojke, koje bivaju obično uz mene.

— Dà, kad neimaju što da rade! Nu hoću li, da mi sinovi poslušni budu, moram biti stroga; a to i jesam, premda su kršni kao stiene. Vidiš li na stieni one četiri vreće? Tih se boje, kao vrag tamjana. A kad zasluže, eno jih unutri — i nesmiju napolje, sve dok im ja nedozvolim. Al evo, jedan već dolazi.

Nahrupi sjevernjak. Ledeni gràd padaše s njega, a sniežne mu pahuljice oblietahu glavu, zamotanu kožom tuljanjom. Ogrnuo se medjedjom kožom, a smrzla mu brada pala do pása.

— Neidi odmah k vatri! vikne kraljević. Mraz će ti opuriti lice i ruke.

— Mraz! odgovori sjevernjak nasmijav se glasno. Nije već još nešto! Ta mraz mi je mio! Pa odakle ti, junače, u špilju vjetarsku?

— Moj je gost, reče stara, a nisi li time zadovoljan, možeš lako u vreću. Čuješ li?

To je pomoglo; a sjevernjak pripoviedaše, odakle je došao i gdje je boravio pun mjesec dana.

— Dolazim sa sjevernoga mora, prihvati on. Bio sam sa ruskimi kitolovci u medjedjoj zemlji. Ukrcasmo se na brod, da preplovimo more do druge obale. Lahak me shrva san, a netom što se probudih, proleti mi kraj nogu čudna neka ptica. Dà, smiešna vam je, kako li se ono zove — —

— Molim te, zakrči mu rieč mati, netroši suviše

rieči. Nešaraj toliko! Došao si dakle u medjedju zemlju — pak?

— Prekrasno je ondje. Jedva ćeš okom doseći neizmjerne poljane. Sve je pokriveno mekanim sniegom, a golo kamenje i smrzle okostnice mroža i bielih medjeda proviruju amo tamo. Čini ti se, da nikad sunce svojimi traci onamo nedopire. Razpršim gustu maglu te opazim ubavu kućicu. Sagradjena bijaše od tisovine, a krov joj obložen mroževinom. Bieli mrkonja razvalio se na njem. Odem na obalu, da vidim liepa gniezda, da čujem malene ptičice, gdje viču i cvrkuću. Zazviždnem, što me je grlo nosilo, a sve zamuknu. Samo tuljani plovljahu morem.

— Krasno, sine, krasno! reče mati. Sve me srsi prolaze, slušajuć te.

— Podjosmo u lov. Bacimo smrtonosno koplje u kitova pleća, a poput slapa sunu krvca na debeli led. Sjetim se za tim i sebe: razapnem svoja jedra, a ledene sante zatrpaše čamce. Oj! kako vikahu, nu ja vikah jače! Izkrcaše mrtvu lovinu i lovsku spravu. Obaspem ih sniegom i potjeram prama jugu, a od onda im ni traga ni glasa.

— Zlu si im zamku spleo, reče mati.

— Što sam dobra učinio, nek pripoviedaju drugi! odvrati on! nu evo mi brata od iztoka. On mi je najdraži, jer donosi zimu.

— Je li to maleni zefir? upita kraljević.

— Zefir, dakako! reče stara. Al nije više malen. Nekoč bijaše dražestan dječarac, nu sad je ponarasao.

Divlje mu lice obraslo čupavom bradom, a široki klobuk pokrivao razčešljanu kosu. U ruci mu lùk od mahagonskoga drva.

— Odkle dolaziš? zapita ga mati.

— Iz prašumâ, gdje se trnovite liane viju oko stoljetnih dubòva, gdje vodne zmije mirno gamze mokrom travom.

— Pa što si radio ondje?

— Gledao sam duboku rieku, kako padaše niz visoke klisure, a razpršiv se poput sitna praha, dimljaše nebu pod oblake. Nosorog plovio je riekom, a voda ga nosila sa sobom. Tjerao je jato divljih pataka, a ove došav do ponora, poletiše u zrak; nosorog se pako strovali u grozno bezdno. To me tako razveseli, da sam dunuo svom snagom, a visoki topoli ponikoše poput paučine.

— Jesi li tim završio? upita mati.

— U savani sam izčupao množinu drveća sa korenjem, pogladio grivu divljih konja i stresao na stotine kokosnih oraha. Dà, mnogo bih vam toga mogao nabrajati, nu sve se nesmie znati. Je li tako majko? I žestoko ju poljubi, — mal se nesrušila; — ta bijaše vatren.

Dodje južnjak. Na glavi mu crvena čalma, a ogrnuo se beduinskom kabanicom.

— Vani je strašna zima! hukne sav usopljen, baciv u vatru komad drva. Vidjeti je, da je sjevernjak prvi došao.

— I medjeda bi spržit mogao, tako je vruće — primjeti sjevernjak.

— Ti si mi pravi medjed! našali se južnjak.

— Hoćete li u vreću? zagrozi se stara. Sjedni eno na kamen i kazuj nam, gdje si bio.

— U Africi, majko! Bio sam u zemlji Kafrâ sa Hotentoti u lovu na lavove.

— Pa kakova li je tamo trava, zelena poput masline, a visoka poput jele! Noj se utrkivao sa mnom u okladu, a ja sam ga naravno osramotio. Dodjem u pustaru — pravo pravcato pjeskovito more. Naidjem na neku karavanu, a putnici zaklaše posljednju devu, da si ugase žedju onom malčicom vode. Bijaše je premalo. Sunce pripicalo odozgo — vrući piesak odozdo, a pustara nedosežna, bezkrajna. Stanem se valjati po mekanom piesku, a čitavi se oblaci uzvitlaše gore. Pa da

vidiš, kako se srušila deva, a trgovac bacio kaftan preko glave. Padoše nice na zemlju, i sve ih zasu pješćani humak. Kad pako jednom odgrnem onu šaku pieska, ogrlit će sunce njihove kosti, a putnici će zgražajući se lice odvrnuti.

— Što učini, nesretniče! zakriešti srdito mati. Nosi se u vreću! — U tren oka zavuče se u nju, a stara sjede na njega.

— To su mi vragometni junaci! reče kraljević. Baba se namrgodi i kimnu glavom.

— Al gle! evo zapadnjaka, odjevena na kinezku.

— Zar ti s ove strane? zapita stara. Mislila sam, da si u raju!

— Ne, sutra ću onamo — prihvati zapadnjak.

— Sutra je upravo stotinu godina, kako sam posljednji put ondje bio. Dolazim iz Kine. Plesao sam pod staklenim tornjem, da su sva zvona zvonila. Dolje na trgu svijahu se palice od bambusa po ledjih carskih činovnika, a oni vikaku: hvala liepa, otčinski naš dobročinitelju! — nebijaše im baš milo oko srdca. Ja si opet zapjevam mirno: bimbam!

— Ti si veseo, kako vidim! primjeti stara. Dobro je, da sutra polaziš u raj, bit ćeš spretnijim. Napij se iz vrela mudrosti, pa mi donesi punu bočicu kući.

— Bilo ti na volju, majko! Al što mi je skrivio brat sa juga? Nek izidje, da mi uzmogne pričati o ptici rajčici. Kraljica rajska tako rado sluša o njoj, kad ju posietim svakih sto godina. Otvori vreću, sladka moja majčice! Ded otvori, molim te! Pa kad se vratim, doniet ću ti čaja svježa i zelena, kao da si ga sada ubrala.

— Dakle čaju za volju i jer te toli volim, izpunit ću ti želju.

Stidljivo skoči južnjak van, jer ga bijaše kraljević vidio.

— Evo ti lista topolova za kraljicu, rekne kraljević; dala mi ga rajčica, jedina rajčica na ovom svietu.

Svojim kljunićem utisnula u list cieli svoj životopis, pa neka kraljica sama čita, kako je rajčica vlastito gniezdo zapalila i u njem izgorila poput Indijske udove. Kakav li bijaše dim i prasak gorućih grana! Napokon planu sve, a stara rajčica budne pepelom; nu njezino jaješce ležalo u žaru i puknuv na dvoje, izleti ptičica. Ona je sada kraljicom svih ptica, te jedina rajčica ovoga svieta. Malena rupica u ovom listiću, pozdrav je rajčice rajskoj kraljici!"

— Dajte, da bar nešto založimo! ozove se mati vjetrovska. Posjedoše naokolo, a kraljević do južnjaka, te budu doskora veliki prijatelji.

— Čuj der! upita kraljević. Kakova je to kraljica, o kojoj toliko govorite — gdje je taj raj?

— Oho, moj dragoviću! odgovori južnjak. Želiš li onamo, a ti hajde sutra sa mnom. Nu velim ti, poslije Adama i Eve nebijaše od ljudi nikoga gore. Ovo dvoje poznaješ iz svetoga pisma?

— Dakako! primieti kraljević.

— Kad bijahu protjerani, propade raj u zemlju; nu ostalo mu ipak zlatno sunce, topao zrak i sva njegova divota. Njim kraljuje kraljica vilinska; ondje ti je otok sreće, pa nikad neima onamo smrti. Sjedni sutra na moja pleća, da te ponesem sa sobom. Mislim, da će nam sretno za rukom poći. Al sada ajdmo spavat.

Legnu spavati, da se okriepe i priprave na dalek put.

Rano u zoru probudi se kraljević i vrlo se zapanji, videć, kako je visoko nad oblaci. Sjedjaše na plećih južnjaka, a ovaj ga vierno držaše; bijahu toli visoko u zraku, da su im se šume i rieke pričinjale sitnimi točkami i tankimi crtami na zemljovidu.

— Dobro jutro! pozdravi ga južnjak. Spavaj samo još, i onako neimaš ništa osobita vidjeti.

— Bio sam nećedan, primieti kraljević; nisam ni sbogom nazvao tvojoj braći i majci.

— Ne buncaj, molim te! odvrati mu drug, nisi li spavao?

Lećahu sve dalje i dalje. Leteći nad gustimi šumami, sve se kršile grane i krošnje vitih stabala, a na moru se uzljuljali brodovi od uzburkanih valova.

Spram večeru čudno se pričinjali mnogobrojni gradovi. Kao malene sviećice na božićnom drvcu titrahu u neizmjernoj daljini, a kraljević pljesnu rukama od veselja. Južnjak ga opomenu, da se smiri, jer bi se lahko mogao strovaliti i ostati viseć o križu kojega tornja.

Sur orao plovljaše zrakom lagano veličanstveno, ali južnjak lećaše još laganije. Kozak tecijaše na hitru konjicu strelimice, nu južnjak još brže od njega.

— Vidiš li glavice himalajskih gora? kliknu radostno južnjak, one su najviše u čitavoj Aziji, a čim ih preletimo, odmah smo pri žudjenom cilju.

Okrenuše prama jugu, a prekrasno cvieće zamirisa divno. Smokve i jabuke rasle samonikle, — loza sa crvenim i žutim groždjem ovijala se o vito stablo. Putnici lećahu nad mekanom travom, te im se pričinilo da im cvieće, poniknuv glavicami, dovikuje dobrodošlicu,

— Jesmo li u raju? zapita kraljević.

— Bože sačuvaj! odvrati mu južnjak, nu skoro ćemo prispjeti. Vidiš li onu pećinu a u njoj lozom obraslu pukotinu? Tamo nam je poći! Zamotaj se dobro kabanicom! tu je naravno toplo, nu za korak dalje, a od ledne zime smrznut će ti se uda. Gle! onu pticu lebdeću nad otvorom, jedna joj je kreljut u ljetu — druga u zimi.

— To je dakle put u raj?!

Unidju u špilju. Navali grozna zima, nu nepotraja dugo. Južnjak razkrili svoja krila, grijući poput tople peći. — Pa kakva li to špilja bijaše! S obijuh strana strme čudnolike klisure, s kojih kapaše voda; mjestimice bijaše tako uzko, da su morali puzajući dalje, mjestimice pako prostrano i udobno. Dà, kao prava grobnica niemih orgulja i okamenjenih zastavica!

— Meni se sve čini, da hrlimo smrti u krilo, — šapnu plaho kraljević; južnjak neprosboriv ni slovca, pokaza rukom na plavetno svjetlo, koje im sinu pred očima. Špilja postajaše sve to maglovitijom i napokon izčezne poput biela oblačića na mjesečini. Okružavaše ih ugodan zrak — svjež kao u gori, a ljubak kao na cvjetnih poljanah. Po sriedi tecijaše bistra rieka, a zlatne joj se ribice ljeskahu na površju. Srebrne jegulje sipljuć iskre, praćivahu se u bisernoj vodi, a bujno širolisto cvieće ljuljaše se na pjenovitih talasih. Mramorni mostić spajaše obalu sa otokom sreće, a tek tamo bijaše pravi raj.

Južnjak uzme kraljevića za ruku i odvede ga preko mosta. Tu slažu ruže i ljubice najnježnije pjesmice mladosti, nu toli miloglasno, toli nježno, kao nijedno grlo ljudsko.

Al gle! bijahu li to visoki jablani ili srebro-liste topole? — Takovo sočno i ogromno drveće kraljević dosele nevidje. Bujne grane padale do zemlje, a prekrasne ptičice verale se cvrkutajući po njih. U travi stajalo jato paunova, razkriliv preliepe repove. Dà, doista tako bijaše! Nu kraljević dirnuv ih se rukom, opazi na veliko svoje čudo, da to niesu ptice, već bajno neko bilje: bijahu to bodljikavci, kojih su latice paunovom perju naličile. Lav i tigar krotki kao janje, ležahu lieno u zelenom grmlju; grlica treptaše svojimi krili po njihovoj grivi, a divokoza inače plaha, gledaše mirno velikima očima, kan da je i ona voljna poigrati se.

Osvanu rajska vila! Odielo joj protkano sunčanimi traci, a lice joj odsievaše nekim blaženstvom, poput majke, kad si u krilu čedo svoje ljubi. Bijaše toli mlada, toli mila, a dražestne ju djevojke — svakoj zviezda u kosi, sliedjahu. Južnjak joj dade listak rajčice; vila mu se ljubkim posmjehom zahvali, pa uzev kraljevića za ruku, odvede ga u svoj dvorac. Zidovi mu šareni, a sam strop bijaše ogroman sviet; gvireć okom na njega,

postajaše mu čaška sve to viša. Kraljević stupi k jednomu od visokih prozora i pogledav na nj' opazi kobno drvo sa zmijom — al Adama i Eve nebijaše više.

— Zar nije i zmija prognana? upita kraljević.

— Nije! odvrati mu vila, vrieme je utisnulo u staklo sve one bajne dogodjaje, sve se još sada kreće i živi! — Zirnuv okom na drugo okno, spazi Jakovljev san; ljestve se uzpele do nebesa, a angjeli silažahu i uzlažahu. Dà — ove mu čarovite slike zapanjile dušu, a samo ih je vrieme moglo toli umjetno stvoriti.

Kraljica ga vila odvede u drugu, još veću i ljepšu dvoranu prozirnih stienâ. Zabavljalo se tu na tisuće sretnika; smijahu se i pjevahu, a sve se slagalo u jedan rajski sklad. Posljednji bijahu dražestni i toli maleni — dà još manji od ružina pupolja. U sriedi raslo drvo zelenih grana; zlatne jabuke, velike i male njihahu se na ubavih grančicah. To bijaše drvo spoznaje, čijim plodom sagriešiše Adam i Eva. Na svakom listiću titraše crvena rosna kaplja, pa se činilo, kan da drvo krvne suze lije.

— Sjednimo u čamac! rekne vila. Užijmo se zabave na gladkom jezeru! Obaći će nas cio sviet, a mi ćemo se na jednom mjestu ljuljati. — Tako se i sbilo. Doplove sniežne, nebotične Alpe; u crnoj šumi, oblaci zastrtoj, prebiraše pastir tužno frulu. Sad ogrliše granati banani svojimi granami čamac, crni labudovi, usred koje kakvih ptica, plovljahu mirno krajem: bijaše to Australija — peti dio svieta, graničeć plavetnimi gorami. Čuo se piev redovnika i vidio ples divljaka uz ciku i zvuk talambasa i bojne trublje. Prolazile egipatske piramide, stršeć do oblaka, porušeni stupovi i sfinge, do pola pieskom zasute. Sjeverno svjetlo očaralo bajnim svojim sjajem cielu okolicu, dà — još više vidješe, neg li pero uzmaže pričati.

— Smiem li uviek ovdje ostati? šapne molećim pogledom opojeni kraljević.

— Do vieka, odvrati mu vila, nesagriešiš li samo poput Adama.

— Al neću se ni taknuti zabranjene jabuke! klikne kraljević. Ta ima ih na hiljade toli sladkih, baš kao ove.

— Pitaj sama sebe, pa nećutiš li se postojanim, a ti se vraćaj sa južnjakom! On odlazi i neće ga biti punih stotinu godina. Ovo će ti vrieme proći kao nekoliko trenutaka, nu dosta je dugo za izkušaj i grieh. Svaku večer, kad se budem s tobom razstajala, viknut ću ti: „Dodji sa mnom." Mahnuti ću rukom, nu ti ostaj gdje si. Nemakni se s mjesta, jer će ti požuda svakim korakom burnijom postajati. Doći ćeš u dvoranu gdje raste drvo spoznaje; ja spavam pod mirisnimi granami — ti ćeš se sagnuti nad mene, a ja ću ti se nasmjehnuti. Poljubiš li me, propasti će raj u zemlju, a onda jao tebi! Smrtni znoj će ti probiti čelom — stići će te bieda i nevolja.

— Ja ostajem ovdje! odahne kraljević. Južnjak ga ogrli i izljubi, viknuv mu posljednji put: „Uztraj, da te opet nadjem! S bogom!" Razkriliv krila, odleti put zemlje.

— S bogom! s bogom! kliknu cvieće i drveće. Rode i pelikani u dugih redovih sprovedoše ga do vrata perivoja.

— Sad će se igrati vilinsko kolo! reče kraljica. Kad svršimo, klonuti će sunce na zapad, a ja ću te dozivati. „Podji sa mnom!" Svake godine, dok ih se stotina nenavrši, svakim ću te danom zvati; al uztraj, pa ćeš sve to jačim biti. Večeras po prvi put — nezaboravi moje opomene!

Vila ga odvede u nepreglednu dvoranu sniežnih ljiljana, gdje žuti prašnici udarahu poput zlatostrune harfe. Zavrtilo se kolo prekrasnih djevojčica, — vitke i lagane, odjenute prozirnim velom, vitlahu se u brzu

kolu, pjevajući, kako je divno živjeti a nikad ne umrieti tako vam je u raju...

I pade sunce na zapadu. Zažarilo se vedro nebo, a kraljević strusi kupu pjenovita vina, koje mu pruži milolik andjelak. Obujmi ga rajsko blaženstvo, dosele nećućeno. U zadku se raztvorila dvorana, a zeleno ono kobno drvo zasliepi mu oči. Božanstveni piev zazuji toli milostno i ljubko, kan da mu majka nježno dovikuje: „Lane moje, srdce moje!“

Vila mu mahnu ručicom, kliknuv: „Dodji k meni! Oj dodji!“ Poleti za njom, zaboraviv već prve večeri zadanu rieč. Ona mu se smiešila; omamljiv miris zaokupi zrak, harfe još zvučnije odzvanjahu rajskim onim skladom, pa se činjaše, kao da ono hiljadu glavica, provirućih s desna i s lieva, zamnjeva jednoglasno: „Spoznaj sama sebe! Čovjek je gospodar svieta!“ — Nebijaše više krvavih suza, koje kapahu sa grančica zabranjene voćke, već bijahu iskrovite zviezde. „Dodji, oj dodji bliže!“ šaputahu sitni glasići, svakim korakom žarčije udarala krv u kraljevićeva lica, — živ se pomamio!.. Moram! zavapi drhćuć, ta nije grieh, nesmie da bude! Čemu da nehrlim za krasotom, za slašću? samo da ju vidim, gdje spokojno sniva — neće me stići kletva, ako je ne poljubim. Ćutim se krepkim, a toga ću se čuvati kao živa ognja!

Sbaci vila lahki veo, odvrne mekane svrži te izčezne. Jošte niesam sagriešio!.. i srne kraljević dalje. Zirnu okom u prozirno granje — ona već snivaše sladko u ogrljaju Morfejovu, krasna i divna poput angjela. Posmjeh joj titraše oko ustiju — on se segnê nad nju i opazi biser-suzu na crnih joj vedjah.

— Plačeš li za mnom? šapne strastno, neplači dušo! neplači božanstveni stvore! Sada tek pojmim rajsko blaženstvo, — ono mi probija pamet i srdce. Moć kerubina i vječnog života ćutim u zemskom svome tielu

— — ovaj časak, pa nikad više!... I pritisne žarki, dugi cjelov na medna joj usta...

Grom zaori grozno, silnim potresom uzdrmaju se stožeri. Nestalo kraljice, nestalo raja, a u neizmjernoj daljini titraše malena zvjezdica. Smrtni znoj obli kraljevića i sruši se na tle, kao bez duše. Ledna mu zima povrati sviest.

— Što učinih, jadnik! zarida gorko, sagriešio sam Adamovim griehom. Sagriešio i nestalo raja! — Otvori oči; još titraše zviezda, ali daleko, daleko — bijaše danica.

Ustade i nadje se u velikoj šumi, tik špilje vjetrova; stvorila se baka kraj njega, pa opaziv ga, dignu pestnicu i povikne:

— Već prvu večer? Slutila sam. Da si mi sinom, odmah bi ti zakrenula vratom!

— Ovamo ga k meni! oglasi se Smrt, koštunjava neka starica, upalih lica sa kosom u ruci. — U lies š njime! nu još ne! Nek tumara širom svieta, dok neokaje svoga grieha, a kad bude vrieme, doći ću po svoje. Kad se bude najmanje nadao, zakovat ću ga u vječnu škrinju i baciti u prostor izmedju svjetla i tmine. Popravi li se i postane dobrim, doći će u raj; ostane li mu duša okaljana, strovalit će se sve dublje i dublje poput izčeznuloga raja! A nakon tisuć godina vratit ću se po njega, ili da pane još dublje, ili da poleti k zviezdam — k jasnim zviezdam na nebo.

Jela.

Vani u šumi stajala ljepušna mala jela. Imala je dobro mjesto; sunčati se je mogla, zraka bilo dosta, a naokolo raslo mnogo većih družica, što jela, što omorika. Nu mala jela želila je toli željno, da ponaraste! Šta ona mari za toplo sunce i svjež zrak, deveta joj briga bila seljačad, što je tuj oko nje bavrljala i čavrljala, kad bi izašla u jagode i maline. Često je mladež dolazila s punim puncatim loncem ili je nizala jagode na slamku; onda bi sjela do male jele i rekla: „Aj! kako je ta miljušno liepa!“ Toga drvo nije marilo slušati.

Kad bi druga godina, ono ponaraslo za dugi zaperak, a godinu nakon toga bilo još za jedan dulje; na jelah bo možeš uviek vidjeti po zapercih, što ih imadu, koliko su godina rasle.

„O, ala da sam onoliko drvo, kao druga što su!“ uzdisala mala jela; „onda bih mogla razširiti si grane na daleko oko sebe, a kičicom gledati u bieli sviet! Ptice bi tad gradile gnjezda u mom granju, a kad bi duhnuo vjetar, mogla bih se toli odlično klanjati, baš ko druge eno!“

Nije ju veselilo sunčano svjetlo, ni ptice ni crljeni oblaci, štono su jutrom i večerom ponad nje jedrili.

Dodje zima, naokolo ležao snieg blještavo biel, često doskakutao zec te upravo preko maloga drveta preskočio — o, to ga je tako peklo! — Ali prodjoše dvie zime, a na treću bilo drvce toliko, da je zecu bilo obtrčati ga. O, ponarasti, velikim i starim postati: to je jedino liepo na tom svietu, mislilo drvo.

U jesen dolazili su uviek drvosječe, te posjekli nekoliko najvećih stabala; to se je dogadjalo svake godine,

a mlada jela, koja je sad sasma liepo ponarasla bila, sgražala se pri tom; jer velika, krasna stabla padahu uz prasak i lomot na zemlju, grane im se odsjecahu; žalost je bila vidjet ih sasma gola, dugačka i tanka; malo, pa ih nebi čovjek ni prepoznao. Ali tad ih natovarili na kola, a konji ih odvukli iz šume napolje.

Kamo, kuda li će? Šta li jih je čekalo?

Na proljeće, kad dodjoše lastavice i rode, pitalo ih drvo: „Ne znate li, kamo su ih odvezli? Niste li ih susreli?“

Lastavice nisu znale ništa, a roda bila je zamišljena, kimnula glavom i rekla: „Da, mislim! Susrela sam mnogo novih brodova, kad sam letila iz Egipta; na brodovih je bilo krasnih jedrenjaka; smiem reći pod istinu, da su to oni bili; zaudarali su po jelovini; mogu ti ih pozdravit' po sto puta; krasni su krašani, krasni su!“

„O, kamo sreće da sam i ja dosta velika, pa da se mogu voziti po moru! Kako je to, deder mi reci, to more, i kakvoliko je?“

„Bome, to tumačiti, preobširno je,“ reče roda, pa u toj rieči ode.

„Veseli se svojoj mladosti!“ rekli sunčani traci; „veseli se svomu svježemu rastu, mladomu životu, štono je u tebi!“

A vjetar ljubio drvo, i rosa ronila suze nad njim; nu jela toga nije razumjela.

Tamo već pred božić, sjekle bi se sasma mlade jele, stabla, koja često nisu bila ni onolika, ni istih godina s našom jelom, koja nije imala mira ni počinka, već po što po to htjela odonud. Tim mladim jelam, a baš su to bile ponajljepše, ostavili bi uviek sve grane; položili ih na kola, a konji bi ih odvukli iz šume napolj e.

„Kamo će ove?“ pitala jela. Nisu veće od mene, što

više, jedno je od njih bilo mnogo manje! Rad čega im ostavljaju grane? Kamo ih voze?“

„To znamo mi! to znamo mi!“ cvrkutali vrebci. „Dole u gradu vidjeli smo na prozore! Znamo, kamo se voze! O, doći će u najveći sjaj i krasotu, što ju čovjek samo može pomisliti! Gledali smo na prozore pa smo spazili, da ih ustubočuju sred tople sobe, te kite najljepšimi stvarmi, pozlaćenimi jabukami i orasi, igračkami, zviezdicami i nebrojenimi sviećicami.

„A onda —?“ pitala jela i drhtala svimi granami. „A onda? Što će bit onda?“

„E, više niesmo vidjeli! To je bilo divno prekrasno!“ —

„Ala da li sam i ja opredieljena poći tim veličajnim putem?“ klicala jela. „To je još bolje, nego preko mora putovati! Koli me mori želja! Da je bar božić! Sad sam velika i odrasla, kao druge, što ih lani odvezoše! — O, da sam tek na kolih! Pak da sam, mili bogo, u toploj sobi sa svim sjajem i krasotom! A onda —? Ta onda me valjda čeka još štogod ljepšega, još daleko boljega, rádi čega bi me inače tako kitili? Mora da nadodje još šta većega, još šta krasnijega! Ali što? O, čeznem! venem! ne znam ni sama, kako mi je!“

„Veseli nam se!“ reko zrak i traci sunčani; „veseli se svojoj svježoj mladosti na božjoj slobodi!“

Ali ona se nije veselila ni zere, već rasla te rasla; ljudi, što su ju vidjeli, rekli: „To ti je liepo drvo!“

A o božiću posjekli nju od svih najprvo. Sjekira zasjecala duboko tja u srce; drvo palo uzdahnuv na tla; ćutilo nekakvu bol, nekakvu omaglicu; nije moglo misliti na nikakovu sreću, bilo je tužno, što se mora rastati sa zavičajem, s mjestom, na kom je niknulo; ta znalo je, da ne će nikad više vidjeti dragih starih družica, malih grmova i cvieća naokolo, pa možda ni ptica. Odlazak nije nipošto bio ugodan.

Drvo došlo opet k sebi, kad iztovareno u dvo-

rištu s drugim drvećem, začu gdje neki muž reče: „Ovo ovdje je krasno! Dosta nam je samo ovo!“

Sad dodjoše do dvie sluge, urešene od glave do pete; te ponesoše jelu u veliku, liepu dvoranu. Naokolo po zidovih visjele slike, a uz veliku pećnjačaru stajale velike kinezke vaze s lavovi na poklopcih; tu je bilo stolaca što se ljuljaju, svilenih sofa, velikih stolova punih knjiga sa slikami, i igračka za sto tisuća talira — bar su tako djeca rekla. A jelu metnuše u veliku, pieskom napunjenu posudu; ali nitko nije mogao vidjeti, da je to bila posuda, jer je svud naokolo bila zastrta zelenim suknom, te stajala na veliku široku sagu. O, kako je drvo drhtalo! Šta li da će samo sada biti? I sluge i gospodjice ga stanu kititi. Na jednu granu vješali male mreže, izrezane od bojadisana papira; svaka mreža bila napunjena slasticami; pozlaćene jabuke i orasi visjeli kao da su prirasli, a preko stotinu crljenih, modrih i bielih sviecica bilo pometano po granah. Lutke, kao da su živi živcati ljudi, — drvo ih nije nikad prije bilo vidjelo, — lebdile u zeleni, a gore na vrhu pričvrste zlatnu zviezdu; to je bilo krasno, posve izvanredno krasno.

„Večeras,“ rekoše svi, „večeras će sjati!“

„O!“ pomisli jela, „ta da je bar večer! Samo da se bar do skora zapale sviećice! A što će se, mili bogo, onda dogoditi? Hoće li da bože, doći drveće iz šume, da me vidi? Hoće li vrebci na okna doletiti! Hoću li tu prirasti, te stajati nakićena i ljeti i zimi?“

Da, nije baš zlo nagadjala! Nu od sama čeznuća već ju je i kora bolila, a korobolja je po drvo upravo tako huda, košto glavobolja po nas druge.

Sad se zapališe svieće. Koji sjaj! koja krasota! Drvo je drhtalo pri tom svimi granami tako, da jedna sviećica opali zelen; baš ljudski ju osmudi.

„Sačuvaj nas, bože!“ poviknuše gospodjice, te ju brže bolje utrnuše.

Sad drvo nije smjelo ni drhtati. O, to je bila grozota.

Tako ga je bilo strah, da nebi što izgubilo od svoga uresa; bilo je sasvim omamljeno svim tim sjajem. — A sad se raztvoriše dvoja dvokrilna vrata — te množtvo djece navali unutra, kao da će cielo stablo oboriti; stariji ljudi dodjoše razborito za njimi. Mali stajali mukom mučeć — ali samo za časak, onda opet ciktali, da se je sve orilo; plesali su oko drveta, i dar jedan za drugim odkidali.

„Što to rade?“ mislilo drvo. „Što će se dogoditi?“ A svieće dogarale tja tik do grana, pa čim bi koja dogorjela, odmah bi ju ugasnuli, a djeci bi se tad dozvolilo, da opuljaju drvo. O, navalili bi na nj, da mu je u svih granah pucalo; da ne bude vrškom i zlatnom zviezdom pričvršćeno za tavan, srušilo bi se bilo.

Djeca su plesala naokolo sa svojom krasnom igračkom, nitko nije gledao na drvo, osim stare dadilje, koja dodje te pogleda med grane, ali samo da vidi, nije li još koja smokva ili jabuka zaboravljena.

„Pripoviest! pripoviest!“ poviknuše djeca, te povukoše nekakvoga maloga debeloga čovuljka k drvetu; a on sjede baš poda nj, „tu bo smo u zelenilu,“ reče, „a drvetu može biti od osobite koristi, da čuje! Ali ja ću samo jednu pripoviest pripovjediti. Hoćete li onu o Šarku Marku da čujete ili onu o Klumpe-Dumpe, koj je pao niz stube pa se ipak domogao časti i dobio kraljevnu?“

„Šarko Marko!“ vikali jedni, „Klumpe-Dumpe!“ vikali drugi; to vam je bila krika i vika! Samo je jela mučala mukom i premišljavala: „Neće li i mene pitati, neće li baš ništa posla biti pri tom za me?“ Ta i ona je bila tuj, ta učinila je, što je bila dužna.

A čovjek pripoviedao o „Klumpe-Dumpe,“ koj je pao niz stube pa se ipak domogao časti i dobio kraljevnu. A djeca pljeskala rukama i vikala: „Pripo-

viedaj! pripoviedaj!“ Hotjela su čuti i pripoviest o Šarku Marku, nu dobiše samo onu o Klumpe-Dumpe. Jela stajala sasma tiha i zamišljena; nikad nije čula od ptice u šumi takova šta pripoviedati. „Klumpe-Dumpe pade niz stube, pa uz sve to dobi kraljevnu. Da, da, tako je na svietu!“ mislila je i vjerovala, da je to istina, jer onaj koji je to pripoviedao, bijaše pristao čovjek. „Da, da! tko to može znati! Možda ću i ja pasti niz stube, te dobiti kraljevića.“ Pa se je radovala, kako će sutra dan opet biti nakićena sviećami i igračkami, zlatom i voćem.

„Sutra neću drhtati!“ mislila ona. „Veselit ću se onako baš od srdca svoj svojoj krasoti. Sutra ću opet čuti pripoviest o Klumpe-Dumpe, a možda i onu o Šarku Marku!“ Te drvo stajalo cielu noć mirno i zamišljeno

U jutro udjoše sluga i služkinja.

„Sad počima ukras iznovice!“ mislilo drvo. Ali oni ga izvuku iz sobe, uz stube, na tavan, te ga postave tu, u taman kut, gdje nije bilo svjetla bieloga dana. „Što da to znači?“ mislilo drvo. „Ta što da radim tu? Ta što mogu tu čuti?“ Te se naslonilo na zid pa mislilo i mislilo — —

A imalo je i vremena, jer prodjoše dani i noći. Nitko nedodje gore; a kad bi u jedvine jade tko i došao, došao bi za to, da nekoliko velikih škrinja stavi u kut. Ele drvo je stajalo sasma zametnuto; mislio bi da je bilo posvema zaboravljeno.

„Sad je vani zima!“ mislilo drvo. „Zemlja je tvrda i pokrita sniegom, ljudi me nemogu usaditi; s toga valjda moram ovdje biti zaklonjeno do proljeća! Koli je to dobro promišljeno! Koli su ipak dobri ljudi! — Samo da nije ovdje tako mračno i tako strašno samotno! Neima malog zeca! — Ipak je bilo tako liepo vani u šumi, kad je snieg ležao, a zec pokraj mene skakao; dapače kad me je i preskočio; ali onda

toga nisam mogla trpiti. Ovdje gore je ipak strašno pusto!“

„Pip, pip!“ reče na to mali miš, te šušnu van; a za tim dodje još jedan. Onjuškaše jelu a onda se uvukoše u njezine grane.

„Grozna je studen!“ rekoše mali miševi. „Inače je ovdje dobro! Što ne, stara jelo?“

„Ta nisam ja stara!“ reče jela; „ima ih mnogo, koje su mnogo starije, nego ja!“

„Odakle ti amo?“ pitali miševi, „i šta znadeš?“ Bili su tako jako radoznali. „Ta ded nam pripoviedaj o najljepšem mjestu na zemlji! Jesi li bila tamo? Jesi li bila u komorici, gdje leži sir do sira na polici, a šunke vise pod tavanicami, gdje se pleše po lojenih sviećah, — mršav unidješ, a tust izidješ?“

„Za to ja ne znam!“ reče drvo. „Ali znam za šumu, gdje sunce sja i gdje ptice pjevaju!“ Te onda izpripovieda sve iz svoje mladosti, a mali miševi nebjehu nikad prije što takova čuli, pa su slušali i rekli· „Bome, koliko si ti vidjela! Kako si sretna bila!“

„Ja?“ reče jela, te promisli ob onom, što je sama pripoviedala. „Da, i bila su to baš vesela vremena!“ — Ali tad pripovjedje o badnjoj večeri, kad je bila urešena kolači i sviećami.

„O!“ rekoše mali miševi, „kako si ti bila sretna, stara jelo!“

„Nisam ja stara!“ reče drvo. „Tek ove zime sam došla iz šume! Samo sam tako zaostala u rastu.“

„Kako liepo pripoviedaš!“ rekoše mali miševi. A sliedeće noći dodjoše s četiri druga mala miša, koji su imali čuti drvo gdje pripovieda, pa čim je više pripoviedala, tim se je jasnije sama sjećala svega, te pomišljala: „Ipak su to bila sasma vesela vremena! Nu vratit će se opet; Klumpe-Dumpe je pao niz stube pa je ipak dobio kraljevnu; možda mogu i ja dobiti kraljevića!“

Pa tad pomisli jela na mali, ljepušni briest, štono je vani u šumi rasao; on je jeli bio pravi, liepi kraljević.

„Tko je Klumpe-Dumpe?" pitali mali miševi. A onda izpripoviedá jela cielu priču; mogla se je sjetiti svake i nesjetne rieči; a mali miševi u malo što neskočiše drvu tja do vrška od sama veselja. Sliedeće noći dodje mnogo više miševa, a u nedjelju pače dva parcova (štakora); nu ovi su mislili, da pripoviest nije liepa, a to raztuži male miševe, jer sad su i oni manje držali do nje.

„Znadeš li samo tu jednu pripoviest?" upitaše parcovi.

„Samo tu jednu!" reče drvo; „tu sam čula svoje najsretnije večeri; onda nisam mislila na to, koliko sam bila sretna."

„To je prekukavna pripoviest! Zar neznaš nijedne o slanini i lojenih sviećah? Nijedne pripoviesti o smočnici?"

„Ne!" reče drvo.

„Onda ti hvala!" odvratiše parcovi, te odoše natrag k svojim.

Mali miševi napokon takodjer izostaše, a tad uzdisalo drvo: „Ipak je bilo sasma liepo, kad su sjedili oko mene, okretni mali miševi, te slušali, kad bih pripoviedala! Sad je i to bilo pa prošlo! — Nu kad me opet van izvade tad ću se radovati!"

A kad se je to dogodilo? — Da! bilo je jednoga jutra, došli ljudi te stali gospodovat po tavanu; odmaknuli škrinje, izvukli drvo; dakako da su ga prilično nesmiljeno bacili na pod, a sluga ga odmah odvuče k stubam, gdje se je dan bielio.

„Sad počima opet život!" pomisli drvo; ćutilo je svježi zrak, prve sunčane trakove, a — sad je bilo vani u dvorištu. Sve je išlo tako brzo; drvo je zaboravilo sasma promotriti samo sebe; bilo je toga tako mnogo gledati. Dvorište ležalo je tik do vrta, a sve je unutri cvalo; ruže visjele toli svježe i mirisne preko male re-

šetke, lipe cvale, a lastavice letale naokolo te govorile; „Kvirre-virre-vit, došo mi je muž!“ Nu one nisu tim mislile jelu.

„Sad ću živjeti!“ klicala jela i razširila svoje grane na široko: ali ah, sve su bile suhe i žute; te je ležala tu u kutu med korovom i koprivami. Zviezda od pozlaćena papira sjedila je jošte gore na vršku, te se sjala o jasnom sunčanom svjetlu.

U dvorištu se igralo dvoje troje vesele djece, što no su o božiću plesala oko drveta i onako mu se radovala. Jedno od najmanjih pritrča te odtrgnu zlatnu zviezdu.

„Gle, što tu još čuči na toj grdoj, staroj jeli!“ reče, te stade nogom na grane tako, da su sve pucale pod njegovimi čizmami.

A drvo je gledalo na svu tu krasotu cvieća i svježost u vrtu; promatralo je samo sebe, te poželilo, da bude ostalo u svom tamnom kutu na tavanu; sjetilo se je svoje svježe mladosti u šumi, vesele badnje večeri i malih miševa, štono su onako radostno slušali pripoviest o Klumpe-Dumpe.

„Prošlo! prošlo!“ reče stara jela. „Da se budem bar radovala, dok sam još mogla! Prošlo! prošlo!“

Tad dodje sluga, pa izsječe jelu u male komade; čitav svežanj je tu ležao; jasno je uzbuktio pod velikim pivarskim kotlom; a ona je uzdisala toli duboko, i svaki uzdah bio je nalik na mali pucaj; stoga dotrčaše djeca, koja su se ondje igrala, i sjedoše pred vatru, gledala su u nju i vikala: „Pif! Paf!“ Nu pri svakom prasku jela je duboko uzdisala, mislila na ljetni dan u šumi, ili zimsku noć tamo vani, kad su se zviezde kriesile; mislila je na badnju večer i na Klumpe-Dumpe, jedinu priču, što no ju je bila čula i znala pripoviedati, a tad se obrati u sivi pepeo.

Dječaci su se igrali u vrtu, a najmanji je imao zlatnu zviezdu na prsih, štono ju je jela imala na

sebi svoje najsretnije večeri. Nu davno je to prošlo, i drveta već nestade a i pripoviesti je kraj; bilo pa prošlo — pa tako je sa svimi pripovjestmi!

Svinjar.

Bio jednom siromah kraljević; imao kraljevinu, koja je bila sasma malena; nu uza sve to bila je dosta velika, da se na nju oženi, a želio se je oženiti.

Dakako da je bilo malko drzovito od njega, što se je usudio reći kćeri carevoj: „Hoćeš li me?“ Ele on se ipak usudi, jerbo mu je ime slovilo na daleko i široko; bilo je na stotine dražestnih kraljevna, koje bi i drage volje bile rekle: da, — nu je l' ona prava to učinila? Vidjet ćemo.

Na grobu kraljevićeva otca bio grm ruže, tako krasan grm ruže! Cvao je samo svake pete godine, a i tad bi samo bila na njem jedna jedincata ruža; ali kakova ruža! Ta je mirisala toli ljubko, da si zaboravio na sve svoje brige i svoj jad, kad bi ju omirisao. A onda imao je slavulja, koj je znao pjevat, kao da su svi sladki milozvuci bili u njegovu malenu grlašcu. Toga slavulja i tu ružicu trebalo je da imade kraljevna; pa s toga ih metne u velike srebrne spremice i tako njoj odpravi.

Car ih dade doniet preda se u veliku dvoranu, gdje no je bila kraljevna i igrala se sa svojimi dvorkinjami. „Eto posjeta“; a kad upazi velike spremice s darovi unutri, pljesnu rukama od veselja.

„Aj da bude mala cica mica!“ — Al to izadje bus ružin na vidik.

„Bora nam, koli je krasno načinjena, posve kao naravska!“ rekoše sve dvorkinje.

„Više je neg liepa,“ reče car, „prekrasna je!“

Ali carevna ju popipa, te u malo na to nezaplaka.

„Fi, tato!“ reče, „nije umjetna, naravska je!“

„Fi!“ rekoše sve dvorkinje, „naravska je!“

„Vidimo prije, što je u drugoj spremici, prije nego se zlosrdnemo“, mislio car, al to izadje slavulj; pjevao je toli liepo, da mu se nije dalo odmah što prigovoriti.

„Superbe! charmant!“ rekoše dvorkinje, jerbo su sve brbljale francuzki, jedna gorje od druge.

„Kako me sjeća ta ptica na pokojnu caricu,“ reče stari kavalir; „ah da, to je isti istovjetni glas, isto pjevanje.“

„Da,“ reče car, pa tad zaplaka, ko malo diete.

„Ta valjda neće ipak biti naravan?“ reče carevna.

„Da, to je naravska ptica,“ reče dvorkinjica, koja ga je bila doniela.

„A tad ju odmah izpustite,“ reče carevna, te nehtjede na nikoj način dopustit, da kraljević dodje.

Ali ovaj se nedade uplašiti; obojadiše si lice smedje i crno, natisne si kapu preko očiju, te pokuca.

„Dobar dan, care!“ reče; „nebih li mogao dobiti službe tuj na dvoru?“

„Da,“ reče car, „al ih je toliko, koji mole; za to neznam, je da li će što biti; nu mislit ću na te. Nu baš mi pada na pamet, trebam koga, tko zna čuvati svinje, jerbo ih imam mnogo, vrlo mnogo.“

Te moj kraljević budne carskim svinjarom. Dobije kukavnu malu sobičicu dole kraj svinjca, te mu tu valjade ostati; nu on je sav dan sjedio i radio, te, kad u večer, a ono on načinio ljepušan mali lonac; okolo njega bili su praporci, te čim bi u loncu uzavrelo, stali bi zveketati da nemož ljepše, te svirati staru onu pjesmu:

Gospodine i gospodski sine!
Čini mi se, pasti ćemo svinje!

Nu ponajumjetnije je ipak bilo to, što si mogao

ako si držao prst u lončevoj sapi, odmah po mirisu poznati, koja se jela priredjuju na svakom ognjištu u gradu. To je doista bilo sasvim što drugo, nego ruža.

Sad se došeta carevna sa svimi svojimi dvorkinjami, te kad začu pjesmu, vrlo se obraduje; jer je još od malih nogu i ona znala tu pjesmicu; a to je bilo sve, što je znala.

„Ta to je ono, što ja znam!“ reče. „To mora da je naobražen svinjar! Čuj, iđi dole pa ga pitaj, po što glasbalo.“

Te jedna izmedju dvorkinja morade sići, nu obu si drvene papuče. —

„Što tražiš za taj lonac?“ zapita dvorkinja.

„Rado bih deset poljubaca od carevne,“ reče svinjar.

„Bože oslobodi!“ reče dvorkinja.

„E, za manje nedam,“ odgovori svinjar.

„No, što je odgovorio?“ upita carevna.

„Nesmiem reći,“ odvrati dvorkinja.

„A, pa možeš mi bar u uho prišapnuti.“

„Neuljudan je!“ reče carevna te ode. —

Ali pokle popodje časak, dva, zazvučaše praporci opet toli miljušno:

Gospodine i gospodski sine!
Čini mi se, pasti ćemo svinje!

„Čuj“, reče carevna, „pitaj ga, ne bi li htio deset poljubaca od mojih dvorkinja.“

„Hvala liepa“, reče svinjar, „deset poljubaca od carevne ili ću zadržati svoj lonac.“

„Ala je to ludo!“ reče carevna. „Al onda morate stati preda me, da nitko nevidi.“

A dvorkinje se postave pred nju, te razkrile svoje haljine, te tad svinjar dobi deset poljubaca, a ona lonac.

No, to vam je bilo veselje! Cielu večer i cio dan je moralo vrjeti u loncu; nije bilo ognjišta u čitavom gradu, za koje nisu znali, što se na njem kuha, koli

kod komornika toli kod čizmara. Đvorkinje su plesale i pljeskale rukama.

„Znamo, tko će jesti sladku juhu i bazlamaču; znamo, tko će dobiti kaše i pržolice; koli je to ipak zanimivo!“

„Jako zanimivo!“ reče nadvornica.

„Da, ali jezik za zube, jer sam carska kći.“

„Dakako; to se razumije!“ rekoše sve.

Svinjaru, to jest kraljeviću — ali oni nisu znali, da je on što drugo, već pravi svinjar, — nije dan prošao, a da nebi što načinio, pa tako je napravio čagrtaljku, kad si ju okretao, zazvučali bi svi valceri, poskočice i potresaljke, što su se znale od stvorenja svieta.

„Ala je to superbe!“ reče carevna, kad je prolazila. „Nisam nikad čula ljepše kompozicije. Čuj, idi unutra pa ga pitaj, po što glasbalo, ali ja neću opet ljubiti!“

„Traži sto poljubaca od carevne,“ reče dvorkinja, koja je išla unutra da pita.

„Čini mi se, da je poludio!“ reče carevna, te ode; nu pokle popoidje časak, dva, stade. „Treba poticati umjetnost,“ reče. „Ja sam carska kći! Reci mu, neka mu bude, kao onomadne, deset poljubaca; ostatak može dobiti od mojih dvorkinja.“

„Ah, ali mi to činimo tako nerado!“ rekoše dvorkinje.

„To je brbljanija,“ reče carevna; „pa kad ga ja mogu poljubiti, možete borme i vi. Promislite, da vas ja hranim i plaćam!“ Te sad moradoše dvorkinje opet k njemu unutra.

„Sto poljubaca od carevne“, reče, „ili svakomu svoje.“

„Stavite se pred nas!“ reče ona tada; te se sve dvorkinje staviše pred njih, a on izljubi carevnu.

„Kakva to strka može biti kod svinjca?“ zapita car, koj je bio izašao na triem. Protare si oči, te

nasadi naočale. „Ta to dvorkinje nekoga biesa sakrivaju; morati ću dole k njim.“ — Te tako si navuče papuče, t. j. stare cipele, koje je bio sgazio.

Sad da vidiš, kako se je žurio!

Čim je sašao u dvorište, išao je sasma potihano, a dvorkinje su imale toliko posla brojeć poljubce, da nebi koj koga prevario, te nisu cara ni opazile. On za viri u kolo.

„Što je to?“ reče, kad je vidio, gdje se ljube, te ju čvrknu svojom papučom po glavi, baš kad je svinjar dobio osamdeset i šesti poljubac.

„Tornjajte se!“ reče car, jerbo je bio ljutit. Te i carevna i svinjar budu iztisnuti iz njegove kraljevine.

Sad je stajala i plakala; svinjar je psovao, a kiša curkom curila.

„Ah, kukavni ja stvor!“ reče carevna; „da budem bar uzela onog liepog kraljevića. Ah! koli sam nesretna.“

A svinjar otide za jedno stablo, otare sa lica što je bilo smedja i crna, sbaci sa sebe loše haljine, te se pomoli u svojem kraljevskom odielu, toli liep, da se je carevna, hoćeš nećeš, naklonila.

„Dotle si došla, da te prezirem!“ reče. „Nisi htjela imati poštena kraljevića; nisi se razumjela u ružu i slavulja; a mogla si poljubiti svinjara za igrariju; eto ti sad za to!“

A tad otide u svoje kraljestvo, te joj zatvori vrata pred nosom. Mogla je tad vani stojati i pjevati:

Gospodine i gospodski sine!
Čini mi se, pasti ćemo svinje!

Bazgova majčica.

Bio jednom mal dječak, pa se razhladio; bio je izašao te si ovlažio noge; nitko nije mogao pojmiti, kako si ih je ovlažio, jer je bilo posve suho. Mati ga svuče metnu u postelju te dade donieti samovar, da mu priredi dobru čašu bazgova čaja, jer to grije! U taj mah udje neki prijazni starac, koj je sasvim gore u kući stanovao i onako samotovao, jer nije imao ni žene ni djece, ali je milovao svu djecu, te znao pripoviedati mnogo priča i pripoviedaka, da je bila milota.

„Sad ćeš piti čaja!" reče mati; „možda ćeš onda čuti i koju priču."

„Dà, samo kad bi čovjek znao kakovu novu!" reče starac te kimnu prijazno glavom. „Ali gdje si je mali ovlažio noge?" zapita.

„Bog zna, kako se je to sbilo," reče mati, „toga nemože nitko pojmiti."

„Hoćete li mi pripoviedati priču?" upita dječak.

„Hoću, ali prije treba da mi točno rečeš, jer to treba prije da znadem, kako je dubok žlieb u maloj ulici, kud ideš u školu?"

„Baš saram do polak," reče dječak; „ali onda valja ići u duboku rupu!"

„Vidiš, odatle mu mokre noge," reče stari. „No sad bi mi bilo dakako pripoviedati priču, ali neznam više nikakove."

„Vi možete odmah jednu stvorit," reče mali dječak. „Mati veli, da sve, što vi smotrite, budne pričom, a od svega, čega se dodirnete, da načinite pripoviedku!"

„Da, al te priče i pripoviesti ništa nevaljaju! Ne, prave, te dodju same, pa mi pokucaju po čelu i reknu: Evo me!“

„Neće li do skora pokucati?“ zapita mali dječak; a mati se nasmija, usu bazgova čaja u lončić te ga poli kipućom vodom.

„Pripoviedaj! pripoviedaj!“

„Da, kad bi priča sama došla; ali ona se bani dodje samo kad je nju volja.“ — „Čekaj!“ reče na jednoč. „Evo nam je! Pazi, sad je jedna u samovar!“

A mali dječak pogleda na samovar: poklopac se dizao sve višje i višje, a bazgovo se cvieće svježe i bielo izvi iznutra; nikoše velike, duge grane; razširiše se na sve strane te postajahu sve veće i veće; bio to najkrasniji bazgov grm, čitavo stablo; provirnu u postelju te potisnu zavjese na stranu; aj, kako li je cvalo i mirišalo! A sred stabla sjedila stara, prijazna ženskinja čudnovate haljine; bila je sva zelena, poput bazgova lišća, a po njoj veliki, bieli bazgovi cvjetovi; nisi mogao na prvi mah razpoznati, je li to bila tkanina ili živa zelen i cvieće.

„Kakva je to ženskinja?“ upita mali dječak.

„He, Rimljani i Grci“, reče stari čovjek, „ti su ju zvali Dryadom, nu mi toga nerazumijemo; vani u predgradju mornarskom imamo bolje ime za nju; tamo je zovu bazgovom majčicom, a na nju ti treba paziti; slušaj samo te promatraj krasni bazag.“

„Baš takovo veliko, cvatuće stablo stoji ondje vani; uzraslo je tamo u kutu malena kukavna dvorišta; pod tim stablom sjedilo jedno po podne na najljepšem suncu dvoje stare čeljadi. Bio to neki starac i njegova stara, stara žena; imali su praunučadi, te su imali u brzo slaviti svoj zlatni pir, ali se nisu mogli pravo sjetiti dana; a bazgova majka sjedila na stablu te bila vidjet tako vesela, baš kao ondje. „„Ja znam dobro, kad je

zlatni pir!"" reče ona; ali oni nečuše, govorahu o starih vremenih.

„„Da, sjećaš li se,"" reče stari mornar: „„onda, kad smo još bili sasvim maleni te trkali naokolo i igrali se; bilo je baš u istom dvorištu, gdje sad sjedimo; pa usadismo male grane u dvorište i načinismo vrt."".

„„Da,"" reče starica; „„toga se sjećam sasma dobro, te zalievasmo grane, a jedna od njih bila je bazgova grana, ta se primi, potjera zelene grane te postade veliko stablo, pod kojim sad mi stara čeljad sjedimo.""

„„Da za cielo!"" reče; „„a tamo u uglu stajao je kabao; tamo je plivala moja korabljica; sama sam ju bila izdubla. Kako li je liepo plovila! Ali ja odplovih dakako do skora nekamo drugamo.""

„„Da, ali prije smo išli u školu i učili nešto,"" reče ona; „„a onda nas blagosloviše; plakali smo oboje; ali po podne smo išli uzam se za ruke tamo na kulu, te smo gledali u sviet preko brda i doline; tad smo išli u Mirnikovac, gdje su se kralj i kraljica vozali po priekopih u svom krasnom čamcu.""

„„A ja sam ti se bogme morao drugčije vozat naokolo, i to mnogo godina, daleko po široku svietu?"".

„„Da, često sam plakala porad tebe,"" reče; „„mislila sam, da si umro, da te nema više, te ležiš tamo dole u dubokoj vodi, a valovi te njišu. Mnogu sam noć ustala i pogledala, nevrti li se vjetrnica; da, vrtila se je doduše, ali ti ne dodje! Sjećam se kao da je danas bilo, kako je jedan dan kiša pljuštila; taljigar, koj odvaža smeće, dodje po smeće, gdje sam ja služila; sadjoh dole sa smetlištem, te stadoh na vratih; — kakvo je to bilo gadno vrieme! Pa baš kad sam ondje stajala, eto ti listonoše te mi dade list: bio je od tebe! Aj, kud se je taj sve bio naputovao! Razkinuh ga i pročitah; smijala sam se i plakala, bila sam tako vesela! U njem je bilo, da si u toplih zemljah, gdje raste kaveno zrnje.

To mora da je krasna zemlja! Pripoviedao si toliko, a ja sam to sve čitala, dočim je kiša pljuštila, a ja stajala sa smetnjakom. Na to dodje nekakvi neznanac, te me uhvati oko pasa — —.““

„„— Da, ali ti ga onako ljudski opali po licu, da je sve prasnulo.““

„„Ta nisam znala, da si ti to bio; ti si bio došao upravo onako hitro, kao i tvoj list, a bio si tako liep! Ta to si jošte; imao si dugu, žutu, svilenu maramu u žepu te ljašteni šešir. Bio si toli fin! Bože, kakovo je ono vrieme bilo i kako je bila blatna ulica!““

„„Tada se uzesmo,““ reče on; „„sjećaš li se? A onda, kad dobismo prvoga maloga dječaka, a onda Mariju i Milku i Petra i Ivana i Velimira?““

„„Da, pa kako su svi odrasli i postali ljudine od oka, koji su svakomu pravi!““

„„A njihova su djeca opet dobila malih,““ reče stari mornar. „„Ej, to ti je unučad! Kao jabuke. — Bilo je, nevaram li se, baš u ovo doba godine, kad smo pirovali pir.““

„„Da, baš je danas zlatni pirni dan,““ reče bazgova majka, te pruži glavu izmedju njih dvoje starih; a oni su mislili, da je to susjeda, što se je sagnula; pogledaše jedno u drugo, te se spopadoše za ruke. Malo po tom dodjoše djeca i unučad: dobro su znali, da je zlatni pir; već su bili u jutro čestitali, ali stari bijahu opet zaboravili, dočim su se tako dobro sjećali svega onoga, što se je dogodilo već pred mnogo godina. A bazag je tako jako mirisao, sunce pako, štono je baš zapadalo, sjalo je dvomu starih baš u lice; obadvoje bijahu toli rumena lica; a najmanje je unuče plesalo oko njih te vikalo sasma sretno, da će te večeri bit krasno što mi ga radiš; imati će toplih krumpira; bazgova majka pako kimnu glavom na drvetu te poviknu sa svimi drugimi: urra!““

— „Ali ta to nije bila nikakova priča!" reče mali dječak, koj je slušao, gdje se je to pripoviedalo.

„Ej, treba da to razumiješ," reče starac, koj je pripoviedao. „Nu popitajmo der bazgovu majku o tom!"

„To nije bila priča!" reče bazgova majka; „nu evo je sad! Iz zbilje izraste baš najčudnovatija priča; ta inače nebi bio mogao moj liepi bazgov grmić niknuti iz čajnika." Tad uze maloga dječaka iz postelje te ga privi svojim grudim, a bazgove grane pune cvieća sklopiše se oko njih, sjedili su kao u najgušćoj sjenici, a ova je letala s njimi po zraku; bilo je neizrecivo liepo. Bazgova majka bje na jednoč postala mlada, ljepušna djevojka, ali odjeća joj bila još isto tako zelena, bielim cviećem izkićena kako ju je imala na sebi bazgova majka; na njedrih je imala pravi bazgov cviet, a oko žute, kovrčaste kose vienac od bazgova cvieća; oči su joj bile tolike, toli modre; o, bila je toli liepo lika. Ona se i dječak poljubiše, pa tad bijahu u jednakoj dobi i osjećahu jednake slasti.

Vodeć se za ruke otidjoše iz sjenice te se nadjoše u liepom cvjetnjaku; kraj svježa travnika bila privezana za kolčić očeva palica. Najednoč se stvori život u palici; čim posjedaše popreko po palici, pretvori se drvena glavica od palice u glavu, koja je glasno hrzala, duga je crna griva lepršala, nikoše četir vitke, snažne noge; životinja je bila jaka i živa; uzagrebce su jahali oko travnika: hajhaj! — „Pojašimo sad četiri milje dalje!" reče dječak; „pojašimo na plemićko imanje, gdje smo lani bili!" Te su jahali oko travnika i uviek je vikala mala djevojka, koja, kako znamo, nije bila nitko drugi, već bazgova majka: „Sad smo na ladanju! Vidiš li seljačku kuću s velikom krušnicom koja se je kao gromoradno jaje izbočila iz zida na put? Bazag širi svoje grane povrh nje, a pietao eno čeprka za kokoši; gle, kako se šepiri! — Sad smo kod crkve; leži visoko na brežuljku pod velikimi lipami, od

kojih se je jedna napole osušila! — Sad smo kod kovačnice, gdje gori vatra, a napole goli ljudi udaraju čekići, da iskre na daleko vrcaju. Dalje, dalje na krasno plemićko imanje!“ Sve je, — što bi rekla mala djevojka, koja je sjedila odzad na palici, — zujilo i letilo pokraj njih; dječak je pako vidio, da su samo travnik obišli. Tad se stanu igrati na strani, te izgrebuckaju u zemlji mali vrt; a ona izvadi iz kose bazgova cvieća te ga usadi; ovo pak uzraste, baš kao kod onih staraca, kad su još maleni bili, kako je prije izpripoviedano. Išli su vodeći se za ruke, baš kao što su ono dvoje staraca s djecom činili; ali ne na kulu ili u Mirnikovački vrt — ne, mala djevojka obujmila dječaka oko pasa te su tad letili daleko po cielom svietu naokolo. I bilo proljeće, te nastalo ljeto, i bila jesen, te nastala zima, i tisuću se slika zrcalilo u očijuh i srdcu dječakovu, a uviek mu mala djevojka pjevala: „Toga ne ćeš nikada zaboraviti!“ A za cieloga leta mirisala bazga toli ljubko i toli milo; vidjao je doduše ruža i svježih bukava; ali je bazga mirisala još jače, jer je njeno cvieće visjelo maloj djevojci na srdcu, a na nj je on često za leta prislanjao glavu.

„Tu je liepo u proljeću! reče mlada djevojka; te eto ili gdje stoje u bukviku, komu je tek lišće potjeralo, gdje im je podno nogu mirisao jaglac; a u zeleni izilazila crvenkasta ovčja runa toli miljušna. O, da je uviek proljeće u mirisnom bukviku!“

„Tu je krasno u ljetu!“ reče ona; te su jahali pokraj visokih kula iz vitežke dobe, gdje su se visoki zidovi i nazubljeni zabti zrcalili u priekopih, gdje su labudovi plivali te pogledali u stare hladne drvorede. Na polju se talasalo žito poput jezera; u jarcih cvalo crveno i žuto cvieće, a po ogradah bio divlji hmelj i cvatući slak; u večer pak uzašao bi mjesec okrugao i velik; plastovi siena mirisali na livadah toli ljubko. „To se nikad nezaboravlja!“

„Tu je krasno u jeseni!“ rekla mala djevojka; te zrak bio dvostruko visok i modar; šuma dobila najljepše boje crvene, žute i zelene. Lovski psi su gonili; čitava su jata ptičje divljači letala krešteć ponad mogila, na kojih se je loza od kupine vila oko staroga kamenja. More je bilo mrkomodro, posijano brodovi punimi bielih jadara; a po vinogradu vrvile stare žene, djevojke i djeca, te brali groždje u velike posude; mladi pjevali pjesme, a stari pripoviedali priče o malićkih i čarolijah. Bolje nije moglo nigdje biti.

„Tu je liepo u zimi!“ rekla mala djevojka; po svem drveću visilo srebrno inje, tako, da je naličilo bielim koraljem; snieg je škripao pod nogama, kao da imaš uviek nove čizme; a s neba se prosipala jedna zviezda za drugom. U sobi upalili božićno drvo, bilo je darova i veselja; na ladanju se orile gusle u seljačkoj odaji igrali su se na križke od jabuke; i najsiromašnije bi diete reklo: „Ipak je liepo u zimi!“

Da, bilo je liepo! A mala je djevojka sve pokazivala dječaku; i uviek je mirisalo cvatuće drvo, i uviek se je vijorila crvena zastava s bielim križem, zastava, pod kojom je stari mornar brodio. Dječak budne mladićem, te podje u bieli sviet, daleko tamo u tople zemlje, gdje raste kava. Ali pri razstanku snimi mala djevojka bazgov cviet sa svojih grudi te ga dade njemu, da ga čuva; a ovaj ga vrže u pjesmaricu; te u tudjoj zemlji, kad bi otvorio knjigu, otvorio bi je svedjer na onom mjestu, gdje je ležao cvietak spominjalac; a čim ga je više motrio, tim je svježijim postajao, tako, da je reć bi udisao miris od otačinbskih šuma; i jasno je ugledao malu djevojku, kako proviruje sa svojima bistrim plavim očima izmed cvjetnih listića; a ova bi tad šaptala: „Tu je liepo u proljeću, jeseni i zimi!“ A sto bi slika munulo kroz njegove misli.

Tako je prošlo mnogo godina, a sad je on bio starac, te sjedio sa svojom staricom pod cvatućim baz-

gom; držali su jedno drugo za ruku, baš kao što su pradjed i prababa to vani bili učinili; te su isto onako govorili, kao ovi, o starih vremenih i o zlatnom piru. Mala djevojka sa modrima očima i bazgovim cviećem u kosi sjedila je na drvetu, kimala obadvoma te govorila: „Danas je zlatni pirni dan!" A tad uze dva cvieta iz svoga vienca te ih poljubi; a oni se zasjaše najprije kao srebro, za tim kao zlato, a kad ih metnu na glave starcem, posta svaki cviet zlatnom krunom. Tu su sjedili njih dvoje, poput kralja i kraljice, pod mirisnim drvetom, koje je ni dodaj ni uzmi bilo nalik na bazgu; a on pripoviedaše svojoj starici pripoviedku o bazgovoj majčici, kako su ju njemu pripovjedili, kad je još bio mali dječak; te oboje mišljahu, da ima u njoj koječega, što je slično njihovoj vlastitoj pripoviesti; pa to, što je bilo slično, najvećma im se je mililo.

„Da, tako je!" reče mala djevojka na drvetu. „Jedni me zovu bazgovom majčicom, drugi Dryadom, ali za pravo mi je ime spominjanje; ja tu sjedim na drvetu, koje raste i raste; znam se opominjati, znam pripoviedati! Ded vidi, imaš li još svoj cviet!"

A starac otvori svoju pjesmaricu; tu je ležao bazgov cviet, toli svjež, kao da je tek nedavno ubran sa drveta; a sječanje kimnu, dvoje pak starih sjedjaše sa zlatnimi krunami na glavi u crljenom večernjem suncu; sklopiše oči — i — ? Tu je kraj priči!

Mali dječak ležao u svojoj postelji, nije znao, da li je sanjao ili je čuo pripoviedati; čajnik je stajao na stolu, ali neizraste bazga iz njega; a starac, koj je pripoviedao, htjede da izadje, pa to i učini.

„Koli je to liepo bilo!" reče mali dječak. „Majko, bio sam u toplih zemljah!"

„Da, vjerujem ti!" reče mati; „kad čovjek pocmrče do dvie kupe bazgova čaja, onda bome dodje u tople zemlje!" Pa ga dobro pokri, da se neprehladi.

„Ti si dobro spavao,“ reče drugo jutro majka „dočim sam se ja sa starim prepirala, da li je to pripoviest ili priča!“

„A gdje je bazgova majka?“ upita dječak.

„Ona je u samovaru“ reče mati, „pa tu nek i ostane!“

Rode.

Na posljednjoj kući u selu saviše si rode na krovu gniezdo. Četiri mlada pružahu iz gniezda glavice sa malenim crnim kljunom, jer kljun im još nebijaše pocrvenio, — a pokraj njih sjedjaše stara roda. Nedaleko od gniezda stojaše na sljemenu stari rodo nepomično i ukočeno; jednu je nogu digo u vis, da mu nebude dugo vrieme na straži. Reko bi da je od drveta iztesan, tako se ukočio. „To je baš gospodski, da mi žena u gniezdu ima stražu, koja ju straži“, mislio si on. „Ta to nitko nezna, da sam joj muž. Svatko će misliti da stražarim ovdje po zapovjedi. To je tako fino po gospodski!“ Tako stojaše sveudilj na jednoj nozi.

Dole na ulici igrao se čopor djece; pa kad opaziše rode na krovu, poče najprije jedan od njih, a tada svikolici za jedno pjevati staru rugalicu o rodi:

Rodo, rodo, rodoviću
Klepetasti ludi ptiću
Na jednoj mi nozi stoj,
Piliće si svoje broj!
Jedno će na vješala,
Drugo će na ražanj!

„Čuješ li, što djeca pjevaju?“ rekoše mali rodovići; „pjevaju da ćemo na vješala i na ražanj.“

„Nebrinite se za to!“ reče majka. „Neslušajte ih, pa vam neće ništa nahuditi.“

Ali djeca sveudilj pjevahu, dražeći starog rodu

prstom; samo jedan od njih, imenom Stevo, reče da je grehota rugati se siroti ptici, i nehtjede se više igrati s ostalimi. Majka utješi svoje mlade: „Nebrinite se za to, što djeca zbore, gledjite kako vaš ćako mirno gledi, pak još k tomu na jednoj nozi!“

„Mi se strašno bojimo!“ rekoše mladi i sakriše glavu na dno gniezda.

Kad drugi dan djeca i opet izidjoše da se igraju, pa opaziše rode na krovu, zapjevaše iznovice pjesmu:

Jedno će na vješala,
Drugo će na ražanj!

„Pa hoće li s nami izbilja na vješala i na ražanj?“ pitahu mlade rode.

„Ta neće!“ odvrati im majka. „Vi ćete naučit letjeti, ja ću vas vježbati! Tad ćemo poletjeti na livade i pohoditi žabe. Žabe nam se klanjaju iz vode i klanjajuć se pjevaju: koar, koar! A tad ćemo ih pojesti, to će biti prava radost.“

„Pa što onda?“ pitahu rodovići.

„Tad će se skupiti sve rode iz ciele zemlje, pa će biti jesenske vježbe. Tu valja dobro umjet letjeti, to bo je glavna stvar. Jer tko neumije pošteno letjeti, toga vojvoda kljunom probode. Trsite se dakle, da što naučite, kad počne škola!“

„Dakle ćemo ipak na ražanj, ko što djeca pjevaju; čuj der, i opet pjevaju!“

„Mene slušajte, a ne njih, reče stara. Nakon velike vježbe letit ćemo u vruće krajeve, daleko daleko, preko brdâ i dolinâ. U Misir ćemo poći, gdje su trougle kamenite kuće sa šiljatim vrškom do neba visoke; zovu se piramide, a stare su i prestare, starije nego si rodo pomisliti može. Tamo je rieka, koja se prolieva iz svoga korita, te svu zemlju poplavljuje. Ide se u mulju do koljena, a jedu se same tuste žabe.“

„Ej, ej!“ uzdisahu mali.

„Da tamo je krasno! Sav dan neraditi drugo van jesti; pa dokle je nama ondje tako dobro, neima u ovoj zemlji ni da bi listka na drvetu. Tako bude zima, da se oblaci smrzavaju na komade, te na male biele dronjčice s neba padaju!“ Stara je mislila snieg, al nije znala drugačije protumačiti.

„A hoće li se i oni zli dečki smrznuti na komade?“ pitahu ptičice.

„Ne, smrznuti se neće, ali zato jim valja čučati u tamnoj sobi i u piest hukati.“

Prodje neko vrieme, a mladi ponarastoše tako, da su mogli u gniezdu stojati i na daleko se obazrievati; a stari im rodo donašaše svaki dan tuste žabe, male zmije i još kojekakvih poslastica, što ih je samo gdje naći mogao. Ala je to bilo veselo, kad im stade pokazivati razne majstorije. Zavijaše glavu okolo repa, klopotaše kljunom kao mali klopotac; pa im još pripoviedaše pričice, sve o barah i močvarah.

„A sad valja da učite letjeti!“ reče im jednoč majka, te povede sva četiri rodovića na sleme od krova. Mili bože, kako su se ljuljali, kako su se krilima sad amo a sad tamo premahivali, i malo što nepopadaše s krova.

„Samo mene gledjite“, reče majka. „Evo ovako valja da glavu držite, ovako noge! Jedan, dva! Jedan, dva! Evo, samo tako ćete se svietom pronieti!“ Tad poleti komadićak a mali malko poskočiše, — i bums, popadaše nice, jer bijahu odveć troma tiela.

„Ja neću da letim!“ reče jedan mali i zavuče se opet u gniezdo; „što je meni stalo do toga, da dodjem u toplije krajeve!“

„A zar ćeš ovdje da se smrzneš, kad dodje zima? Zar da te oni dečki vješaju, ražaju i peku? Nu čekaj, sad ću ih pozvati!“

„Nemoj za boga, nemoj, zavapi mali rodo, te opet skoči na krov k drugim. Treći dan već malko pole-

tahu, pak već mišljahu da znadu i lebditi i počinuti u zraku; ali tek što pokušaše, top, skoprcaše se na tle, te moradoše brzo opet krilima se razmahati. Tad opet dodju dječaci na cestu i stanu pjevati:

Rodo, rodo, rodoviću!

„Nećemo li dolje odletiti, pak im oči izkopati?“ zapitaše mladi.

„Ne, ne, pusti ih na miru,“ odvrati majka. „Samo vi mene slušajte, pa će bolje biti: jedan, dva, tri! sad ćemo desno pa naokolo; jedan, dva, tri, sad lievo okolo dimnjaka. — Gle, sad je dobro bilo! Taj posljednji polet bio je baš fin, pak vam dopuštam, da sutra sa mnom letite u močvaru. Tamo dolaze i druge rode sa svojom dobrom dječicom; sad valja da pokažete, da ste vi od sve djece najbolji i da najljepše umiete pošetati; to će vam baš doličiti i ugleda će vam steći.“

„A zar se nećemo osvetiti tim nevaljanim dečkom?“

„Pustite ih neka viču, koliko im drago! Vi ćete ipak poletjeti nebu pod oblake i širiti se po zemlji piramidâ, dokle se oni budu smrzavali bez zelena listka i bez sladke jabuke!“

„Da, mi ćemo im se osvetiti!“ šaptne jedan drugomu, i tad opet počnu vježbati.

Od svih dječaka dole na cesti nijedan nije tako ljuto pjesmu rugalicu pjevao kao onaj, što ju bijaše započeo, nekakav mali, jedva mu bijaše šest godina. Mladi rode mišljahu dakako, da mu je već i sto godina, ta on bijaše mnogo veći od njihove mame i njihovog tate, a što oni znadu o tom, koliko ima godina djeci i odraslim ljudem! Sva njihova pizma obori se dakle na toga dječaka, koj je započeo rugalicu i koj nikako neće da je se kani, njemu oni napiju zdravicu! Mladi rodovići bijahu do zla boga ljutiti, a što veći postajahu, to je više osveta kuhala u njih; napokon im obeća majka, da će se osvetiti, ali tek posljednji dan pred polazkom.

„Ta tek valja viditi, kako ćete se pri velikoj

vježbi ponieti! Ako se osramotite, pak vas naš vojvoda probode kljunom, tad imadu dječaci pravo, bar donekle! Vidit ćemo!“

„Da, vidit ćeš!“ rekoše mladi, pak prionuše na svaku ruku vježbati se i učiti, tako da napokon lećahu toli umiljato i lagašno, da je bila prava radost vidjet ih.

Tad nadodje jesen. Sve rode stadoše se sabirati i polaziti u tople krajeve, dočim je kod nas bila zima. Ala čuda nevidjena, kakova to bijaše vježba! Iznad šuma i livada moradoše letiti za izpit, da se vidi koliko i kako umiju; jer ih je čekao velik put. Naši mali rodovići položiše izpit „izvrstno sa nagradom žabljom i zmijskom.“ To bijaše ponajbolja svjedočba, a žabe i zmije izjedoše do kosti!

„A sad ćemo se osvetiti!“ rekoše napokon.

„Da, da!“ odvrati im majka. „Ja sam se baš domislila nečemu dobromu. Ja znam gdje je onaj ribnjak u kom leže mala djeca sve dotle, dok ih rodo neizvadi i roditeljem neodnese. Ta sitna dječica spavaju i snivaju toli milo, kao nigda više. Svi si roditelji žele takovu sitnu dječicu, a svako si diete želi malu sestricu ili bratca. Poletimo dakle na ribnjak pa ponesimo po jednog bratca ili po sestricu svakomu djetetu, koje nije pjevalo onu rugalicu!“

„A što ćemo s onim ružnim nevaljalcem, koj je počeo pjevati?“ zapitaše u sav glas mali.

„Evo tu u ribnjaku leži malo mrtvo djetešce, koje je do na smrt usnulo: to ćemo njemu ponieti; tad će plakati jer smo mu donieli mrtvu sestricu. A onomu dobromu dječaku, — ta znate ga jošter, — koj je ostale opominjao i rekao, da nevalja rugati se životinjam, njemu ćemo donieti i bratca i sestricu. Pa jer se taj dječak zove Stevo, zovite se i vi svi po njemu Steve!“

Kako smisliše, tako i učiniše; i sve rode prozvaše se Stevo, a tako se još i sad zovu.

Angjeo.

„Kad god umre dobro diete, dodje angjeo božji s neba na zemlju, uzme mrtvo diete na ruku, razastre široka biela krila, sad poleti na svako mjestance, gdje je diete rado boravilo, te ubere tuj rukovjet cvieća i ponese ga gore k bogu, da tamo još ljepše cvate nego dolje na zemljici crnoj. Dobri bog svaki cvietak privine k srcu, koj mu je pako od svih najmiliji, taj poljubi, a tad dobije taj cvietak glasno grlo i može sretan i presretan pjevati slavu božju!“

Sve je to tako liepo pripoviedao božji angjeo mrtvomu djetetu, koje je u nebo nosio, a diete slušaše kao u snu. I poletiše preko zavičajnih mjestanca, gdje se je diete igralo i proletiše preko krasnih perivoja, punih prekrasna cvieća.

„Što ćemo ubrati i u nebo ponieti?“ upita angjeo.

Tu je cvala vitka ponosna ruža, ali opaka ruka polomi bus, tako da grančice pune liepih već napola razcvatenih pupoljaka, ležahu uvehle na tlih.

„Uboga ružice!“ reče diete. „Uzmi ju, da može gore pri bogu cvasti.“

I angjeo ju uze, poljubi s toga diete, koje na pola otvori zaklopljene svoje očice. Tad ubraše gizdave ruže, ali ponesoše i prezrenu kaljužnicu i skromu siroticu.

„Sad imamo cvieća!“ reče diete, a angjeo kimnu glavom, ali još nepoleti k bogu gore. Bješe noć, svuda tiho, ostaše u velikome gradu lebdeći u jednoj tiesnoj ulici, gdje bijahu čitavi kupovi slame, pepela i smeća. Criepovi od tanjura, okrnjci od sadra, prnje, stare cipele ležahu naokolo, sve bijaše ružno.

Angjeo pokaže dole izmed toga smetišta na crie-

pove razbijenog cvietnika i na grudu zemlje, koja bijaše iz njega izpala, te se držaše oko korenja uvehla cvietka, koj nebijaše ničemu, pak ga s toga baciše na ulicu.

„I taj ćemo uvehli cvietak ponieti!“ reče angjeo. „Kašnje ću ti pripoviedati zašto, dok budemo dalje letili.“

I dokle su letili pripoviedaše angjeo:

„Tamo dolje u onoj tiesnoj ulici, u tamnoj pivnici stanovaše ubogi bolestni dječak. Od djetinstva nikad nebijaše zdrav, a kad bijaše najzdraviji, mogao je tek na štakah nekoliko puta proći gore i dole po maloj sobici, — to bijaše sve. Nekoliko dana ljeti prosjavahu za pol sata sunčani traci u njegovu sobicu; pa kad je po ubogom dječaku toplo sunce posvjetlilo i on je držeć ruku pred očima vidio krv kroz prste, tad bijaše sretan, kao da je bio na šetnji. Kad je proljetna zelen zaodjela bujne šume, donio bi mu sin susjedov grančicu grabra, a on tad podiže grančicu povrh glave i snivaše, da sjedi u liepoj grabrovoj šumici, gdje sjaje sunce i pjevaju ptičice. Jednog proljetnog dana donese mu sin susjedov nešto poljskoga cvieća, med kojim jedan cviet slučajno imadjaše koren. S toga on taj cvietak posadi u lonac i stavi ga na prozor pokraj postelje. I sretna mu bijaše ruka, jer cvietak se razraste, potjera nove klice i svake godine procvitaše obilnim cvietom. On bijaše ubogomu dječaku jedina bašća, jedina dragocjenost na tome svietu; on ga zalievaše i njegovaše, on se brinjaše, da ga nemine ni jedan tračak sunca, koj je na nizki prozorac u sobu doprieti mogao; taj cvjetak sraste se s njim u snu i na javi, za njega sama on je mirisao, njemu samu oko razblaživao; k njemu obrati se i umiruć, kad ga gospod pozove k sebi. — Godinu dana on je već kod boga, godinu dana stoji cvietak zapušten na prozoru i već je uvehnuo. Kad se je čistila kuća, baciše ga na smetište pred kuću. Evo to je taj

uvehli cvietak, koji sa sobom nosimo, jer ovaj je cvietak više radosti učinio, nego najbogatija ruža u kraljevskom vrtu.“

„A odakle ti sve to znadeš?“ upita diete angjela.

„Ja to znam!“ odvrati angjeo. „Jer ja bijah sam taj maleni ubogi dječak na štakah. Svoj cvietak ja dobro poznajem.“

A diete zaviri u angjeosko sjajno, veselo lice, i u taj čas stigoše u božji raj, gdje je veselje i blaženstvo. I bog privinu mrtvo djetešce k svome srcu, a u taj čas porastoše mu krila, kao onomu drugomu angjelu, te poleti njima po nebeskih dvorih. Tad bog privinu sve cvieće na srce, a onaj jadni, uvehli cvietak poljubi; i tad zapjeva taj cvietak tanko glasovito sa angjeli, koji su okolo boga, neki s bliza, neki s daljega sve u krugu dalje i dalje u bezkrajnost, ali svi jednako sretni. I svi pjevahu: mali i veliki, dobro blaženo djetešce i ubogi uvehli cvietak sa smetlišta izmed smrada i grda iz tamne, uzke uličice.

Susjedstvo.

Mislio bi, da se je u jezercu nešto čudna sbilo, nu to je obsjena; u istinu nije se dogodilo ništa. Sve patke, što su mirno plivale vodom, ili glavom u nju zaranjale, a nogami u vis — što dakako one mogu — sve te patke zaplove najednoč prema kraju. Već se na mokroj zemlji otiskuju tragovi žutih im nogû, a na daleko i široko razliega se njihovo gakanje. Voda, malo prije gladka i sjajna kao zrcalo, veoma se sada uzljuljala. Prije si u njoj vidio svako drvo, svaki grmić, što je nablizu stajao. Stara seljačka kolibica polu podrta krova a pod krovom lastavičino gnjezdo, golem ružin bus, pun bujnih ruža zrcalo se u njoj. Taj grm, vijuga se po zidu

i nadnosi nad vodu svoje ogranke — sve se to ogledavalo u bistrom jezeru, samo sve naopako. — Kada se uzgibala voda, sve se te slike razplinuše i uminuše. Dva pera, što izpadoše plovećim patkam, njišu se amo tamo. Na jednom ih nešto pognà napred kao dah vjetra, nu vjetrić nepiri, zato se pera opet mirno njišu, a jezero se gladči, bistri i tiša. — Ružice se na novo ogledavaju. Oj, koli su krasne, nu one same nepoznaju svoje krasote, jer ih u to nitko neuputi. — Sunčani traci pronicavaju im nježne listiće. Sve diše najugodnijim mirisom, sve uživa ugodnost, kao i mi, kad se napijemo radosti iz kupe svoje sreće. —

„Divna li ipak života!“ oglasi se neka ruža. „Samo da mi se jednoj željici udovolji: da mi je sunce poljubiti, jer je toli topla srdca i toli sjajna lica. Oj i ruže na dnu jezera — naše prilike, poljubila bih; i one liepe ptičice u gnjezdu poljubila bih. Ali nisu samo na dnu jezera, već i eno pod krovom kako ih nekoliko zirka iz gnjezda, a cvrkuću posve tiho, one još nemaju perja, kao njihovi roditelji. Oj dobrih li susjeda nad nami i pod nami. — Divna li ipak života!“ —

Mladi u gnjezdu nad ružami i pod ružami — ovi pod ružami dakako samo prilika u vodi — bijahu gospoda vrabci. — Njihovi starci nisu opet ništa drugo bili, nego slavni vrabci. A posvojiše si lastavičino prazno gnjezdo, sazdano još prošle godine, te zagospodovaše njim kao pravim spojim vlastničtvom. —

„Jesu li to mlade patčice, što eno tamo plivaju?“ upitaju mladi vrabci, opaziv pera na jezeru. —

„Derani, kada već hoćete pitati, to pitajte barem pametno!“ zakriešti stara mati. Nevidite li, da su to pera, dronjci živoga odiela, kakovo i ja nosim i vi ćete nositi, budete li dobri? Nu naše je kamo l'finije. Medjutim, dobro bi mi došla i ona patčja pera, da su mi ovdje u gnjezdu, jer griju gnjezdo. Nu, jedno mi se vere po glavi: Česa su se te patke toliko poplašile; nas valjda

nisu. Bog i duša, ja sam odveć glasno zavikala „živ, živ.“ — One tamo debeloglave ruže mogle bi to znati, pače i morale; nu one neznadu baš ništa. Tek ogledavaju same sebe, pa mirišu. Uh, glupih mi susjedâ! Prava su mi kost u grlu!“ —

„Čujteder preljubezne ptičice ondje pod krovom,“ šaptnu ružice, — „čujte, zar ne, vi biste već rado pjevale, ali još nemožete. Nu doći će i tomu hora! Oj, kolika li je to slast! Oj, liepo li je takovo veselo susjedstvo!“

Iznenada skokom dolete dva konjica na vodu. Jednoga jaše seljačko momče. Momče se svuče do gola, samo ostavi na glavi crn, širok šešir. Momče fićukalo poput ptića, a srtalo na konjicu u najveću dubljinu jezera. Kada se je pako taj momčić vraćao kraj ružična grma, odtrgne ružicu, utakne ju za klobuk, te zadovoljan svojim nakitom, odjaše dalje. Ostale se ruže prepanu, sjetnim okom prateć svoju sestru, te se pitahu: „Kamo će ona sada?“ — Nu, nitko im neodgovori. —

„Ja bih ipak rada kad to u sviet,“ protuži jedna, „prem je doma u tom bajnom zelenilu toli liepo. Danju sije božje sunce toplo i milo, a noćju još čarobnije sieva nebo. Sav taj sjaj gledamo na one sitne škuljice.“ Tim je mislila zviezde; jer ruže misle tako. —

„Mi oživljujemo cielu tu kuću“ — pohvalisà se stara vrabica, „a lastavičje gnjezdo donosi sreću, veli luda bajka puka, pa zato nam se i raduju. Nu, ti susjedi prva su muka! Pomisli samo, kako taj ružin bus ovlažuje zid. Nu, taj će za stalno posjeći. Tada će barem ovdje možda žito posijati. Ta ruže nisu pod bogom za ništa, nego samo da ih gledaš, da ih mirišeš, ili najviše, da si klobuk nakitiš?“ „Svake godine, — tako mi je to pokojna majka pripoviedala, odpadaju. Brižna gazdarica tada dodje i pospe pod njih soli, a po tom ih przove nekakvim šarenim francezkim imenom, koga

ja baš izreći neznam, a boga mi i nemarim! Njimi poslije posipava žeravicu, da joj soba ugodno miriše. Gledaj dakle, to ti je njihov viek! Živjeti samo za oko i za nos. Sada razumijete, djeco!“

Kada se je prvi suton spustio na zemlju, a mušice poigravajuć zujile po toplom uzduhu i rumenih oblacih, dodje slavulj i zapjeva ružam: oj, cvala vam ljepota i nigda neizčezla kao ni sunce vrh božjega svieta! Ruže mišljahu, da je slavulj samomu sebi zapjevao pjesmu. Tako bi baš i moglo biti. A niti nepomisliše, da bi slavulj pjesmu njim namienio. Veseljahu se one slavuljevoj pjesmici, pa razmišljahu, neće li i od ovih malih vrebaca biti jednoč slavulji.

„Mi vrlo dobro razumjesmo pjesmu,“ — umovahu mladi vrabci, — „nu jedne rieči nerazumiemo, što je to ljepota?“

„To nije baš ništa,“ mudro će stara vrabica, „to vam je samo vanjski lik. Onamo dalje u plemićkom dvoru — gdje golubovi imaju svoju vlastitu kuću, a svaki dan im siplju obilno proso i grašak, i sama sam se kadkada s njimi gostila, a to ćete s vremenom i vi — pamtite si, što ću vam tuj natuknuti: reci mi, s kim se bratiš i svojataš, pa ću ti umah reći u brk šta si; — pamtite si! — dakle, na tom plemićkom dvoru živu do dvie gizdave ptice zelenih vratovâ a krunom na glavi. One mogu razširiti rep poput velikog kola, a prelieva im se neopisivim nizom u sve moguće boje, da ih nit nemožeš gledati. To vam je ljepota. A te ptice zovu se paunovi. Nje bi valjalo samo malo izčepunjati, pa eto su, kao i mi svi drugi. Eh, ljuto bih ti ih bila ja već operušala, ali šta ćeš, preveliki su!“

„Ja — — ja, — ću ih!“ cvrkutaše hrabro najmanji vrabac, sasma još gološav.

U seljačkoj kolibici življaše mlad muž i mlada žena. Ljubili se vjerno, bijahu marljivi i hitri na svaki posao, sve je u njih cvalo i sjalo. Nedjeljom u jutro

prošeta se ženica i nabere rukovjet najljepših ruža i postavi ih u čašu vode, te ju stavi na ormar.

„Sada vidim, da je danas sveta nedjelja,“ reče muž, i poljubi si ženku. Zatim sjednu i čitahu pjesmaricu, stiščuć si nježno ruke. Sunčani traci drktahu po svježih ružah i po mladih vjenčanicih.

„To mi je već odista dosadno gledati!“ reče stara vrabica, koja je na okno u kućaricu iz gnjezda gledati mogla, — pa odleće.

Tako bude i sliedeće nedjelje, jer svake nedjelje stavi žena svježe ruže u čašu, ali bus cvao je svejednako liepo. Mladi vrabci opernatili pa zaželili poletiti za majkom. Nu ona to nikako nedopusti. Njim je bilo još ostati u gnjezdu, a ona je sama oblietala. Neznam kako, al se vrabica zaplete u zamku od konjske strune, što no bješe dječaci stavili na granu. Struna stegnu se ljuto oko nožice, ma da će ju prerezati. Eto straha i muke! A dječurlija priskočila i sgrabila vrabicu vrlo nemilo. „Ah, to je samo vrabac!“ — rekoše; al opet ga nepustiše na slobodu, već ga ponieše sa sobom. A kada bi godj vrabica junački zakreščala, udarila bi ju dječurlija po kljunu.

U seljačkoj kući stanovaše starac, koj je umio sapun na komade i kruglje praviti. Bijaše to starac veseljak, putnik. Ugledav vrabca, koga bijahu donieli dječaci i za koga baš nisu mnogo marili kako sami govorahu, predloži sopunar: „ej, hoćete li dječaci, da vrabicu nakitimo?“ — Staru gospu vrabicu oblije leden znoj. Starac izvadi iz ormarića, puna blistajućih i šarenih masti, silu zlatne artije, a dječaci mu morali donieti jajeva bjelanjka. Njim namaže vrabicu, odliepi ju zlatnom pjenom, i eto ti zlatne vrabice! Uboga, nemareći za tolik sjaj, drktala je po čitavom tielu. Sopunar još odtrgne od crvene podstave svoga haljetka malenu krpicu, nazubka ju poput pjetlove krese, te ju priliepi vrabici na glavu. —

„Nu sad gledajte, kako će to pozlaćeno čeljade lećeti!“ nasmija se starac, te pusti vrabicu, koja u smrtnom strahu odprha u zrak, žarkim suncem razsjana. Kako li je sjajila. Savkoliki čopor vrabaca, pa i sama vrana, stara baka, uplašiše se toga prizora; nu ipak lećahu za njom, da vide, kakva li je to nova ptica.

Ćerana strahom i užasom lećela kući mal da se mrtva nesruši. Jato ptica, goneći ju, sve raslo, a neke su pače kušale na nju udariti.

„Evo je, evo je!“ drieljio se čopor.

„Evo je, evo je!“ drieljili se mladi vrabci, kad se je približila gnjezdu. „Aha! to će biti mali paunić. Gledjite, kako se prelievaju sve boje na njem. Ta to za oči boli. Baš, kako nam majka reče. „Živ, — živ! To je ljepota!“ Pa se podigoše svojimi kljunići kljuvati tako hrabro, da je jedva mogla u gnjezdo unići. Bijaše tako umorena, da nije mogla ni jedankrat cvrknuti „živ!“ a kamo li da im prikriči: „ja sam vaša majka!“ i druge ptice navališe na vrabicu, te joj izčupaše pero za perom, dok nakon nepadne sva krvava na ružin busen.

„Ah ti jadna živinice!“ rekoše sve ruže, „neboj se, mi ćemo te sakriti! Skloni svoju glavicu k nama.“

Vrabica razširi još jednom krila, zatim ih stisne k sebi — protegne se i umre kod dobrih susjeda, kod liepih, svježih ružica. —

„Živ, živ!“ Čulo se iz gnjezda. „Kuda nam je danas zaostala maja, čudno. Valjda to neće biti kakova godj njezina varka, da nam se je od sele samim za se brinuti? Evo, kuću nam je namrla: a tko će ju od nas posvojiti, kad i mi budemo imali djece?“

„Jok, nećete vi u mene ostati, kad mi u kući budu žena i djeca“ reći će najmanji vrabčić.

„Šta ćeš ti, ta valjda ću ju imati više ženâ i djece od tebe!“ reče drugi.

„A ja sam najstariji!“ odvrati treći. Svi na to buknuše gnjevom. Počeli se tući krilima i kljunovi. I

tres! Jedan za drugim skotrlja se iz gnjezda. Tu zapjenjeni s biesa ležahu na tlih. Glave naherene žmirkahu očima u vis. Tako se ponieše ludi vrabčići.

Po malo polietali, muka ih bolje okrili. Najposlije ugovoriše medj sobom znak, po kojem će se poznati, ako se poslije sretnu u svietu. Taj znak bijaše: „živ, živ“ — i triput valjade lievom nogom zagrebsti u zemlju. —

Najmladji, što je u gnjezdu iza bitke ostao, razšepiri se koliko je ikada mogao, ta on bijaše sada gazda. Ali kratko bijaše to gospodstvo. Neke noći nahrupi crvena vatra kroz prozor kolibice, plamen švignu pod krov, uhvati suhu slamu a ona uzbukta visoko, čitava se kolibica pretvori u pusto garište — i mladi gazda vrabac izgori; samo muž i žena sretno iznieše glavu.

Kada se je sunce pomolilo na iztoku, a sva narav na novo se oživila kao iza duboka sna, od seljačke kolibe kočilo se u vis samo nekoliho ugljenih, crnih stupovâ, što se oslonili na dimnjak, koji je sada tuj sam bio gospodarom. Na garištu se još grdno pušilo, nedaleko pako njihao se svjež i bujan ružični bus posve ciel, a svaki cviet, svaka grančica zrcalila se u bistroj vodi. —

„Bože mili! krasno li cvatu ružice kraj tog pustoga garišta!“ kliknu prolazeći putnik. „Ima li divnije slike. Moram to naslikati.“

Čovjek, izvadi iz žepa knjižicu bielih listića, bijaše slikar. Olovkom nacrta pušeće se garište, zagarite stupove, nagnuti dimnjak, što se sve više i više nakrivljivaše; — a posve spreda nacrta velik i bujan ružičin busen, koj se je divan razvijao. Rad njega posta i čitava slika.

Kasnije putovahu mimo dva vrabca, rodjena ovdje. „Gdje je koliba?“ upitaše. „Gdje je gnjezdo? Živ — živ! Sve je izgorjelo a i naš junački brat. To ti ga njegova kob, što si je gnjezdo prisvojio. Ruže pri tom sretno prodjoše. Evo, gdje cvatu! Šta bi se one žalostile sbog

nesreće susjeda. Pa im se ni ja neću javiti. Tuj je kukavno i ružno; to je moje mnienje. I odoše bez traga!

Bio je krasan jesenski dan. Reko bi, da je ljeto. Na suhom, tek pometenom, čistom gospodskom dvorištu skakutahu mnogobrojni golubovi crni, bieli, i šareni. Sve se sjajili o suncu. Stare golubice govorahu mladim: „Djeco, poredajte se u hrpe! U hrpe se poredajte! Ljepše vas je gledati." — „Recite mi, kakove su to sive živinice, što skakuću za nama", zapita stara golubica, crveno-zelena oka. „Gle grde, gle grde!" vikaše stara, pravi dobričina.

„Ma to su gospoda vrabci," uputi ju drugi. „Drže nas vazda za blage i gostoljubne, hajde da im dopustimo, neka uz nas pobiru zrnje. Neupliću se u govor; a toli se duboko i sladko klanjaju."

I odista, svaki od njih po triput zagrebe lievom nogom, i šapne: „živ — živ!" Po tom se upoznaše, da su tri vrabca od gnjezda izgorjele kolibe. —

„Ali je tuj sladko jelo!" rekoše vrabci. Golubovi obilazili šepireć se silno sve po svojoj misli, sve po svojoj glavi.

„Vidiš li onog gušana" — oglasi se jedan. „Vidiš li ga kako guta grašak? Koliko samo grabi, uz to odabire najljepši. Guk! guk! Kako samo kresu diže; uh, ta zlica, to gadno čeljade! Guk! guk! guk!"

I sve oči blistahu zlobom. — „Djeco poredajte se u hrpe! U hrpe se poredajte!" vikahu. „Kako grdi, kako sivi! Kako grdi, kako sivi!" mrmljahu. „Guk! guk! guk!" — Tako su neprestance brbljali, a tako će brbljati i do konca svieta. Vrabci žderahu svaki za tri. Pozorno su sve prisluškivali, pače, poredali se u hrpe, nu to im nekako nije pristojalo. Siti su bili, pa s toga ostaviše golubove; rekoše si, što misle o golubovih, odprhnuše pod ogradu vrta, i opaziv, da su vrata vrtne dvorane otvorena, odtrči jedan od njih čak na prag,

veoma bo je sit bio, pa s toga i hrabar. „Živ — živ!“ najavi se on. „Zašto nebih smio!“

„Živ — živ!“ viknu drugi. „Zašto nebih ja, pače još i više!“ te skoknu u sobu. Nebijaše živa stvora u sobi. To opazi treći vrabac. Prhnu još dalje po sobi i zavikne: „Ili sve ili ništa! Medjutim, braćo, to ljudsko gnjezdo vrlo je čudnovato. Gle, gle, šta su ono tamo postavili? šta je to?“ —

Tik pred vrabci cvatu ruže, odsievajuć se u vodi, a crni, ogorjeli stupovi vire uz nakrivljeni dimnjak. „Ma, šta je to? Tko je to prenio u plemićki dvor!“ —

I sva tri vrabca htjedoše iznad ruža i dimnjaka prelećeti, — nu udariše o ravnu stienu. To bijaše velika slika, krasna slika, koju bje naslikao onaj slikar po malom nacrtu.

„Živ — živ!“ rekoše si vrabci. „To nije ništa. Vidi se, da je nešta; a ma baš ništa! Živ — živ! Pa to je ljepota! Možete li vi to pojmiti? Ja, duše mi, ne!“ I vrabci odlećeše, jer ljudi dodjoše u sobu. —

Projurilo opet ljeto. Golubovi još svedj gukahu, te zlobne životinje; vrabci proboraviše zimu, drkćuć od studeni, a ljeti živjeli bi u slasti i razkoši. Svi bijahu ili zaručeni, ili oženjeni ili takova šta. Rodili mnogo djece, a svaki se dakako hvalio svojom, da su najljepša i najpametnija. Križem letili po bielom svietu, a kada bi se godj sastali, upoznali bi se po svom „živ — živ,“ i triput zagrebši lievom nogom. Najstarija od troje njih ostade djevicom vrabčicom bez gnjezda i vrabčadi. Samo je vruće željela vidjeti kakav velik grad, pa s toga odleti u Kodanj.

Bijaše tuj tik grada i kanala velika kuća, vrlo šarena. Kanalom brodile mnoge ladje nakrcane jabukami, lonci itd. U toj velikoj kući od zemlje se širili prozori, a prema visu sve se većma uzili. Pa kada su vrabci u sobe zirkali, pričini im se svaka soba kao tulipan bujan i šaren. — Sred takova tulipana stajahu bieli ljudi

od mramora i sadra. To je medjutim za vrabčje oko bilo jedno te isto. Na krovu stojahu upregnuti konji u kola od kova, a božica pobjede, takodjer od kova, ravnala ih. To je bio Thorwaldsenov muzej.

„Ele, kako se to sjaji! Kako se to sjaji!“ reče gospodična vrabica. „A, to će biti valjda opet „ljepota!“ Živ — živ! Nu, to je nešto veće od pauna, — sjetila se iz djetinske dobe, što joj je majka najljepšim kazivala. Sleti u dvorište, nu tuj bijaše još krasnije. Naslikane na zidu šire palme svoje grane; posred dvorišta cvate i buji velik ružin bus. Razvriežio i razgranatao se svojimi svježimi ogranci punimi bezbrojnih ruža nad nekim grobom. Gospodična vrabica pojuri onamo, jer vidje tamo više svojega naroda. „Živ — živ!“ i triput zagrebe nožicom. Tako bi ta djevica mnogoput u godini pozdravljala članove svoga naroda, ali joj se nitko neodazove. Koji se jednom razbjegnu po svietu, vrlo riedko se opet vide. — Djevici vrabici se taj pozdrav svikne. Nu danas joj odzdrave dva stara vrabca i jedan malić „živ — živ;“ zagrebši triput lievom nogom u zemlju.

„O, zdravo! zdravo! Pa kako je?“ — Bijahu dva stara iz gnjezda, i bome već sinčić njihov. „Zbilja li se mi sastadosmo baš ovdje? Bog i duša, odlično je mjesto, ali za želudac ništa! Ha, to vam je ljepota! Živ — živ!“

Mnogo ljudi vrvilo je iz prostorija kuće, u kojih stojahu divni mramorni kipovi, te se sad primicahu ka grobu velikoga meštra, koji je one kipove stvorio. Tronuta lica stajahu na Thorwaldsenovu grobu. Neki su pobirali odpale listiće ruža i spravljali ih, da ih sobom ponesu. Sa sjevera i s juga skupili se oni onamo: neki ti je iz bogate Englezke, drugi tamo iz Francezke, treći iz Njemačke. Prekrasna neka gospodja ubere ružicu i skrije ju za njedra. Po tom mišljahu vrabci, da ovdje kraljuju ruže, a ciela sgrada da je za njih sazidana. Nu, to im se ipak pričini nevjerojatno. Ali kada su svi ti

ljudi na okolo toliko odlikovali i milili te ruže, nehtjedoše baš nit gospoda vrabci, da učine manje. „Živ — živ!“ zacvrkutaše, pa nakostrušiv se žmirkahu mudro na ruže, — nu zatisnu oči, kada upoznaše, da su to stari susjedi. I u istinu bijahu. Slikaru, koji je ružin grm s garištem naslikao, dopustili su da izkopa taj grm. On ga pako pokloni graditelju te kuće, a ovaj ga posadi na Thorwaldsenov grob, jer to bijahu najkrasnije ruže svieta. Ta ljepota cvala i bujila na njegovu grobu, a crvene, miomirisne listiće nosili putnici za trajni spomen u široki sviet. —

„Nadjoste li u tom gradu službu!“ — upitaše vrabci. — Ruže kimnu glavom, te upoznaše svoje sivopere susjede, vrlo se radujuć, da ih opet vide.

„Divno li je ipak,“ rekoše veselo ruže, — „živjeti i cvasti, stare prijatelje opet vidjeti pa vazda vesela lica! Ah, jest, kao da je svaki dan sveta nedjelja!“

„Živ — živ!“ potvrdiše vrabci. „Dà, dà, odista stare susjede! Sjećamo se vašega poriekla kraj jezera. Dobro se sjećamo. Živ — živ! Eh, šta ćeš. Vidiš, kako su one sada ugledne. Dà, dà; mnogomu se sbilo, što mu se i snilo! — Tako je! — Ah! što to vidimo? dobro li vidimo? — uvehnuo listić!“

I kljuvahu neumorno, dok nije odpao listić! — Nu svježiji i zeleniji bujio ružin grm. Ruže odisale i širile preugodan miris u sunčanom svjetlu po vazduhu. One se u jedno slile na Thorwaldsenovu grobu s vječnim imenom njegovim! — —

Opaki kralj.

U davno vrieme živio neki kralj, čovjek ohol i opak da nemože već biti gori. Jedina mu želja bila osvojiti sva kraljevstva na zemlji, te zadati strah i trepet cielomu svietu. Kud bi god došao, sve bi posjekao i popalio. Njegovi vojnici gazili žito na polju', palili seljačke kuće, silna je vatra često puta obližnje voćke ofurila, a voće oprženo i osušeno visilo na golu drveću. Mnoga se tužna majka sa svojim djetešcem morala kriti za kakovu pušeću se zidinu, samo da izbavi i sebe i djetešce svoje od okrutnosti vojničke. Opaki bi ju vojnici pomno tražili, pa ako su ju našli, — jao si ga tada njojzi i djetetu njenu! Isti pakleni dusi nebi gore raditi mogli od onih vojnika. Kralju je sve to po volji bilo, on je dapače hvalio vojnike svoje. Ovim načinom rasla mu moć sve više i više; ime njegovo bilo svakomu strašno, a sreća ga pratila u svakom poslu. Iz osvojenih gradova dovukao silno blago u svoj kraljevski grad. Nigdje na svietu nije bilo toliko bogatstva nagomilana, koliko ondje. Sagradio si ogromne gradove i sjajne palače. Ljudi, prolazeći kraj onih sgrada, ustavljali se hrpimice, divili se i govorili: „Doista, velik i slavan je naš kralj!“ — Nisu pomišljali na one jade i nevolje, što ih je taj čovjek tisućam i tisućam ljudi zadao: kao da nisu čuli jauka ni plača, niti vidili suzâ, što ih iztočiše oni jadnici, kojim su kuće razvaljene i požgane, poljane opustošene.

I sam kralj stao smatrati silno svoje blago i preliepe dvorove, pak sav radostan uzkliknu: „Jest, ja sam u istinu silan i slavan; ali to jošte nije dosta! ne, treba da budem još silniji, treba da sam toli silan, da se nebude mogao nitko na svietu sa mnom uzporediti — neka nebude kralja mogućnijega od mene!“ I

opet stao osvajati tudja kraljevstva, opet stao navaljivat na susjede svoje; sreća mu poslužila, sve je svladao. Svladane kraljeve dao zlatnimi verigami za kola svoja prikovati, i vucario bi ih po gradu, kad god bi se provezao. A kad se je za sjajnim stolom sa dvorani svojimi gostio, nesretnici oni pred njim bi na pod poljegali i mrvice pobirali, koje bi im on dobacivao.

Napokon dade kralj u svaku svoju dvoranu i na svako javno mjesto svoj kip postaviti; a onda, da se kip i u sam božji hram postavi, al mu svećenici rekoše: „Kralju! ti si velik i slavan, Bog je veći; mi toga nesmijemo učiniti.“

„Dobro!“ odvrati kralj, „ako je tako, a ja ću i Boga svladati!“ I u oholosti i ludosti svojoj dade si učiniti prekrasan zrakoplov, izkiti ga i dade mu oblik paunova repa; čovjek bi rekao, da imade tisuću očiju. Nisu to oči bile, već cievi od pušaka, koje je dao naperiti po svem zrakoplovu. Na sred zrakoplova sjedio kralj na zlatnoj stolici. Tik do njega bijaše naslonjena leva od srebra. Čim bi kralj onu levu pritisnuo, pukle bi u čas sve puške, tisuće taneta prozujile zrakom, a puške bi se opet same napunile. Nekoliko stotina jakih orlova upregnuo pod zrakoplov, i za čas podigao se kralj put sunca! Duboko mu pod nogama zemlja. Njene šume pričinjaju se kano poorano polje, komu je istom sa brazdâ zelena trava pronikla: za čas opet nalika je sva zemlja ravnoj ploči, — dok ju napokon magla i oblaci posve ne zastrieše. Orlovi letiše sve više i više. Bog pošalje na kralja jednoga jedinoga svoga angjela. Kralj odmah pritisnu levu i na tisuću taneta prosipa se na angjela, nu ništa mu nenahudiše, već se oskliznuše na sjajnih njegovih krilih, kano što sklizne suhi orah na gladkom ledu. Samo jedna jedina kap krvi kapne iz bieloga pera angjelova na zrakoplov. Ali kano da je olovna gora nanj pala, tako se zrakoplov potrese i strelimice na zemlju padati poče. Orlovom se polomiše

jaka krila; užasan vjetar prozuji kralju oko glave, a oblaci, sastavljeni od popaljenih gradova, kano grozne utvore obkoliše zrakoplov i kralja, te mu prietiše oštrimi pandjami i ognjenimi zjali, kano da će ga sad nà poderati i pozobati. Kralj sav zapanjen ležao je na polak samo živ u zrakoplovu, koji se napokon zaustavi i zaplete medju guste grane u nekoj tamnoj šumi.

„Ja opet hoću da svladam Boga!“ reče kralj, čim se osviestio, „ja sam se tako zakleo, a moja se volja mora izpuniti!“ I na novo dade graditi zrakoplove punih sedam godina; dade na njih oštre strelice od najtvrdjega kova poput munje ponačiniti, jer je hotio, da njimi probuši i razbije tvrde ograde nebeske. Sa svih strana svoje ogromne kraljevine sakupio nebrojenu vojsku, koja je hvatala prostora za nekoliko milja, kad je stojao vojnik do vojnika. Ova se vojska ponamjesti u zrakoplovih. I sam kralj popošao, da sjedne u zrakoplov. Bog pošalje malo jato sitnih komaraca. Komarci obkole kralja, počmu zujiti oko njega i bosti ga u lice i u ruke. Kralj ljutit trgne mač stane njim mahati, ali u ludo po zraku mahao, komarca nije mogao mačem zahvatiti. Kad to nije pomoglo, zapovjedi kralj, da mu donesu bogato izvezene sagove, pak da ga omotaju, tako da neće moći komarci svojimi tankimi žalci do njegove kože. Omotaše kralja, kako je zapovjedio. Ali jedan jedini komarac sjeo na nutarnju stranu saga, pak se malo po malo zavukao kralju u uho i ondje ga ubô. Kano živa vatra peklo to kralja; otrov udari do moždjanâ — a biesan kralj baci sa sebe sagove, razdere si odjeću, kano da je s uma sišao, stane gol skakati i plesati pred divljom i surovom svojom vojskom. Jedan časak u čudu vojnici gledali poludjela kralja, a zatim ga stanu izsmjehivati i rugati se silniku, koji se je spremao, kako će Boga s priestolja sbacit, a eto — neznatan ga je komarčić svladao.

Tratinčica.

Čuj der, molim te!

Eno ti na polju tik puta seoske kućice. Sjegurno si ju već i sam opazio. Pred njom se prostro malen vrtac, ogradjen bojadisanom ogradom, a u njem poraslo liepoga cvieća. Tik toga vrtića uz jarugu pomolila lišće u bujnoj zelenoj tratini mala tratinčica. Sunce ju grijalo toplo i liepo, kao i ono gizdavo cvieće u vrtu, te je zato od dana do dana sve to ljepše uspievala.

Jednoga jutra razvile joj se posve male snježane latice, koje su se kao traci oko žutog sunašca poredale: bijaše se posve razcvala.

Nije ni pomislila na to, da ju u gustoj tratini nitko nevidi, da je mali, neznatni cvietak, za koji nitko i nemari. Sva se uzradovala, stala se okretati prama toplomu suncu, pogledala u vis, i prisluškivala kako ševa po zraku pjeva.

Mala se tratinčica tako razigrala, kao da joj je svanuo veliki blagdan, a ipak bijaše samo ponedjeljak. Sva su djeca bila u školi, pa dok su dječaci i djevojke sjedjeli po klupah i učili, sjedjela je i ona na tanahnoj, zelenoj svojoj stablici, te učila od sunca i od svega, što ju je okružavalo, kako je dobar i uzvišen stvorac.

Jako joj omililo, kada je čula, da pjevačica ševa sve to u liepih pjesmicah izriče, što je samo u dnu svoga srdca ćutila.

Reć bi nekim počitanjem pogledaše sirota tratinčica na sretnu ptičicu, koja je tako liepo pjevati i le-

tjeti znala. Ali joj nije nenavidila, što sama nebijaše tomu vrstna.

„Ja vidim i slušam nju — mislila je sama u sebi — sunce me grije, a šumica me ljubi. Nije li me Bog krasno nadario?“

Iza ograde stojalo mnogo liepa ponosna cvieća. Čim je manje mirisa imalo, tim se više kočilo. Božuri se naduhnuli, da budu veći nego ruže — ali koja korist od veličine! Tulipani odjeli se najljepšom odjećom — znali su dobro, da najkrasnije boje na njih titraju, zato se i ukočili, da ih svatko vidi. Na malu tratinčicu, koja je izvan ograde cvala, nisu se ni osvrtali, tim je ona većma o njih misliti stala.

„Oh kako su liepi i bogati — pomislila je sama za sebe, — k njim će sjegurno priletiti ona krasna ptičica, da ih pohodi. Hvala Bogu, da sam tako blizu, bar ću moći gledati to veselje.“

Dok je još tako mislila, čuje kvivit, kvivit, poletjela ševa, ali ne k božuru ni tulipanom, nego dolje u travicu, gdje je bivala sirota tratinčica.

Od radosti tako se prepala, da nije znala ni što bi pomislila. Ptica stade oko nje skakutati i pjevati.

„Oh kako je liepo mehka ovdje travica. Gle, kako je ljepušan mali ovaj cvjetić, zlatno mu srdce, a srebrna odjeća.“

Žuti kolobarić tratinčice bio je u istinu nalik zlatu, a malo perje, što ga je okružalo, sjalo se kao srebro.

O kako je sada sretna bila mala tratinčica!

Ptica ju poljubila svojim kljunom, pripievala joj pjesmicu, a onda se opet uzniela u modrušav zrak.

Sjegurno je potrajalo cieli četvrt ure, dok se je tratinčica opet oporavila. Napole zastidjena, ali ipak u dnu srdca vesela, pogledala je k drugomu cvieću u vrtu . . . Ta svi su vidjeli, kakva ju je sreća i čast zapala, ta svi su morali uvidjati, da se ima i čemu radovati.

Ali tulipani stajahu ukočeni kao i prije, samo što im se od ljutine lice još većma zarumenilo. I božuri se još većma naduli — prava sreća, što nisu progovoriti mogli, drugčije bi sjegurno sirotu tratinčicu strogo ukorili bili.

Biedni, mali cvjetić, vidio je dobro, da nisu baš najbolje volje, pa mu se to jako na žao dalo.

U isti mah stupi u vrt djevojka. U ruci joj bio oštar, blistav nož. Prolazeć kraj tulipanâ, stade jedan za drugim rezati. „Jao! — uzdahnu mala tratinčica — to je grozno! Sada su svi pomrli.“

U to ode djevojka s tulipani. Tratinčica bijaše jako vesela, što je stojala vani na travi, i što je bila malen, neznatan cvjetić. Od užasa sva se razgalila. A kada je sunce zalazit stalo, skupi svoje male latiće i zaspe. Cielu noć snivaše o suncu i maloj ptičici, koja joj je tako liepo pripievala.

Sljedećega jutra, kada je svoje listiće kao sitne ručice pružila opet k suncu i svjetlu, prepoznade glas ševin. Ali žalostna bijaše pjesmica, koju je pjevala.

Doduše imala je mala ševa i uzroka žalosti! Bila je uhvaćena, te je sjedila uz otvoren prozor u pletenoj krletci.

Opievala je sretne i vesele danke svoje slobode; pjevala je o svježoj zelenoj travi na polju, i o divnom putu, koji bi zrakom na laganih krilih prevaliti imala. Biedna ševa sva se razplakala; težko je biti zatvorenu u krletci.

O kako bi joj mala tratinčica rado pomogla. Ali kako da to učini? Tko bi se tomu domislio? — Zaboravila je malo ne posve, kako je sve oko nje liepo bilo, kako je ugodno sunce grijalo, kako se divno njeno lišće bielilo. Sva joj misao bila ob uhvaćenoj ptici, kojoj nije mogla pomoći.

U isto doba izadjoše dva dječaka iz vrta. Jedan od njih nosio je u ruci velik, oštar nož, kao što je onaj

bio, kojim je djevojka tulipane poodrezala. Podjoše prema maloj tratinčici, koja nije dokučiti mogla, što su nakanili.

„Ovdje možemo liep busen tratine izkopati za našu ševu,“ reče jedan od dječakâ, te stane oko tratinčice liep četverokut odrubljivati tako, da se je cvjetić u pol četverokuta desio. „Odtrgni taj cvietak!“ primjeti drugi — a biedna tratinčica sva uzdrhta od straha. Ako ju odtrgne, izgubit će sirotica život, a sada joj je mnogo do toga bilo, da živa ostane, od kako je znala, da će k uhvaćenoj ševi u krletku.

„Pustimo ga,“ odvrati onaj prvi dječak — „ljepše je za oko.“

I tako ostade usried tratine, te dodje ševi u krletku. Ala je gorko sirota ptičica tugovala za izgubljenom svojom slobodom, te udarala krili o željezne žice na krletci. Mala tratinčica nemogaše ni slova da progovori, ni riečice utjehe da proslovi, premda bi to rada učinila bila. Tako prodje prije podne.

„Ovdje neima ni vode,“ — reče uhvaćena ševa. „Svi su otišli od kuće, a zaboravili su mi dati vode. Grlo mi je usahnulo, hoće da izgori. U meni živi plamen uzplamtio, nemogu ni da dahnem. Oh umrieti ću! Valja mi se oprostiti od topla sunašca, od svježa zelenila, od svake krasote, što ju stvorac stvorio.

A onda stade kljunom kljuvati hladnu tratinu, da se tim malo okriepi. Sada joj oči padoše na tratinčicu, prigne se k njoj, te ju kljunom stane ljubiti.

„I ti ćeš ovdje usahnuti,“ reče joj — „mali ti nesretni cvjetiću! Tebe i mali busen trave oko tebe dadoše mi za cieli sviet, što je moj bio. Svaka mala travica mora mi biti velikim drvetom, a svaki od tvojih listića mora mi biti mirisnim cvietom. Oh — to me tek spominje, što sam nekada imala, i što sam sada izgubila.“

„Samo kad bi ju utješiti znala!“ pomisli tratinčica.

Ali nebijaše vrstna ni da listkom gane, kamo li da rieč progovori. Miris njezina tanahna lišća bijaše sada mnogo jači, nego što je obično u toga cvietka. I ševa je to primjetila, premda je umirala od žedje; od boli trgala je kljunom zelenu travu u busenu, a tratinčice se i nedotače.

Već se i smračilo, a još nitko nedodje, da siroti ptici dade kapljicu vode. Tada razkrili liepa svoja krilašca, potrese se grčevito, nagne glavu k malom cvjetiću, a srdce joj puče od čežnje i oskudice. Ni tratinčica nemogaše, kao prošle večeri, da sklopi svoje listiće i da zaspe. Bolestna i žalostna poniknula glavom k zemlji.

Tek sljedećega jutra dodjoše opet dječaci, a kada mrtvu pticu ugledaše, gorko se razplakaše. Izkopaše u vrtu mali grob i obložiše ga cviećem i sitnom mahovinom. Tielo ševino položiše u liep, šaren sandučak.

Tako na kraljevsku pokopaše nesretnu pticu.

Dok je živila i pjevala, zaboraviše na nju, nedadoše joj ni hladne vodice, a sada joj grob izkitiše i mnogo suzâ nad njom proliše.

Busen tratine na kom je bila mala tratinčica baciše kroz prozor na put. Nitko nije ni pomislio na nju sirotu, koja je najviše osjećala za malu pticu, koja bi ju rado utješila bila, samo da je mogla.

Sniežna kraljica.

Sedam pripovjedaka.

Prva pripoviest. O zrcalu i njegovoj staklovini.

Hajde, da počnemo. Kada svršimo pripoviest, znati ćemo nešto više, nego što sada znamo. O kom počimamo pripoviedati, bijaše jedan od najhudobnijih i najgorjih djavolâ! Nekoga dana bio je baš dobre volje, jer bijaše načinio ogledalo; a djavolsko vam je to ogledalo bilo: sve liepo i dobro, što se je u njem odrazivalo, razplinulo se u ništa, rugota pako i zlo, vidjalo se posve jasno i još ružnije. Najkrasnije okolice vidjevale se u tom zrcalu kao prokuhano zelje, a najbolj ljudi postajahu odurni ili stojahu na glavi bez trupla. Lice bi im se tako izkrivilo, da ga nisi pod živu glavu prepoznao; a ako je tkogod imao na licu pjegu, u zrcalu prekrila mu je nos i usta.

Divne li zabave! uzveseli se djavo. Ako se je porodila u čovjeka koja dobra ili pobožna misao, to bi se taj čovjek toli grozno cerio u zrcalu, da se je djavo grohotom smijao svojoj majstoriji. Svi djavolovi djaci — jer on je imao školu, — bajahu na sva usta, kakovo se je čudo sbilo. Sada se tekar može pravo vidjeti, kakvi su ljudi i kakav je sviet, tvrdjahu oni. Protrčaše s ogledalom cio sviet, i napokon nije već bilo živa čovjeka, koji nije bio u tom zrcalu izkrivljen.

Sada se pohtjedè tim majstorom polećeti i na samo nebo, da se s angjeli i dragim bogom drzko našale. — Čim su bliže k nebu lećeli sa zrcalom, tim se

je većma u njem kesio nekakav lik. Jedva ga već mogahu nositi. Lećeli su sve višje i višje, a bogu i angjelom sve bliže. Ogledalo se sve strašnije kesilo, dok se tako keseći neuzdrma toli silno, da je izpalo majstorom iz rukû, tresnulo o zemlju i razprskalo se na milione i milione komada.

A upravo sada bude s ovih komada mnogo veće nesreće nego do sad. Jer neki komadići toga zrcala, sitni kano zrno pieska, razpuhaše i razlećeše se širom biela svieta, a čim ih tko opazi, zaustaviše se te ostaše tu, a onda vidjahu ljudi sve naopako, ili barma nevidješe na nijednoj stvari drugo van ono, što je naopako. Jer svaki komadić ogledala bio je jednakoga svojstva sa cielim zrcalom. Nekojim pače ljudem zasieče po koja čestica staklovine u srce, a tada grozna li prevrata, srce im se izrodilo u grudu leda.

Neki odlomci bijahu opet tako veliki, da su si ljudi od njih učinili okna, nu kroz ovakova okna nedaj bog svoje prijatelje motriti. Od drugih odlomaka načiniše naočale, nu naopako po čovječanstvo, kada ljudi te naočale natakoše na nos, da pravo vide i da pravedno sude. Zlica i zlobnik pucao bi od smieha, a takav bi ga smieh ugodno škakljao po grudima. Nu zrakom lietahu jošte sitni odlomci staklovine. Hajde, da čujemo još koju!

Druga pripoviest: dječarac i djevojčica.

Tamo usred velikoga grada, gdje su se nagomilali ljudi i kuće, riedko si našao čovjeka, koji bi se mogao pohvaliti, da ima kakav vrtić. U većine bijaše savkoliki vrt dva tri lonca cvieća. Ali u srcu toga veljega grada živilo je dvoje uboge djece, koja imadjahu vrtić ipak nešto malo veći nego li lonac cvieća.

Nebijahu brat i sestra, ali se bratinski ljubljahu. Roditelji im stanovahu u sobah podkrovnicah i to jedni drugim nasuprot. Krov jednoga susjeda ticao se krova

drugoga, a jedan žlieb pružio se medju oba krova. Tik žlieba imala svaka sobica po jedno okance, te si mogao samo prekoračiti žlieb, pa eto te u drugoj sobici.

Izpred okanca polag žlieba imao je svaki od pomenutih stanarâ drvenu škrinjicu, u kojoj je raslo nešto malo povrća za kuhinju i po jedan ružin bus u svakoj. Te su ruže cvale toli bujno! Najednoč se domisliše roditelji postaviti škrinje poprieko na žlieb. Tako sad dopirahu škrinje od jednoga do drugoga okanca, nalik dvim živicam od ruža. Vitice puzale niz škrinje, a ruže potjerale i zaperke grančice, povijajući se okolo prozora i dohvaćajući jedna drugu. To bijaše pravi slavoluk od lišća i ružica! — Škrinje su bile veoma visoke, a djeca su znala, da se nesmiju popinjati na nje, s toga im roditelji češće dopuštahu, da jedno k drugomu podje na sielo, pa da sjednu na svojih klupčicah izpod ružinih busena. Tu su se tad znala poigrati toli liepo, toli krasno.

Nu to bi se veselje dokončalo, kada bi zagustila zima. Tada se prozori sasma smrzoše i zakovaše ledom, nu djeca su tad znala topiti bakrene novčiće na vrućoj peći, pa ih prilieplјivati na smrznuti prozor, tim su pako postajale male okrugle škuljice na prozoru, a iz svake te škuljice palucalo i blistalo milo i dobro okašce. Bijaše to mali dječačić i mala djevojčica. On se zvao Pero, a ona Cvjeta. U ljetu mogahu se jednim skokom posietiti, ali u zimi valjalo je prevaliti silni put niz stube i uz stube da jedno k drugomu dospije. Na polju mete snieg.

„Gle, gle bielih pčelâ, kako se roje, reče stara babica.

„Imadu li i biele pčele maticu?“ zapita dječarac, koji je ipak znao, da prave pčele vodi matica.

„Dakako!“ reče baka. „Ta eno ondje leti, gdje ih je najviše na okupu! Najveća je od svih, a nikada se ne smiri na zemlji, već se opet vrati u tmurne

oblake. Mnoge noći proleti gradskimi ulicami, zavirkuje na prozore, koji se s pogleda njezina smrznu i niknu ledenim, čudnim cviećem.

„Dà, dà, to smo mi već vidjeli“ — sjetilo se oboje djece i sada su vjerovali da je istina.

„Može li ta sniežna kraljica ovamo k nama doći?“ — upita malo curče.

„Neka samo dodje, divno ću ju nasaditi na toplu peć, gdje će se raztopiti!“ Zagrozi se dječarac. Nu baka je gladila njegove vlasi, i udarila u nove priče.

U večer polu-nag uzpne se Pero na stolčić i zirkaše kroz malu škuljicu. Vani praminjao snieg, a jedna pahuljica, kano da je stala na uglu ormara. Pahuljica ta sve je rasla i rasla, i eto gle, stvori se od nje najednoč čitava žena, zagrnuta tananom sniežnom koprenom, satkanom milijuni svjetlucajućih se zvjezdolikih sniežnih pahuljaka. Prekrasna li bijaše to žena, ali od leda sjajnog, blistajućeg se leda. Bijaše živa, oči plamsale kao dvie jasne zviezde svedj nemirne i nestalne. Ona je kimala glavicom dječici na prozor i mamila ih ručicom. Dječarac se uplaši, skoči sa stolca, a tada mu se prividje, kao da je izpred okanca prhnula velika ptica.

Drugoga dana zabieli mraz — i napokon eto proljeća. Božje sunce zasjalo i zagrijalo, klice proklile iz zemlje, pomoli se zelenilo, lastavice stale graditi gnjezda, okna se otvorila širom, a djeca sjela opet u svom vrtiću, visoko gore na žliebu, povrh svih spratova.

Ove godine krasno procvatoše ruže. Malo djevojče ćak nauči neku pjesmicu u njihovu slavu, pa kada bi gledala svoje ružice, zapjevala bi malomu dječarcu, a on bi se u sve grlo složio s njom:

Cvatite nam ružice,
Dokle ne usanete,
A kad usanete:

Eto nama božića,
I maloga Isusa!

I maljašci se ogrliše, cjelivajuć ružice i poziruči u božju sunčanu svjetlost i razgovarajuči s njom, kao da je ona maleni Isus. Divnih li ljetnih dana! Ugodnih li trenutaka u svježem zraku medju ružicami, koje će, mislio bi, vjekomice cvasti.

Pero i Cvjeta sjedili su i gledali knjigu sa slikami životinja i ptica, ura na velikom tornju odbije pet sati, a Pero zajaukne iznenada: „jao, nešto me je ubolo u srce a nešto mi je uletilo u oko."

Djevojče mu se objesi oko vrata, on zažimaše očima ma nije, nije upravo ništa vidio.

„Mislim, da je prošlo!" Reče dječak, ali prošlo nije. Bijaše to odlomak od onoga razbijenoga čarobnoga zrcala, koga se još dobro sjećamo, toga djavolskoga zrcala, u kom se je sve što je plemenito i liepo odrazivalo ružnim i gadnim, a u komu se je opakost toliko izticala, i svaka se pogreška mahom opazila.

Siromašnoga Peru pogodio takodjer jedan trnak toga zrcala baš u živo srce, koje će doskora postati grudom leda. Dječarca nije više boljelo, ali trunak zrcala ustanio mu se u srce.

„Što plačeš?" upita on. „Tako mi se vidiš vrlo ružnom! Meni ništa nije! Uh!" — poviče na jednoč. „Gle — ona je ruža crvotočna! No, pak ova, kako se je nakrivila! Odista ovo su gadne ruže! Ružne, kao i škrinja, u kojih cvatu! Pa lupne nogom u škrinju i iztrgne obe ruže.

„Pero dušo, što si to učinio?" klikne malo djevojče. Uvidiv, kako se je djevojče uplašilo, iztrgne još jednu ružicu i skoči kroz okance u svoju sobu, ostaviv malo i mileno djevojče Cvjeticu.

Kada bi kasnije došlo djevojče s knjigom u kojoj su slike, vazda bi ju odtjerao Pero veleć, da je to za djecu u koljevci; a kada bi baka začela gatati staru

koju priču, zievao bi Pero i mahao rukom: „a šta bi to koješta!“ — — Kad bi se dočepao naočala, zasadio bi ih na nos, pak bi tad baku oponašao, govoreć kao i ona, a ljudi bi mu se smijali. Naskoro je znao u cieloj ulici svakoga oponašati i rugati se svakomu. Sve, što je na ljudih osobita i neliepa bilo, znao je oponašati Pero; a ljudi su rekli: „ej, vrstne glavice u toga dečaka!“ Nu to nebijaše glavica, već to bijaše odlomak staklovine, što no mu bijaše natrunuo oko, i zabô mu se u srce. S toga je često i u malu Cvjetu zadirkivao, koja ga je ipak toliko volila. Njegove igre sada bijahu posve drugčije nego prije, drugčije, pametnije. Nekog zimskog dana sniežilo, a on dodje k djevojčici, noseć veliko povećalo stakleno, pa tad pruži rukav na snieg, da se je uhvatilo nekoliko pahuljica.

„Ded zirni u staklo, Cvjeto!“ reče. A svaka se je pahuljica povećala u krasnu ružu ili deseterouglastu zviezdu. Liepo li bijaše viditi. „Vidj, koli je to umjetno! Nije li to puno zanimivije nego li prave ruže! Da je samo grieška na njih! Oblik im je posve točan. Samo šteta te se tale.“

Nije dugo postojalo vrieme, kad al dohrli Pero u rukavicah sa saonicami na ledjih i dovikne Cvjeti: „dopustili mi odsanjkati se na veliki trg, onuda se i drugi dječaci igraju!“ I nestade ga.

Tamo na trgu prikapčahu najdrzovitiji dječaci svoje saonice za kola seljačka, pa se tim dobar put povezoše za njima. To je bilo liepo i ugodno. Jednom, kada se ovako najživlje igrahu, dojure velike saone, posve bielo omazane. Na saonah sjedjaše nekakvi čovjek, zaogrnut silnom bielom bundetinom i pokriven kudrašom bielom kapom. Saone obidjoše dva puta trg, a moj Pero pripni što brže možeš, svoje saonice uza nje, pa hajde za njima. Saone su jurile sve hitrije i hitrije, pa sunu ravno u obližnju ulicu. Vozić onih saona okrene se prama Peri i prijazno mu klimnu glavom, kao da su

već davni znanci. Kadgodj bi Pero svoje saonice odriešiti htio, svaki put bi mu namignuo vozić, i Pero se sanjkaše dalje. Tad izletiše na gradska vrata. Snieg je toli silno zagustio, da Pero već ništa nije vidio. Nu saonice lećele su sve dalje i dalje. On prihvati konopac, da se odrieši od velikih saona, nu zaludu. Saonice bile mu se čvrsto priliepile i lećele munjevito. Stade vikati, što ga je duša nosila, nu nitko ga nije čuo. Snieg je meo, a saonice lećele, lećele. Kadkada bi poskočile, reć bi da se voze preko jama i propuklina. Dječak uzdrhta od straha. Hćede moliti „otče naš", ali svedj mu se je po glavi vrtio samo „jedanput jedan."

Sniežne pahuljice grušahu se sve u veće i veće grumenke, napokon ih je bilo vidjeti kao velike biele piliće. Najednom prestane snieg, saonice stanu, a čovjek na velikih saonah digne se. Kabanica i kapa bijahu posve od samoga sniega. To je bila prekrasna gospodja, visoka te tanka kao jela, sjajna bjelina prelievala se po njoj — to bijaše sniežna kraljica.

„Baš se valjano vozismo!" reče ona. „Alaj je to baš grdna zima! Ded mali, zavuci se u moju medvedju bundu!" I ona ga posadi kraj sebe i ogrne ga kabanicom. Bilo mu je, kano da se gubi u samu sniegu.

„Je l' ti još hladno?" Upita ona, pa ga cjelunu u čelo. O, to bijaše hladnije od leda. To mu prodre do dna srca, koje i onako bijaše već na polak gruda leda. Bilo mu je samo da neumre — ali tek za trenutak, onda mu opet odlanu i bijaše mu ugodno. Nije više ćutio zime, što je oko njega cičila.

„Moje saone, moje saone, nezaboravi moje saonice!" Na njih je on najprije mislio. One budu na sniežne piliće natovarene, te su lećele za velikimi saonami, lećele munjevito. Sniežna kraljica još jednom poljubi Peru, a tad zaboravi on na malu Cvjetu, na staru baku, i na svoju kuću!

„Sada te više ni jedanput nepoljubim, jer ćeš inače od mojih cjelova poginuti." reče žena.

Pero ju zirkaše, ta bila je toli krasna. Mudrijega i ljubeznijega lica nebi si nikada ni pomisliti mogao. Sada nebijaše od leda, kao one večeri pred prozorom, kad mu kimaše. Bila je savršeno krasna. Pero se nije nimalo plašio. Pripoviedao je posve iskreno, da zna na pamet računati, da je proučio slomke, da zna koliko ima njegova domovina četvornih milja i koliko stanovnika. Sniežna kraljica svedj se smijukaše. On napokon dokuči, da to sve nije dosta, što on zna. Zanese se okom u bezkrajni svemir, a sniežna kraljica letila je s njim kao munja, letila je visoko gore na crne oblake, a vihor je hučio i bučio, kao da zviždi i odjekuje kakvu prastaru pjesmu. Lećahu preko gora i dolova, preko morâ i jezerâ. Pod njima je hučio studen vjetar, vuci su tulili, snieg je škripao, a nad njima su se vili crni, graktajući gavrani.

A iznad svega treptio je na nebu mjesec, velik i sjajan, — a Pero ga je gledao svu dugu, predugu zimsku noć. Danju bi pako usnuo uza skut sniežne kraljice.

Treća pripoviest. Cvietnjak u stare čaralice.

Muka je mučila malu Cvjetu, kad joj se Pero nevrati. Kamo je mogao dospjeti? Nitko nije znao, nitko nije slutio. Dječaci tek pripoviedahu, kako su ga vidjeli, svoje saonice na druge velike saone prikapčati, a poslje odsanjkati se ulicom te na gradska vrata van grada. Ali baš nitko nije znao, gdje bi mogao biti. Plakalo se i naricalo; oh, mala Cvjeta plakala je dugo i gorko! Nu o Peri ni traga ni glasa. Jedni su naslućivali, da je svakako mrtav, da se je utopio u rieci, što ruljaše nuz školu. — Oj, to bijahu dugi, žalostni zimski dnevi.

Jur svanu proljeće toplim sunčanim žarom. „Pere nema; Pero je mrtav," uzdisaše Cvjeta.

„Nebih reko, djevojče!" tješilo ju sunce.

„On je mrtav, nema ga!“ protuži ona lastavicam.

„Nemože biti,“ odvrate lastavice, a napokon je i sama vjerovala da nije tako.

„Obući ću svoje nove crvene cipelice, koje Pero nije još nikada vidio, pa ću poći dole k rieci u posjete, te ju pitati, šta je š njim?“

Tek planu prvi cik zore. Djevojče poljubi svoju staru baku, koja je još snivala, obuče crvene cipelice i podje posve sama na gradska vrata k rieci.

„Je li istina, da si ti meni moga maloga druga uzela? Pokloniti ću ti svoje nove crvene cipelice, ako mi ga povratiš!“

I pričini joj se, kano da valovi čudnovato kimaju. Tad svuče svoje crvene cipelice, koje joj toli mile bijahu, pa ih baci u rieku. Nu cipelice padoše tik obale, a mali talasi opet ih iznesu na žal. To je slutilo na to, da rieka neće Cvjeti da uzme cipele, koje joj toli mile bijahu, kada neima i nemože vratiti maloga Pere. Ona je mislila, da nije dosta daleko dobacila cipelice, s toga se zavuče u čamac, što no se je u rogozini ljuljao, pa se došulja na krajnji kljun njegov te baci svom silom svoje crvene cipelice u rieku. Ali nuto jada! Čamac nebijaše dosta čvrsto privezan, od silna zamaha odmakne se od kraja. Cvjeta to opazi, poskoči kraju, ali zaman. Čun se je udaljio na čitav lakat od obale i sve hitrije i hitrije plivao vodom.

Mala se Cvjeta uplaši i proplače. Nu nečù je nitko do li vrebaca, a oni ju nisu mogli donieti na obalu, već pršahu nuz obalu, tješeć ju pjevankom: „živi, živi, živi!“ — čamac je plovio strujom rieke. Mala Cvjeta sjedjaše krotko kao ovčica, samo čarapami na noguh. Crvene cipelice ganjahu se tamo i ovamo za čamcem, ali nemogahu ga stizati, jer je plivao sve to brže.

Krasne bijahu obale od rieke. Miloliko cvieće, drevni dubovi, zeleni obronci, a po njih pasuć bjeloruna

krda i tovna stada — sve se to redaše desno i lievo, ali nigdje ni traga čovjeku.

„Možda me nosi rieka do maloga Pere“ — pomisli Cvjeta, te se poveseli, pak ustane i stane motriti zelene, krasne obale. Napokon prispije do nekoga šljivika, gdje se je dizala mala kolibica liepih crvenih i plavkastih okanca, pokrita slamom, a pred kućom stajahu dva vojnika od drva, koji su svakomu, koj je projedrio pušku na počast uhvatili. Cvjeta im dovikne, misleći da su živi. Nu oni, naravno, neodgovoriše ni riečce.

Zatim im se posvema dokuči, jer je rieka tjerala čun ravno k obali. Cvjeta dovikne još glasnije, a tada došeputa stara, vrlo stara baka na štakah iz kolibe. Na glavi joj široki krilati šešir, što ju je valjda branio od žege sunčane, a po njem naslikano ubavo cvieće.

„O, o — ti jadno, malo djevojče!“ prozbori stara. „Bog s tobom, kako si mi došla tom silnom i hitrom rječinom — pa tako daleko, pa tako u tudji sviet!“ Tada doklima starica bliže, spuza u plitčinu, zakvači štakom čamac, privuče ga k žalu, te izvede malu Cvjetu.

Cvjeta se uzveseli, što je opet na kopno stupila; nu nešto se je malo plašila od stare tudje bake.

„Ded, ded dodji mala, pa mi pričaj, odkuda si? šta si? koje li te dobro dovede ovamo?“ zapita baba. Cvjeta joj sve iskreno pripoviedaše.

„Hm, hm!“ — klimaše stara. Pa kad joj djevojče sve izpripovjedi, upita staricu, nije li možda vidjela maloga Pericu prolaziti mimo ove kolibice. Stara odvrati, da on nije prolazio ovuda, nu da će valjda još proći. Neka se nežalosti, već neka koju liepu trešnju pokuša, i njene ružice motri, koje su ljepše, no ikoja knjiga sa slikami. A svaka će joj ružica pripoviedati po koju priču. Zatim uhvati malu Cvjetu za ručicu, pa ju uvede u kolibu i zabravi vrata. — — Prozori stajahu visoko, staklo od prozorâ crveno, modro i žuto. Sunčani traci

prosjavali svimi bojami i prelievali se po sobi. Na stolu rumenile se liepe trešnje, a Cvjeta ih je sladostno zobala, dočim ju je starica češljala zlaćanim češljem; njeni se vlasi toli lagodno i liepo rudjahu, ljašteći se poput suha zlata oko maloga, ljubkoga lišća, okrugla ko jabučica a rumena ko ružica.

„Toli milotnu, malu djevojčicu već si odavna želim," uzdahne starica. „Oj, vidjet ćeš, srce moje, kako ćemo liepo živjeti i dobro se slagati!" I češljala i gladila vlasi Cvjetine; pa što ib je većma češljala, tim je većma zaboravljala Cvjeta na pobratima Peru. Jerbo ju je baka očarala. Nu baka nebijaše pakostna čaralica. Njoj se je hćelo čarati tek od zabave, samo da si prisvoji malu Cvjetu. Pa podje u vrt, mahne svojom štakom vrh ružičnoga busa i kako je liepo prije cvao, tako se sada sav surva u crnu zemlju bez traga i glasa. Stara se je pobojala, da bi mala Cvjeta, opazivši te ruže, sjetila se svoga doma, svojih ruža i svoga maloga Perice, pa bi onda pobjegla kući.

Tad ju povede u cvjetnjak. Mili bože, kako je tuj mirisalo, kako se je tuj sve sjajilo! U toj cvjetani cvjetahu sve ruže, što ih itko pomisliti može, svih vrsti, svake dobe godišta! Neima knjige na svietu, što bi šarenije i divnije naslikana bila! Cvjeta skakutaše veselo i igraše se, dok nije klonulo sunce na zapad za granate trešnje. — Tada joj baka priredi meku posteljicu crvenih svilenih jastuka, ljubicami nadjevenih, te je spavajući snivala rajski, kako samo može kraljica prvu noć svoga nevjestovanja.

Drugi dan igrala se je djevojčica opet na toplom božjem sunašcu, pa u takovoj igri proteklo je mnogo i mnogo dana. Cvjeta je poznavala već svaki i najmanji cvietak, nu kako je godj tuj bilo množtvo cvieća, to joj se je ipak činilo, da jedan cvietak manjka, koji baš, toga nije ni sama znala. Nekoga dana sjedjaše Cvjeta u vrtu i promatraše staričin krilati škriljak, sa naslikanim cvie-

ćem, a najljepši cviet bijaše liepa rumena ružica. Starica bijaše zaboravila skinuti ovu ružu, kadno je čarolijom učinila izniknuti onaj ružin bus u vrtu. Tako se sgadja, kad čovjek nenosi pamet u glavi! To probudi u Cvjeti uspomenu na cvieće u njezinom rodištu: „Što? pa baš nijedne ružice neima ovdje? i skokne na grede, pa traži tuj, pa traži tamo, ali ruže baš nijedne neima, te neima. Klone na zemljicu i udari u plač, a suze joj kapahu upravo na onom mjestu, gdje bijaše izčeznuo jedan od ružičnih busenova. Kada su suze nakvasile zemlju, nikne iznenada jedan bus, pun puncat ruža, kako bijaše i izčeznuo. Cvjeta ga obujmi živo, izljubi ružice, a tada se sjeti krasnih ružica u svom domu, tada se sjeti i maloga Perice.

„Jao meni, jao, gdje sam zaostala!“ procvili djevojčica. „Ta nisam li ja pošla tražiti maloga Peru? Znate li vi, drage ružice, gdje je on? recite mi, je li možda već umro?“

„Umro nikako nije“, odgovore ruže. „Ta mi bijasmo pod zemljom, svi koji su umrli nahode se tamo, ali Perice tamo neima.“

„Hvala vam!“ reče Cvjeta, te podje k drugomu cvieću i zaviriv svakomu cvietku u čašku, zapita ga: „znaš li mi reći, gdje je moj mali Perica?“

A svaki cvietak njihao se na sunašcu, sanjajuć po koju pričicu ili bajku. Cvjeta ih je mnogo slušala, nu o Peri neču ni slovca.

Pa o čem pričahu zlatoglavi liljani? „Čuješ li bubnjić: trum, trum! Samo su dva glasa: trum, trum! Čuješ li žene naricati, čuješ li svećeničko opielo. U dugom, crvenom plaštu stoji Indijanka na lomači. Plamen bukti i liže oko nje i oko mrtvoga joj muža; ali njezine se misli kradu na onoga tamo junaka u hrpi svjetine, na onoga, čije oči žegu vrućije od ovoga plamena, koj će joj doskora tielo u pepeo pretvoriti. Pa može li plam srca utrnuti u plamu lomače?“

„Ja toga nepojmim," reče mala Cvjeta.

„To ti je naša priča." Završe zlatoglavi liljani. A kakvu priču pripovieda slak?

„Kraj uzanoga poljskoga puteljka ustrmio se vitežki grad. Gusti bršljan povio se uz drevne, crvenkaste zidine. List do lista prionuo krugom cieloga shoda, na kom sloni prekrasno djevojče. Sagnuv se preko naslona, gleda u dolinu na puteljak. Niti ruža, što na grančicah cvate, nije svježija od nje; niti cvietak od jabuke, što ga je odljuštio vjetrić pa ga nosi zrakom, nelebdi tako lagano kao ona! Kako šušti sjajna mekana svila oko njezina tiela! „„Oh, zar ga jošte neima?""

„Izgledaš li Pericu?" zapita mala Cvjeta.

„Ja govorim samo o svojoj priči, o svom snivanju," odvrati slak.

Što će pričati nježni dragoljub?

„Medju drvećem o konopu visi daska, to je njihaljka. Dvie ljubke male djevojčice sjede na njoj, te se ljuljaju. Odielo im je bielo kao gorski snieg, a duge zelene vrpce leprše im sa šešira. Brat, nešto odrasliji od djevojčica, stoji odtraga na njihaljci, pridržavajuć se jednom rukom za konop, jer u drugoj ruci drži zdjelicu a u ustih cjevčicu od gline. Odpuhuje mjehuriće od sapunice. Njihaljka se polagacko njiše, mjehurići se bubre i poletavaju u zrak prelievajuć se u sto krasnih boja. Jedan još mjehurčić planduje oko cjevčice i lagodno se previja na vjetru. Njihaljka se njiše. Vragoljasto crno psetance uzdiglo se na stražnje noge, lahko poput onih mjehurića, nebi li i ono kako dospjelo u tu ljuljanku; — nu ljuljanka odleti, psetance padne te cvili, laje i mrči. Oni ga iz njihaljke podražuju; mjehurići zrakom pucketaju. — Ljuljanka daska, pa nestalna slika pjenastih mjehurića — to ti je moja pjevanka!"

„Priznajem, da je liepo, što pričaš; no ti sve to

pripoviedaš toli tužno, a baš ni jednim slovcetom nespominješ moga Perice.“

O čemu priča zumbul?

„Bile jednoč do tri seke, nježne i tankovite. Prva u crveno, druga u bielo, treća u modro; rukom o ruku igrahu kolo na obali tihoga mora o jasnoj mjesečini. Nisu bile vile, već djeca ljudska. Oj, koli sladak miris širio se tamo a djevojčice izniknu u šumu. Mirisalo sve jače i jače. Tri liesa zaplove iz gustika šumskoga pučinom morskom a u liesovih tri sestrice. Kriesnice oblietahu naokolo kao lebdeće sviećice. Spavaju li te djevojčice ili su mrtve? Po mirisu cvieća sudeć, reko bi da su lješine. Zvono večernje zamnieva grobnu pjesmu!“

„Ti me raztužuješ“ reče mala Cvjeta. „Ti zumbule mirišeš toli jako, da moram pomišljati na mrtve djevojčice! O joj, ta je li moguće, da je umro moj Pero? Ruže koje bijahu pod zemljom rekoše da nije!“

„Bim bam!“ zazvone zumbulove čaške.

„Nezvonimo mi za malim Kajom; ta niti ga nepoznamo; mi samo pjevamo svoju pjesmu, jedinu što ju umijemo!“

Cvjeta pokroči do mlječnjaka, što je provirivao iz svjetlo zelena lišća.

„Ti si, kao malo sunašce!“ kliknu Cvjeta. „Bi li mi ti znao reći, gdje ću naći svoga maloga druga?“

Mlječnjak sjajan zatreperio, zirkajuć na Cvjetu. Koju li će on zapojati? Ta i on valjda neće o Peri!

„Prvoga proljetnoga dana sjalo je milo, toplo božje sunašce nad nekim malim dvorcem. Traci mu se upirahu u biele stiene susjedne kuće. Tik kuće uzbuja prvi žuti cvietak, te zasja poput zlata na toplih sunčanih zracih. Starica baka kuči vani na svom stolcu, unuka siromašno, ljepušno djevojče vraćajuć se s kratkotrajnoga posjeta, cjelunu staricu baku. Djevojče bijaše čisto zlato, zlato srca prelilo se u taj blagoslovljeni

cjelov, zlato joj bijaše na ustih, zlato na dnu duše. Vidj, to ti je moja priča," svrši mlječnjak.

„O moja siromašna babo!" uzdahne Cvjeta. „Ti sjegurno čezneš i tužiš za mnom, kao i za malim Perom. Nu vratiti ću se ja skoro kući, pa ću tada dovesti i maloga Peru. Što marim dalje upitkivati cvieće, ono tek znade svako svoju popjevku, a o Perici ništa!"

Na to si podsuče svoju malu opravicu, da uzmogne brže trčati; ali ju sunovrat oplahne po nožici, kada je preko njega skočila. Ona stane, te se zagleda u visok gizdavi cviet i zapita: „znadeš li ti možda štogodj?" Te se sasvim sagnu do sunovrata, a što joj ovaj reče?

„Ja gledam samo na se! Ja se samo za sebe brinem!" odgovori on. „Oj, oj — kako krasno mirišem! Gori u sobi podstriešnici stoji polunaga mala plesačica. Sada se vrti na jednoj nozi, sada na drugoj; ona je gazila čitav sviet nogama; ona nije drugo, no zamama očijû. — Polieva vodom iz čajova lonca nekakvu krpu, to je zobunac, — liepo je biti čist! I biela joj oprava visi na klinu, i nju je prala u čajevu loncu, a na krovu ju je šila. Ona obuče tu opravu, omota si vrat žutim rubčićem, a tim se oprava pričinja još bjelijom. Sad podiže jednu nožicu, a na drugoj se ljulja. Upravo kao da sebe gledam! Upravo kao ja."

„A briga me za to!" reče Cvjeta. „Što je meni do toga!" — Pa odtrči na kraj vrta.

Vrata bijahu zaključana, nu Cvjeta pritisne svom silom zahrdjalu kvaku, vrata se otvore i ona bjež u široki sviet. Bila je bosa. Po triput se obazre, ali nigdje žive duše, koja bi za njom išla u potjeru. Napokon umoriv se, sjede na veliki kamen! Al tek što se obazre nebijaše već ljeta, bilo se je već dobrano ujesenilo. To se u krasnom vrtu dakako nije opažalo, jer je tamo vazda žarko sunašce grijalo i cvalo cvieće svakoga doba.

„Bože mili, kako sam zakasnila!" prestravi se mala Cvjeta. Ta već je zajesenilo. Bože, sada nesmi-

jem počivati.“ I skoči na noge. Oh, njezine male nožice koli bijahu već ranjene, koli bijahu umorne! Na sve strani pohladilo i opustilo. Hlapavi vrbini listovi bijahu već posve požućeli, a rosa je curkom curila s njih. List po listak odpadao na zemlju. Jedina trnula nudjala je svoj plod, ali taj plod bijaše toli trpak i toli je stezao usta. Oh, kako bijaše tužno i mučno u tom dalekom svietu!

Četvrta pripoviest: Kneževič i kneginja.

Umornoj Cvjeti valjalo je opet odpočinuti. Po sniegu skakutaše prema njoj stara, velika vrana. Vrana je dugo mirno stajala, motrila ju i glavom kimala, pa joj napokon dovikne: „Kra, kra! Dob'r dan, dob'r dan!“ Inače nije ni umjela. Ali ona je dobro mislila po malu djevojčicu, pa ju upita, kuda putuje tako u daleki sviet, pa sama. Od rieči „sama“ prozuje Cvjetu srsi, te ona izpripovieda vrani čitav svoj život i svoj udes, pa ju napokon upita, da li je gdjegodj vidjela njezinoga Pericu.

Vrana kimnu mudro glavom te reče: moglo bi biti, moglo bi biti!“

„Što to veliš?“ vrisnu djevojče i stane cjelivati vranu, malo te ju nije zagušila.

„Hm, mudro, mudro!“ primjeti vrana. „Mislim, da bi mogla znati, mislim — dà. Može biti, može biti. Onaj mali Pero, — nu sada je valjda kraj knjeginjice na te jur zaboravio!“

„Šta? zar je on u kakove kneginjice?“ upita Cvjeta.

„Jest, pa slušaj!“ zakriešti vrana. „Ali vrlo mi je mučno tvojim jezikom govoriti.

„Razumiješ li vranji jezik *), onda ću ti jasnije pripoviedati?“

„Ne, ja nisam učila toga jezika,“ odvrati Cvjeta,

*) Vranji jezik običaje se zvati djetinji šaljivi govor, nastajući primetanjem suvišnih slovaka.

„moja baba ga je dobro umjela. Ah, zašto ga nisam i ja učila!“

„Nu pa neka je i tako!“ reče vrana. „Pripoviedat ću kako umijem i mogu. Plesti će mi se, dakako, ali što ću?“ I poče vrana pripoviedati, što je znala.

„U ovom kraljestvu, gdje mi sada sjedimo i gdje ti ja pripoviedam, žive knjeginjica najumnija u cielom carstvu. Proštila je sve novine ovoga svieta, ali ih je i opet zaboravila, toli je pametno! Nedavno sjedi ona na priestolju, a to baš kažu da nije ugodno, pa zapjeva neku pjesmicu, i to baš ovu: „Ajde da se ja udadem! Nije šala udaja!“ Tako si ona zapjeva i odluči udati se. Nu ona je htjela takova muža, koji bi joj znao vazda odgovarati, kada bi ga što upitala, a ne samo da se koči kraj nje u dragocjenoj odori, jer je to veoma dosadno. — Skupi dakle sve svoje dvoranke, pa kad im reče, što je namislila, one se vrlo uzraduju.

„To je nam milo!“ rekoše. „Ta mi smo si baš neki dan mislile!“

Tad vrana metne krilo na srce pa reče: „Boga mi vjeruj, sve ti je gola golcata istina, što ti pripoviedam. Jer ja ti imam ljubovnika, koj je pitomac tamo u dvoru; on mi je sve potanko pripoviedao.“

Taj ljubovnik i dvorski pitomac bijaše dakako gavran, jer samo gavran voli vranu, pa tako će biti do konca svieta!

„Novine su se umah tiskale sa crvenim okvirom od samih plamtećih srdaca, pak i ime kneginjice složili su od srdaca. Novine su pisale, da svaki mladac slobodno dodje na njezin dvor, da se s njom porazgovori, samo ako je krasan i glavit momak. Onaj pako, koji bude govorio najslobodnije, kao da je kod kuće, za toga će poći knjeginjica.

„Jest, jest. To je živa istina. Možeš mi vjerovati. Istina, kao što me ovdje živu vidiš“ prekine vrana pripoviest. „Ljudi su vrvili sa svih strana u dvor, to se

tiskalo, natrkivalo, natjecalo i vikalo; nu ni prvi ni drugi dan nije bilo sreće.

„Svi su dobro znali govoriti na ulici, nu kada stupiše palači preko praga, kad ugledaše stražare kako se sjaju od srebra i dvorjanike na stubah kako se blište od suhoga zlata, sve u jednom svjetlu, tada im zape rieč u grlu. A kada tek izidjoše pred priestolje, gdje je sjedila knjeginjica, ukočiše se kao lipovi bogovi, te su samo znali izmucati posljednju rieč, koju su čuli od knjeginjice a sami se ničemu nedomisliše. A to je knjeginjici bilo dosadno. Bilo im je kao da si im muštarde na želudac privezao, dok nisu opet na polje izašli, jer tada im se opet otvori rieč. Ciela povorka ljudi stajala je od gradskih vrata pa sve do palače. — „Ej, ta i ja sam tamo bila, da to vidim!“ primjeti vrana. „Oni gladovahu i žedjahu, ali u gradu nedobiše ni da bi mlačne vode kapljicu. Doduše neki, kojim je više valjala pamet, ponieše kruha i rakije, nu nisu nikomu dali ni zalogaja, misleći ovako: neka se svi samo ljudski izgladne i ižžedne, bogme takve izjelice neće knjeginja uzeti!“

„Ali Pero, moj mali Pero, jeli je on došao?“ pretrže tu dugu pripoviest Cvjeta. „Zar je i on bio med tom svjetinom?“

„Čekaj, čekaj malo! Sada baš dolazimo do njega. Svanuo je i treći dan, eto dodje malo momče nit na konju nit na kolih, nego pješice upravo u grad. Oči su mu žarke, kao i tvoje, bujna kosa pala po ramenu, nu bijaše na siromašnu odjeven.“

„To bijaše Pero, to bijaše Pero!“ ciknu Cvjeta. „O tad ga ja nadjoh!“ pljeskaše rukama poskakujuć od radosti.

„Mali torbak nosio je na ledjih!“ reče vrana.

„Ne, ne; to su bile sjegurno njegove saonice“ — klikne Cvjeta; „jer je otišao sa saonicami.“

„Moguće,“ završi vrana; „nisam baš tako točno

gledala; nu ovo što ću dalje kazivati, znadem od svoga pitomoga ljubovnika. — Došav na gradska vrata, i uzriev stražu u srebru, a na stubah dvorjanike u suhu zlatu: nesmete se ništa, već im kimnu glavom i reče im: „mora da je dosadno na tih stubah stajati, idem radje u palaču“ Dvorane se sjale od sto i sto svieća, tajni savjetnici i preuzvišena gospoda šuljali se bosonozi, noseć zlatno posudje. Tuj mora da obuzme čovjeka neki pobožni strah. Bijaše grobna tišina, samo njegove čižme škripahu glasno, nu on se nije ništa žacao toga.

„To je sjegurno Pero; dobro se sjećam da je nosio nove čižme i čula sam, kako je škripao u babinoj sobi!“ primjeti Cvjeta.

„Dakako, da škripahu!“ nastavi vrana. „I hrabro momče pristupi ravno do knjeginjice. Ona sjedjaše na golemom biseru, velikom kao kolovrat. Naokolo su ju kružile dvorske gospodjice i njihove djevice i od djevica služavke, zatim plemići sa svojom plemčadi i sa slugami i poslužići — sve se je to redalo do vrata, a što su bliže vratam stajali, tim su se sve gizdaviji blistali. Od slugine sluge poslužnik, što se tiho šulja u papučah, jedva ga smiješ zirnuti okom, tako ti se oholo nadimlje pod vratima!“

„To je strašno! Pa ipak je Pero dobio knjeginjicu?“ upita Cvjeta.

„Da nisam, kako jesam vrana, e, gladi bradu: knjeginjica je moja, makar sam i zaručena. On je tako liepo zborio, kao i ja, kada krasnoslovim svojim materinskim jezikom, — tako mi je barem moj pitomi dragi rekao. — Momak taj toli bijaše veseo i ljubezan! Nije on ni došao da knjeginjicu snubi, nego samo da njezinu mudrost izpita. Nu oni se jedan drugomu najednoč svidješe!“

„Dà, da, to bijaše za stalno Pero! On bijaše jedini tako mudar. Ta on je znao na pamet računati, čak i sa slomci! Oj, nebi li me ti htjela u grad povesti?“

„Hm, lahko je to reći!“ odvrati vrana. „Ali kako da to udesimo? Ja ću sa svojim pitomim ljubovnikom o tom koju prosboriti, on će nas morda svjetovati. Jer znaj, tako malomu djevojčetu, kao što si ti, nikada nedopušćaju ulaziti u grad!“

„Ali meni će dopustiti, jer samo kada Pero sazna, da sam ja ovdje, umah će izaći i povesti me sa sobom u grad.“

„Pričekaj me ovdje kod plota!“ reče vrana, kimnu dva tri put glavom, pa odleti.

Tek kasno u večer povrati se vrana. „Kvar, kvar!“ uzdahne ona. „Po sto puti te moj pozdravlja, pa ti evo šilje kus kruha, što si ga je uzeo u kuhinji. Tamo ima kruha dosta, a ti si već ogladnila. Kvar! Kvar! U grad nemožeš za sada doći, jer si bosa. Stražari u srebru i dvorjanici u zlatu toga ti nikako nedopustiše. Nu neplač’, mala, doći ćeš ti već onamo. — Moj dragi znade za tajni shod, što vodi do spavaće sobe, pa on je i nanjušio, gdje su ključevi.“

Tad unidjoše u vrt, u dugi drvored, gdje je listak po listak padao. A kada u gradu svjetla utrnuše, bazahu one tiho do nekih pokrajnih vratašca, koje su tek slonile o zidu. — O kako je srce Cvjetino od čeznuća i straha kucalo. Bilo joj je, kanda je namislila štogodj zla počiniti; pa ipak je htjela samo saznati, bijaše li ono mali Pero. Jest, on je to bio i nitko drugi; Cvjeta se je živo sjećala na njegove bistre mudre oči, na njegovu dugu kosu, — sve je to pred njom treptilo, — pa kako se ljubko smieši, baš kao i onda, gdje sjedjahu kod kuće na žliebu u cvieću. On bi ju sjegurno rado vidio, on bi ju rado čuo, kako je dugi put prevalila radi njega. On bi rado znao, kako je kod kuće sve tugovalo, kada se nije vratio. Oj, to je bilo veselja i straha! — Već bijahu na stubah. Na nekom ormariću svjetlucala mala žiža. Na podu šetaše pitomi gavran.

Mudro je klimao glavom, i razsudno motrio malu Cvjetu, koja se liepo pokloni, kako ju je baba naučila.

„Moja mala gospodično, moja zaručnica kazala mi je mnogo dobra i liepa o vami!“ uzme pitomi gavran. „Vaše živovanje vrlo me je tronulo. Nu, uzmite ovu žižu, ja ću vas voditi. Podjimo ravno, tuj nećemo nikoga sastati.

„Prividja mi se, ko da netko za nama ide,“ šapnu Cvjeta. Mimo nje je nešto odšuštilo; kano sjenu na zidu vidje konje vijorećih griva i tankovitih nogu, lovačku momčad, gospodu i gospodje na konjevih.

„To su samo sni, što leprše s mišlju visoke gospode, koja sanjaju valjda o lovu. Nu tim bolje, sada ih barem možemo sjegurnije u postelji motriti. Ipak se nadam, gospodično, uzpnete li se do velike časti, da na mene nećete zaboraviti, reče gavran.

„Ta kako bi za boga!“ odvrati šumska vrana.

Sada stupiše u prvu dvoranu. Sagovi od ružičastoga baršuna prostirahu se po podu, a stiene bijahu izkićene umjetnim cviećem. Tuj su opet mimo njih prhali sni, nu toli hitro, da Cvjeta nije mogla ni ugledati velike gospode. Dvorana do dvorane bijaše sve divnija i divnija, nije borami ni čudo, da se zbuniš tada. Dodjoše već u spavaću sobu. Pokrivalo na krevetu naličilo je velikoj palmi, kojoj bijaše lišće od dragocjena zlata, a posred dvorane o zlatnu i jaku držku lebdila dva kreveta poput dva ljiljana; jedan biel kao gorski snieg, u njem je spavala knjeginjica; drugi crven kao krv, tu je imala Cvjeta naći maloga Peru. Ona odgrne crveni listić, i tu ugleda smedji zatiljak. — Oj, to je Pero! Ona ga zazove glasno po imenu, nadnesav žižu prema njemu, — sni odletiše na konjevih iz sobe, — knežević se probudi, osovi glavu, ali — to nebijaše mali Pero.

Knežević mu samo zatiljkom nalikovaše, ali bijaše mlad i prekrasan. Tada se iz bieloga liera pro-

budi knjeginjica i upita, što je to. Cvjeta briznu plakati te izpripovjedi svoju poviest i sve što vrane učiniše za nju.

„O ti milo sirotanče!“ reče knežević, te pohvali vrane, što nisu baš tako zle, kako se vide; nu da takova šta više neučine. Medjutim će ih svakako nagraditi.

„Što volite, ili podpunu slobodu, ili da vas doživotno imenujem dvorskimi vranami, koje ćete imati pravo na sve kuhinjske ostanke?“ — upita knjeginjica.

Vrane se duboko poklone i zamole, da ih doživotno imenuje dvorskimi vranami; jer mišljahu i na starost, veleći: „milosti vaša, dobro bi bilo, da nam je štogodj i u starosti.“ Knežević usta s kreveta i polegne Cvjetu da spava, — više joj nije mogao učiniti; a ona sklopi male ručice i šapne: „o, kako su dobri i ljudi i životinje!“ zatvori oči i usnu blago. Svi se sni opet vratiše, nu sad bi rekao, da su krilati božji angjeli, koji vuku male saonice, a na njih se voza Pero, milo joj namigavajuć. Ali sve to bijaše tek san, pa s toga se sve opet razpline, čim se je probudila Cvjeta.

Drugoga ju dana obuku u svilu i kadifu od pete do glave. Jošte joj ponude, da ostane kod njih u gradu, gdje će krasno živjeti. Ali Cvjeta samo zamoli, da joj dadu mala kolica s jednim konjićem, a ona će poći dalje u bieli sviet opet tražiti Kaja. Darovaše joj cipele i krzno, obukoše ju liepo, a na odlazku stane pred dvorom krasna kočija sva od suhoga zlata. Kao sunce, blistao se na njoj grb knežev i knjeginjin. Vozić, sluga i konjanik pratili ju zlatnom krunom na kacigah. Sam knez i knjeginjica posade ju na kola i nazovu joj sretan put.

Vrana, koja se bijaše medjutim udala za svoga ljubovnika, poprati ju tri milje. Sjedila je u kočiji uz Cvjetu, jer nije mogla podnieti da se natražke vozi. Gavran je stajao na vratih, udarajuć krili o tlo. On nije mogao Cvjetu sprovesti, jer ga je glava poboljevala; odkako

bo je stalno namješten, previše jede. U kočiji bijaše postrance nakrcano svakojakih kolača, a pod sjedalom u sunjici bijaše voća i slaštica. „S bogom, s bogom!“ prikriči joj knez i knjeginja. Mala Cvjeta briznu u plač, a i snaša vrana proplače. — Tako provališe prve tri milje. Tada joj i vrana nazove po zadnji put s bogom, ali se težkim, težkim srcem razstajahu. Vrana prhne na drvo i uze treptati crnimi krili, tako dugo, dok je godj mogla vidjeti kola, koja se daleko, daleko sjala kao sunce!

Peta pripoviest: mala hajdukinja.

Vozila se kočija tamnom šumom, nu svietlila je poput zublje. Hajdukom je to bilo zazorno, nije im se dalo toga podnositi. „Ele pusta zlata!“ kliknu i nahrupe na kočiju, pograbe konje, poubiju male dvorjanike, vozića i slugu, a zatim izvuku iz kočije malu Cvjetu.

„Tovna je i ljepušna kao da si ju orasi hranio!“ primjeti stara hajdučka ženurina, duge, naježene brade i gustih obrva, koje su joj oči prekrivale. „Biti će tečna, ko malo tusto janje; baš ćemo omastiti bradu.“ Pa potegne goli nož, koji blisnu, da te je groza hvatala, da zakolje Cvjetu.

„Jao!“ cikne u taj čas baka. Kći joj, koju je na ledjih nosila, ugrize ju tako biesno i ljuto za uho, da ti je upravo godilo. „Mrzki kopilane!“ zahuči majka i zaboravi zaklati Cvjetu.

„Ja hoću, da se sa mnom igra, ona će mi pokloniti svoje krzno i svoje krasno odielo, i sa mnom će u postelji spavati!“ I nanovo zagrize staru hajdučku ženurinu da je sve u vis skakala i stala se vrtiti kao pomamna. A hajduci se smijahu grohotom, rugajući se: „gledji, gledji, kako djipa sa svojim teletom!“

„Ja hoću u kola!“ reče malo hajdučko djevojče. A

kako je ono sviralo, tako su drugi plesali. Njezinoj prokšenosti i tvrdoglavosti morali su svi udovoljavati. Ona sjedne sa Cvjetom u kočiju i povezu se preko grmlja i jaruga u crnu šumu. Hajdučko djevojče bijaše kolika i Cvjeta, nu mnogo krupnija, širokih ramena i crnomanjasta, očiju crnih kao ugljen, skoro već turobnih. Obujmi Cvjetu oko pasa i reče: „neboj mi se, neće te oni zaklati, dok se ja na te nerazljutim. — Ti si nekakva knjeginjica?“

„Nisam!“ odvrati Cvjeta, pa joj izpripovjedi sve, što je doživila i kako ljubi maloga Peru.

Hajdučko djevojče gledalo ju je sasvim ozbiljno, kimne malo glavom, pa reče: „neće te oni zaklati, sve da se i ja razljutim na te; jer tad ću te zaklati sama!“ A zatim otare Cvjeti oči i turi obe ruke u liepi krzneni kolčak, koji bijaše toli mekan i topao.

Najednoč se ustavi kočija. Dodjoše u dvorište hajdučke kule, koja bijaše razpucana od vrha do dna. Gavrani i sove prhali su iz zijotina i rupa. Grdne psine, svaki bi čovjeka znao progutati, dolete im u susret; ali nijedan nezalaje, jer to nije kod hajduka dozvoljeno.

U ogromnoj, staroj, zadimljenoj dvorani buktila je vatra sred kamenita tla. Dim se je vukao pod svodom, dok si sam nenadje izlaza. Orijaška kotlurina kipila je puna juhe, a zecevi i kunići cvrčili su na ražnjevih.

„Ti ćeš noćas sa mnom spati i s mojimi malimi životinjicami!“ reče mala hajdukinja. Nahraniše se i ponapiše, a zatim odoše u tamni zakutak, gdje je bilo slame i nekoliko gunjaca. Nad glavom im sjedile na prutovih i gredah stotine i stotine grlica, koje su već bile pospale, ali se ipak malo uzvrpoljiše, kad su došle djevojčice.

„Ovo su sve moje grlice!“ reče mala hajdučica i sgrabi iznenada najbližu grlicu za noge te stane š njom toli silno tresti, da joj je perje prhalo. „Nà, poljubi

ju!“ krikne i udari s njom Cvjeti o lice. „Gle ovdje sjede ti šumski gadovi,“ reče ona i pokaže Cvjeti na množinu letava, što su iz zidnih rupa virile. „Odletile bi one, da nisu čvrsto zatvorene. A ovdje ti je moj stari dobri Bejo!“ pa povuče za rogove jelena, oko vrata mu se sjala mjedena karika, koja bijaše o zid privezana. „I taj mora biti privezan, inače nam uteče. Svake ga večeri malo poškakljem svojim nožićem izpod grla, pa se toga ta luda boji, ko biesa!“ Tad potegne mala djevojčica dugačak nož iz pukotine zidne, te ga prosmica nekoliko puta jelenu izpod grla. Siromašno zvjere djikalo i udaralo nogami, a mala hajdučica grohotom se tomu smijala. Tad povuče Cvjetu sa sobom u krevet.

„Zar ćeš s tim nožem spavati?“ upita Cvjeta, pljašljivo zureć na hajdučicu.

„Dakako, ta ja vazda s nožem u ruci spavam. U noći se može svašta dogoditi!“ reče hajdučica. „Nu ded mi opet pripoviedaj, kako si i prije, o malom Peri, i kako si se u sviet odputila?“ Cvjeta počme iznovice pripoviedati. Grlice na prutovih neke gukahu, neke spavahu. Mala hajdučica jednom rukom obuhvati Cvjetu oko vrata a drugom rukom tiskala je nož i spavala hrkom. Nu Cvjeta ni da bi oko stisnula. Oko vrata joj hukao život i smrt. Hajduci se grijahu okolo vatre, pjevajuć i pijuckajuć, a stara se hajdukinja koprcaše i prebacivaše. Užasno li je to bilo za malu djevojčicu!

Tada se javiše grlice: „guk, guk, guk! Mi vidjesmo maloga Peru. Bielo pile nosilo mu je saonice, a on je sjedio kraj sniežne kraljice, što se je prevezla tik iznad šume, kada mi počivasmo u gnjezdu. Na nas mlade grličice strahovito je duvala; osim nas dvoje sve druge pogiboše. Guk, guk, guk!“

„Šta vi to gore pripoviedate?“ klikne Cvjeta. „Kamo, kamo je odputovala sniežna kraljica? znate li štogodj o njoj, recite mi!“

„Rado je putovala u Laplandiju, tamo je vječni snieg i led! Nu o tom će ti koju znati jelen, što je biednik eno tamo na konopu prikopčan!“

„Ah, dà. Tamo je vječni snieg i led, tamo je krasno i dobro!“ Uzdahne sjeverni jelen. „Tamo sam slobodno skakao po velikih i caklećih se dolinah! Tamo kraljuje sniežna kraljica u ljetu u svojih šatorovih. Nu njezini bieli dvori dalje su gore na sjevernom stožeru, na otoku Spitzbergen.“

„O moj Pero, Perice!“ uzdahne Cvjeta.

„Mirno spavaj, jer ću ti inače rinuti nož u srce!“ vikne mala hajdučica.

U jutro joj pripoviedaše Cvjeta sve, o čem su govorile grlice. Slušajuć to mala hajdučica, malko se zamisli, te kimajući glavom reče: „To ništa nepomaže, to ništa nepomaže!“ — „A znadeš li ti, gdje je Laplandija?“ okrene se hajdučica napokon k jelenu.

„Ma bog s tobom, tko će to bolje znati, nego li ja!“ reče jelen, a oči mu se zakriese. „Tamo sam se rodio, tamo odgojio! One sniežne poljane bile su moje plandište, moje trkalište!“

„Pa slušaj!“ reći će mala hajdučica Cvjeti. „Svi su naši mužkarci odišli od kuće, tek majka je ovdje; nu ona i ostaje. Ali bliže pôdneva napit će se ona iz velike čuture, zatim će zaspati, tad ću se za te poskrbiti!“ Sada skoči s kreveta, ogrli majku oko vrata i povuče ju za bradu: „dobro jutro, draga moja kozo, dobra moja kozo; dobro jutro!“ A stara cvrk malu po nosu, da joj je i pocrvenio i poplavio. Ali to bijaše sve samo od ljubavi.

Kada se je majka napila iz svoje čuture i zaspala, poskoči malo hajdučko djevojče do jelena, te mu prišaptne: „Vrlo bi me veselilo, da mi te je još koji put svojim oštrim nožem poškakljati pod grlom, jer tada tako smiešno glavrdaš! Nu neka bude! Riešiti ću te toga lanca, pa ti dopuštam, da se možeš sproći do Lap-

landije. Nu valja ti dobro podbrusiti papke, da možeš ovo malo curče odnieti u dvore sniežne kraljice, gdje boravi njezin drug. Ti si valjda čuo što je pripoviedala, ta govorila je dosta glasno, a ti si prisluškivao!

Veseo jelen od radosti djipnu u vis. Mala hajdučica podiže Cvjetu na jelena, a bila je i toli pozorna da ju je čvrsto vezala uz jelena, pače i mali joj jastučić prikopčila za sjedalo. „Evo ti još tvojih krznenih cipelica“, reče ona, — „bit će ciče zime; nu tvoje ću si krzno ja pridržati, preliepo je nego da ti ga vratim! Nu zato se nećeš smrznuti. Evo ti majčine rukavice, bit će ti do lakata. Ded rini ruke! — Nut, sada si u tih rukavicah baš kao moja grdoba majka!“

Cvjeta je sve plakala od radosti.

„Ma boga ti, ja nemogu trpjeti, da mi se uvjek cmiljiš, zavikne hajdučica. „Sada treba da si liepo vesela! Nà, ponesi sobom dva hljebca i ovaj svinjski but, da mi ne ogladniš. Oboje to priveže straga na jelena, otvori širom vrata, namami velike psine u kulu, zatim hitro prereže nožem konop i dovikne jelenu; „sada ajde, nu da mi paziš na malu djevojčicu!“ — —

Cvjeta domahivaše svojimi velikimi rukavicami maloj hajdučici „s bogom“ a zatim odleti preko brda i dolina, preko gora i gudara, brzo kao striela. Vuci su tulili; gavrani graktali. — „Huj, huj, huj!“ Cvililo je po zraku. — A crveno svjetlo prosulo se nebom. „Zdravo, moja stara sjeverna luči!“ kliknu jelen. „Kako mi milo sjaješ!“ — A onda poleti, još brže, dan i noć. Djevojče je jur izjelo i krušac i but — — a tad stigoše u Laplandiju!

Šesta pripoviest: Laponka i Finjanka.

Stadoše kraj neke male kućice. Kukavna li bijaše to kolibica. Krov je visio do zemlje, a vrata su bila tako nizka, da su stanari morali potrbušice plaziti u

nju ili iz nje. Ni žive duše nije bilo u njoj, do li neke stare Laponke, što je uz tamnu uljenicu varila ribe. — Jelen joj je izpripovjedao sve Cvjetine zgode i nezgode, ali još prije svoje, jer su mu se njegove puno važnijimi vidjele. Cvjetu je tako ljuto zeblo, da nije mogla niti riečce izustiti.

„Aj, aj, vi jadne sirote! što li ga je vami još pretrčati!“ reče Laponka. „Valja Vam još preko sto milja prevaliti u zemlju Finsku, tamo kraljuje snježna kraljica i upaljuje svakoga večera bengalsku vatrn. Napisat ću kratko pisamce na suhom bakalaru, papira nema u mene. To ćete predati nekoj Finjanki, koja će vas točnije uputiti!“

Pa kada se je ogrijala Cvjeta i kada nešto založiše i srknuše, napiše Laponka nekoliko rieči na suhom bakalaru, naloži Cvjeti, da dobro pazi na to, zatim ju na novo sveže čvrsto uz jelena a ovaj odleti. — „Huj, huj, huj!“ hujilo je zrakom. Čitavu noć plamsala krasna, modričasta sjeverna luč. I dodjoše u Finsku zemlju te pokucaše na dimnjaku Finjanke, jer nije imala niti vrata na kući.

U stanu Finjanke bilo je tako vruće, da je sama Finjanka gola golcata stanovala tuj Bijaše to patuljasta i zamrljana starica. Umah skide sa Cvjete rukavice i cipele, da joj nebude odviše vruće, a jelenu priveže grudu leda na čelo. Zatim pročita pismo na bakalaru. Pročitala ga ona borme i do tri puta dok ga je dobro upamtila; a onda turi bakalar u kipući kotao, jer se je mogao pojesti; Finjanka bo nije nikada ništa uzalud potratila. —

Tad izpripovjedi jelen najprije svoje sgode a onda Cvjetine. Finjanka je žmirkala razboritim očima, nu šutila je kao kamen. „Oj, ti si toli mudra glavica!“ primjeti jelen, „da možeš sve vjetrove jednim konopom sapeti i povezati, pa ako brodar prvi uzao na tom konopu razrieši, lagodan mu vjetar tjera ladju; razrieši li

drugi, vjetar duva žestoko, a kad razrieši treći i četvrti, tada zahuji bura, da šume ruši i dubove čupa. Nebi li ti i toj djevojčici htjela svariti napitak, od koga bi joj se snaga postostručila, da uzmogne svladati sniežnu kraljicu?"

„Postostručila?" odvrati Finjanka. „To bi nešto vriedilo." Tada uzme dasku, izvuče smotano krzno i razmota ga. Čudnovata bijahu tude pismena našarana, a Finjanka je čitala, čitala, da joj je sve znoj niz čelo tekao.

Jelen je neprestance žarko molio za malu Cvjetu, a ona je upirala suzne oči, pune tajne molitve na Finjanku dotle, dok ova opet nije počela žmirkati, te jelena u kut povukla, metnuv mu drugu grudu leda na čelo te prišapnuv mu:

„Mali je Pero kod sniežne kraljice, tamo žive u lasti i slasti, i misli da nigdje na svietu tako nije kao tamo. Ali to je zato, što nosi trunak zrcala u srcu i u oku. Ako se taj neizvadi, neće nikada više biti pravim čovjekom, a sniežna kraljica vazda će mu zapoviedati!"

„Pa zar nebi ti maloj Cvjeti nešto takova mogla dati, da bi sve te težkoće svladala?"

„Ja joj nemogu veće moći udieliti, nego što ju već ima. Nevidiš li, kolika je u nje moć? Nevidiš li gdje joj služe i ljudi i životinje? Nevidiš li kako se je bosa proniela dalekim svietom? Mi joj nemožemo nikakove sile podieliti. Najveća joj je snaga u vlastitom srcu, a leži u tom, da je milo i nevino diete. Nemože li ona sama doći do sniežne kraljice i Perici izvaditi staklovinu iz oka i srca, u nas joj neima pomoći. Dvie milje od ovdje već počima vrt sniežne kraljice. Onamo ponesi malu djevojku, a kada dodješ do grma, gdje niču crvene jagode izsred sniega, ostavi ju ondje. Sad nebrbljaj puno, već se žuri i vrati se ovamo!" Tada

digne Finjanka malu Cvjetu na jelena, a on odtrči poput munje.

„Jao, ja neimam svojih čižama, ja neimam svojih rukavica!“ ciknu mala Cvjeta. Ali ona se toga tek sjeti već u cičoj zimi. Jelen se nije usudio stati, bježao je do grma crvenih jagoda, tu položi Cvjetu na zemlju, poljubi ju u usta, a debele, vruće suze potekle mu niz lice. Zatim odleti natrag. Tuj je sad stajala osamljena sirota Cvjeta bez cipela, bez rukavica posred strašne, ledene Finske zemlje.

Trčala je svom silom sve dalje i dalje. Tada nasrne čitav roj snieżnih pahuljicâ, nu one nepadahu s neba, jer je nebo bilo vedro kao zrcalo i sjalo sjevernom luči. Te sniežne pahuljice naganjahu se zemljom, a čim se više bližahu k djevojčici, sve postajahu veće. — Cvjeta se je sada sjetila, kako su velike bile one pahuljice, koje je nekada s Perom gledala na povećalo. Nu ove su dakako puno veće i strašnije bile. — Bijahu žive, bijahu kraljičine predstraže najčudnovatijih prilika. Neke bijahu poput grdnih dikobraza, druge poput zmijskih glava, treće poput malih medvjeda, naježene dlake. Sve bijahu sjajne i biele, sve bijahu prave žive sniežne pahuljice.

Cvjeta je molila svoj otčenaš. Zima je toli poljutila, da je vidjela svoj dah poput magle izlaziti na usta. Dah joj se sve većma i većma sguščivao, i upriličio se u male angjelke, koji su sve rasli i rasli, čim se većma ticahu zemlje, a svaki je imao na glavi kacigu, a u ruci štit i koplje. Sve ih budne više i više, a kada je Cvjeta dovršila otčenaš, nastao je oko nje čitavi tabor. Angjeli udarahu svojim kopljem na te gadne snježne pahuljke, da ih na miehe razderaše, a Cvjeta koracala sjegurno i hrabro napried i napried. Angjeli joj gladkahu ruke i noge, a onda je zima popustila, a Cvjeta hitila sve to hitrije k dvorovom sniežne kraljice. —

Nu sada se svratimo na maloga Peru, što je s njim. On dakako nije mislio na malu Cvjetu, a nikada nebi bio ni slutio, da će ona ovamo doći.

Sedma pripoviest: grad sniežne kraljice, što se je tu sve zbilo i konac.

Zidovi dvoru bijahu od čista sniega, a vrata i prozori od brijućih vjetrova. U gradu je bilo do stotinu dvorana, sve onako, kako ih je već praminjajući snieg sazdao.

Najveća dvorana dužila se je u nekoliko milja. Žarka sjeverna luč sve ih je razsvjetljivala, a bijahu toli ogromne, toli prazne, toli grozno hladne, i toli sjajne!

Nikada se nebi tuj poveselilo, da bi ma samo koji medo zaplesao uz svirku sjeverovu ili da bi bar bieli medjedi zaigrali kolo na stražnjih noguh. Nikada nisu tih dvorova posjetili kakvi gudaši ili svirači gubičaste ili pandjaste pasmine, niti je tuj bilo kakva razgovora na putu i posielu. Prazno, pusto i studeno bilo je u dvoranah sniežne kraljice. Sjeverna luč sjala je tako svjetlo, da ti je samo svjetlo kazivalo, koje je doba dana. U toj neizmjernoj praznoj dvorani od sniega bilo je smrznuto jezero, koje se je na tisuće komada razpucalo, a komad je komadu bio tako posvema nalik, da je od svega bio pravi podpuni umotvor. A sried toga jezera stolovaše sniežna kraljica kada je bila kod kuće, pa tad bi znala reći, da sjedi u ogledalu razuma, a to da je jedino i najbolje ogledalo na svietu.

Mali Pero posvema je poplavio od studeni, dapače pocrnio, nu on neosjeti toga, jer mu je kraljica zatomila zimu svojimi cjelovi, a srce mu i onako bilo gruda leda. Vukao je amo i tamo nekoliko oštrih, ravnih odlomina leda, pa ih slagao na sve načine, hotio bo je nešto sagraditi. Bijaše tako, kao kad mi slažemo od malih, drvenih pločica svakakve oblike. I

Pero je skladao takove oblike i to posvema čudnovate. To bijaše ledena igra razuma. On je scienio te oblike najizvrstnijimi i najdragocjenijimi, a to je činio onaj stakleni prašak u njegovu oku! On je sastavljao podpune slike od pisanih rieči; ali nikako nije mogao sastaviti jednu jedinu rieč, koja mu se je najvećma vrzla po glavi t. j. rieč: vječnost. Sniežna mu kraljica obeća: „uzmogneš li stvoriti tu sliku bit ćeš svoj gazda, i darovati ću ti čitavi sviet i nove sklizaljke." — Ali sav mu trud bijaše uzaludan.

„Sada mi je odjuriti u toplije krajeve!" reče mu sniežna kraljica. „Idem onamo, da zavirim u one crne lonce." Pri tom je mislila na vatromete Etnu i Vezuv. „Malko ću ih pobieliti. To treba da bude, to je zdravo za limune i za groždje. „I sniežna kraljica odleti a Pero ostade sam samcat u toj pustoj ogromnoj ledenoj dvorani. Razmatrao je gromade leda, i razmišljao, razmišljao, — da su mu sve kosti pucale. Sjedio je mirno i ukočeno, čovjek bi rekao, da se je smrznuo.

U to stupi mala Cvjeta na velika vrata i unidje u palaču. Oštri su vjetrovi hujili, nu ona izmoli večernju molitvu, i vjetrovi se smiriše, kao da legoše spavati. Unidje ona u ogromnu, pustu palaču i čim opazi Peru odmah ga upozna te poleti k njemu, i ovine mu se oko vrata, čvrsto ga obuhvati i klikne: „Pero! mili moj sladki mali Pero! Ipak te jednom nadjoh!"

Nu on je sjedio posve mirno, ukočeno i ledeno. A mala Cvjeta proplače, i vruće joj suze kapahu na njegove grudi; proniknuše mu do srca, raztopiše mu tu ledenu grud, i onu djavolsku odlominu od zrcala sasvim uništiše. On ju stade motriti sve milije i milije a ona zapjeva:

„Cvatite nam ružice
Dokle ne usanete,
A kada usanete:

Eto nama božića,
I maloga Isusa!“

Tada briznu Pero u plač, plakao je od srca, dok nije izplakao prašak od zrcala, a tad ju tekar pravo upoznade te uzklikne: „Cvjeto, draga, mala moja Cvjeto! Gdje si mi tako dugo bila? A gdje sam ja bio?“ I razgleda okom naokolo. „Joj, kako je hladno ovdje, kako je to bezkrajno i pusto!“ I privinu se uz Cvjetu, a ona je plakala i smijala se od radosti. Divan to bijaše prizor, da su iste ledene sante od milja poskakivale. Pa kada se utrudiše i poliegaše, stvori se od njih na vlas ona slika, koju mu je sniežna kraljica naručila da ju stvori, ako hoće da postane gospodarom čitavoga svieta i dobije nove sklizaljke.

Cvjeta ga stane cielivati u lice, i lica mu procvatoše kao ružice; stane ga cielivati u oči, i oči sinuše kao i Cvjetine; ona ga stane cielivati u ruke i noge i on ozdravi i razigra se. Slobodno se sada vrati, oj snježna kraljice; sloboda Perina bijaše upisana sjajnimi santami leda.

Tad se uhvatiše za ruke i odputovaše iz ogromne palače. Govorahu o babi i o ružah što no su nad žliebom na krovu. Kuda su hodali, smiriše se vjetrovi a sunce prosijavaše, a došavši do grma crvenih jagoda, dočekao ih tuj sjeverni jelen sa mladom drugaricom košutom, koja pruži malim svoja vimena puna topla mlieka, cjelujuć dječicu u usta. Ponesoše Peru i Cvjetu najprije k Finjanki, gdje se otopiše i za dalji put propitaše. Poslje dodjoše do Laponke, koja im bijaše sašila novo odielo i saonice im uredila.

Jelen i košuta poprate ih poskakivajuć do granice zemlje.

Tuj se ukaže prvo zelenilo. Oprostiše se s jelenom i s košutom te s Laponkom. „S bogom, s bogom! „klicahu svi u jedan glas. Prve male ptičice zacvrkutaše, šuma bijaše se diljem razpupala, a iz šume

dojezdi mala hajdučica na veleliepnom konjicu, koga je Cvjeta dobro poznavala (ta on ju je vozio u zlatnoj kočiji). Sjajna joj crvena kapa na glavi a o pojasu svjetlo oružje. Njoj bijaše već dozlogrdilo u kući, te ode, da proleti križem svieta, najprije na sjever, a neomili li joj ondje, tada na koji drugi kraj svieta. Hajdučica je odmah upoznala Cvjetu, a Cvjeta nju: ele pusta veselja!

„Liepa li si mi ti skitalica, moj junakoviću!" reče hajdučica malomu Peri. „Ded mi kaži, jesi li vriedan, da se po te do na kraj svieta leti!"

A Cvjeta ju dragaše po licu i upitkivaše za kneževića i knjeginjicu.

„Oni su odputovali u tudji sviet!" reče hajdučica.

„A vrana?" zapita Cvjeta.

„Hm, poginula je!" odvrati ona. „Pitomi je dragan postao udovcem; šeće mudro sa crnom vrpcom na nozi, vele, da veoma tuguje, nu to su sve samo brbljarije! Ali ded ti meni sada pripoviedaj, što ti se je sve desilo putem i kako si toga plandišu ščepala."

A Cvjeta i Pero pripoviedahu sve.

„Snipp-snapp-snurre-purre-baselurre!" reče hajdučica, pruži im ruke i obeća, da će ih posietiti, dodje li ikada u njihov grad, — te odjaši u široki sviet. —

Cvjeta i Pero podju dalje vodeć se za ruku, a što su dalje dolazili, to je nastajalo krasnije proljeće, svuda cvieće i zelen. Zvonovi mrmorili iz daleka, oni ugledaše visoke tornjeve i grad, u kom su stanovali. Udjoše u grad i dodjoše na vrata, gdje im je bila starica baka, i tada uz stepenice na podkrovlje i udjoše u sobu, gdje je bilo sve po starom. Ura je brzala! „tik, tak! tik, tak!" A kazala se okretahu. Nu ulazeći na vrata, opaziše, da su postali već odraslimi ljudi. Ruže cvatuće na žliebu provirivahu na okance i u sobu, a tude još stajahu njihovi mali stolčići, i Pero i Cvjeta posjedaše se svaki na svoj, držeći se svedjer za ruku. Ledeni, pusti sjaj u sniežne kraljice zaboraviše poput težka sna. —

Baka sjedi na žaru sjajnoga božjega sunašca i čita glasno iz svetoga pisma: „Nebudete li poput djece, neunidjoste u kraljestvo nebesko!“

A Cvjeta i Pero zaviriše jedno drugomu u oči i zapjevaše popjevanku:

Cvatite nam ružice
Dokle ne usanete,
A kada usanete:
Eto nama božića,
I maloga Isusa!

Tuj sjede oboje, odrasli su ljudi, pa ipak djeca, djeca srcem. — Bilo je ljeto, toplo blago ljeto!

Kraljeve nove haljine.

Prije mnogo godina bio jedan kralj, koji je tako uživao u novih kaljinah, da je sve svoje novce izdavao na to, da se sjajno odievati može. On niti je mario za svoje vojnike, niti se starao za kazalište, dà niti na šetnju nebi bio izašao, kad mu nije do toga stalo bilo, da se pokaže u svojih novih haljinah. Za svaki sat u danu imao je nov kaput, pa kao što se o drugih vladarih govori, da viećaju u vieću, tako se je o njem kazivalo, da se odieva u garderobi.

U prestolnici njegovoj živilo se veselo, svaki dan dolazilo mnogo stranaca. Jednoč dodjoše tamo i dvie varalice i izdavahu se za tkalce, govoreći, da umiju tkati najkrasniju tkaninu, što si ju samo čovjek pomisliti može. Ne samo da su joj boje i obrazci izvanredno krasni, nego tkanina sama, koju oni satku, ima to čudnovato svojstvo, da je nevidiva svakomu, koji je nesposoban za svoju službu ili veoma glup.

„Gle, to bi bilo odielo,“ pomisli si kralj; „kad bih ga imao na sebi, mogao bih saznati, tko je u kra-

ljestvu mom nesposoban za svoju službu, mogao bih razaznati glupe ljude od oštroumnih. Namah ću si dati otkati takovu tkaninu!“ I nadieli obadvie te varalice množtvom novaca, da uzmognu posao svoj započeti.

Oni postaviše dva stana i činjahu kao da bi marljivo radili, neimahu medjutim na stanovih ni jedne niti. Neprestano zahtievahu najtanje svile i sve više novaca, trpahu sve to u džepove i poslovahu jednako na praznih stanovih sve do noći.

„Rad bih ipak vidio, pomisli si kralj, koliko su već te tkanine natkali.“ Bilo mu medjutim nekako čudnovato pomisliv, da onaj nemože viditi tkanine, koji je glup ili za službu svoju neprikladan. Držao je doduše, da se glede sebe neima ničesa bojati, medju tim ipak htjede prije poslati koga drugoga, da vidi što je i kako. Svi su ljudi u gradu znali, kakovu osobitu moć posjeduje ta tkanina, te je već svatko željan bio doznati, kako je glup i nesposoban njegov susjed.

„Poslati ću k tim tkalcem svoga staroga ministra,“ mislio si kralj, „taj će poštenjak najbolje znati prosuditi, kako se ta tkanina pravi; jer on je razuman i nitko nije tako dorasao svojoj službi kao on.“

I stari, dobri ministar unidje u djelaonicu, gdje su te dvie varalice sjedeći pri praznih stanovih radile. „Za ime božje!“ pomisli si stari ministar i izvali oči — „mà nevidim ničesa!“ No toga nije glasno rekao.

Obe varalice pozvaše ga, da bi milostivo pristupio i rekao, da li to nije doista krasan obrazac i krasne boje, pokazujući pri tom na prazan stan. Ubogi stari ministar izbuljio još većma oči, ali nemogaše ništa viditi. „Bože moj,“ mišljaše u sebi, „ta zar sam ja glup? Toga nebi bio nigda mislio, ali o tom nesmije nitko znati! Ja da sam nesposoban za službu svoju? Ne, to neide, ja nesmijem priznati, da nisam vidio tkanine.

„No, što velite na to?“ upita ga jedan od varalica.

„O krasno, prekrasno!" odvrati ministar, gledjuć na očale. „Taj obrazac, pa te boje! Doista, reći ću kralju, da mi se to osobito ljubi."

„To nam je drago," odvratiše varalice i začeše mu na to tumačiti čudni obrazac i imenovati boje. Stari ministar dobro je pazio, da to isto reći može, kad se vrati kralju, a tako je i učinio.

Tad zahtievahu varalice još više novaca, više svile i više zlata, jer da to potrebuju za svoj posao. Medjutim oni trpahu sve to u svoje džepove, a na stan nedodje ni jedna nit, ništa ne manje oni tkahu dalje pri praznu stanu.

Kratko vrieme zatim posla kralj k njima drugoga poštenjaka ministra, da vidi, kako je daleko napredovao posao i hoće li skoro biti gotov. Tomu dogodilo se je upravo onako, kao i prvomu; gledao je i gledao, ali jer ništa nije bilo na stanu, to niti ništa nemogaše viditi.

„Zar ne, to je krasna tkanina?" upitaše ga varalice pokazivajuć i tumačeć mu ujedno krasni obrazac, koga tu niti bilo nije.

„Glup nisam, pomisli si dvoranin, to tad mora biti moja unosna služba, kojoj nisam dorasao? To je čudno, ali toga nesmijem očitovati." I stade hvaliti tkaninu, koje nije vidio, i diviti se izvrstnomu obrazcu i krasnim bojam. „To je prekrasno!" reče kralju.

Svi su ljudi u gradu govorili samo o toj krasnoj tkanini.

Sad ju htjede viditi i sam kralj, dok je još na stanu. S cielom pratnjom odabranih dvoranika, medju kojimi bijahu i oba ona stara poštenjaka, što su tamo već prije bila, uputi se kralj k obima prevejanima vavaralicama, koji neumorno tkahu na stanu bez niti i vlakna.

„Nije li to divno?" rekoše oba ministra, koja su tu već prije bila. „Neka izvoli samo vaše veličanstvo

pogledati taj obrazac, te boje!“ i pri tom pokazivahu na prazan stan, misleći, da svi ostali tu tkaninu dobro vide.

„Što?“ pomisli kralj, „ta ja nevidim ništa! To je grozno! Zar sam ja glup? Zar nisam sposoban za kralja? To bi bilo najgorje, što bi mi se na svietu dogoditi moglo. — Doista! to je veoma krasno!“ progovori napokon, „veoma sam zadovoljan!“ I pri tom klimaše glavom i gledaše na prazan stan, jer nehtjede reći, da ništa nevidi. I sva pratnja njegova bujila i bujila, ali nije ništa vidila, kano ni drugi; svikoliki medjutim govorili su za kraljem: „O kako je to liepo!“ I nagovarahu ga, da te nove skupocjene haljine obuče pri prvom dojdućem velikom obhodu. „To je prekrasno, divno, izvrstno!“ orilo se od usta do usta, a kralj podieli varalicam naslov dvorskih tkalaca.

Cielu noć prije onoga dana, kad se je imao obdržavati obhod, bijahu varalice u dvoru i djelahu pri šestnaest zapaljenih svieća. Svaki mogao je viditi, kako marljivo rade, dogotavljajuć kraljeve nove haljine. Činjahu kao da skidaju tkaninu sa stana, a zatim rezahu velikimi škarami po zraku, šivahu iglami bez konca i napokon rekoše: „Haljine su gotove.“

Kralj sa svojimi najodličnijimi vitezi dodje sam k njima, a varalice podigoše gore jednu ruku, kao da bi u njoj nešto držali, govoreći: „Evo tu su hlače! ovo kaput! to plašt!“ i tako dalje. „To je tako lahko kao paučina; čovjek bi mislio, da neima ništa na tielu, ali to je baš ono, što je krasno.“

„Jest, jest!“ govorahu svi vitezovi, prem nisu ništa vidili, jer tu ništa ni bilo nije.

„Sada neka izvoli vaše kraljevsko veličanstvo svoje odielo najmilostivije odložiti,“ rekoše varalice — „da vas možemo zaodjeti novimi haljinami; ovdje pred tim velikim zrcalom.“

Kralj svukao sve sa sebe, a varalice su činili kao

da bi navlačili na njega komad po komad nove haljine; kralj se vrtio i okretao pred ogledalom.

„Oj kako mu to dolikuje, kako mu liepo uz tielo pristaje!“ vikahu svi. „Kakovi su to obrazci, kakove boje! To su prekrasne haljine!“

„Vani čekaju s priestoljem na nosilih, na kojih će se nositi vaše kraljevsko veličanstvo“, najavi dvorski obrednik.

„Ja sam spreman“ — reče kralj. „Zar mi to nestoji krasno? I okrenu se još jednoč pred zrcalom, kao da bi haljine svoje sa svih strana ogledati hotio.

Komornici, koji bi skut od plašta nositi imali, hvatahu rukama po podu, kao da bi dizali skut, a zatim idjahu i držahu se tako, kao da nešto u zraku nose; jer se neusudiše reći, da ništa nevide.

Tako nošahu kralja u svečanu obhodu na bogatu priestolju, a svi ljudi po ulicah i prozorih govorahu: „O moj bože, kakove krasne haljine ima naš kralj; kako je to skupocjen skut; pa kako mu dolikuje!“ Nitko nehtjede odati se, da ništa nevidi; jer bi tim očitovao, da nije sposoban za svoju službu ili da je strašno glup. Nijedne kraljeve haljine nisu im bile tako u volji kao ove.

„Ta neima ništa na sebi, ta on je gol!“ reče napokon jedno malo diete. — „Gospode bože, čujte glas nevinčeta!“ reče otac njegov, a jedan šaptaše drugomu, što je diete kazalo.

„Ta zbilja neima ništa na sebi!“ povika napokon sav puk. To se je kosnulo kralja, jer mu se činilo i samomu, kao da imaju pravo; mislio si medjutim: „Sad već moram taj obhod izdržati.“ A komornici još se većma upeli, držeć skut, koga niti bilo nije.

Vesela ćud.

Otac mi je namro najljepšu baštinu, namro mi je veselu ćud. A tko mi je bio otac? Veseloj ćudi nije do toga. Otac mi bijaše krupan i odebeo, te obao a uz to veseo čovjek. Niti krupnoća niti vesela mu ćud nesudarala se s njegovim zvanjem. Pa kakovim se je zvanjem zanimao, koju je službu obavljao u ljudskom družtvu? Kad bi vam to kazao namah na početku knjige i kad bi se to natisnulo, onda mnogi nebi ni čitao knjige, već bi ju bacio u kut i rekao bi: koža mi se ježi, neću da čitam. Pa mi otac ipak nije bio ni živoder, ni krvnik, dapače on je prednjačio i najglasovitijim gradskim prvakom, prednjačio je i vladikam i rodjenim kraljevićem, bio je mrtvački kočijaš.

Eto, sad vam rekoh! Ali mi i to valja kazati, kad mi je otac sjedio na baku mrtvačkih kola, toga sveobćega odpremala na drugi sviet, kad se je ogrnuo u dugu i obilatu crnu kabanicu, kad je natakao na glavu crnom tkaninom obrubljenu papricu povrh obraza, koji je poput sunca izilazio širok i svietao, to jest veseo, onda nikomu, koji bi unj pogledao, nebi na um pala žalost i groblje; lice njegovo kanda je govorilo: nemoj se žalostit, sve će biti bolje, nego li se nadaš!

Po očevoj podala se i moja ćud, a po njegovu običaju obikao sam i ja često puti polaziti groblje: a to vam je liepa danguba, samo ako vesele ćudi dolaziš onamo, — izim toga držim samo „Glasonošu", kao što ga je držao i otac mi.

Nisam baš mlad, — nemam ni žene ni djeteta, nemam ni svoje knjižnice, ali kako rekoh, držim „Glasonošu", on me zadovoljava, to su mi najmilije novine,

kao što su bile i momu otcu; „Glasonoša“ nam je vrlo koristan, u njem je sve, što čovjek treba znati: tko propovieda u crkvi, tko li u novih knjigah; tuj ti se nabrajaju sva dobročinstva, sve zadušbine, i ima tuj svakojakih nedužnih, bezazlenih pjesmica! Ima i bračnih ponuda, a sudjeni se i nesudjeni roče tiem listom! Pa sve to biva jednostavnim i naravskim načinom! U istinu može svatko liepo i srećno vjekovati i može se liepo dati pokopati, samo neka drži „Glasonošu“ — napokon, kada umre, ima toliko papira, da se može dati položiti na sâm papir, ako mu se nemili počivati na ostružinah.

„Glasonoša“ i groblje bijahu najvećom pobudom mojemu duhu, to mi je šetnja, to su mi najmilije kupke.

Lasno je listajuć prošvrljati po „Glasonoši“, ali ajte sa mnom na groblje, ajdemo onamo, kad sunce grije, kad se drveće zeleni; uzmimo šetati se medju grobovi. Svaki je grob zatvorena knjiga, odozgo joj je hrbat, na hrbtu naslov, po kom vidiš, što je u knjizi, pa ipak ništa drugo nekazuje; ali ja znam koješta pripoviedati, što mi je kazivao pokojni otac, što sam i sâm doznao. Sve sam to pobilježio u grobnoj knjizi, to vam je čudna knjiga, sâm sam ju napisao sebi i drugim u korist i veselje; u toj su vam knjizi svikolici i još neki drugi!

Eto nas na groblju.

Gle one biele rešetke, medju njima je nekada ruža cvala, — sad je više neima, samo sa drugoga humka strši brk zimzelenov kroz rešetke, da bude i ondje kakve takve milote, — medju rešetkami počiva u crnoj zemlji veliki nesretnik, a ipak mu je kakono se veli dobro bilo na ovom svietu; imao svega dosta, dapače izobilja, ali mu dozlogrdio sviet, to jest dozlogrdila mu umjetnost. Sjedeć u kazalištu te svom dušom gramzeć za užitkom znao bi se strašno naljutiti, kad bi strojar namakao jače svjetlo na lievo ili desno lice mjesečevo, kad bi zastori za nebo dospjeli pred ku-

lise, mjesto da su zaklonjeni kulisami, ili kad bi se predočavale palme u berlinskom žvjerinjaku, ili kaktus u Tirolskoj, ili bukvik tja gore na visu u Norvežkoj! Zašto da nam to nije pravo, bilo kako bilo? Čemu da nas s toga zaboli glava? Sve je to i onako komedija, a na komediji treba se veseliti. — Često je puti obćinstvo našemu nesretniku pljeskalo premnogo, a kadšto premalo. „Večeras su, znao bi reći, sve sama mrtva srdca, neće nijedno da se razigra.“ Za tim bi se ogledao, da vidi kakva su to mrtvopuhala, a sada vidje, da se smiju u nevrieme, kad se nebi imali smijati; to mu opet nije bilo pravo, te se svaki put uze jediti, bio je to nesretan, — sad mu je sve pravo, sad se je primirio u grobu.

Gle ovdje boravi vječni san neki veliki sretnik, to će reći, veliki uglednik visoka roda, a to je bila njegova sreća, jer drugčije nebi od njega nikada ništa bilo, a to je sve tako mudro udesila narav, da je milota i misliti o tom. Sve je na njem bilo izvezeno i sprieda i straga, smjestili ga u visokih dvorovih poput dragocjena, biserom izvezena zvonila, za kojim ima jak konopac, za koga se poteže, kada uztreba pozvoniti; i za njim bio jak konopac, bio njegov zamjenik, koji je mjesto njega službu obavljao, i sad ju još obavlja, a zaklanja ga novo izvezeno zvonilo. Sve je to dan danas mudro udešeno, čovjek mora da bude vesele ćudi.

Tuj se je upokojio, — a to je doista žalostno! — tuj se je upokojio čovjek, koji je šestdeset i sedam godina umovao o tom, kako bi se dovio valjanoj domisli; živio je samo, da se dokopa takve domisli; napokon mu sbilja pade na um, i toliko se tomu poradova, da je umro od radosti, što se je dosjetio, ali tim nije nikomu pomogao, nitko nije doznao za tu dosjetku. Mogu pako vjerovati, da se ni u grobu nije primirio s te domisli; jer recimo, da bi takva doskočica pristala samo uza zajutrak, a da nam se pokojnik, kako

sav sviet vjeruje, nemože prikazati već samo u ponoćno doba, onda doskočica nebi došla u dobrî čas, nitko se nebi nasmijao, te bi zaludna bila pokojnikova muka — morao bi on i doskočica opet u hladni grob. Tužan je to grob.

Eno ondje pokopana je neka škrta gospodja; za života svoga ustajala često noćju i po koji put zamijaukala, nebi li susjedi pomislili, da drži bar mačke: tolika je bila tvrdica!

Ovdje počiva neka gospodjica boljega roda; u svakom je družtvu morala pjevati, a kad bi zapjevala: „mi manca la voce!“ onda bi to jedina istina bila svega joj vieka!

U onaj grob sahraniše djevojku — posve druge ruke! Kad bi kanarinac njezina srdca počeo cvrkutati, onda s bogom pameti! Bolji je dobar glas, nego zlatan pas! Al pustimo ju na miru i recimo liepo: Bog joj dao duši lako!

Evo udovičina groba, čudna to bila udovica! Na ustiju joj bio vazda med, a u srdcu jed! Išla od kuće do kuće, da dočuje za tudje pogreške, da nadje u tudjem oku trun, a u svom nevidjela brvna!

Nuto obiteljske grobnice; sve žive duše toga plemena toliko su jednodušne i toliko vjeruju jedna drugoj, da reče li sav sviet i iste novine: to je tako, a dodje li pomladak toga plemena iz škole i uztvrdi li: ja sam to drugačije čuo, onda ničija nevriedi, van njegova, jerbo je to sinak njihova plemena. I za cielo, kad bi tja i pievac te obitelji po treći put o ponoći zapjevao, morala bi biti zora, ma svi noćnici vikali i svi dobnjaci gradski po dvanaest puti zasvjedočavali, da je istom ponoć.

Veliki Njemački pjesnik Göthe napisao je na svršetku svoga Fausta: „može se nastaviti“, i mi bi mogli nastaviti našu šetnju po groblju. Ako koji mojih prijatelja zakala stranputice, eto me namah na groblju, te

nadjem mjesto bilo mužkomu ili ženskomu, koga već kanim sahraniti, i posvetim mu grob i pokopam ga tuj, te mrtav mrtav i nitko nemože iz groba, van koji okrene na bolje i zavriedi, da opet ožive. Kako shvaćam čije vjekovanje i djelovanje, onako ga i opišem u svojoj grobnoj knjizi, i tako bi trebalo, da svi ljudi postupaju; — netrebate se gnjeviti, kad tko pogoropadni, već ga namah pokopajte, držte se vesele ćudi i „glasonoše“, štono ga piše narod sâm, mnogo puti vrlo uvježbanom rukom.

A kad dodje hora, te i mene i moje vjekovanje spravite u grob, onda mi napišite na ploču:

Braćo moja svi i svud,
Veselu vam želim ćud!

I to vam je moj vjekopis!

Najubavija ruža na svietu.

Kraljevala neka kraljica, a imala u svom vrtu najkrasnijega cvieća u svako doba godine i iz svakoga kraja ovoga svieta, ali joj se najvećma milile ruže i s toga ih je imala svake vrsti sve od šipčanice, kojoj zeleno lišće miriše jabučjim mirisom, do najljepše ruže provencalske; rasle te ruže uza zidove bielih kraljičinih dvorova, vijugale se i savijale oko stupova i prozorskih okvira, zasizale u hodnike i pružale se uza svodove kraljevskih dvorana; a bile te ruže svakojaka mirisa, svakojaka oblika i različite boje.

Ali se u tih dvorovih sve zabrinulo, sve se uzelo žalostiti; oboljela kraljica, a liečnici dosudiše, da joj je poći na onaj sviet.

„Pa ipak ima nešto, što bi ju spasilo!“ reče najmudriji liečnik. „Donesite joj najubaviju ružu na svietu, onu, koja je prilikom najviše i najčišće ljubavi; dodje

li joj ta na oči prije, nego joj se oči ugase, neće umrieti.“

Navrlo staro i mlado sa svih krajeva i donosilo ruže što ubavije iz svakoga vrta, ali niesu bile prave; valjalo je ubrati cviet taj u vrtu ljubavi; ali koja je ruža prilikom najviše i najčišće ljubavi?

Pjesnici uzeše pjevati o najubavijoj ruži na svietu, svaki hvaljaše ubavost svoje ruže. I podje glas od usta do usta po svoj kraljevini i do svakoga srdca, u kog je bilo ljubavi, doprie glas do svakoga striša, do mlada i stara, nebi li tko pogodio, koja je to ruža.

„Nitko dosle nekaza, kako se ta ruža zove,“ reče mudrac. Nitko nas neuputi tamo, gdje je ta divna ubavica nikla. Nije to ruža sa groba Romea i Julije ni sa groba lopudske sirotice, premda će takvimi ružami pjesme vazda mirišati. Nije to ruža nikla iz krvavih sulica Winkelriedovih niti iz turskih sabalja omašćenih krvlju sigetskoga junaka, bana Nikole Zrinskoga, nikla iz krvi, koja sveta provire iz grudi slavnih junaka umirućih za domovinu, premda nema sladje smrti od smrti za domovinu, i premda se nijedna ruža necrljeni jasnije od krvi, koja teče za domovinu. Nije to ni ona čudna ruža, koju uzgajajuć ljudina trudi se godine i dane i probdieva duge noći zatirući svoje liepo zdravlje, — nije to vilinska ruža znanja i umienja.

„Ja, ja znam, gdje ta ruža cvate“ reče srećna majka, noseć djetešce u naramku i pristupiv s njim k bolujućoj kraljici. „Ja znam, gdje se može ugledati najubavija ruža na svietu. Ta je ruža sbilja prilikom najviše i najčišće ljubavi, ta ruža cvate na milom lišcu moga sladkoga čedašca, kad se snom okriepi i prenuv se uzme svim svojim miljem smiešiti se i ručice mi širiti.

„Ubava je ta ruža,“ reče mudrac, „ali ima još ubavija.“

„Ima, ima ubavija!“ reče neka druga gospodja.

„Ja sam ju vidjela, nema uznositije, svetije ruže, necvate druga takova na svietu; bledjana je kao blieda čajevica; vidjeh ju na licu kraljičinu, kadno snimivši kraljevsku krunu sa svoje glave nosaše sama svoje bolestno diete svu dugu i tužnu noć, kadno jadna plakaše i cjelivaše djetešce, moleći se Bogu, da joj ga spasi. Tako umie moliti samo mati, kada trne od straha nad umirućim djetetom!“

„Sveta je i čudnovata biela ruža ljudskoga tugovanja — ali nije to ona, koju tražimo!“

„Nije, nè. Najdivotniju ružu vidjeh pred žrtvenikom gospodnjem reče pobožni, stari vladika. Vidjeh, gdje se svietli, kanda je andjeo božji prikazao svoje lice. Djevojčice dodjoše da se pričeste, da ponove savez sa Hristom, te uzeše rumeniti se i bliediti svježa lišca djevojačka; medju timi djevojčicami bila jedna, koja je podpunom čistoćom i bezkrajnom svesrdnošću uzgledala Bogu svojemu; a to vam je bila prilika najčišće i najviše ljubavi.“

„Bog ju blagoslovio!“ reče mudrac „ali mi još nitko neimenova najubavije ruže na svietu.“

Tada unidje u izbu mali sin kraljičin; suze mu navrle na oči i polile lice; u ruku mu bila velika raztvorena knjiga, u baršun obučena, srebrom okovana.

„O majko!“ uzkliče mališ, „čuj de, što sam čitao!“ I sinak sjede do matere na postelju i čitaše iz knjige ob onom, koji se je sâm posvetio smrti na križu, da spasi ljude i sva im buduća pokoljenja.

„Od te ljubavi nema veće!“

I rumên obasja lica kraljičina, oči joj se uzeše svietliti, jer vidje, gdjeno se iz listova one knjige uzdiže najubavija ruža, nalika na onu, koja je iz krvi Isusove nikla na razpelu.

„Vidim ju!“ izusti blažena kraljica. „Nikada neumrie, tko ugleda tu najubaviju ružu na svietu!

Trnje i kamenje na putu do slave.

Ima neka priča o „trnju i kamenju na putu do slave,“ kako se je neki lovac doduše dostao visokih dostojanstva i velike časti, ali je morao prekužiti mnoge i duge nevolje, te često postojati na strašnu mjestu i ljuti bojak biti. Tko da se nesjeti trnja i kamenja na svom skromnom putu, tko da se nesjeti svojih težkih nevolja, što ih je već prekužio, ili što ih još ima pretrpljeti? Priča i sbîlja sudaraju se često posvema, samo što se priča završuje skladnim načinom već na ovom svietu, a završaj sbilje zasiže često i u onaj sviet, te sluti na budućnost i vječnost.

Povjestnica je čarobnom svjetiljkom ovoga svieta, u kojoj se na tavnu dnu sadašnjosti prikazuje svjetlopisom, kako dobrotvori čovječanstva, kako veleumnici mučenici na putu do slave idu preko trnja i kamenja.

Iz svih vjekova, iz svih zemalja prikazuju nam se takvi svietli obrazi, sinu samo munjimice, al u taj trenutak zasvietli nam pred očima sav njihov viek, sve njihove borbe i pobjede. Ajde, da spomenemo ovoga i onoga pojedinca iz množine onih mučenika, koji će onda istom prestati množiti se, kad se ovaj sviet razprsne.

Eto puna puncata amfiteatra. Iz Aristofanovih „oblaka“ prosipâ se ko iz kabla ruglo i šala na množinu; na pozorištu iznose na ruglo tielo i dušu najglasovitijega Atinjanina, koji je štitio i branio puk od onih trideset tiranna, na smieh iznose Sokrata, onoga Sokrata, koji je u najžešćoj bitci spasio Alkibijada i Ksenofona, koji se je duhom vinuo iznad bogova sta-

roga vieka. I Sokrat je u amfiteatru; pak se iz množine gledalaca proturi napried, da u smieh udarivši Atinjani bolje vide, koliko je nalik na onu nakazu na pozorištu; gle ga, gdje je stupio pred Atinjane, gdje ih sve nadvisuje duhom i mudrošću!

Oj Atino, sakrij se u onu gustu i vodenu, u onu zelenu i otrovnu cvolinu, jer nevriediš, da hladuješ u maslinovu hladu. —

Sedam se je gradova otimalo oko slave, da se je Omir ondje rodio. Ali se oko toga uzeše otimati istom onda, pošto je Omir umro! Al slušajte, kako je Omir živio! — Pješice išao je od grada do grada i pripoviedao je narodu svoje pjesme, samo da zasluži korice krušca. Od brige za sjutrašnji dan osiedi! — Dapače i osliepi taj veliki prorok i težkom mukom badaše preko trnja i kamenja, kralj pjesnikâ nije možda imao ni ciele haljine na sebi, a kamo li da je za života stekao u svoga naroda, što je zavriedio. — A njegove pjesme i sad živu i po njih živu bogovi i junaci staroga vieka.

Jedan se velikan pomalja iza drugoga na iztoku i na zapadu vrlo razdaleko dobom i prostorom, na putu mu se vidi trnje i kamenje, a jedva onda proevate koj cvietak, kad je velikanu okititi grob.

U hladu paomâ eno gone čitavu povorku devâ, na njih je nagomilan silni čivit i drugo dragocjeno blago, šalje ga vladar one zemlje pjesniku, kojeg su pjesme toliko uzradovale narod i proslavile svu zemlju. Lažci i zavidnici izhodiše, te ga vladar bio prognao, napokon se pokaja i doču, gdje boravi, i već se karavana približavala gradiću, gdje se je pjesnik bio sklonio. Kad al eto siromašna sprovoda, gdje izilazi kroz gradska vrata, i karavana morade stati, dok sprovod neprodje. Težke li žalosti i sramote, kadno poslanici vladarevi dočuše, da je siromašni pokojnik, komu su naišli na sprovod, onaj isti, koga su tražili, da je to pjesnik Firdusi —

kojino bješe baš dovršio put svoj do slave preko trnja i kamenja!

A gledjte onoga Afrikanca nezgrapna obraza i debelih usna, rudaste crne kose, eno gdje sjedi na mramornih stubah neke palače u glavnom gradu portugalskom — to vam je vierna duša, rob Camoënsov, da nije bilo njega i onih bakrenjaka, što su ih prolaznici prosjaku dobacivali, bio bi od gladi umro pjevalac Lusijade.

Ali sada, dà, sada eno liepa spomenika na Camoensovu grobu.

Evo druge slike!

Za željeznom rešetkom snuždio se nesrećnik, blied kao mrtvac, duge nepočešljane brade. „Izumio sam izum, najveći za mnogo stoljeća!“ tako povikuje, „a već me preko dvadeset godina drže zatvorena?“ — „A tko je taj nesrećnik?“ — „Ludjak je!“ odvrati ludjački poslužnik. — „Što li sve takovu ludjaku nedodje na pamet! Tomu se eto čini, da se može parom kretati napried!“ — To bijaše Salomon de Caus, izumilac parne snage, njegove nerazgovietno pronesene slutnje nije ni Richelieu razumio. Umro je dakako u ludnici.

Eno vam Kolumba, za kojim je nekoč dječurlija trčala rugajuć mu se, što htjede da pronadje novi sviet — pak ga ipak pronadje!“ Zvona zvonjahu a sviet ijukaše dočekujuć ga na slavodobitnu povratku, ali glas zavisti nadjača glas zvonova. Našastnik novoga svieta, koji je iz mora uzdigao zlatonosnu Ameriku, dopade u željezne verige. To mu je bila nagrada! Kolumbo zahtievaše, da mu te verige metnu u lies, kad umre. Žalostno je to svjedočanstvo o svietu i o načinu, kako suvremenici nagradjuju zasluge.

Navire slika za slikom, mnogi li naidjoše putem do časti i slave na trnje i kamenje!

Nuto u vječnoj tmini umnika, koji je premjerio gore na mjesecu, koji je dopro u bezkrajne prostore

zviezdja, nuto mogućnika, komu se je javio duh naravi, koji je osjetio, da se zemlja kreće pod njegovim nogama, nuto: Galileja! Siedi starac sjedi sliep i gluh, probada ga trnje tjelesne boli, detežčao mu na srdcu kamen zataje, jedva još podiže nogu, kojom je jednoč s duševne boli, kadno istinu zabašuriše, lupio o zemlju kliknuvši: „ipak se kreće!“

Glete žensko čeljade djetinske ćudi zanosom i vjerom pred navaljujućom vojskom nosi zastavu i povodnica je pobjedi i spasu svoje domovine! Ijuk se čuje, lomača plamenom plamsa, na njoj spališe Ivanu djevicu Orleansku, proglasivši ju vješticom! Buduće koje stoljeće zazirat će od bieloga ljiljana. Voltaire, taj satir ljudskoga zdravoga razuma spjevao je pjesmu o djevici (la pucelle).

Na saboru u Viborgu spalilo dansko plemstvo kraljeve zakone, — plamen buknuo a njim jasnije razsvietlilo se doba i ljudi, tračak pako svjetla dopao u tamnu uzu, gdje osiedio i porušen sjedjaše te golim prstom dubljaše jamicu u kameni stô nekadašnji vladar triju kraljevina, narodni kralj i prijatelj gradjaninu i seljaku, Kristijan drugi. Neprijatelji mu napisaše njegovu poviest. A nam je spomenuti, da je dvadeset i sedam godina tamnovao, nije nam ipak na umu, da zatajimo krvno djelo, kojim ga krive.

Zajedrila ladja i odmiče se od danske obale; o katarku naslonio se netko, posljednji put pozirući na ostrvo Hveen; — to vam je Tyho Brahe; uzdigo je slavu danskog imena do zviezda, a Danci ga nagradiše time, što ga vriedjahu i svake mu jade zadavahu. Nije bilo druge, van da ode u tudji sviet. „Svuda se nada mnom razapinje čador nebeski, ja nezahtievam više.“ To reče i odplovi slavni Danac u tudjinu, gdjeno slavljen i slobodan življaše, premda ga je uviek morala boljeti nepažnja i zloba njegovih zemljaka.

„Slobodu, slobodu, dajte nam slobodu, ma nebilo

ničemu, van da slobodni svoje muke patimo!“ Ti uzdisaji dopiru kroza sva vremena do našega uha. Strašne li slike: Griffenfeld, danski Prometej prikovan je uza stienu na ostrvu Munkholmu!

Eto nas u Americi uz obalu neke izmedju najvećih rieka; sila svieta nalegla, da vidi čudo, gdje ladja uz vodu te prot vjetru i valovom plovi, gdje prkosi elementom. Roberto Fulton, zove se taj drznik, o kom je pukao glas, da je sagradio takov plovaći stroj. Ladja uze ploviti; ali iznebuha stade — rulja svjetine udari u smieh, uze zviždukati i psikati, isti otac Fultonov ciknu: „uzoholio se, pomahnitao!“ Drugi rekoše: „kakvu si je poparu svario, neka ju i kusa; nije druge, turite ga u tamnicu, toga ludjaka!“ Tad bude odstranjen neki čavlić, štono obustavljaše kretnju stroja, kolesa uzeše se kretati, žlice opet zahvaćati i savladjivati struju vode, ladja stade opet ploviti — —! Parno vratilo skraćuje satove razdaljine medju svjetovi na minute.

Sviete, osjećaš li blaženstvo takova časa, kada čovječji duh znade za svoje poslanstvo, kad ga je pronikao; osjećaš li trenutak, kada se očajavanje, kada se svaka rana od trnja na putu do slave — dapače i nevolja s vlastite krivnje — pretvori u naprednost, snagu i bistrinu, kad od nesklada postane sklad; osjećaš li blaženi trenutak, kada ljudi napokon spete, da nam se po jedincu javlja milost božja, kada vide, da im jedinac dariva tu milost svukoliku!

Tako put do slave, na kom je toliko trnja i kamenja, postaje viencem svjetla, štono obsjajuje sviet; blago si ga onomu po tri puta, komu je putovati tim putem, koji nije po svojoj zasluzi već je po milosti božjoj postavljen posrednikom graditeljem mosta, medju Bogom i čovječanstvom.

Jakima krilma leti duh poviesti kroz vjekove i — sokoleć nas i tješeć, te pobudjujuć blage misli u našoj duši — pokazuje nam svjetlimi slikami na tavnu dnu

put do slave i na putu trnje i kamenje, ali se taj put nezavršuje, kao u priči, sjajno i radostno na ovom svietu, već se daleko dokončava u budućnosti, u vječnosti.

„Čemu."

„Ja hoću da budem čemu!" reče najstariji od petorice braće, „ja hoću da budem svietu u kakvu takvu korist; ma se dostao i najkukavnijeg ugleda, samo neka ono valja, što ću obavljati, onda ću doista i ja biti čemu. Idem da gotovim opeke, svagdje ih treba, pak ću sbilja biti čemu!"

„Bit ćeš gotovo ničemu!" reče drugi brat, „svaki dodavač dorasao je takvu poslu, i strojem ga mogu obavljati. Volim biti zidar, zidar je bar čemu; to je bar zanat. Dodješ u ceh, postaneš gradjaninom, a ceh ima svoju zastavu, ima i svoje noćište; ako nepodje po zlu, možeš držati i djetiće, pa će tebe zvati majstorom, a tvoju ženu majstoricom; to je ipak čemu!"

„To nije ničemu!" reče treći, zidar ipak nespada ni u kakov pravi stališ, a ima takvih stališa mnogo u svakom gradu, svaki je preči od rukotvorca. Možeš doduše biti ljudina, ali zovuć se majstorom spadaš ipak medju prostake, ja to neću, ja volim biti čemu boljemu! Ja hoću da budem graditelj, zabrazdit ću u polje umieća, u polje špekulacije, uzpet ću se do visine duhovitih krugova. Moram doduše u prvi mah novakovati u koga tesara, moram nositi novačku kapu mjesto svilenoga škriljaka, što sam ga dosle obikao nositi; moram prostim djetićem ići po rakiju i po pivo, a ti će me djetići tikati i tim vriedjati me jako; ali ću se ja zavaravati, da je to sve samo pokladna šala, i čuvidska sloboda. Sjutra —, to jest onda, kad me oslo-

bode, udarit ću ja svojim putem i neću se onda brinuti ni za koga! Ići ću na akademiju, gledat ću da se naučim risati, zvat ću se arhitektom. — Pa ću biti čemu i koliko! Još će me zvati blagorodnim i visokoblagorodnim i možda još više prikrpljivat mi s prieda i od zada, a ja ću graditi, te graditi, kao što su i drugi gradili. Pa ću se i sâm graditi, da sam čemu!"

„Briga mene, što ćeš se ti graditi, da si čemu, svakako ćeš biti ono, što su i drugi!" reče četvrti, „ali ja neću da idem tudjim tragom, ja neću da budem samo prepis izvornika, ja hoću da budem veleum, hoću da budem vrstniji od vas sviuh. Izumit ću novi slog, stvorit ću vam nacrt sgradi, koja će biti prema podnebju i gradivu te zemlje, prema narodnosti gradjanstva, prema razvoju dobe, a povrh ciele sgrade sagradit ću posebni kat svomu veleumu!"

„Ali ako ni malo neprija podnebje i ako posvema nevalja gradivo?" upita peti. „To bi bila vrlo neugodna okolnost, jer se jedno i drugo dojimlje izvedbe! I narodnost može toliko navaliti, da se bani i šepiri, a po tom biva afektacijom, i razvoj dobe može zajedno s tobom oteti mah i udariti u propanj poput plahe mladosti. Vidim već unapried, da vas nijedan neće biti ničemu, ma koliko se vi gradili, da ste čemu! Ali radite, što vas je volja, ja neću, da se povodim za vama, neću se laćati nikakva ráda, samo ću ono uzimati na rešeto, što vi obavite! Na svakoj stvari ima nešto, što nije pravo, ima neka pogreška, koju ću ja izpipati i kojoj ću prigovarati; a to će prigovaranje biti čemu!"

I sbilja je prigovarao svačemu, i ljudi govorahu o petom bratu: „Taj će za cielo biti čemu! To je bistra glavica! Samo šteta, što se sâm nelaća ničega." Ali baš s toga, što se nelaća, bit će čemu!

Pa jesu li petorica braće ikada bila čemu? Dosada nečusmo ništa, što bi vriedilo išta! —

Slušajte samo, ta to je priča.

Najstariji brat, koji je postao opečarom (ciglarom) vidje namah, da mu svaka opeka izmeće po koji novčić; ali novčić do novčića, pak eto i stotinjače a s njom u ruci možeš i k pekaru i k mesaru, možeš u svaku trgovinu, pak ćeš i dobiti što zahtievaš. Eto toliko izmećahu opeke; gdjekoje se pokršiše ili pukoše na dvoje, ali i ti komadi valjahu.

Na visokom nasipu, koga nasuše na morskoj obali, da se brane od plime, hćela starica uboga Mara, da si sagradi kućerak. Njoj dade opečar one komade i još koju stotinicu cielih opeka; jer je u njega bilo dobro srdce, premda sbilja ništa drugo nije postigao, već da je do smrti gradio i pekao opeke. Uboga Mara sazidala si sama kućerak; bila to mala sgradica, uzahna i tiesna, na njoj bio samo jedan prozor i taj nakrivljen, vrata su bila prenizka, a slamnati krov traljav, bar je slama mogla biti bolje sbijena; ali je imala kud skloniti glavu, i daleko preko mora mogla je vidjeti, dočim je morsko valovlje udaralo o nasip i pjenom preko Marine kućice, koja je još i onda stajala, kad je onaj već davno pokopan bio, koji je opeke pekao i njoj poklonio.

Drugi brat umio je dakako bolje zidati, nego li uboga Mara, učio se je tomu zanatu. Kad ga izpitaše i oslobodiše, t. j. kad ga imenovaše djetićem (kalfom), spremi on svoje stvari u torbu te si zapjeva poputnicu:

Dok sam mlad još, idem u sviet bieli,
Sve od jednog u drugi ću grad,
Zidati ću ljetni danak cieli,
Dokle jošte učit imam kad!
Kad se vratim svojoj postojbini
Nek me draga naprednika zna,
Komu nuždan napredak se čini,
Samo meni nek što zidat dâ!

I sbilja napredova i vrativši se kući postade majstorom te uze u rodnom si gradu zidati kuću do kuće

— čitavu ulicu, a kad je dozidao svu ulicu, bila je milota vidjeti ju i sav se grad dičio njome, a sve te liepe kućice sazidaše opet zidaru kuću, koja je imala biti njegovom svojinom. Ali kako mogu kuće zidati? Pitaj ih, pa ti neće odgovoriti, ali će ljudi prihvatiti i reći: „Dašto, da mu je ulica sagradila kuću!“ Mala je to bila kuća, i na mjesto poda bio u njoj samo naboj od zemlje, ali kad je po njem zaigrao sa svojom zaručnicom, pretvori se naboj u biele ugladjene podnice, iz svake opeke zida niče cvietak, a taj nakit činjaše se najdragocjenijimi tapeti. Bijaše liepa kuća, a u njoj sretni mladenci. Cehovska zastava vijorila se pred kućom, a djetići i novaci vikali: „živio!“ Eto vidite, da je drugi brat bio čemu! Za tim je umro i tim je opet bio čemu!

Izadje na glas i arhitekt, onaj treći brat, bivši tesarski novak, komu je muka bila nositi kapu i trčati po rakiju ili pivo, i koji je sbilja prošavši kroz akademiju postao graditeljem, te „visoko- i blagorodnim gospodinom!“ — Pa kad su već kuće sagradile novu kuću zidaru, koji ih je zidao, to nije bilo druge, već da se ulica, kojom je graditelj nanizao svoje gradnje, prozove njegovim imenom, izim toga bude najljepša kuća te ulice njegovom svojinom. To nije bilo koješta i vidjelo se je, da je čemu taj gospodin — uz veliki naslov s prieda i s traga. Djeca mu se zvala „gospodskom“ djecom, a kad je umro, prozvaše mu i gospodju „gospodskom udovicom“ — i to je čemu! A njegovo ime ostalo za vazda napisano na uglu ulice i ostalo u svačijih ustah uličnim imenom — a bora mi, to je bar čemu!

Ali eno i veleuma, četvrtog brata, koji bješe skočio, da izumie nešto posve nova i izvanredna, a povrh te izvanrednosti da sagradi još jedan kat, — penjuć se u vis obori se taj veleum i skrha si vrat; — liepo li ga sahraniše uz vijorenje cehovskih zastava i uz bu-

garenje gradske svirke, cvieće mu se sipalo po novinah i po pločnicih, u slavu mu izglagoljaše tri nadgrobna govora, jedan duži od drugoga a tomu se je za cielo naradovao, jerbo mu se je vrlo mililo, kad su o njem govorili; i spomenik mu postaviše na grob, ali samo na jedan kat — pa zar nije bio čemu?

Otišao dakle i on, kud i tri starija brata — na onaj sviet. Samo najmladji brat, ono zanovetalo, preživlje sve druge, a to je tako moralo biti, da njegova bude posljednja. Ta sviet veljaše, da je bistra glavica. — Napokon i njemu odzvonjelo, tielo mu pokopaše a duša se nadje pred rajskim vratima. Dolazile sve po dvie duše zajedno do vrata; tako i njegova i još nečija sastale se ondje. Bila to duša starice Mare iz one kućice na nasipu.

„To će biti valjda kontrasta radi, da ja i ta nevoljnica dolazimo zajedno pred svetoga Petra,“ reče zanovetalo, te upita dušu uza se: „Čija si? Pa zar si i ti nevoljnica navalila u raj!“

Starica se poklonila, koliko je spretnije umjela, jer je mislila, da je to glavom sveti Petar, koji ju pita. „Ja sam“ reče, „ona starica, uboga Mara, iz kućice na nasipu.“

„Pa čim se hvališ, čemu si bila dolje na svietu?“

„Nemogu se pohvaliti, nisam bila ničemu na bielom svietu! Nisam zavriedila, da me puste u raj. Samo ako mi se smiluju siroti, moći ću se u raj ušuljati!“

„A kako si se razstala sa životom?“ nastavi pitati zanovetalo, da samo o nečem govori, jer mu je bio dug čas stojeć i čekajuć pred vratima.

„Kako li sam se rastala sa životom, to baš neznam pravo. Bolest i nevolja navaljivala na me posljednjih godina, te valjda bijah preslaba odoljeti studeni, kad sam se izvukla iz tople postelje i iznenada trnapila iz kuće u snieg. Nekoliko dana već trajala tišina, a uz to bila ljuta zima, ta valjda vaša svetost zna

za to. More se smrzlo, dokle sam mogla okom zahvatiti; sav se gradski sviet sgrnuo na led, jedni da se skližu drugi da plešu; svirka svirala, koji nisu sklizali se ili plesali, oni se uzeše častiti i pjevati, a buka i cika toga veselja dopiraše u moju kukavnu izbicu, gdje sam ležala. I već je bio nastao sumrak, mjesec bješe izašao, ali se još nepoče sjajiti podpunoma; a ja s postelje zirnuh daleko preko mora i gle tja na dnu tamo, na rubu morskom i nebeskom pomoli se čudnovat, bieli oblak; ležeć gvirah u taj bieli oblak i spetih crnu pježicu usred oblaka, koja sve to većom postajaše. Namah se dosjetih, što će to biti; ostarjela sam i mnogo doživljela, i premda se je to malo kada tako dogadjalo, ipak sam znala, što onaj oblak nosi. Sva protrnuh. Dvaput za svoga života opazih, gdje dolazi takov oblak, i dva put nasta strašan vihor i trbuljina, te tako znadjah da će se i ovaj put tako sbiti, da će vihor zateći ubogi sviet na ledu, gdje pije, skače i ijuče; staro i mlado, sav je grad na ledu; nema nikoga, koji bi vidio onaj oblak, i koji bi znao, što sam ja znala; nema nikoga, koji bi im doviknuo: bježte, eto oluje! Prestravim se i uzvrpolim se življe, nego li je to bog zna kada bivalo. Izvučem se iz postelje i doteturam do prozora, dalje nemogoh obnemogla. Ipak mi podje za rukom te otvorim okno i vidim, gdje se sviet još kliže i veseli, vidim liepe zastave, gdje se na vjetru vijore; i čujem dječurliju, gdje viče: „živio!“ i čujem, gdje se mužka i ženska služinčad po ledu lovi; bilo to veliko veselje; ali — jaoh, eto biela oblaka s crnom pjegom! — „Eto oluje!“ viknuh, što većma mogoh, ali me nitko neču, bili su mi predaleko. Sad će nà vijor zaujati, led će se u tinji čas skršiti i ni živa se duša neće spasiti. Nit oni mogoše čuti mene, niti ja mogoh polećeti k njima; kako ću, da ih dovabim na kopno?! I dobri Bog dade, te mi pade na um, da zapalim svoju postelju i svoju kućicu, nego li

da grozno pogine toliki sviet. Podje mi za rukom, da ih dozovem; — plamen uze buktiti, jedva nekako uzmakoh na vrata, ali pred vratima oborim se i ostanem ležeći. Plamen uze lizati za mnom kroz vrata, posuklja kroz prozor, dohvati se krova i buknu u vis; sviet na ledu spazi, gdje moja kućica gori, svi listom uzeše trčati, da pomognu meni siroti, svaki je mislio, da ću živa izgorjeti; nitko živ nezaostade na ledu; a ja čuh, gdje sviet leti — i čuh za malo, gdje na jednom vjetar zauja i grmljavina zatutnji kanda topovi uzeše gruvati; trbuljina podiže i skrha led u tisuće komada; ali se sviet već uzpeo na nasip, gdje je moja kućica gorjela, i tako nitko nepoginu i nitko nepostrada! — Samo meni nahudila studen i od onoga straha umrieh, te me evo nebu na vratima, za koje vele, da se otvaraju sirotinji, i onako nemam kućice na sipu — ali znam da to nije dostatna zadušbina, da smiem u raj!“

U to se otvoriše rajska vrata, angjeo prihvati staricu za ruku i uvede ju u raj; izpade joj pred vratima slamka iz odjeće, slamka iz postelje, koju je upalila, da spasi onoliko ljudî, a ta se slamka pretvorila u najčišće zlato i to u takvo zlato, koje je svejednako rastlo i najljepšim se cvatom i lišćem uz andjela uzpinjalo.

„Gle, to je doniela uboga Mara!“ reče angjeo. „A što si ti donio? Znam ja, znam, da si bio bezposlica, da nisi ni jedne opeke sgotovio; kako bi sad liepo bilo, da se možeš vratiti i bar opeke graditi; za cielo nebi valjala nijedna opeka, koju bi ti sgotovio, ali bi vriedila bar dobra volja, i ti bi valjao bar ičemu na svietu; nu vratit se nemožeš, ja ti nemogu pomoći.“

Tad uze za nj moliti dobra duša uboge starice iz one kuće na obalskom nasipu; „Njegov mi je brat dao opekâ i opečkih komada te sam si sagradila kukavnu kućicu na nasipu, a to mi je siroti mnogo vriedilo. Zar nebi te ciele i skršene opeke mogle biti zadušbinom i njemu?“

„Brat tvoj, kog si najhrdjavijim smatrao,“ reče

angjeo „i koga si poštenu radu najviše zamierao, zalaže za te svoju zadušbinu. Nećemo te oćerati; možeš tuj pred vratima stajati i premišljati, kako bi svomu vjekovanju na svietu išto u prilog učinio, unutar ti nedâm, dok nepokažeš, da si čemu."

„To bi ja umio ljepše „kazati" — pomisli zanovietalac, ali nereče ništa i to je bilo čemu!

Slavulj.

U Kinezskoj je dakako carem Kinez i svi njegovi doglavnici i dvorani i oni su dakako Kinezi. Ima tomu već mnogo godina, kad je carevao neki kinezki car, s toga i vriedi, da vam o njem pripoviedam pripoviest, prije nego li ju zaboravim. Carevi dvori bili najvelejepniji na bielome svietu od sama tanahna porculana, vrlo dragocjeni, ali i toliko krhki i neprilični na dotiku, da je svatko morao jako paziti. U vrtu bilo najčudnovatijega cvieća, a po najdivnijih strukovih bijahu povješeni srebrni zvončići, koji cinkahu, da nitko neprodje mimo, a da neopazi toga cvieća. Dà, dà, sve je bilo u carevu vrtu umno upriličeno. A dopirao taj vrt toli daleko, da ni sâm vrtlar nije znao, gdje mu je kraj. Idući sve dalje i dalje došao bi u krasan lug, gdje su bila sve sama visoka stabla a tuj i tamo duboka jezera. Lug dopiraše tja do sinjega dubokoga mora; velike ladje mogahu dojedriti tja pod ogranke stabala, a u tom kitnjastom lugu boravljaše slavulj i prebiraše toli milo, da je tja i siromah ribar, imajući prešnijega posla, svaki put popostao i dugo slušao, kadgodj je noćju onamo doveslao, da nastavi mrežu, i kadgodj je slavulj zapjevao. „Bože dragi divne li milote!" znao bi reći, al uze ipak nastojati oko svoga posla i uz to bi s uma smetnuo slavulja. A kad bi slavulj druge noći

opet zapjevao, a ribar se opet ondje desio, ponovio bi ovaj nehotice: „Bože dragi, divne li milote!“

Iz svih zemalja dolazili bi putnici u carevu prestolnicu, i divili bi se ne samo prestolnici, već i carskim dvorom i carskomu vrtu. Ali kad bi čuli slavulja, gdje pjeva, rekli bi svi u jedan glas: „To je ipak najljepše!“

Putnici, vrativši se kući, pripoviedahu o tom, a učenjaci napisaše mnoge knjige o prestolnici, te o carskom dvoru i vrtu. Ali ni slavulja nezaboravi nitko; njega nada sve kovahu u zviezde; a koji su tomu vješti bili, skladahu najubavije pjesmice o slavulju u carevu lugu, gdje kraj duboka jezera pjeva svu noć dugu.

Knjige zaredaše po svietu i neke se ušuljaše u carev dvor, caru uprav na koljeno. Car sjedjaše na zlatnoj stolici i čitaše, te čitaše. Svaki čas kimnu glavom, jer mu se je mililo, kako učenjaci opisuju prestolnicu, dvor i vrt. „Ali tko nije čuo slavulja u carevu lugu, taj nezna što je milota. Slavulj im je najveća dika!“ Tako bilo napisano u knjizi, koju je čitao sâm car.

„Kako to?“ začudi se car. „Ta ja i neznam za toga slavulja! Nisam nikada ni slovca čuo, da ima takova ptica u mom carstvu a kamo li u mom lugu. A moram li ja to istom iz knjige doznati!“

Za tim dade zovnuti svoga viteza. Taj se vitez toliko uzoholio, da mladjemu od sebe, kad bi ga što pitao, nije htio ljudski ni odgovoriti, već samo popnu, kanda bi pušio duhan. A tim dakako nereče — ništa.

„Vele, da ovdje ima glasovita neka ptica, koju zovu slavuljem!“ reče car. „Vele da je to najveća dika svemu mojemu carstvu. Zašto mi to nikada nejaviste?“

„Nisam nikada ni čuo za ime slavuljevo,“ izusti vitez. „Slavulj se nije nikada dvoru predstavio!“

„Zahtievam, da večeras ovamo dodje i da mi pjeva“,

reče car. „Sav sviet znade, što ima u mene, samo ja neznadem.“

Ali kako da nadje slavulja? Vitez se natrkao uza stube i niza stube, kroz dvorane i hodnike, i što ih je godj tuda sreo, svaki mu reče, da dosele nije ništa čuo o tom slavulju. I vitez dodje opet k caru i reče, da to mora biti samo nekakva bajka koga čudaka, koji knjige piše. „Vaše će carsko veličanstvo jedva vjerovati, što sve pišu takvi čudaci! To su sve same izmišljotine, sve same čarolije.“

„Ali mi je tu knjigu poslao najmogućniji vladar japanski“, reče car, „on mi valjda neće slati lažī, ja hoću, da čujem slavulja! Vèčeras hoću da ga čujem! Doprijavite mu moju najvišu milost! A ako nedodje, dozvat ću pandure, da vam tabanaju po utrobi, kad se navečerate!“

„Čing pe!“ kliknu vitez i potrča opet uza stube i niza stube, kroza sve dvorane i hodnike; i svi ostali dvorani raztrkaše se, jer nikomu nije po volji bilo, da mu po utrobi tabanaju. Udarilo svakuda pitati, gdje bi mogao biti taj glasoviti slavulj, za kog je znao sav sviet do li samoga dvora.

Napokon naidjoše na malu, ubogu djevojčicu u kuhinji, a ta im reče: „Mili Bogo, kako nebih poznavala slavulja; ta on pjeva, da ga je milota slušati! Dozvoliše mi, da nosim svaki večer svojoj ubogoj bolestnoj majci, što ostane od večere; majčina je kućica na morskoj obali, a kad se umorim i na povratku sjednem u lugu, da počinem, onda svaki put čujem slavulja, gdje pjeva! Suze mi uz to navru na oči i kad ga onako slušam, čini mi se, da me majčica grli!“

„Kuhinjska djevojčice!“ reče vitez, „izhodit ću ti veću službu u kuhinji i najvišu dozvolu, da možeš gledati, kad car blaguje, samo nas odvedi do slavulja, — večeras još mora doći n dvor.“

I odoše za tim svi u lug, gdjeno slavulj izvadjaše

svoje začinke; krenu onamo polovica dvorana. Još nebješe do slavuljeva boravišta dospjeli, a riknu krava u šumi.

„Oh!“ kliknu neki dvorančić, „čuste li ga, gdje pjeva? Silan li je to glas u toli majušne ptičice. Ali mi se čini, da sam ga već čuo!“

„Nije to slavulj zapjevao“, reče kuhinjska djevojčica, „već je to riknula krava. Još imademo dobrano popoći do slavuljeva boravišta.“

Sad zaregetaše žabe u nekoj lokvi.

„Čuj divote!“ reče kinezki dvorski pripoviedalac. „To će za cielo biti slavuljev glas, čini mi se, kao da mala crkvena zvonca klepeću.“

„To žabe regeću, a nepjeva slavulj!“ uputi ga kuhinjska djevojčica. „Ali ćemo ga za malo čuti.“

I sbilja poče slavulj pjevati.

„Čujte ga!“ kliknu djevojčica. „Eno, gdje pjeva!“ I pokaza im kažiprstom malu, sivu pticu na grančici.

„Je li istina?“ upita vitez. „Nisam nikada mislio, da će slavulj takov biti! Gledajte samo, koliko je priprost! Valjda je od srama posivio, što ga tolika odlična gospoda gledaju!“

„Dragi slavulju!“ kliknu djevojčica iza svega glasa; „naš svietli car rad bi, da te čuje pjevati!“

„Draga srdca!“ odvrati slavulj te uze prebirati, da je milota bila slušati.

„Taj mi se glas čini cinikom staklenih zvončića!“ reče vitez. „Pa gledajte mu samo grlašce, kako trepeće! To je sbilja za čudo, da ga nikada prije nečusmo! Za cielo će na dvoru dostati se velikoga uspjeha!“

„Zahtieva li car, da mu još pjevam?“ upita slavulj misleći, da ga i car sluša.

„Krasni moj slavuljiću!“ reče vitez, „radujem se, što sam vlastan pozvati te, da dodješ večeras na dvorsku zabavu, gdje ćeš očaravati visoku carsku milost svojim tananim grlašcem!“

„Moje je grlo najljepše slušati u zelenu lugu!“ reče slavulj; ali ipak uz dvorsku gospodu zaputi drage volje put dvora, čuvši da to car želi.

Na dvoru se sve sjajno priredjivalo. Stiene i pod od porculana odsjajivahu se svjetlom mnogih tisuća zlatnih svjetiljaka; najdivnije cvieće bilo poredano po hodnicih i oglašivalo se srebrnimi zvončići. Nastala trka i od trke propuh, da su zvončići svejednako cinkali i da nisi čuo ni sam svoje besjede.

U sredini velike dvorane, gdje je car sjedio, bijaše postavljen dug, rašljast prut od zlata, na kom je imao sjediti slavulj. Svi se dvorani tuj sakupili, a i onoj kuhinjskoj djevojčici dozvoliše, da stoji za vratima, podjelivši joj naslov prave dvorske kuharice. Svi bijahu u najsvečanijem odielu i svi pozirahu na malu sivu ptičicu, koju je i sâm car kimajući glavom pozdravljao.

Slavulj uze pjevati toli divno, da su caru navalile suze na oči i da su mu polile svietlo lice, a slavulj za tim zapjeva još ljepše: da se je po gotovo kosnulo svačijega srdca. Car se uzradova toliko, da je slavulju dozvolio nositi carevu zlatnu papuču oko vrata. Ali se slavulj zahvali na toj milosti i reče, da je podpunoma nagradjen:

„Vidjeh suze u carskima očima, to mi je najdragocjeniji dar. U carske je suze velika moć! Bog mi je svjedokom, da sam podpunoma nagradjen.“ To rekavši nastavi opet cijukati i potresati svojim sladjahnim i pojastim grlašcem.

„To je najumiljatije umilivanje!“ zaredaše govoriti gospodje i kad su htjele s kim govoriti, uzele bi vode u usta, da mogu grgutati. Mišljahu tada, da im je grgut nalik na slavuljevo biljisanje. Dapače i lakaji i sobarice poručiše slavulju, da su zadovoljni, a to nije šala, jer je najteže takovu čeljad zadovoljiti. Jednom rieči slavulj udje svim u volju.

Zapovjedio car, da slavulj ima boraviti na dvoru,

da će imati sâm svoju krljetku, i da će mu biti dozvoljeno dvaput ob dan a jednom ob noć poći na šetnju. Dvanaest ga slugâ imalo pratiti i imalo ga svezati svilenom vrpcom za nogu i svih dvanaest držati za vrpcu. Malo bi se komu milila takova šetnja, kamo li slavulju.

Po svem gradu govorilo se samo o toj glasovitoj ptici, kad bi se dvojica znanaca srela na putu, uzdahnuo bi jedan: „Slavulj!" a drugi: „ptica!" Zatim bi uzdahnula obodvojica i razumjela bi se! Jedanaestero piljarske djece moralo se prozvati slavuljevim imenom, a ni u jednoga djeteta nije bilo ni malo pojasta grla.

Jednom donieše caru velik zamotuljak, na kom je bilo napisano: „Slavulj."

„To će za cielo biti opet nova knjiga o našem glasovitom slavulju!" reče car. Al u zamotuljku nenadjoše knjige, već malu umjetninu u spremici, nadjoše načinjenoga slavulja, koji bi imao nalikovati na pravoga i koji je bio sav posut dragim kamenjem: alemî, rubinî i safirî. Čim bi ga navili, uzeo bi pjevati koji napjev pravoga slavulja i migoliti repom, koji se je sav caklio srebrom i zlatom. Bila mu oko vrata mala vrpca, a na vrpci napisano: „Slavulj je cara japanskoga kukavica prema slavulju cara kinezkoga."

„To je divota!" rekoše svi; a onaj, koji je donio umjetnoga slavulja, bude odlikovan naslovom „vrhovnoga carskoga pticonoše."

„Sada neka zajedno pjevaju: to će biti krasan dvopjev!"

I moradoše zajedno pjevati; ali nisu mogli slagati, pravi slavulj pjevaše po svom načinu a krivi slavulj onako, kako su zahvaćali zubci na valjku. „Ovaj nije kriv", reče dvorski upravljatelj svirke, „ovaj se drži mjere na dlaku posvema po mojoj školi!" Za tim zapovjedi car, neka krivi slavulj sâm pjeva. I on udje svim u volju kao i pravi, a svakojako bilo ga ljepše

gledati: sav je od srebra i zlata, a nakićen je dragim kamenjem.

Trideset i tri puta odpjeva jedan te isti napjev, a nit se je umorio nit mu je dosadilo. Slušaoci zahtievahu neka i opet pjeva, ali car reče, neka sada opet počne pravi slavulj. — — — Ali gdje je taj? Nitko neopazi, da je kroz otvoreni prozor odletio u svoj zelen lug.

„Ali kako se je usudio odletjeti?“ rasrdi se car. I svi dvorani uzeše psovati i kriviti slavulja, da je nezahvalan stvor. „Al bilo što mu drago, najvrednije pjevice eto tuj!“ To rekoše, a kupovna ptica morade opet pjevati dakako trideset i četvrti put ono isto. Pa ipak nisu zapamtili napjeva; bijaše im pretežak. A ravnatelj svirke hvaljaše krivoga slavulja do neba veleći, da je vredniji od pravoga ne samo zlatom i srebrom te dragim kamenjem, već i nutrnjom vrednoćom.

„Jer, dozvolte mi reći najprije svietli care a za tim i ostala gospodo, kad pravi slavulj pjeva, neznaš nikada, što će zaćurlikati; a što će umjetna ptica pjevati, zna se potanko! Možeš sve protumačiti, možeš pticu razložiti, i svakoga uputiti, kako valjci stoje i kako se okreću, i kako jedna kajda iza druge mora da dodje!“

„Tako i mi sudimo!“ rekoše svi a svietli car dozvoli ravnatelju svirke, neka prve nedjelje, što dodje, pokaže slavulja narodu. „I navini ga, neka im odpjeva svoju pjesmu“, pridodade car. I Kinezi slušahu, gdje zlatna ptica pjeva; i veseljahu se kanda su se opili čajem, a to je upravo po kinezku; i svi uzkliknuše: oh! te pregnuše ruke na laktu i uzdigoše kažiprste u vis i zakimaše glavami. Siromašni pako ribari, koji su više puti slušali pravoga slavulja, rekoše: „Dosta liepo pjeva; i nalik mu je ponešto napjev na biljisanje pravoga slavulja; ali se ipak nešto pogrešava, neznamo, što je!“

Pravoga slavulja prognaše iz zemlje i iz svega carstva.

A krivi slavulj sjedjaše na svilenu vanjkušiću tik do careve postelje; sve zlato i drago kamenje, kojim su ga slušaoci često darivali, bijaše poredano oko njega, a car ga odlikovao naslovom „visokoga carskoga večernjega pjevača“ i to prvoga na lievom kraju. Caru bo se činjaše lievi kraj gdje je srdce odličnijim, nego li desni, a srdce je i u kinezkoga cara na lievom kraju. Ravnatelj carske svirke napisa dvadeset i pet svezaka svoga djela ob umjetnoj ptici; to je djelo bilo vrlo učeno i dugo, puno najtežih kinezkih rieči, te je svatko morao kazati, da je to djelo pročitao i razumio, samo da mu nitko nerekne: bena si! ili da s toga nepošalju pandure, neka mu tabanaju po utrobi.

Trajalo to tako svu godinu. Već si car i njegov dvor i svi Kinezi zapamtili svaki cijuk ptičje pjesme. A baš s toga miljaše im se najvećma, i kad je zlatni slavulj pjevao, pjevahu svi s njime u jedan glas. Dječaci po ulici cijukahu: „ciju, ciju, ćućuri, cuj! a i kinezki car oponašao tako svoju pticu umjetnicu.

Jednom u večernje doba, kad je zlatni slavulj najbolje pjevao, i kad ga je kinezki car na postelji ležeći slušao, javnu se nešto iz ptice „krk!“ a za tiem „zvrrrr!“ to pako nije bilo po slavuljsku, već kotačići dozvrndaše, a ptica prestade pjevati.

Car skoči namah s postelje, i dade zovnuti svoga tjelesnoga liečnika; ali što je mogao taj pomoći? Za tim zovnuše urara, a ovaj kljuckajući i izpravljajući koješto po stroju jedva nekako udesi, da kotačići nisu zapinjali; ali urar reče, da treba štediti stroj, jer da su zubci već izlizani, a da ih nije moći zamieniti, ako car neželi, da se sklad poremeti. Nastala velika tuga i žalost! Samo jednom svake godine smio zlatni slavulj pjevati, a i to je bilo previše. Ali takovom sgodom nanizao bi ravnatelj careve svirke mali niz najpretežnijih

besiedâ tvrdeći, da je slavulj takov, kakov je i prije bio; pa kad on reče, da je dobro tako, pomisli svjetina: aj Bog, da je i tako!

Minulo već pet godina, a velika tuga obuzela kinezka srdca. Kinezom je car i otac i majka, s toga se težko razžalostiše čuvši, da je car obolio i da neće dugo živiti. Već bješe izabrali novoga cara, a svjetina s ulice dolazila pitati viteza: kako je staromu caru! A vitez bi po običaju papnuo i slegao ramenima.

Hladjan i blied ležao car na svojoj velikoj i krasnoj postelji; svi dvorani pomisliše, da je već umro, i pohitili svi, da se poklone novomu caru. Sobari izpadoše iz carskih soba, da o tom šapuću, a sobarice sjatile se, da zajedno piju kavu. Po svih dvoranah i hodnicih prostrli sukno, da se ničiji stupaj nečuje, i s toga bila u dvoru tišina, velika tišina! Ali car još nebješe umro; ukočio se samo i bio je vrlo blied ležeć na veleljepnoj postelji, zavješenoj dugimi zavjesami od baršuna, o kojih visiahu duge zlatne kite; gornji kapak od prozora bio otvoren, a mjesec obasjavao cara i zlatnu pticu.

Ubogi car jedva mogao disati; činjaše se, da ga mora mori; razklopi oči, i vidje, da mu se je smrt popela na prsi i da si je na glavu vrgla carevu krunu, jednom rukom da je držala carevu zlatnu sablju a drugom krasnu njegovu zastavu. A naokolo po naborih velikih posteljnih zavjesa od baršuna vidje čudnovatih glava: neke grde i nakazne, druge umiljate i blagolike. To sve bila careva dobra i zla djela poziruća nanj', pošto ga je smrt uzela daviti.

„Sjećaš li se toga!“ govoraše jedna glava iza druge. „Sjećaš li se onoga,“ i uzeše toliko toga spominjati, da ga je znoj probijao na čelu.

„Za to nisam znao!“ reče car, „Zasvirajte! Zasvirajte! Uzmite udarati u kinezki bubanj“, viknu car, „neću da čujem, što mi spominjete!“

Ali glave neprestadoše spominjati careva djela i nedjela, a smrt kimaše svejednako glavom, kanda povladjuje to nabrajanje.

„Svirajte! Svirajte!“ viknu car. „Zlatni, divotni slavuljiću, zapjevaj mi, zapjevaj! Darovao sam ti zlata i drugoga dragocjenoga blaga; pripojio sam ti dapače oko vrata svoju zlatnu papuču: zapjevaj mi dakle, zapjevaj!“

Ali zlatni slavulj mučaše mukom; nije bilo nikoga, da stroj navine, a nenavinut nije mogao zasvirati; smrt pako neprestade svojima velikima, šupljim očima buljiti u cara; a tišina bila, strašna tišina!

U taj mah zaječa kroz prozor najdivotnija pjesma; zapjeva pravi, živući slavuljić, sjedeći pokraj prozora na grani. Bješe čuo, da je obolio car i s toga dodje, da ga utješi pjesmom, da mu upjeva nadu u dušu. I dočim je slavulj pjevao, pobledjivahu utvore sve većma; krv u oslabljelih carevih žilah uze brže teći i sama smrt slušaše i veljaše: „nastavljaj, dragi slavuljiću, nastavljaj!“

„A hoćeš li mi dati tu krasnu sablju? Hoćeš li mi dati tu liepu zastavu? I hoćeš li mi dati carevu krunu?“

I smrt dade jedno za drugim za nastavljanje pjesme; a slavulj neprestade pjevati; čeznutljivim glasom spominjaše tiho groblje, gdje biele ruže cvatu, gdje jorgovan mirî i gdje je zelena trava orošena suzami živuće svojštine pokojnikâ. A smrt uze čeznuti za svojim tihim boravištem, pretvori se u hladnu bielu maglu i nestade je kroz prozor.

„Hvala ti od neba do zemlje!“ reče car. „Hvala ti, divni, mali ptiću! Poznam te dobro! Prognao sam te iz moje zemlje, iz moga carstva! A ti ipak dodje i pjesmom odagna one nakazne utvore od moje postelje, odagna mi smrt sa prsiju, gdje me je morila! Čim da te nagradim?“

„Ti si me nagradio!“ reče slavulj. „Izmamio sam ti suze iz očiju, kad sam ti prvi put pjevao: toga nikada nezaboravih. To je onaj biser koji se najvećma mili pjevaočevu srdcu! — Ali sada usnij i okriepi se! Ja ću te pjesmom uspavati.“

I slavulj uze opet pjevati, a car usnu sladkim snom. Al koliko blag i blagotvoran bijaše taj san!

Granu sunce i ogrija spavajućega cara. Okriepljen i ozdravio prenu se za tim. Nijedan mu se sluga nebješe vratio, jerbo svi mišljahu, da je umro; samo slavulj sjedjaše pokraj njega i pjevaše mu jutranju pjesmicu.

„Sad moraš vazda uza me ostati!“ reče car. „Pjevat ćeš samo onda, kad te bude volja, a ovoga ću zlatnoga ptića skrhati na tisuću komada.“

„Nemoj toga činiti!“ reče slavulj. „Dok je mogao, zabavljao te je liepo. Neka bude uza te, kao i dosele! Ja nemogu u tvom dvoru graditi gniezda ni ovdje boraviti; al mi dozvoli dolaziti, kad me volja bude: a ja ću onda dolećeti u sumrak na onu granu kraj prozora i pjevat ću ti, da se malo proveseliš, i da te navratim na zbiljne misli. Pjevat ću ti o sretnicih, koji muke mùčê. Pjevat ću ti o zlu i dobru, štono se od tebe krije! Bog je slavulju dao krila, da može lećeti daleko križem tvoga carstva, da može doznati jade uboga ribara i ratara seljaka, te svake žive duše, koja je od tebe i od tvoga dvora daleko, daleko! Meni se većma mili tvoje dobro srdce, nego li tvoja zlatna kruna, a ipak ti kruna miriše nekom svetošću. — Dolietat ću i pjevat ću ti! — Al mi jedno moraš obećati.“

„Drage volje sve!“ odvrati car i odjenuvši se u carsko odielo prinese težku zlatnu sablju svomu srdcu, tobože, da je tvrda vjera.

„Samo te to jedno molim i zaklinjem! Nepovjeri nikomu živu, da imaš malu ptičicu, koja ti sve kazuje; onda će još lakše sve na bolje okrenuti!“

A za tim odleće slavulj.

„Sluge pako dodjoše da vide cara mrtvaca, — — i zapanjiše se, a car im nazva: „Dobro jutro!“

Pobratimstvo.

Istom se vratismo s neduga puta, i već nas snadje želja, da putujemo drugamo i dalje. Kuda ćemo? Hoćemo li u Špartu, u Mikenu il u Delfi? Ima sto takovih miesta, kad ih čuješ imenovati, srdce ti zaigra od želje, da ideš onamo. Uzjašeš konja, pak ajde gorskom stazom kroz draču i grič; ma putovao i sâm, naniže se stazom ipak čitava karavana. Za svojim argojatom jašeš prvi, namah za tobom nosi drugi konj tvoj kovčeg, čador i hranu, za tim sliede dva tri oružnika, da ti budu u obranu. Nigdje nema krčme ni priredjene meke postelje, gdje bi poslije umorna dnevna putovanja mogao noć prenoćiti i snom se okriepiti, čador ti je jedini krov, pod koj možeš skloniti glavu u toj velikoj pustari, argojat svari pilav od piletine s rižom za večeru, tisuće muha uzmu se rojiti oko tvoga čadora, kukavno je to noćenje, a sjutradan ti je preplivati nabujale rieke, ljudski obuhvati stegnima svoga jahaćega konja, da te voda neodpline!

A koja ti je nagrada, kad prekužiš sve te nevolje? Najobilatija, najbogatija. Priroda predočava se tuj svim svojim veličajem, svako te mjestance sjeća drevne prošlosti, pariš oči, nasladjuješ se uspomenami. Pjesnik može to opjevati, slikar može potanko i bujno naslikati, ali ni jedan ni drugi nemože udahnuti svojoj slici daška sbilje, štono se motriocu upiljuje u dušu.

Tako i ja pokušah mnogimi malimi crticami, da predočim neki dio Atine i atinske okolice, ali koliko su nežive te slike, koli malo predočavaju Grčku, toga tu-

gujućega genija prave ljepote, štono mu stranac nigda nezaboravi veličine ni žalosti!

Možda bi onaj samotni pastir gore na litici jednostavnim pričanjem svojih doživljaja umio bolje nego li ja svojimi crticami, predočiti zemlju i narod helenski onomu, koji bi ga rad u brzu ruku spoznati.

Daj mu, neka on priča! veli mi vila. Bilo joj po volji! Pričat će vam onaj pastir na gori o nekom krasnom, o nekom osobitom narodnom običaju, naime o „pobratimstvu.“ Slušajte ga:

„Kuća nam bila od ilovače sbijena, a dovratnici od ubrazdjenih mramornih stupova, koje smo ondje našli, gdje se naumismo naseliti. Krov nam dopirao malone do zemlje, sad je bio u tavno smedj i gadan, kad ga netom sagradismo, sav se zelenjaše a iz zeleni provirivaše crljên cvatuće zloljesine, jer smo zloljesovim i lovorovim granjem pokrili kuću, dobavivši ga iz Zagorja. Naselismo se u nekakvu tjesnacu, okolo kuće uzpinjahu se vrletne, i crnkaste goleti u vis, po glavicah toga gorja ponakupljali se i stajali često bieli oblaci, prikazujuć svakojake živótinje. Nikada u tom klancu nezapjeva ptica, nikada nepoigraše tuj mladenci uza svirku dudâ, a taj je klanac bio svet od davne davnine, što mu isto ime svjedoči, jer se zove Delfi! Po tavnu, mrku gorju zapao snieg, a najviša gora, koja se je najduže rumenjela od zrakâ zapadajućega sunca, to vam je bio Parnas; potok tekući uz našu kuću dojurivaše sa Parnasa i on je bio nekada svet, sad ga magareće kopito smie uzmućivati, ali struja namah odnese mutež i potok se opet izbistri. Potanko li se sjećam svakoga mjestanca na onoj svetoj, tihoj samoći! Usred kolibe bilo ognjište, ondje uzpirivasmo i podjarivasmo oganj, a kad se je dosta nažeglo luga (pepela) onda bismo pekli u njem kruh. Kad bi zagruvao toliki snieg, da bi naša koliba jedva provirivala iz njega, onda bi moja

majka bila najradostnija, onda bi obuhvatila moju glavu objeručke, poljubila bi me u čelo, i uzela bi pjevati pjesme koje drugda nigda nije pjevala; jerbo Turci, naši gospodari, nisu toga dopuštali. Tako mi majka pjevala i ovu:

Navrh gore, na Olimpu tamo,
Stari jelen uzdiše i leži,
Leži bolan u mladom jeliku,
Suze roni krvave i sinje.
Uzanj mladi prolazio srnjak,
Pak ga pita: „Što je tebi, brajko,
Suze roneć krvave i sinje?“
„„Eno Turčin dotekao u grad.
Doveo je rulju divljih pasa,
Da krvolok zatire nam pleme!““
Al se srnjak junači i veli:
„Pognat ću ih k ostrvom na prěčac,
U duboko ugnat ću ih more!“
Ali prije, neg li suton nasta,
Turski lovci ustriele srnjaka;
Prije neg li tavna noćca nasta,
Rulja pasa izmuči ga goneć,
Turski lovci jelena ti smaknu!

A kad bi mi majka tako pjevala, navalile bi joj suze na oči i na duge trepavice, ali nebi dala, da tko opazi te suze, već bi uzela zapretati crni krušac u lug. A ja bi prieteć uzkliknuo: „Valja nam pomlatit Turke!“ Ona pako ponavljaše:

„U duboko ugnat ću ih more!“
Ali prije neg li suton nasta
Turski lovci ustriele srnjaka;
Prije neg li tavna noćca nasta,
Rulja pasa izmuči ga goneć,
Turski lovci jelena ti smaknu.

Više tjedana bijasmo sami samcati u našoj kolibi, za tim dodje otac mi; nadah se, da će mi donieti ško-

ljaka od lepantskoga zatona, ili možda oštar i svietao nož. Al nam ovaj put donie malu gološavu djevojčicu, držeć ju u naramku pod kožunom, bila umotana u nekakvo krzno, a izim triju srebrnjaka, upletenih u crnoj kosi nije imala ništa na sebi, a to joj bio sav imetak. Otac nam pripoviedaše, kako Turci pogubiše djevojčine roditelje, pripoviedaše nam mnogo, svu sam noć o tom sanjao. I otac mi bio ranjen u ruku, rana bila duboka, majka ju povila, na vuni očeva kožuna bila se stinula silna krv. Rekoše mi, da će mi djevojčica biti sestrom. Bijaše prekrasna. U majke mi nebijahu blaže oči od djevojčinih. Zvali ju N a s t o m (Anastasijom) i tim većma imala mi biti sestrom, što njezin i moj otac bijahu dva zavjerena pobratima po starom običaju, kojeg se i danas držimo. Pobratili se još za mladosti a bješe izabrali najljepšu i najvredniju djevojku svega onoga kraja, koja im je pobratimstvo posvetila. Često mi pripoviedahu o tom liepom i čudnom običaju.

Maljuška bijaše mi dakle sestricom; sjedjaše mi na krilu, donašah joj cvieća i ptičjega perja sa visokih stiena, zajedno pijasmo vodu iz parnaških vrela i spavasmo jedno uz drugo pod lovorovim krovom naše kolibe, a majka još po koju zimu pjevala o starom jelenu u mladom jeliku, gdje suze roni krvave i sinje! Ali još nebijah vrstan pojmiti, da su te krvave i sinje suze — tisućvrstne muke i nevolje jadnoga mi naroda.

Jednom dodjoše tri Franačka gospodina, odielo im bijaše posve drugčijega kroja. A postelje si i čadore nošahu uza se na konjih, pratilo ih više od dvadeset Turaka s diljkom o ramenu, s krivom sabljom oko pasa. Ta gospoda prijateljevahu s turskim pašom, te tako dobiše od njega preporučnicu. Dodjoše samo s toga, da vide naše gore i da se po sniegu i u oblačno doba mogu uzpet na P a r n a s, nebi li se s njega nagledali čudnih, mrkih i strmih naših stiena, te kraj njih naše kolibe. U toj kolibi činjaše im se pretiesno, i nemo-

gahu podnositi dima, koji se je izpod krova nadvodio a istom na vrata izilazio. S toga popeše čadore tik naše kolibe u tjesnacu, te uzese tuj peći janjce i ptice i nuditi nam sladka i jaka vina, štono ih Turci nesmjedoše okusiti.

Kad se ti putnici uzeše vraćati, izpratim ih ja donekle, noseć svoju sestru Nasticu na krkači, ušivenu u kozje krzno. Jedan one Franačke gospode postavi me tik goleti i narisa mene i Nasticu onako, kako stojasmo, toli istinito i naliko, da sam pomislio: eno nas živih i na onom bielom listu, a jedan smo stvor; — nikada mi to nepade na um, al je sbilja bilo tako. Nastica i ja bijasmo jedan stvor, ili mi sjedjaše na krilu, ili ju nošah na krkači, a u snu mi bijaše blaženstvom mojih sanaka.

Treću noć iza toga dodjoše drugi stranci, oboružani noževi i puškami. To bijahu Albanezi, hrabri junaci, tako mi reče mati. Bili su samo nekoliko časova u našoj kolibi, jedan ih podigao i posadio Nastu na svoje koljeno, — kad su otišli, onda opazismo, da u Nastinoj kosi nema tri, već samo dva srebrnjaka. Zamatahu duhan u biele papire i onako ga pušahu; najstariji Albanez smišljavaše, kojim bi putem udarili, ali nekako nebijaše sjeguran, te reče, koliko se sjećam: „Ako ćeš u polje, Turci, ako li u goru, vuci!“

Napokon ipak moradoše odlučiti kuda će, te krenuše, a moj ih otac izprati. Za malo čusmo pucnjavu — još jedna puče, a za tim navališe vojnici u našu kolibu te zasužnjiše majku mi, mene i Nastu; rekoše, da su hajduci kod nas boravili i da im je otac bio vodjom, s toga da nam je seliti iz onoga klanca. Vidjeh poginule hajduke, vidjeh mrtva otca te plakah i plakah, dok neusnuh. Kad se prenuh, bijasmo već u tamnici, a tamnica nije bila gora od naše kolibe, dadoše mi luka i iz okatranjene mješine vina, koje zaudaraše po smoli, boljega nam nije bilo ni kod kuće.

Koliko smo dugo tamnovali, neznam pravo, ali mnogo dana ondje predanismo i mnogo noći ondje prenoćismo. Kad nas iz tamnice pustiše, bio već uzkrs; uprtim Nastu na krkaču, jer mi majka bješe oboljela i jedva se micaše, te tako polagacko ajde, ajde, dok napokon — a bilo je to daleko ići — nedodjosmo do mora, do lepantskoga zatona. Udjosmo ondje u crkvu, milota je bila pogledati onolike divne slike na zlatnu ikonostasu, bilo naslikanih liepih angjela, pa mi se činjaše, da ni naša mala Nasta nije grdja od tih angjela. U sredini crkve bio sveti grob, pun rumenih ruža, gdje je ležao sin božji, taj cviet nebeski, tako mi reče majka, a pop zapjeva: „Isukrst uzkrsnu!“ Sav se kršteni sviet uze ljubiti. Svatko držaše goruću svieću u ruci, i ja dobih jednu i Nasta jednu, svirale zasviraše, stari ljudi uzeše se za ruke i veselo odskakaše iz crkve, žene pred crkvom pekle uzkrsno janje. I nas pozvaše, te tako sjedoh do vatre; neki dječak, stariji od mene, zagrli me i poljubi rekavši: „Isukrst uzkrsnu!“ Tako se eto sastasmo ja i Aftanides prvi put.

Majka mi umjela je plesti ribarske mreže, tim je mnogo privredjivala na obali lepantskoga zatona; dugo tuj boravljasmo uz more — uz liepo more, koje je slano poput suze, i koje se kadšto crljeni, kadšto zeleni, kadšto modri poput jelenovih suza, što ih je spominjala majka.

Aftanides umio veslati i upravljati čamcem, a ja i mala Nasta sjedjasmo u čamcu, koj munu morem kao oblak po zraku. Sunce uze zapadati, modro gorje uze tavnjeti, jedno bilo nadvisivaše drugo, a najdalji bijaše Parnas, s njegove se glavice bieljaše snieg. A na zalazećem suncu činila se ta glavica usijanim željezom, činilo se, da iz nje sievaju zrake, jer dugo još, pošto je sunce zašlo, cakljaše se ta glavica iz jasne zračne modrine; bieli morski galebovi liećuć strelimke pljesnuli bi kadšto po tihom morskom licu, inače vladala ovdje ti-

šina, kao medju delfijskimi mrkimi stienami. Ležah u čamcu nauznačice, a Nastica ležaše na mojoj grudi, a zviezde svietljahu nam jasnije, nego li svjetiljke u crkvi. Bile to one iste zviezde i na istom mjestu, na kom ih motrijah ležeći pred našom kolibom u delfijskom klancu. Napokon mi se pričini, da sam sbilja ondje! — Za tim nešto pljusnu u vodu a čamac se uznjiha jako; — ja zajaukah glasno, jer se Nasta bješe okliznula u more, al u isti tren skoči Aftanides za njom te ju za čas izvadi i dodade mi ju na čamac! Svukosmo joj odielo, te ga ljudski izžmikasmo, a za tim ju opet odjenusmo. Takov bijaše Aftanides. Ostadosmo na čamcu, dok se nije Nastino odielo posve osušilo, te tako nije nitko doznao, koliki smo strah pretrpjeli sbog naše posestrime, koja je sad dakako i Aftanidova dužnica bila.

Nastalo ljeto. Sunce uzelo pripicati toliko, da se je lišće osušilo na drveću, ja se sjetih našega hladnoga gorja i hladne vodice; i majka mi poželje za gorom i za gorskom vodom, te tako jednom u večerno doba zaputismo onamo. Čudna li mira i čudne tišine! Idjasmo po visoko uzrasloj majčinoj dušici, koja jošte mirišaše, premda joj je sunce opurilo lišće. Nesretosmo nijednoga pastira, neprodjosmo ni mimo jedne kolibe. Sve bilo sama tišina i samoća, samo se jedna zviezda prosu i reče, da na nekeskom svodu ima još života. Neznam, ili je vedra, zračna modrina sama svietlila, ili su zviezde toliko sjale: sve ocrte gorâ spoznasmo potanko. Moja majka naložila vatru, te uzela peći luk, što ga bješe poniela, a ja i sestrica mi se uvalismo u majčinu dušicu, te usnusmo nebojeći se ni vukodlaka, koj noću obilazi, niti kakove sablasti, koja postaje od ovčjeg želudca, kad se nerazporen baci na tle, što joj plamen iz čeljusti liže, niti vuka, niti čaklja; ta majka sjedjaše uz nas, a to mi se činjaše dovoljno u našu obranu.

Dopadasmo u naš stari zavičaj, ali nam je koliba

bila porušena, moradosmo sagraditi novu. Neke znanice moje majke pomogoše joj i za nekoliko dana bili zidovi gotovi a krov od zloljesine sagradjen. Majka mi plela od remenja i lika tokove za boce, ja čuvah popovska stada, a igrah se s Nasticom i s malimi kornjačami.

Jedno jutro osvanu kod nas dragi nam Aftanides; pogibao za nama od želje te nas dodje vidjeti a probavi kod nas dva čitava dana.

Jedva minu mjesec dana a on dodje opet te nam kaza, da na nekom brodu kreće u Patras i Krf; ali da se mora prije oprostiti s nami; majci nam donie veliku ribu. Umio je liepo pripoviedati ne samo o ribarih na lepantskom zatonu već i o kraljevih, te junacih, koji su nekada upravljali Grčkom, kao što sada njom upravljaju Turci.

Gledao sam, kako se na ruži napupio pupoljak, kako je za nekoliko dana i nedjelja procvao i nabujao divnim rumenim cvietom; tako porasla i odrasla Nasta, a ja ni nespetih, kolika je, koli liepa i rumena. Bijaše krasnom, u napun djevojkom, a ja jak momak. Vučetine, na kojih spavahu majka mi i Nasta, odrieh sâm i postrieljah vukove, s kojih sam ih odro.

Minuše godine. Jedno veče omrče kod nas Aftanides, vitak poput jele, krepak i crnomanjast; izljubi nas svih redom, te nam pripoviedaše o debelom moru, o maltežkoj silnoj tvrdjavi te o egipatskih grobovih; činilo nam se sve čudnovatom svetom pričom; s počitaćim strahom poziraḥ nanj.

„Koliko ti toga znadeš!“ začudim se ja, „i kako umieš pripoviedati!“

„A ti si mi ipak pripoviedao najljepšu pripoviest!“ reče Aftanides. „Ti si mi pripoviedao, što nikako nemogu s uma smetnuti, o liepom, starom običaju, o pobratimstvu! Ajdmo, brate, i nas dvojica, da se u crkvi pobratimo, seka Nasta najljepša je i najvrednija

djevojka, ona neka nas posveti! U nijednoga naroda nema ljepših običaja od naših."

Nasta porumenje poput mlade ruže, a moja majka poljubi Aftanida.

Uru daleko od naše kolibe bijaše crkvica tamo na onoj klisuri, gdjeno na zaravanku ima nešto crnice i hlada pod uzrastlim drvećem; pred žrtvenikom visjela srebrna svjetiljka.

Odjedoh se u najljepše svoje odielo, biela dokoljenka bogatih nabora dohvaćala mi do niže bokova, crljeni zobun pristajaše mi unapunce, a kita mi na crljenoj kapi bila od srebra, za pojas bili zadjenuti noževi i dvie male. Na Aftanidu bila modra odjeća, kakvu nose grčki mornari, na grudih mu visjela slika matere božje na srebrnoj pločici, pojas mu bio dragocjen, kakovih ima samo u bogate gospode. Svatko vidje, da idemo na neku svečanost. Unidjosmo u malu samotnu crkvicu gdje se kroz vrata od večernjega sunca odsievahu goruće svjetiljke i slike na zlatnome polju. Ja i Aftanides klekosmo na stube pred žrtvenikom, za tim stupi Nasta pred nas, bila odjevena u dugu bielu haljinu, kojom se još ljepše izticaše divota stasa joj i uzrasta. Oko biela vrata i na grudih imala bogat kov od starih i novih pjeneza. Crnu kosu splela i savila u vienac na tjemenu a nad viencem bila kapica od sitnih srebrnih i zlatnih pjeneza, nadjenih u ruševinah starih hramova. Obraz joj se svjetljaše, a oči joj titrahu sjajem kao dvie zviezde.

Tiho se pomolismo sve troje, za tim nas upita Nasta: „Hoćete li pobratit se da budete jedan drugomu na mjesto rodjenoga brata i da si budete prijatelji za svega svoga vieka?" — „Hoćemo!" odgovorismo u jedan glas. Nasta nastavi: „Hoćete li vazda držati na umu, da je brat bratu, što je jedna pola ljudskoga srdca drugoj; što je jednoga, to je obe braće tajna, što jednoga usrećuje, neka bude sreća i drugomu: treba pre-

gorjeti, uztrajati, u nevolji pomoći, na strašnu mjestu priskočiti; što je u koga vas premogućtva, to je premogućtvo obe braće. Hoćete li to sve držati na umu?“ A mi odgovorismo: „Hoćemo!“

Tad nam Nasta sastavi ruke, poljubi jednoga i drugoga u čelo, a za tim se opet sve troje tiho pomolismo Bogu. Poslije toga izadje svećenik pred žrtvenik, te nas blagoslovi sve troje, a za žrtvenikom zapjeva drugi svećenik nekakvu crkvenu pjesmu. Tako eto bude uglavljeno i posvećeno naše pobratimstvo. Kad se podigosmo, spazih majku, gdje silno plače pokraj crkvenih vrata.

Kolika radost nasta u našoj maloj kolibi pokraj delfijskih vrela! Onaj večer prije nego će otići Aftanides, sjedjasmo nas dvojica zamišljena na obronku neke goleti. Aftanides obuhvatio mene rukom oko pasa, a ja njega ogrlio oko vrata; razgovarasmo se o nevolji našega naroda, i o prvacih mu, u koje bi se narod mogao pouzdati. Obojici bilo jasno i nedvojbeno, što jedan i drugi misli i osjeća, tad ga prihvatih za ruku i rekoh:

„Još nešto moraš da znaš, a za to nešto znao je dosele samo Bog i ja! Ja ljubim, pobratime, ljubim svesrdice, većma nego majku i tebe“. —

„A koga ljubiš?“ upita Aftanides, a lice mu i vrat porumeniše.

„Ljubim Nastu!“ odvratim ja, a njemu zadrhta ruka, koju bjeh prihvatio, sav pobliedje poput krpe; vidjeh i shvatih sve to, te osjećah, da i moja ruka drhće, prignuh se k njemu, poljubih ga u čelo i rekoh mu šapćuć: „Nikada joj ništa nekazah; možda ona neljubi mene! — Pomisli, pobratime, da mi je dan uz dan pred očima, da je uza me uzrasla, da je ona duša moje duše!“

„I tvoja bila!“ reče Aftanides, „tvoja! Nesmiem i neću te varati. I ja ju ljubim! Ali sjutra ja odoh! Za godinu dana vidjet ćemo se opet, a onda ćeš ti biti već oženjen. Nije li tako? Imam nešto zlata, sve je

tvoje, moraš ga da primiš od svoga pobratima!" Hodasmo po gori još dugo mučke jedan uz drugoga; već se bilo unoćilo, kad dodjosmo pred majčinu kolibu.

Nasta dodje do vrata sa svjetiljkom, da nam posvietli. Kad unidjosmo nije bilo majke u kolibi. Nasta pogleda Aftanida čudnim, bolnim pogledom.

„Sjutra već odilaziš!" reče Nasta, „vrlo mi je žao!"

„Žao ti je?" reče Aftanidas, i činilo mi se, da mu to srdce para kao i meni. Nemogoh prosloviti ni besjede, a on ju prihvati za ruku i reče: „Moj eno i tvoj pobratim te ljubi, a znam, da ti je drag! Baš tim, što muči, zavjedočava ti svoju ljubav." —

Nasta uze drhtati i roniti suze; nevidjeh nikoga do li nje, nemišljah ni o kom, već o njoj, te ju zagrlih i klikoh: „Dà, ja te ljubim!" Nasta me ljubnu u usta, zagrli me obima rukama; a svjetiljka pade na tle, uhvati se oko nas mrak, kakov se je već prije uhvatio bio u srdcu Aftanidovu.

Sjutradan prije zore izljubi nas Aftanides na oprostu i ode. Majci dade novce, što nam ih namienio. Ja se s Nastom zaručim i za malo danâ vjenčam!

Psycha.

U osvitu, u rumenom zraku, sja se velika zviezda, jasna zviezda danica; njezine zrake titraju po bieloj stieni, kano da kani tude izpisati, sve što umie pričati, sve što je kroz vjekove i vjekove gledala kojegdje na našoj vrtoglavoj zemlji.

Evo jedne od njezinih pripoviesti:

Onomad — zviezdi je „onomad" toliko, koliko nam ljudem, „u davnoj davnini" — pratijahu moje zrake mlada umjetnika; bilo to u papinskom gradu, u svjetskom gradu Rimu. Mnogo se ondje tokom vremena pro-

mienilo, ali sporije nego što se lik čovječji mienja od djeteta do starca. Cesarski dvorovi bijahu razvalina, kao i danas; smokve i lovorike rastijahu izmedju sru šenih mramornih stupova, dižuć se nad razvaljene kupalištne izbice, kojim se stiene još blistahu zlatom; kolosseum bijaše ruševina, sa zvonikâ tutnjahu zvona, tamjan se vijaše miomirisom, po ulicah obilažahu obhodnici noseći svieće i sjajne baldakine. Crkva bila tu svetinja, i uzvišena svetinja bila umjetnost. U Rimu živio najveći slikar svieta, Rafael; ondje živio najveći kipar onoga vieka, Michel Angelo; sám ih papa visoko cienio, i častio ih svojimi pohodi. Ali ipak se nije gdječija vrlina i vrstnoća ni opažala ni poznavala.

U tiesnoj uličici stajaše stara kuća, njekad to bio hram; u njoj stanovaše mlad umjetnik bez novca i bez glasa, ali ne bez prijatelja, mladih umjetnika, srdca mlada, mladih nada i misli. Oni bi mu govorili, da je darovit i vrstan, ali i lud, što sam toga nevjeruje, već uviek razlupa, štogodj napravi od gline, uviek nezadovoljan, te zato nikad nije ničim gotov, a to mora da bude, ako hoće da mu se djelo vidi, upozna i novca baci. „Ti si sanjar, nastavili bi ga karati, to je nesreća tvoja. A to je za to, što još nikad živio nisi, nikad života kušao, srkao ga dugo bez duga preduška, kako se srkati mora. Baš za mlada valja svoje biće stopiti sa životom, da se u jedno sliju. Gledaj velikana Rafaela, koga papa štuje, koga sviet zamiera: on neprezire vina i kruha.“

„On pokuša i samu pekaricu, ljepušnu Fornarinu,“ reče Angelo, veseljak nad veseljaci u tom mladom družtvu.

Dà, što mu sve negovorahu, prema tomu, kolike su već kojemu godine bile i kolika pamet, mameći mladoga prijatelja sa sobom u veseli, strastni život, u pomamni život; za čas kao da će se i dati sklonuti; krvi bio vrele, zanosa bujna, te je znao pristajati u veseo razgovor, u glasan hihot svojih drugova. Ali ono

što prijatelji veselim životom Rafaelovim zvahu, izginulo bi izpred njega kao jutarnja rosa, kad bi gledao ono božansko svjetlo, koje se sjaše iz slikâ toga velikana; a kad bi u vatikanu motrio krasne kipove, što no su ih prije vjekova vještaci iz mramorna grumena izvabili, onda bi mu se nadimale grudi, onda bi u njima ćutio nješto velika, sveta, uzvišena, krasna, te bi zaželio i sam iz mramora klesati onakove likove. Htio bi u jedan kip sbiti onaj uzhit, koji se iz njegova srca uzvijaše put neizmjernosti, ali kako? Mekana glina primala bi pod njegovimi prsti lik ljepote, ali sutradan bi opet razbio, što je jučer izdjelao.

Njekoga dana prolažaše mimo veličajne palače, kakovih mnogo ima u Rimu; popostane pred velikom otvorenom vežom i ugleda slikami ukrašena svodišta, kako okružuju malen vrtić, koj se rumenio množinom prekrasnih ruža. Velike biele kallaje zelena, svježa lišća, uzvijale se iz mramorne kamenice, u kojoj žuboraše bistra voda, i tud proledbila njeka slika, mlada djevojka, kći u ovom kneževskom domu, ubava, lagahna, divna. Još nikad nije vidjeo takova ženskoga lika, ali da, vidjeo ga naslikana na jednoj slici Rafaelovoj, naslikana kao Psychu u njekoj rimskoj palači. Da, ondje bijaše naslikana, a ovdje hodaše živa!

I u njegovih mislih, u njegovom srcu ona živila; i on se povrati u svoju biednu izbicu i izdjela Psychu iz gline, a bijaše to ona bogata mlada Rimljanka, plemićka djevojka; prvi put je sad sa zadovoljstvom promatrao djelo svoje: bilo mu znamen nječij, znamen — njen. Prijatelji mu, koji ga vidješe, udariše u cik od radosti, veleći, da se tim djelom objavila njegova velika umjetnička duša, koju će i sviet sad upoznati, kako ju oni već davno slućahu; glina je doduše, veljahu, vidjeti kao živa put, ali u nje nema bjeloće i trajnosti kao u mramora; u mramoru dakle ima ta Psycha oživjeti. A to blago, taj mramor imadjaše on već, taj ležaše

već mnogo godina u dvorištu, svojina njegovih roditelja; staklovje, smeće, odrezine od artičoka naslagale se s gora po njem i umrljale ga, ali iz nutra bijaše mramor kao snieg na gori. Iz toga će mramora postanuti Psycha.

Bilo to njekoga dana — dà, jasna zviezda nepriča ništa o tom, jer ona toga nevidje, ali mi znamo — dovezu se njekakva otmena Rimska gospoda u onu uzku, neuglednu ulicu. Kočija stade na početku ulice, a gospoda se pješice zapute kući mladoga umjetnika, da mu vide djelo, o kojem su nješto načula.

A koji bijahu ti otmeni gosti? Jadna li mladića! ili presretna li mladića! Mlada plemkinja glavom u njegovoj izbi, a kakov li joj osmješak, kad joj otac reče: ta to si prava živa ti! Osmjeh se neda izvajati, pogled se neda ponasljedovati, taj divni pogled, koj uznosi, koj oplemenjuje, koj — uništuje.

„Psycha se mora napraviti od mramora, kaza bogataš.“ Te rieči bijahu životonosne i mrtvoj glini i tvrdomu grumenu mramora, životonosne i tronutomu mladiću. „Kad dovršite, kupit ću vaše djelo,“ kaza velikaš.

Kano da su nevidjeni dani svanuli kukavnoj vajarnici; u njoj se sjaše život i radost, u njoj poslovaše marna radinost. Sjajna danica gledaše, kako napreduje djelo. U glinu kano da je ušla duša, pokle je o n a tudjer bila; u poznatih njezinih potezih stvaraše ju on krasnu još krasnijom.

— Sad znam, što je život, klicao bi on, — ljubav je! S uzvišenim samozaboravom utopiti se, sa zanosom izgubiti se u krasoti — to je život! Što moji drugovi životom i slašću zovu, to je nestalna sjena, to su mjehurčići što no hlape iz vrijuća droždja, to nije čisto božansko biće, koje te posvećuje životu.

Mramorni kamen je namješten; dlieto mu izbija velike komadine; mjeri se, bilježe se točke i znakovi, izvodi se što je prost posao ruke, i gle malo po malo

pretvara se kamen u tielo, u krasan lik, u Psychu, divnu i zamjernu, kao što je u djevici prilika božja. Težki kamen postao titrav, poskočan, lagahan kao zrak, postao milotna Psycha, s onim nebeskim nevinim osmjehom, koga je odsiev ostao u duši mladoga kipara.

Zviezda ružičastoga jutra gledala to i razumjela dobro, što u mladićevu srcu niče, razumjela mienu bljedoće i rumenila na njegovu licu, i munju, koja mu iz oka sievaše, dok je radio, dok je oponašao ono, što se od boga našlo.

— Ti si majstor, kakovih je u starih Grka bivalo, pohvališe ga uzhićeni prijatelji, do skora će se sav sviet diviti tvojoj Psychi.

— Mojoj Psychi, potvrdi on. Mojoj, dà, ona će moja biti. I ja sam vještak, premac onim davnim velikanom. Bog me je tim nadario, visoko me uzvisio kao što i onu plemkinju.

I pokleče i suzami se zahvali bogu — i opet zaboravi na boga porad nje, porad njezine prilike u mramoru, porad Psychina kipa, koj se tu uzpravio kao iz sniega sadjelan, porumenjivajući se u ranom sunašcu.

I on će sad vidjeti, vidjeti nju samu, živu, lebdeću, nju, koje govor zvoni ko romorne strune. On će sad najaviti u bogatoj palači, da je mramorna Psycha gotova. On udje, priedje otvorenim dvorištem, gdje voda s pliskavicâ pljuskala u mramorne kamenice, gdje kalaje cvale i svježe ružice bujno nicale. Stupi u veliki, visoki triem, komu se stiene i svod gizdao raznolikim šarom u slikah i grbovih. Nakićene sluge šetale gizdavo i sitno amo tamo, a njeke se izvalile povoljno i bahato na izrezkanih drvenih klupah, kao da su to njihovi dvori. Kaza im, zašto dolazi u palaču, i uzvedoše ga po svietlih mramornih, mekimi sagovi prostrtih stubah, uz koje po obiju stranah poredao se sve kip za kipom. Zatim prolažaše kroz izbe, bogato izkićene slikami i sjajnimi podovi od mozaika. Sav taj sjaj i

gizda stezaše mu srce, ali do mala mu odlanu; stari ga velikaš primi prijazno, pače srdačno, i opraštajuć se s njim zamoli ga, da podje i k signori, jer da ga i ona želi vidjeti. Povede ga sluga veličajnimi izbami i dvoranami do njezine izbe, u kojoj je ona sama sobom bila sjaj i divota.

Ona mu govorila; nikakov skrušeni psalam, nikakov uzvišeni slavospiev nebi ga tako ganuo, tako uznio kao njezin govor. Prihvati joj ruku, pritisne ju na svoje ustne; nema ruže tako mekane, ali oganj bije iz te ruže, oganj! Uzhitio se, zanio se. Usta mu se preliše riečmi, sam neznadjaše kakovimi. Zna li vulkan, da sopti usjanom lavom? Očitovao joj, da ju ljubi. Ona stajaše zatečena, uvriedjena, ponosita; poruga joj na licu, na licu joj izraz, kao da se je netom dotakla vlažne žabe; obrazi joj porumenješe, ustnice joj pobliedješe, oči su joj oganj, ali k jednu crn mrak, kao što je mrak noćni.

— Mahnitče! Dalje, dolje! — I okrenu se od njega. I to lice ljepote bijaše onakovo vidjeti, kao što ono okamenjeno Meduzino sa zmijskimi pramovi.

Kao što pada kamen, tako spade on niz stube na ulicu; kao mahnit stigne do svoga stana, i prene se u bjesnilu i boli, i sgrabi kladivo, i visoko zamahne njim, da razmrvi krasni mramorni kip. Ali u svom ludilu nije ni opazio, da je pokraj njega prijatelj Angelo; taj mu čvrsto obuhvatio ruku i zadržao ju.

— Zar si lud? Što radiš!

Pohrvaše se; Angelo ga nadjača, te on iznemogao, težko predišući pade na stolac.

— Što se sbilo? pitaše Angelo. Dozovi se, govori!

Ali što je znao jadan govoriti? što je znao reći? Angelo, nemogući razplesti mreže njegovih rieči, prestade ga i pitati.

— Od tih vječnih sanjarija sgustnula ti krv. Živi po ljudski, kako i mi drugi ljudi, nevij se po idealih, lahko ti se zavrti. Okiti se malo vincem pak ćeš bla-

žen usnuti. Potraži si u kakve krasotice lieka. Djevojka iz Campagne tako je liepa kao i ona kneginja u mramornih dvorih; obadvie su Evine kćeri, a u raju jedna je kao i druga. Slušaj tvoga Angela! Ja sam tvoj angjeo, angjeo života! Dodje vrieme, kad ćeš biti ostario i porušen tielom, onda ćeš pod vedrim danom, pod jasnim suncem, kad bude posvud vesela klika i smieha, ležati na tlih, usahnuo klas, koj neraste više. Ja nevjerujem, što popi govore o nekakvom životu prieko groba, to je liepa tlapnja, to je djetinjska priča, — liepa onomu, komu se može tlapiti; ali ja neživim tlapnje, ja živim život! Za mnom! Budi čovjek!

I odmami ga sa sobom, sad je bila hora: oganj se razvalio po žilah mladomu umjetniku, maknula mu se duša i prevrnula, i sjeknula snagom njekud, da se odkine staroj navici, da se trgne iz svoga dosadanjega duhovanja. I on podje za Angelom.

U okolišu Rimskom podaleko od grada bijaše krčma, kamo bi se svraćali umjetnici, prizidana razvalini stare kupeljne izbice. Veliki citruni žutćahu se viseć izmedj tamna, na suncu blistajuća lišća i prikrivahu djelomice stare, žutkaste zidine. Krčma bijaše dubok svod, reć bi špilja u nutrini razvaline. U krčmi gorio žižak pred slikom bogorodičinom; na ognjištu buktila vatra, uz koju se pristavljalo i peklo. Vani, pod citruni i lovorikami bili pokriveni stolovi.

Uzklikom ih pozdraviše prijatelji. Malo se jelo, mnogo pilo, tim više veselja bilo. Pjevalo se, udaralo se u gitaru; al zazveči saltarella i veseo se ples zavrti. S mladići plesahu te pjevahu i dvie mlade Rimljanke, živi kiparski i slikarski uzori umjetnikom, dvie dražestne bakantice. Nebijahu to doduše prilike Psychine, nebijahu nježne, krasne ružice, već svježi, bujni, žarki karamfili. — Kakva li bijaše žega toga dana, i kad je zapalo sunce, još je žarilo; žara bilo u krvi, žara u

zraku, žara u svakom pogledu. Zrak se blistao zlatom i ružami, život bio zlatan i ružičan.

— Eto nam jedva jednom i tebe tu. Pusti se, podaj se valovom oko tebe i u tebi, nek te ponesu!

— Još nikad nisam bio tako zdrav, tako veseo, odzove se mladi umjetnik. Pravo velite, pravo govorite, bijah luda, sanjar; za čovjeka je život, ne sanjarije.

Pjevajući uz zvučne gitare, pod zvjezdovitim nebom vraćali se mladići u Rim, u svoje uzahne uličice, a s njimi ona dva žarka karamfila.

U Angelovoj izbi, usried razbacanih slikarskih nacrta, žarkovitih, razkošnih slika muklije se razliegahu njihovi glasovi, ali i strastvenije; po podu ležahu listići, u kojih se izmienjale prilike Campagnskih krasotica u raznolikoj bujnosti sve ljepše i ljepše, a one same žive bijahu još mnogo ljepše. Na svjećnjaku sjalo se svih šest svieća; a iz duša sjala je čovječja prilika kao prilika božja.

— Apolone, Jupitru! Vijem se u vaša nebesa, u vaše divotne visine! sad mi je, kao da u tom trenu probija cviet života iz srca moga.

Dà, on probi, i prebi se, pade, a gadna para izvi se iz njega, zamagliše se mladiću oči, misli mu se pomutiše. Izpraskao se oganj razkoši, i nadvio se — mrak.

Evo ga opet u svojoj izbi; sjedi na postelji, i k sebi se dozivlje. Sram te bilo! čulo se iz ustiju njegovih, iz srca njegova, duboka srca. Nesrećo! Dalje, dolje! — I težak bolan uzdah odtisnu se od srca njegova.

Dalje! dolje! Te rieči njezine, rieči žive Psyche zvonile mu u duši, zvonile mu iz ustiju. Stisnu se glavom k uzglavlju, pamet mu obnevidje, on usnu.

Za osvita se prenu i stade razabirati. Što je bilo? je li mu se sve to samo snilo? Je l' mu se snio njezin posjet, pak onaj polazak u krčmu, onaj večer sa žar-

kastima karamfilima iz Campagne, je l' mu se samo snio? Nije, sve je to bila živa do tad nepoznata mu istina.

U grimiznom zraku sjaše se jasna zviezda, njezin trak drhtaše na mladiću i na mramornoj Psychi; i jadnik drhtaše gledajući u priliku vječnosti, bojaše se da je nečist njegov pogled. Zastorom zavjesi kip, pak se opet maši zastora, da još jednom lik taj razkrije, ali nedade mu se promatrati djelo svoje.

Niem, potmaran, zamišljen sjedjaše sav dan, nečujući ništa, što se sbivalo oko njega, a nitko nečujaše, što se sbivalo u njem, u njegovima grudima.

Prolaze dani i tjedni; prolaze duge i duge noći. Jasna zviezda vidje ga njekoga jutra, kako se ustaje s postelje blied, uzdrhtao kao od groznice, kako kroči k mramornomu kipu, i zavjesu mu odgrće, i gleda dugo i dugo žalovito na svoje djelo, pak ga prti i vuče u vrt, iznemažući pod težkim bremenom. U vrtu bio star izsušen zdenac, sad već kao jama kakva; u nju spusti Psychu, nabaca zemlje s vrha, i prikri suhorom i koprivljem.

— Dalje! dolje! To bijaše kratko opjelo.

Zviezda gledaše to sa ružičastoga zraka, i trak njezin drktaše u debelima suzama na smrtolikom licu mladića, bolestna groznicom, bolestna smrtonosnom bolju, — tako rekoše, kad bolovati leže.

Iz samostana brat Ignacij pohodio ga kao prijatelj i liečnik, tješio ga utjehom vjere, govorio mu o miru i sreći u zakonu božjem, o griehu ljudskom, o milosti i miru božjem.

Te rieči padahu na njegovu dušu kao topli sunčani traci na vrijuću zemlju; otůd se dizaše para, uzvijahu se magle i oblaci, oblaci mislî, slike, u kojih se istina odsievala; s tih oblaka, s tih plijućih otoka poziraše on na život ljudski. Kao smjesa pogriešaka i tlapnja prikazivaše mu se život ljudski, a takov mu se činjaše i njegov život. Činjaše mu se, da je umjetnost

vještica, koja nas ureče, da u sujetu, u pohotu zemaljsku zabludimo; da zavaramo i sebe i prijatelje i boga; da zmija uviek u nas govori: jedi, i biti ćeš kako bog.

Činjaše mu se, da se je sad tek dozvao samu sebi, i našao put k istini i miru; da u crkvi svieti luč božja, da je u samostanskoj izbici mir, iz kojega može drvce ljudsko uzrasti u vječitost.

Brat Ignacij nagovaraše ga još, te se on i nakani: iz svjetara postade crkvar, mladi se umjetnik odreče svieta i podje u samostan.

Ljubezno ga izprimiše braća, i rediše ga; bilo svečano, kao u svetu nedjelju. U sunčanom svjetlu po crkvi sjaše mu se bog sa svetih slika, sa svietla križa. A kad je za večera, za sunčanoga zahoda iz svoje izbice otvoriv prozor pozirao na stari Rim, na porušene hramove, na ogromni, mrtvi colosseum, a to se sve odjelo proljetnom odorom od cvatućih neroda, od svježega zimzelena, od ničućih ruža, od blistajućih citruna i naranča, od kitnjastih paoma: bijaše srca tronuta i prepuna, kao još nikad. Puklo polje Campagnsko, tiho se prostiralo do plavetnih snjegovitih gora, koje se vidjele kao da su naslikane na zraku. Sviet kao u jedno stopljen, sav mirom i krasotom odiše, plije, sniva — sviet kao da je san.

Da, ovdje bijaše život san, nu san traje njekoliko časova pak se za njekoliko časova povrati, a život samostanski traje mnogo i mnogo godina.

Iz nutrinje dolazi mnogo zlo, koje čovjeka okalja, o tom se on sad uvjeri. Kakov li ga oganj probijaše često, kakov izvor zla! Čega on nehtijaše, ono proviraše neprestance. Bud je i kaznom krotio svoju put, ali zlo dolazaše iz nutrinje. Čestica duha njegova, savjest, savijala se kao gibka guja oko sebe i plazila pod plašt božje ljubavi i tješila ga: svetci su nam zagovornici, bogorodica nam zagovornica, Isus je sam svoju krv za nas prolio. Bijaše li to djetinska nevinost ili mladačka

nestašnost, koja ga zavadjaše da se tješi nadom, da se nadom zanosi i uznosi nad druge ljude: ta on je taštinu ljudsku pobacio, on je sin matere crkve.

Njekoga dne, nakon mnogih godina, srete ga Angelo i prepozna ga.

— Čovječe, viknu Angelo, — jesi li ti? Jesi li sretan sad? Grieh ti je od boga, što si njegov dar pobacio, što si ludo protitrao ono, čemu si bio rodjen na sviet. Čitaj priču o pjenezu na ostavu danom. Onaj sveznalac, koj ju pričaše, govoraše istinu. Što si dobio, što si našao? Neudešavaš li si njekakov život na snu, njekakvu vjeru sam po svojoj glavi, kao i svi drugi? Ako je sve to pusti san, tlapnja, obsjena?

— Odstupaj od mene vraže! reče redovnik i otidje od Angela.

— Jest, ima vrag, danas sam vidio živa vraga, mrmoraše sobom redovnik. Jednoč sam mu bio pružio prst, a on ugrabio cielu ruku! — Ah nije! — uzdahnu redovnik, — u meni samom je zlo, i u onom je čovjeku zlo, ali njega nemože skučiti, on kroči uzpravno vedra čela, i lastuje lastno, a ja ginem za lastovanjem u utjehi vjere! — Ako li je vjera samo utjeha? Ako je sve i ovdje kako u svietu, koga sam se ostavio, samo krasan san, obsjena, kao što je krasota rumenitih oblaka na zapadu, kao što je lelijanje modrine dalekih gora? Iz bliza su vidjeti drugačije! Vječnosti, ti si kao puklo u neizmjernost tiho more, koje nas mami i vabi, koje nas slutnjami zatravljuje, a kad se zavezemo unj', onda tonemo, ginemo, umiremo — nema nas više! — Tlapnja! Dalje! dolje!

Suha oka, poniknute glave sjedjaše na tvrdom logu svojem, al netom pokleče — pred kim? Pred razpelom na zidu? Ne, on pokleče, što mu koljena naviknula bila klečati.

Što je dublje pronicao u se, to je na crnju tminu nailazio. „Ništa iznutra, ništa izvana! Potratio život!“

I ta misao kotrljala se dalje ko gruda snježna, većala, rasla, smrvila ga, — izbrisala ga.

— Nikomu se nemogu povjeriti, nikomu pokazati crva, koj me unutri grize. Moja tajna je sužanj moj; izmakne li mi, tad sam ja njezin.

Bogodana sila u njem hrva se, da se odhrva.

— Bože, bože! vapijaše očajnik, smiluj mi se, udieli mi vjeru; Tvoje milosti podjelu bacio sam u kraj, zadaće svoje nisam izpunio! Nije bilo snage u mene, nje mi nisi podielio. Bezsmrtnost, Psycha u grudih mojih — dalje, dolje! — zakopat ću ju kao i onu Psychu, najkrasniji trak života moga, iz groba joj uskrsa nema!

Zviezda se sjaše u rumenitom zraku, zviezda, koja će ugasnuti i izginuti, dočim će duša živjeti i sjati; njezin drhćući trak padaše po bielom zidu, ali neostajaše od nje pis o slavi, o milosti, o ljubavi božjoj, kojom se ozvanjaju grudi bogoduhe.

— Da Psycha ovdje u nutrinji nikad neumire! da živi životom sviesti? Može li se sbiti, što se nemože dokučiti? Da! da! nedokučno je moje biće. Nedokučan si Ti, gospodine! Sav tvoj sviet nedokučan; čudotvorje moći, slave, ljubavi!

Oči mu sinule, oči mu omrknule. Tutanj zvonova bijaše zadnji glas, koj se nad njim uztitrao, nad mrtvacem; i spustiše ga u zemlju, donesenu iz Jerusolima i pomiešanu s prahom pobožnih pokojnika.

Prodjoše godine, i njegov se kostur izvadi, kako se bjehu izvadili i kosturi prije njega ukopanih redovnika, i odjenuše ga mrkom mantijom, djedoše mu biseran niz u ruke i metnuše ga medju ostale čovječje kosturine, poredane po svedenoj raki manastirskoj. A vani sjaše sunce, unutri vijaše se tamjan, činjaše se služba božja.

Prodjoše godine i godine.

Kosti se razpadoše, kosti se pomiešaše: sastaviše se mrtvačke glave, te iz njih se sazda čitav vanjski zid

oko crkve; tu stajala i njegova glava na sunčanoj žegi, mnogo bilo tu mrtvaca, nitko im više imena neznao, ni njemu nitko. Nu to, na osoju nješto se živa pomicalo u očnicama njegove glave; što bi to bilo? šaren gušter skakutaše po šupljoj lubanji, švigaše amo tamo kroz prazne velike očnice. Gušter življaše sad u toj glavi, u kojoj se njekoč velike misli, krasni snovi, mar za umjetnost i svaku divotu uzvijaše, iz koje njekoč vrjela suza izmilaše, u kojoj nada bezsmrtnosti življaše. Gušter skoči, izčeznu; lubanja se razmrvi, bi prah u prahu.

Prodjoše vjekovi. Sjajna zviezda jednako se sjaše kao prije sto i sto godina, žarkasti zrak sievaše svježinom ružice, rumenilom krvi.

Gdje je njekoč bila uzahna ulica a u njoj podor hrama, diže se sad samostan duvnâ; u vrtu toga samostana kopa se grob, umrla je mlada duvna, jutros će ju položiti u grob. Lopata udre o kamen, kamen se zabjelasa, ukazuje se mramor, zarubljuje se u puno rame, koje se već i posve pomoli; opreznije sad kopa lopata; pomoli se ženska glava, pomole se krila leptirska. Iz groba, u koj će se položiti mlada duvna, podižu na rumenitom sjaju juternjemu divan Psychin kip, izklesan iz bieloga mramora. Kako li je krasna, kako savršena, umotvorina je iz najbolje dobe, kažu gledaoci. Tko ju izklesao? Nitko nezna, nitko nepozna toga umjetnika do li sama sjajna, od davnih vjekova svietleća zviezda; ona mu pratila život, vidjela njegovu skušnju, njegovu slaboću, ona zna, da je bio samo umrli čovjek; ali taj je mrtav, vjetrom zameten, kao što se ima zamesti prah; ali zamuka njegova najvriednijega mara i truda, divota ona, koja bogodanu moć njegovu potvrdjuje, ona Psycha, koja nikad neumire, koja i od slave duže sja, ona sama pače i sjaj njezin tu na zemlji, taj je ostao ovdje, i ugledali ga, i razumljeli, i zamjerali.

Jasna zviezda danica s rumenitoga zraka razvietljuje sjajnim sievkom svojim i Psychu, i radostni osmjeh

na usnama i u očima zamjernika gledalaca, koji vide dušu, izklesanu iz mramora.

Što je zemsko, tomu se zamete prah i spomen, kako zviezda u prostorju neizmjernom pametuje. Što je nebesko, to slavom vjekuje, a kad i slava ugine — jošte živi Psycha!

Ima tuj razlika.

Bilo to mjeseca svibnja, još je studen vjetar duvao, ali „eto proljeća!" reče prolistalo grmlje i drveće, rekoše livade i njive; zašarenilo se silno cvieće, tja i živice udariše u cvat; po voću se uze proljeće po gotovo baniti, te dičit se samo i ljepušnim šarom i blagim vonjem cvata a najpače neka mlada jabuka izticaše se svojom jedinom, svježom i cvatućom grančicom, na toj bilo tanahnih rumenih pupoljaka, koji samo što se nisu razpupali; grančica kano da je znala za svoju ljepotu, toliko bješe osovila svoju kićenu glavicu, valjda bijaše voćka ta takove korjenike i takove krvi; s toga se i nije začudila, kadno onud prolazeća gospodska kola stadoše a mlada grofica reče, da joj je najveća milota gledati cvatuću jabukovu grančicu te da se proljeće najdivotnije navješćuje takvom grančicom. Odkidoše ju, grofica ju prihvati svojom tanahnom ručicom i zakloni ju svojim svilenim suncobranom, te tako odvezoše se u grofovski grad, gdjeno je bilo visokih dvorana i veleljepnih soba; na otvorenih prozorih titraše se povjetarce vedrimi bielimi zavjesami, a u sjajnih prozračnih posudicah bilo je najdivotnijega cvieća; u takvu jednu posudicu, koja se činjaše da je gradjena od sniega ponovca, vrže grofica jabukovu cvatuću grančicu medju svježe, jasno zelene bukove grančice; bila ju milota gledati.

Jabukova se grančica tuj uzoholila, kao što se u takvoj sgodi uzoholi i mnogo čeljade!

Različit sviet prolazio kroz te sobe, pa koliko je tko bio ugledan, toliko je smio načudit se ljepoti jabukove grančice. Neki nerekoše ništa, drugi opet rekoše premnogo, a jabukova grančica shvaćala, da ima različita rastlinja. „Neko je samo da se koči i bani, a drugo da hrani sviet; a ima ga i takva, koje je posve suvišno,“ to pomisli jabukova grančica a budući pokraj otvorena prozora mogaše lasno motriti vrtom i poljem svakojako cvieće i rastlinje te o njem umovati; bilo ga i bogata i uboga, dapače ponešto i preuboga.

„Kukavna li eto, odnemarena bilja!“ reče jabukova grančica, „ima tuj razlika dakako, pa koliko se ta kukavčad mora žalostiti, ako je vrstna osjećati, kao što osjećamo ja i oni, koji su prema meni; dakako, da ima tuj razlika, i treba da se razlikujemo, jer bi drugčije bili svi jednaki.“

I jabukova grančica smilovaćim pogledom poziraše osobito na neko cvieće, štono ga je narasla sila božja po poljih i jarkovih. Nitko ne savijaše kitica od toga cvieća; bijaše to preobično cvieće, raslo je dapače izmedju kamenja po pločnicih. Smatraju ga mnogi više korovom nego li cviećem, a zovu ga regratom.

„Kukavni, prezirani regrate!“ reče jabukova grančica, „ti nisi kriv, što si takov. Ali i bilje mora biti jedno takvo, drugo onakvo, kao što su i ljudi svakojaki, mora da bude razlike.“

„Razlike!“ začudi se sunčana zraka i uze cjelivati cvatuću jabukovu granu al je cjelivala i žuti regrat na polju, cjelivale su i sestrice joj svaku biljku, skromnu i gizdavu.

Jabukova grančica nije nikada mozgala o bezkrajnoj ljubavi božjoj za svakim svojim stvorom, nije nikada pomislila, da bi mogla zaklonjena biti mnoga

ljepota i dobrota, a da je dragi Bog ipak nebi zaboravio — ta ima i ljudi, kojim nije do takva mozganja!

Ali sunčana zraka, ta zraka svjetlosti sudila o tom treznije: „Nevidiš daleko jabukova grano, čini mi se, mrena ti je na očiju! Koje je to prezreno bilje, što ga ti sažalievaš?"

„Eno regrat!" reče jabukova grana. „Nikada ga nesaviju u kitu. Nitko idući onud, kud regrat raste, nepazi, da ga nepogazi, regrata ima suviše kao i korova, a kad se uzme sjemeniti, odpadaju mu biele zračice, lieću po zraku poput malih čuperaka biele vune i hvataju se o haljine onud prolazećega svieta. Korov je to, nije cviet, al eto i korova mora da bude! — Hvala bogu, što me Bog nije stvorio regratom!"

Al eto poljem djece! Najmladje bijaše još nejačko, te ga najstarija djevojčica morala nositi. Kad ga položiše u travu medju žuto cvieće, zacikta od radosti, uze se bacakati nožicami i koprcati po travi, te ubirati žuto cvieće, a svaki stručak cjelunu od miline u sladkoj svojoj nedužnosti. Veća dječica ubranomu regratu poodkidala čaške i uzela savijati duge i šuplje stapke u karike, a zakaričavala kariku o kariku, sastavljajuć tako čitave lance, jedan, da ga obaviju oko vrata, drugi, da ga prekorame preko oba ramena i sastave oko pasa, treći, da si njim zakite grudi, a četvrti, da njim ovjenčavaju glavu; krasnih li to zelenih karičica i krasnih zelenih lanaca! A najveća djeca prihvativši ubrani regrat-cviet pazljivo za stapku, na kojoj je bila pahuljasta jabučica od sjemenih zraka, prinieše k ustma taj zračni pamučni cvietak, tu pravu umjetninu od najtananijega perja, ili od lepirica ili od pahuljica, da ju jednim puhom odpuhnu, a komu bi to pošlo za rukom, taj bi za cielo imao dobiti nove haljine prije, nego li nastupi nova godina, bar im je tako rekla baka.

A regrat-cvietak bio djeci gatalac.

„Vidj de ga!“ reče sunčana zraka, „nije li mu liepa pahuljasta glavica, umieš li ti tako gatati?“

„Lako je gatati djeci!“ odvrati jabukova grančica

Zatim dodje neka starica, te uze tupim nožem, na kom nije bilo držka, kopkati oko regratova korenja i povadivši ga dobrano reče: „Od ova dva tri korena svarit ću si kave, a sve ću drugo prodati u ljekarni i dobiti novaca.“

„Ljepota ipak više vriedi!“ reče jabukova grančica. „Samo, koji su izabrani, oni dolaze u carstvo ljepote! Ima, ima različita bilja, kao što ima i različitih ljudi.“

A sunčana zraka uze govoriti o bezkrajnoj ljubavi božjoj, očitujućoj se u svakom stvoru, i o svem, što žive, i o tom, kako su jednako razdieljene sve stvari vazda i u vieke!

„To vi tako sudite!“ prigovori jabukova grančica.

Al eto domara u sobu, unidje i mlada liepa grofica, koja je jabukovu grančicu u prozračnoj posudi postavila do prozora, da se sunča; doniela je i ovaj put neki cviet, ili bog znao što drugo, zaklonjeno četirima velikima listima, što ih je grofica naokolo poput umotka poredala i tako držala, da ni propuh, ni duvaj vjetra nije mogao nahuditi stvari, što ju je nosila, a nosila je taj umotak uz pazljivost, kakovom nikada nije tetošila oko jabukove grančice. Pazljivo ukloni ona četiri velika lista i nuto pahuljaste sjemene jabučice prezirana regrat-cvieta! To je dakle onaj cviatak, što ga je liepa grofica pazljivo ubrala i što ga je pazljivo nosila, da joj se neotruni nijedna tanahna pahuljasta zračica toga maglovitog, uza čašku preslabo prianjajućega nakita. Občuva ga cjelovita i čudjaše se krasnom obliku, zračnoj vedrini te posve osebitoj sastavbi i ljepoti toga cvietka, a tu mu je ljepotu mogao vjetar sad na odduhnuti!

„Glete, koli za čudo milolikim stvori Bog!“ reče grofica. „Ja ću ga zajedno naslikati sa jabukovom grančicom, koja se svim ostalim domarom čini preliepa, al i ovaj ubogi cvietak dostao se od Boga drugih krasota; kolikom se razlikom oboje i razlikovalo, jedno je i drugo ugodnikom u carstvu ljepote!“

I sunčana zraka cjelunu opet ubogi regrat-cviet i cvatuću jabukovu grančicu, a čini mi se, da se je ovoj cvieće od stida zarumenilo!

Sadržaj.

Nakladom „Matice hrvatske“

izišle su i mogu se dobiti pod znamenito smanjenu cienu sliedeće knjige:

	Za članove:	Za nečlanove:
1. **Vrazova djela**: I. Djulabije . .	Sve četiri knjige dobivaju članovi za 2 for. Pojedince kao i nečlanovi	f. —.60
II. Glasi iz dubrave Žerovinske .		„ —.80
III. Razlike pjesme		„ —.60
IV Pjesnički prevodi		„ —.80
mogu se dob ti takodjer u sjajnom vezu sa zlatorezom, te stoji vez kod svakoga svežčića 50 nč., koje valja dodati gore naznačenim cienam.		
2. **Osvetnici**: I. Obrenov	Sve tri knjige dobivaju članovi za 80 nvč. Pojedince kao i nečlanovi	„ —.20
II. Luka Vukalović .		„ —.50
III. Boj na Grahovcu .		„ —.40
3. **„Kolo“**, časopis literarno-zabavni IV., V., VI., VIII. ukupno	f. —.20	„ —.30
4. **Jukić**: Bosanski prijatelj III.	„ —.30	„ —.50
5. **Mesić**: Život Nikole Šubića Žrinjskoga .	„ —.80	„ 1.—
6. **Trnski i Vežić**: Sievak Zrinjske zviezde	„ —.40	„ —.50
Isto: liepo uvezano	„ —.90	„ 1.—
7. **Šulek**: Biljarstvo	„ —.50	„ —.50
8. **Tisućljetnica** sv. Ćirila i Metoda . .	„ —.60	„ 1.—
9. **Književnik** god. II sv. 1—4	„ 2.—	„ 3.—
god. III. sv. 1—4 . . .	„ 1.—	„ 2.—
10. **Šenoa**: Antologija pjesničtva hrvatskoga i srpskoga	„ 2.—	„ 2.—
11. **Šenoa**: O poetici (posebni otisak uvoda k Antologiji)	„ —.20	„ —.20
12. **Jules Verne**: Put na mjesec i okolo mjeseca	„ 1.80	„ 1.80
13. **Jules Verne**: Put oko zemlje za 80 dana	„ 1.50	„ 1.50
14. **Stanko Vraz**: V. Život i dopisi . . .	„ 1.80	„ 1.80
15. **Izabrane Andersenove priče** . . .	„ —.80	„ —.80

Tko se odsad upiše za utemeljitelja, dobit će sve od „Matice“ izdane gorenaznačene knjige, u koliko ih još imade, čim uplati svu utemeljiteljnu svotu.

Tko se javi za prinosnika sa godišnjih 3 for. za god. 1876 dobit će knjige br. 13, 14 i 15.

Za godinu 1877. još knjige nisu priredjene ali se već primaju.

